

47. OTURUM

DİRENİŞ ve HEGEMONYA

Yerel-Ekolojik Karakterli Sinop-Gerze Direniş'i'nin Karşı-hegemonya Potansiyeli Üzerine Tartışma

Cihan Kaymaz, Gümüşhane Üniversitesi

Türkiye'de çevresel/ekolojik yönelimli muhalefet doksanlı yılların başından itibaren ağırlıklı olarak enerji, turizm, madencilik, ulaşım gibi neoliberal birikim stratejilerinin ortaya koyduğu politikaların kentsel ve çevresel değerler üzerindeki etkisine karşı gelişim göstermiştir. Ne var ki Türkiye'nin daha çok iktisadi kalkınma ekseninde belirlenen politika önceliğinin etkisiyle, özellikle yerel nitelikte gelişen bu çevresel muhalefet, kurumsal siyasetin dışında bırakılmış ve hareketlerin ağırlığı hukuksal eksende tutulmuştur. Bunun bir sonucu olarak Türkiye'de yerel-ekolojik karakterdeki muhalefetler temelde hukuksal ve kurumsal olarak sistem içine çekilmiş, diğer muhalefet dinamikleriyle eklenememesinden kaynaklı olarak ise yeterince politikleşemeyip birçoğu buna bağlı bir şekilde "politikleştirilemeyen bir toplumsallığın yeniden üretilen muhalif hareketi" olarak sönümlenmiştir.

Sinop-Gerze Termik Santral Direniş'i, Gerzelilerin uzun süren mücadeleleri sonrasında yapımı durdurulan Gerze Elektrik Santrali (GES) Projesi'ne karşı başlatılmış, yerel-ekolojik karakterdeki muhalefet örnekleri arasında gösterilebilir. Termik santral yapımına karşı mücadele sürecinde Direniş, yerel dinamikler içinde korporatif momentin aşılmasını sağlayarak önemli bir karşı-hegemonya potansiyeli oluşturmayı başararak örgütlenme ve strateji açısından toplumsal ve hukuksal eksenli bir muhalefet ortaya çıkarabilmiş, ancak diğer muhalefet dinamikleriyle eklenebilme noktasında problemler yaşamıştır.

Öyleyse yerel-ekolojik karakterli muhalefetin örgütlenme ve stratejisi neden hukuksal ve kurumsal düzeyde kalmaktadır? Nasıl bir örgütlenme ve strateji geliştirilirse bu muhalefet diğer muhalefetlerle eklenme ihtimali taşıyabilir ve mevcut düzeyini aşabilir? İşte bu sorulara yanıt arayan çalışmanın amacı, Sinop-Gerze Termik Santral Direniş'i örneği üzerinden yerel-ekolojik karakterdeki hareketlerin neoliberal hegemonya karşısındaki potansiyelini incelemek, bu konudaki tartışmalara katkı sağlamaktır. Bunun için, hareketlerin neoliberal birikim stratejilerine karşı geliştirmeye çalıştığı örgütlenme ve stratejilerine ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

Yabancılaşma Müşterekleşme Karşıtlığı Üzerinden Devrimi Düşünmek

Ali Yalçın Göymen, Bağımsız

Bu çalışmada müşterekleşme kavramı üzerinden devrim fikrinin yeniden canlandırılması için teorik bir katkı sunulması hedeflenmektedir. Müşterekleşme kavramı otonomcu içeriğinin eleştirisi gerçekleştirilerek, yabancılaşmaya yaratabileceği alternatif potansiyeli dikkate alınarak incelenecektir.

Bu doğrultuda öncelikle, yabancılaşma kavramı üzerinde durulacak ve de yabancılaşma teorisinin bugün için neden hala geçerli bir teorik çerçeve olduğu açıklanacaktır. Müşterekleşme de bu çerçevede, yabancılaşmanın aşılması sürecinde oynayabileceği devrimci potansiyel üzerinden tanımlanacaktır. Sınıfsal, cinsiyetler arası ve ekosistem üzerine kurulan tahakküm biçimlerinin ortak ve bütünsel bir müşterekleşme hareketi neticesinde ortadan kaldırılabilirliği görüşü değerlendirilecektir.

Devrimin yabancılaşmanın aşılması anlamında bir zorunluluk olduğu, ancak bu zorunluluğun bir tür kaçınılmazlık anlamına gelmediği, söz konusu zorunluluğun yerine getirilmesi için de devrimin bir müşterekleşme süreci olarak düşünülmesi ve eylemesi gerektiği görüşü savunulacaktır.

Devrim: Hiç'e Sayılanın Her Şey Olma İddiası

Arş. Gör. Dr. Duygu Türk, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu çalışma, siyasal düşüncede aldığı biçimiyle "devrim" fikrinin izini sürmeyi denemekte ve bu yolla, fikre karakterini veren ne olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Devrim sözcüğünün Fransız Devrimi ile modern anlamını kazandığı kabulünden hareketle, öncelikle siyasal dönüşümün Fransız Devrimi'ni önceleyen dönemlerde nasıl anlamlandırıldığına değinilecek ve bu kısa bakışın bize hem siyasal dönüşümün niteliğine hem de modern dönemde devrim fikrinin taşıdığı 'yeniliğe' dair fikir verdiği öne sürülecektir. Ardından Fransız Devrimi'nden Ekim Devrimi'ne uzanan çizgide yeni olanın, dolayısıyla devrimci dönüşümün temel karakterine ilişkin çıkarımlarda bulunmak denenecektir.

Alain Badiou ve Devrim Fikri

Ömür Birler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Alain Badiou birçokları için 21. yüzyılın en önemli düşünürleri arasında yer almaktadır. İlk basımı 1988 yılında Fransa'da yapılan, ancak İngiltere'ye ancak 2005 yılında çevrilen *Varlık ve Olay* isimli kitabının Badiou'nun sahip olduğu yeri belirginleştirdiği şüphe götürmez bir gerçektir. Bugün dilimize hala kazandırılmamış olan bu eserinde, Badiou siyasal özne kavramını, özellikle yapısalcılık sonrası yaklaşımın aksine ontolojik bir zemine oturmaya çalışmaktadır. Bu zeminde incelediği özneyi siyasal değişimin ve kolektif eylemin temeline oturtan Badiou, öznenin ortaya çıkışını 'olay' kavramı üzerinden değerlendirmekte ve Kantçı felsefenin yapı taşı olan bilgi felsefesi ve eylem

felsefesi arasındaki ayrımı reddetmektedir. Denilebilir ki, bu ayrımın ortadan kalkması ile Badiou'nun karşımıza çıkardığı özne militan felsefenin taşıyıcısıdır.

Bu çalışma Badiou'nun eserlerine odaklanarak özne ve devrim arasındaki ilişkiyi inceleyecektir. Çağdaş siyasal kuramın süregiden kapitalist çerçevesini reddetmeyen radikal demokrasi kavramı üzerinde yükselmesini reddeden Alain Badiou için devrim ne demektir? Olay ve devrim arasındaki bağ nasıl kurulmalı ve anlaşılmalıdır? Siyasal öznenin ortaya çıkışında devrimin rolü nedir? Bu ve benzeri sorulara yanıt arayacak olan bu çalışma aynı zamanda devrim kavramının Badiou için güncelliğini de tartışacaktır.

48. OTURUM

ÜTOPYA/DİSTOPYALARDA YÖNETİMİN BİYOPOLİTİK KURULUŞU

Ütopyadan Distopyaya Güvenlik Devletinin Biyopolitiği

Yrd. Doç. Dr. Cengiz Ekiz, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Son dönemde değişen siyasal ve toplumsal koşullar devlet biçimleri üzerine yapılan tartışmalarda, güvenlik politikalarının öne çıkmasına neden olmuştur. "Kamu güvenliği" kavramının otoriter yönetim modellerinin temellerinden biri olmasıyla, siyasal iktidarların demokratik meşrulaştırıcı zemini de değişmiştir. Güvenlik devleti retoriğinin yükselişi, eskiden toplumun ıslahı üzerine kurulu disiplin düşüncesinin yerine, mevcut kısıtları içselleştiren denetim toplumuna geçişle hızlanmıştır. George Orwell'in belirttiği gibi "savaş gerekli yıkımı sağlamakta kalmaz, aynı zamanda bu yıkımı psikolojik bakımdan kabul edilebilir bir biçimde sağlar". Farklı türde savaş halinin (istisna halinin veya olağanüstü halin) süreklileştirilmesi ve bunun yarattığı sonuçlar, modern siyasi süreçlerde, hukuk devleti kurumlarıyla, kamu politikalarıyla aşılamayan bir sorunsala dönüşmüştür. Çünkü demokratik hakları içeren liberal toplumsal düzende normal halin "istisna hali" aracılığıyla geçici olarak askıya alındığı varsayılmaktadır. Oysa günümüzdeki güvenlik politikaları, istisna halini süreklileştirmekte, yaygınlaştırmaktadırlar.

Bu anlamda distopyalar, hayal edilen, arzulanan, hedeflenen toplum modellerinin eleştirisi ve mevcut toplumsal, siyasal sistemlerin dolaylı, temsili ve mecazi/metaforik yollarla yapı/büyü bozumlarıdır. Bu literatürde yönetim tarzı, kamu/toplum düzeni vb. temsili karakterler yoluyla anlatılmakta, mekânsal kurgu, çalışma hayatı ve ideoloji kuruluşu gibi faktörler ayrıntılı olarak betimlenmektedir. Modern yönetim pratikleri hukuk söylemi içinde aynı zamanda disipline edici bir niteliğe sahiptir. Biyopolitika, canlı, yaşayan varlık olarak nüfusun tüm sorunlarını, kolektif niteliği gereği iktidarın müdahale alanına çekmektedir. Üretici güçlerin ve üretim araçlarının ilişkisi, nüfusun ve emeğin kontrolü aynı zamanda biyo-iktidar kurgusuyla anlayabileceğimiz bir zeminde gerçekleşmektedir. Bu yüzden güvenlik politikaları modern yönetim pratiklerinin ayrılmaz unsurları olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki, güvenlik devleti istisna

halini meşrulaştırma mekanizmalarını geliştirdikçe distopik kurguların bir mecazına dönüşmektedir. Mecaz, farklı örneklerde yer yer gerçekliğin saptırılmış yüzeyi ama bir o kadar da gerçeğin kendisi haline gelir. Baskı ve yalanla yoğurulmuş otorite içselleştirilir; “olmayan şey” olduğuna inanılan “yeni gerçek” haline gelir. Dilde, çalışma düzeninde, yaşamın her alanında kâbus sıradanlaşır, olağanlaşır ve kabul edilir. Bu çalışmada, söz edilen süreci, güvenlik devletinde emeğin, nüfusun ve gündelik yaşamın inşa ve yeniden üretim mekanizmaları, birbirinden farklı kurgulara sahip üç modern ütopya/distopya *Bindokuzyüzseksendört* (George Orwell), *Cesur Yeni Dünya* (Aldous Huxley), *Fahrenheit 451* (Ray Bradbury) çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ilgili literatür kapsamında tartışılacaktır.

Amaç-Araç Karşıtlığında İnsan Yaşamı: Adam Şenel Ütopyaları

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Arı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

İktidarın ölüme karar verme yetkisinden, yaşatma ve iyileştirme otoritesine dönüşmesinden kaynaklanan biyopolitika ve biyo-iktidar tartışması 1970'lerden itibaren önemli bir yere sahiptir. Yönetimin belirleyicisi olarak iktidar sahiplerinin, yaşam hakkını kullanmadan çok yaşama zorunluluğuna ittiği birey ve topluluklar, iktidarla karşı karşıya gelen “yönetilenler” kategorisini oluşturur. Bu çerçevede yönetilenlerin rızasını kazanmak iktidarın meşruiyet zemini olarak ortaya çıkar.

Meşruiyet tartışması modern toplumda iktidarın her an yeniden kazanmak zorunda olduğu bir özelliktir. Bunun için “yönetim amaç mıdır, araç mıdır?” ya da “yönetilenlerin rolü nedir?” soruları ön plana çıkmaktadır. İktidarın meşruiyetinin yeniden üretiminin temeli olarak aile/evlilik kurumunun sorgulandığı *Teleandrogenos Ütopyasında Evlilik Hayatı* eseri ile insan-doğa, insan-insan ve sınıf ilişkilerinin ele alındığı *Ozmos Kronos* ütopyaları örneklerinde “yönetim ve yaşamın otorite karşısındaki anlamı” biyopolitik olarak değerlendirilecektir.

Teleandrogenos Ütopyasında Evlilik Hayatı eserinde “erkeğin konuştuğu yerde kadın susar, cinslerarası savaş, kadınların ayaklanması” gibi paragraflar üzerinden bu ilişkiler ortaya konacaktır. *Ozmos Kronos* adlı eserde ise “biyoteknolojik devrim, kadın erkek ilişkileri ve efendi-köle ilişkileri” gibi kavramlaştırmalar değerlendirilecektir.

Bir Mekân Olarak Bedenin Kontrolü: İkaria'ya Yolculuk

Nur Şahin, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi, Yüksek Lisans Öğrencisi

İktidar ilişkileri, içerisinde bulunduğumuz toplumu siyasal, hukuksal ve kültürel olarak düzenleyen bir niteliğe sahiptir. Yaşanılan mekânın düzenlenmesi, iktidarın toplumsal nüfus üzerindeki kontrolünü sağlar. Beden de bu mekânlardan biridir. Zira mekân hem bir üretim aracı hem de iktidar için bir meşruiyet kaynağıdır. İktidar ilişkileri çerçevesinde beden yalnızca bir araç değil, aynı zamanda şekillendirilen ve kontrol edilmek istenen bir mekândır. Toplumsal olarak nüfusun kontrolü çeşitli araçlarla sağlanabilir. Cezalandırma teknolojileri de bu araçlardan biridir. Çeşitli ceza türleri, hapisaneler iktidarın toplumdaki yansımaları olarak düşünülmektedir.

İktidar ilişkilerini anlamak için çalışmamızda beden üzerinde hâkimiyet kuran iki tür olduğu varsayılmıştır: Disipline edici iktidar ve düzenleyici iktidar. 17. Yüzyılda karşımıza çıkan disipline edici iktidar bedeni belirli bir kalıba sokmayı amaçlamaktadır. Burada tek tek bedenlerin disipline edilmesi amaçlanmaktadır. Fakat 19. Yüzyıl itibarıyla düzenleyici olan biyo-iktidarla karşılaştığımızda artık tek tek bedenlerin değil, bir tür olarak insanlığın, bir toplumsal nüfusun ele alındığını görmekteyiz. Bu iki farklı iktidar modelini, iki farklı cezalandırma teknolojisi temsil etmektedir. Disipline edici iktidarların döneminde, ceza öncelikli olarak bedene verilmekte, suçluya suçun kabul ettirilmesi için işkenceler yapılmaktadır. Bunlar suçlunun bedenini hedef alan cezalandırmalardır. Hapishaneler ile birlikte ise halkın şahitlik edemediği, gözlerden uzak bir cezalandırma yöntemi karşımıza çıkmaktadır. Modern dönemde, cezalandırma sisteminin hedef aldığı fail de değişmiştir. Fiziksel müdahalelerden ziyade kişinin ehlileştirilmesine yönelik bir iyileştirme, bir nevi yeniden eğitim süreci diyebileceğimiz yöntem benimsenmektedir. Artık sadece bedeni ile ele alınan bir suçlu değil, bir yaşam söz konusudur.

Yazıldıkları dönemin tarihsel ve toplumsal koşullarınca şekillenen ve ait olduğu dönemin arzularına ışık tutan ütopyalar bahsettiğimiz iktidar ilişkilerinin, toplum yaratım sürecinin aynaları niteliğindedir. Zira toplumsal formasyonda nüfuz etmiş fikirler, o toplumun ütopyalarında da yer bulabilmektedir. Bu çalışmada Etienne Cabet'in İkaria'ya Yolculuk adlı eseri, düzenleyici iktidar ilişkileri, cezalandırma teknolojileri, nüfusun nasıl kontrol altına alındığı ve yeniden üretildiği koşullar üzerinden incelenecektir.

Olmayan Yerde Bir Arayış: Rüyada Terakki

Emre Mete, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, Yüksek Lisans Öğrenci

Ütopya, Yunanca 'da "yok yer/olmayan yer" anlamına gelmektedir. Ütopyalar bir bilinmezlik ve kurgu ürünü olsa da köksüz değildir. Ütopyalar köklerini geçmişten alırken, geleceği de öngörür. Ütopyanın kaynağı biraz da yazarın yaşadığı toplumdur. Bu nedenle ütopya yazarı eserini yaşadığı toplumdan soyutlayamaz. Kurguladığı hayali ülkede yaşadığı toplumdan öğeler barındırır. Bu öğelere devlet yönetimi, siyaset ve iktidarın her unsuru da dâhildir. Toplum ile iç içe olması nedeniyle ütopyaları sadece edebi bir tür olarak görmemeliyiz. Ütopyalar edebi bir türden çok daha fazlasıdır. Mustafa Nazım Erzurumî'nin *Rüyada Terakki* adlı eseri Osmanlı toplumunun aynası olan bir ütopya olarak kabul edilebilir. Toplumun her ögesi hem geçmiş hem de gelecek kurgusu içinde ilginç bir biçimde harmanlanmıştır. *Rüyada Terakki* ütopyası derinlemesine incelendikçe önemli şeyler ortaya çıkacaktır.

Bu eser Osmanlı Devleti'nin son dönemine denk gelen 1913 yılında yazılmıştır. O yıllarda yaşanan Balkan Savaşları toplum üzerinde kötü etkiler yaşatmıştır. Toplum üzerinde karamsar bir hava vardır. Bu kara bulutlar esere de yansımıştır. Yazarın gelecek ütopyası olan "İleri İslam Medeniyeti" de bu kötü dönemden etkilenmiştir. Balkan Savaşları ütopya için bir dönüm noktası olmuş, ütopyaya giden yol buradan başlamıştır. Dağılıma döneminin istibdat yönetimi, hukuku, çalışma düzeni, aile yaşantısı "İleri İslam Medeniyeti"ne yansımıştır. Ütopyada dağılıma döneminin sorunlu yönleri İslami yöntemlerle çözülmeye çalışılmıştır. İleri İslam Medeniyetinde toplumu yansıtan bu özelliklerin yanında biyopolitik özellikler de hâkimdir. Modern dönemin iktidar unsurları

bu ütopyada bulunmaktadır. Foucault, iktidarın tarihsel süreç içerisinde dinamik bir biçimde olduğunu iddia etmiştir. İktidarın beden hâkimiyeti üzerindeki süreci ona göre 17. Yüzyılda başlamıştır. 17. Yüzyılda hâkim olan disiplin edici teknolojide iktidar, beden ve emek üzerindeki tasarruf hakkını ölümden yana kullanmıştır. İktidarın yaşatmayı amaçladığı, hayat merkezli sistem 18. Yüzyıldan itibaren oraya çıkmıştır. İktidar tasarruf hakkını artık ölümden yana değil, yaşamdan yana kullanmıştır. Toplumunu disipline edebilmek için iktidar hayat merkezli politikalar yürütmektedir. Bunun nedeni bedeninin iktidar için en büyük üretim aracı olmasıdır.

Rüyada Terakki'de de hayatı merkeze alan, iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği öğeler net bir biçimde görünmektedir. Örneğin, *Rüyada Terakki*'deki İleri İslam Medeniyetinde iktidar, röntgen cihazları ile kişilerin bilgilerine sahiptir. Günümüz iktidarlarının yapmış olduğu gibi beden ve birey üzerindeki kontrolü artırmak için kişinin bilgisi kullanılmaktadır. Bu amaçla ütopyada her bireye bir sayı verilmiştir. Modern iktidar unsurlarının olduğu bir dönemde kaleme alınmış bu ütopyada bu gibi birçok biyopolitik örnekler mevcuttur. Ütopyalar kaynağını toplumdan almasından dolayı iktidar unsurlarının da ütopyalara yansması hiç sürpriz değildir. Ütopyadaki biyopolitik özellikler tabloda açık bir şekilde görülecektir. Bu çalışmanın amacı ütopyaların yalnızca edebi bir tür olarak değil, içerisinde yönetim ve iktidar unsurlarını yansıtan taraflarının da ele alınmasıdır. Bu şekilde Türk Edebiyatında gizli kalmış bir cevher olan "*Rüyada Terakki*" ütopyası gün yüzüne çıkarılıp, bahsedilen yönleriyle incelenebilecektir.

49. OTURUM

SİNEMA, ZAMAN ve MEKAN

Türkiye’de Emperyalizm Yok, ‘Mahalle’ Var! : Popüler Türk Sinemasına Marksist Çerçeveden Bir Bakış

Yrd. Doç. Dr. Sezen Gürüf Başekim, Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

Bildirinin konusu, popüler Türk sinemasında toplumsal yapının, Marksist yaklaşımla; üretim ilişkileri temelinde değerlendirilmesidir. Çalışmanın amacı, “Üretimin sıfır olduğu” bir toplumsal yapı içinde, kapitalist sistem nasıl işlemekte ve kendisini yeniden üretmektedir?” sorusunun cevabını, popüler kültüre bakarak aramaktır. Bildiride, 2007-2017 yılları arasında üretilmiş olan, Recep İvedik 2 (2008, Togan Gökbakar), Kolpaçino: Bir Şehir Efsanesi (2009, Atıl İnanç), Çakallarla Dans 2: Hastasıyız Dede (2012, Murat Şeker), Bana Masal Anlatma (2014, Burak Aksak), Mandıra Filozofu (2014, Müfit Can Saçıntı) filmleri incelenmektedir. İnceleme, seçilen filmlerin, “üretim”, “meta”, “emek”, “sınıf”, “değer”, “özel mülkiyet” kavramları ve “yabancılaşma” kuramı çerçevesinde değerlendirilerek, filmlerde temsil edilen toplumsal yapının çözümlenmesini amaçlamaktadır.

Halit Refiğ Filmografisindeki Müstesna: Şehirdeki Yabancı

Rahşan İnal, Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

Sinemanın Türkiye serüveniyle, işçi örgütlenmeleri ve işçi hareketleri arasında tarihi kronolojik sıralamada bir uzaklıktan söz edemeyiz. 1820’lerde fabrikalar, büyük atölyeler ve imalathanelerin açılmasıyla işçileşme süreci başlamıştır. Bir süre sonra yabancı sermayenin elinde ve geleneksel sosyal güvencelerden yoksun olarak sömürülen işçilerin yeni üretim ilişkilerine tepkileri gecikmemiş; makine kırıcılığı hareketleri, geçici birliklerde örgütlenmeler olmuştur. İlk işçi derneği, 1895 yılında İstanbul’da Tophane fabrikalarında çalışan işçilerce gizli olarak kurulan, yarı siyasal yarı sendikal bir dernek; Amele-i Osmani Cemiyeti (Osmanlı Amele Cemiyeti)’dir. Ancak varlığı bir yıl sürmüş ve yöneticileri tutuklanmış, sürgüne gönderilmiştir. İşçi hareketleri, 1908’de II. Meşrutiyet’in

ilanıyla birlikte hız kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşmenin geliştiği bölgelerde, Selanik örneğinde olduğu gibi işçi hareketlerinin daha "nitelikli" olarak ilerlediğini gözlemek mümkündür. Türkiye'de sinema ise önce Osmanlı sarayında sonra İstanbul'da Beyoğlu'nda yapılan gösterimlerle, 1896-1897 arasında başlamıştır. Giovanni Scognamillo'ya göre "Türkiye sinemayı çabuk keşfetmiştir, aynı şekilde sinema da Türkiye'ye gelen, Türkiye'den geçen ve daima egzotik görüntüler peşinde olan yabancı operatörler, sinemacılar yoluyla Türkiye'yi keşfetmiştir". 1908'den sonra da sinema salonları açılmaya başlamıştır. Bu tarihsel yakınlığa karşın işçiler Türkiye sinemasında 1960'lı yıllarla birlikte "görünür" oldular ve hikâye maden işçileriyle başladı. "Gecikme"nin nedeni Türkiye'de toplumsal sınıfların gelişmeye başladığının fark edilmemiş ya da toplumsal sınıfların varlığının kabul edilmemiş olduğuna işaret eder. Bu yıllarda "görünür" lüğün ise yükselen işçi hareketleriyle (grevler, eylemler) ilgisi vardır. Oysa işçi filmleri, işçi hareketlerinin aktarıldığı, "kendisi için sınıf" olduğunu ayan beyan ilan etmiş işçilerin olduğu filmlerle sınırlı değildir. Bu nedenle çalışma için seçilen film; Halit Refiğ'in yönetmenliğini yaptığı "Şehirdeki Yabancı"dır ve amacımız filmi sosyal bilimlerin olanaklarıyla okuma denemesidir.

2000'ler Türk Sinemasında Kentsel Dönüşüm

Şeyma Balcı, Kastamonu Üniversitesi

Kentlerin parçalama, ayrıştırma ve bölme süreci Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine girmesine ön ayak olan 24 Ocak/12 Eylül 1980 dönüşümüyle başlamaktadır. Neoliberalizmle birlikte kentlerin sürekli mekân üretimiyle sermaye birikiminin bir parçası haline gelmesi paralel ilerlemekte, hem mekânın kendisi hem de kentler "meta" haline gelmektedir. Sermaye birikiminin merkezi haline gelen, küresel ve büyük yatırımların odağında, "pazarlanabilen" kentler neoliberal kent anlayışına uygun bir şekilde yeniden biçimlenmektedir. 1980'lerden itibaren nüfusu ve ilçe sayısı giderek artan İstanbul ise söylem düzeyinde sürekli yeniden adlandırılmaktadır: "küreselleşen kent", "enformel küreselleşme/bölünmüş kent", "küresel kent", "dünya kenti", "küresel şehir-bölgesi", vb.'leri. "Sermayenin kentleşmesi" olarak adlandırılan bu dönemde Türkiye'nin "vitri" İstanbul'dur. Gecekondu ve apartman ikileminden/görünürlüğünden/söyleminden gittikçe uzaklaşan İstanbul; güvenli siteleriyle, mutenalaşan semtleriyle, TOKİ ve benzeri konutlarıyla, rezidanslarıyla, otel, alışveriş ve iş merkezleriyle, kentsel dönüşümüyle yeni yoksulluk mekânlarıyla parçalan(y)an ve fragmanlaşan bir hal almaktadır. Kentsel dönüşüm, "yaratıcı yıkım" stratejileri, "el koyma yoluyla mülksüzleştirme" çıkarılan yasalarla uygulamaya konulmaktadır. Kentsel dönüşüm yasal olarak 2004 yılında çıkarılan Kanun'la Ankara'da başlamasına rağmen bu politikanın "başkenti" İstanbul olur. Sinema ise yaşanan bu dönüşümleri bir biçimde görünür kılmaktadır. Bu dönüşümü göstermek adına incelenen filmler belirlenirken 2000'ler sinemasının "sanat" sinemasına bakılmış, popüler film örnekleri dışarıda bırakılmıştır. Kentsel dönüşümün çeşitli olmasından hareketle "kentsel dönüşüm/yenileme projeleriyle gerçekleşen dönüşüm" örnekleri görülen filmler inceleme nesnesi seçilmiştir. Tam da bu noktada filmler eleştirel yaklaşımlardan "tarihsel eleştiri" ve sinematografik anlamda film çözümlemesinde kullanılan "kare kare çözümleme" kullanılarak analiz edilmiştir.

Deneme Film: İçinde Yaşadığımız Zamanı Kavramaya Yönelen Film Türü

Ersan Ocak, Bilkent Üniversitesi

Bu bildiri, Türkçe akademik literatürde henüz pek karşılık bulamamış olsa da, uluslararası sinema alanında ayrı bir tür olarak kabul görmeye başlayan “deneme film” üzerinedir. İlk olarak Montaigne tarafından edebi bir tür/form olarak üretilen “deneme,” bilimsel alanda felsefi ve eleştirel düşüncede karşılık bulur. Denemenin sinemadaki karşılığı olan deneme film ise, Nora Alter’e göre, ilk kez 1920’lerde ortaya çıkar (2007, s. 44). Bu bildiri, içinde yaşadığımız zamanlarda giderek artan sayılarda yapılan deneme filmin esasen “içinde yaşadığımız zamanı kavramaya yönelik bir tür” olduğunu tartışacağım. Bu tartışmayı öncelikle tarihsel olarak köklendireceğim. Ardından, bu tarihsel perspektif içinde, deneme filmin nasıl tanıma gelmez bir devinim ve çeşitlilik/çokluk içinde olduğunu açıklayacağım. Son olarak ise, deneme filmin kurmaca ile belgesel, deneysel ile konvansiyonel arasındaki konumlanışını; sinema salonunun yanı sıra, günümüzde yeni medya platformlarında, galeri ve müzelerde aldığı biçimleri tartışacağım. Sonuç olarak, görsel işitsel denemenin içinde yaşadığımız zamanları düşünsel ve duygusal olarak kavramakta bilim ve sanatı birbirine yaklaştıran ve iç içe sokan (arada) bir tür/form olduğunu ortaya koyacağım.

50. OTURUM

21. YÜZYILDA TÜRKİYE’DE SINIF MÜCADELELERİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

2001 Krizleri Sonrası Arjantin ve Türkiye’de Emek Politikaları: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Sümercan Bozkurt Güngen, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Arjantin ve Türkiye 2000’lerin başında şiddetli ekonomik krizlere sahne oldular. Küresel piyasalarla bütünleşme süreçleri, askeri müdahaleler ve yapısal uyum deneyimleri bakımından önemli tarihsel paralellikler taşımış olan bu iki ülkenin, 2001 krizleri sonrası siyasal iktisadi yapılanmaları önemli farklılıklar sergiledi. Bu çalışma kriz sonrası Arjantin ve Türkiye deneyimlerinin emek politikaları bakımından iki boyutlu bir değerlendirmesini yapmaktadır. Çalışmada öncelikle emek piyasalarının ve ilişkilerinin tarihsel şekillenişinin ve kriz dönemlerinde oluşan toplumsal tepkilerin 2001 sonrası politika yönelimlerine etkisi incelenmektedir. Ardından kriz sonrası emek politikaları ve emek disiplini ve içirme mekanizmalarıarası farklılıklar ortaya konmaktadır. Her iki boyutun da iki ülke özelinde sırasıyla ‘yeni-kalkınmacılık’ ve ‘otoriter neoliberalizm’ kavramları etrafında yürütülen tartışmalar açısından büyük önem arz ettiği, karşılaştırmalı bir analizin bu iki deneyimi anlamlandırmak konusunda önemli katkılar sağladığıiddia edilmekte ve bu kavramlar yapıcı eleştirel bir analize tabi tutulmaktadır.

“Özelleştirme Mağduruyuz”: 4-C’li TEKEL İşçilerinin Mücadeleleri

Doç. Dr. Aylin Topal, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Doç Dr. Galip Yalman, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu çalışmanın amacı, AKP hükümetinin özelleştirme sürecinde güvencesizliğe mahkum ettiği Tekel işçilerinin, 4-C’li olmaya karşı 2009-2010 kışındaki direnişlerinden yola çıkarak, ekonomik ve sosyal güvenceden yoksun olan emeğin yeniden üretimini

sınıf temelli bir perspektiften yeniden düşünmektir. Direnişe katılan yaklaşık 120 Tekel işçisi ile 2012-2013 yıllarında yapılan saha çalışmasının bulguları kullanılarak, kendilerini “özelleştirme mağduru” olarak tanımlayan söz konusu bireylerin, direniş sürecinde edindikleri farkındalığın sınıf mücadelesi pratikleri açısından bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu bağlamda, A. Gramsci'nin kolektif irade oluşumu kavramlaştırmasından yararlanarak, mücadele pratiklerinin farklı “halleri” üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda, AKP iktidarının emeği siyasal mücadele dışında tutma stratejisi olarak 4-C uygulamasının yol açtığı mağduriyetlerin toplumsal ve ekonomik sonuçları irdelenecektir.

Madenlerde İstihdam Olanağı” ya da “Madenlere Mahkumiyet”?: Soma Havzasında Sınıf İlişkilerinin Dönüşümü

Arş. Gör. Coşku Çelik, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Bu çalışmada yeraltı madenciliğinde özel sektör yatırımlarının kır nüfusu üzerindeki etkileri, 2000'li yıllar itibarıyla yatırımların hızla arttığı Soma havzası örneğinde, 2016 yılında havzada yapılan saha araştırmasının bulguları temel alınarak değerlendirilecektir. Bunun için öncelikle, Soma'da tarımın ve kömür madenciliğinin eş zamanlı neoliberal dönüşümünün ürünü olan topraktan kopma süreci ve işçileşme dalgası incelenecektir. Havzada başta kota uygulamaları ve TEKEL'in özelleştirilmesinden etkilenen tütün üreticileri olmak üzere tarımdaki küçük üreticilerin topraktan geçimini sağlayamaz hale gelmesi onları emek güçlerini ücret karşılığı sermayeye satmaya mecbur bırakmıştır. Tarımdaki bu dönüşüm, kömür madenciliğinde rödovans uygulamasının başlaması ve böylece yeraltı madenlerine yatırımların ve işçi ihtiyacının arttığı döneme denk gelmiş ve bu ihtiyaç küçük tarım üreticisi ailelerin erkekler üyelerinden karşılanmıştır. İkinci olarak, havzadaki yerel sınıfsal ilişkiler ve sınıf oluşumu, köylülükten madenci topluluğuna dönüşme sürecinde olan havza nüfusunun AKP hükümeti ve kömür şirketlerinin kurduğu toplumsal yapıya eklemlenme ve direnme biçimlerine referansla analiz edilecektir.

51. OTURUM

EKİM DEVRİMİ: KAZANIMLAR, DERSLER ve SOSYALİZM PERSPEKTİFLERİ

Ekim Devrimi: Kazanımlar, Dersler ve Sosyalizm Perspektifleri

Korkut Boratav

Bildiride, oturumun başlığında yer alan üç tema'ya da kısaca değinmek istiyorum. **Kazanımların başında**, öncelikle işgücünün bir meta olmaktan özgürleşmesinin mümkün olmasında yatar. Bu, özünde kapitalizm ötesinde, *sosyalizm* olarak tanımlanabilen bir toplum biçiminin mümkün olduğunu gösteren tarihsel bir deneyimdir. Toplumsal ve politik kazanımlarının hatırlatılması gerekir.

Reel sosyalizmlerin tasfiyelerinin dersleri, planlama deneyimleri ve devlet aygıtının örgütlenmesiyle ilgilidir. Kısa ve uzun vadeli kaynak tahsisinde piyasa mekanizmasının ve siyasî iktidarın rolleri ayrıştırılmalıdır. Sosyalist üretim ilişkilerinin sürdürülmesi, kısa vadede kaynak tahsisinde öncelik taşıyan piyasa göstergelerinin, örneğin kâr oranının, gerçek gelir akımlarına dönüşmemesini gerektirir. Üretim birimlerinde ve siyasî iktidarda halk demokrasisi, iki kazanım sağlar: Üretim düzleminde işçilerin denetimi, sosyalist bölüşüm ilişkilerinin gözetilmesini güvence altına alır; piyasa göstergelerine bağlı ek motivasyon etkenlerini gereksiz kılar. Uzun dönemli kaynak tahsisi de siyasî iktidar düzleminde alternatiflerin sınırsızca tartışılacağı, kararlaştırılacağı çoksesliliği sağlar. İşçi sınıfı partisi ile halk demokrasisi arasındaki bağların derinliği, Marx, Engels ve Lenin'in öngörülleri doğrultusunda devletin "kuruyup gitmesi"ni mümkün kılar. Bu bağlarda zayıflama, yozlaşma, sistemin hayatiyetini tehdit eden ana öğedir.

Sosyalizm perspektifleri, kapitalizmin son bulmasının kendiliğinden gerçekleşmediği; iradî ve sınıfsal bir müdahaleye bağlı olduğu tespitinden hareketle tartışılmalıdır. Geçmiş tarihsel deneyimleri Ekim Devrimi'ne ve Lenin'in tezlerine odaklanarak tartışabiliriz. 21. Yüzyılda kapitalizmin sürdürülemez bir toplum biçimi olduğu açıkça ortaya çıkıyor. Üretim güçlerindeki gelişim biçimleri ile işçi sınıfının niteliksel dönüşümleri, ne türden müdahale biçimlerini gündeme getiriyor? Muhafız toplumsal güçlerin devrimci bir programla iktidar seçenekleri tıkanırsa, sadece çürüyerek yok olan bir kapitalizm gündemde olabilir mi?

Ekim Devrimi Dünyayı Nasıl Değiştirdi?

Haluk Yurtsever

70 gün süren Paris Komünü, tarihin tanıdığı ilk proleter iktidardı. Komüncüler, bu kısa zaman aralığında, yeni türden bir devletin, hak ödev ekseninde eşitlikçi bir toplum örgütlenmesinin, yurttaş hak ve özgürlüklerinin ilk ve evrensel ilkelerini örneklettiler. Ekim Devrimi, oluşumu ve gidiş yolu öngörülemez özgün bir devrimdi. Bu devrimle, dünyanın altıda birini içine alan topraklarda sosyalizmin ikinci büyük denemesine girildi.

Sovyet iktidarı, gerçekleştiği topraklarda tutunmayı başardı. 74 yıl iktidarda kaldı. Ancak dünya devrimine büyümedi; varoluş hedefine ulaşmadan, kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin görevlerini tamamlayamadan çözüldü. Sovyetler Birliği'nin var olduğu 74 yıl, dünya tarihinin *sui generis*/benzeri olmayan özgün bir dönemidir.

Büyük sanayileşme-kalkınma atılımı gerçekleştiren, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kopuşlarla güçlenerek emperyalist-kapitalist dünya karşısında bir blok oluşturan Sovyetler Birliği'nin varlığı ve siyaseti dünya kapitalist sistemini birçok alanda doğasına uygun olmayan değişikliklere başvurmaya mecbur etti.

Sovyetler Birliği'nde gerçekleşenin teorik modelden farklılığını anlatmak için kullanılan "reel sosyalizm" kavramından esinlenerek, bu 74 yıllık dönemde dünya kapitalist sisteminin de "reel kapitalizm" biçiminde var olduğunu söyleyebiliriz. Bu makalenin konusu, yukarıda özetlenen çerçevede Ekim Devrimi'nin dünyayı nasıl değiştirdiği, dünya kapitalist sistemi, dünya işçi sınıfı hareketi, ulusal kurtuluş hareketleri vb. üzerinde nasıl bir etki yarattığı üzerinedir.

Bu makalede bu soru yanıtlanmaya çalışılırken, Ekim Devrimi'yle başlayan büyük sosyalizm denemesinin dünyayı değiştirirken kendisinin nasıl değiştiği sorusuna da yanıt aranmaktadır. Makale, bu soru ve yanıtlar ışığında Ekim Devrimi'nin 100.yılında, toplumsal devrim ve komünizm perspektifi üzerine söz söyleme amacı da taşıyor.

Bugünün Sınıf Mücadelelerinde Ekim Devrimi'nin Yolunda Yürümek

Levent Dölek

Ekim devrimi, dünya çapında bir proleter devrimler çağı açmıştır ve bu çağ henüz kapanmış değildir. Bugün en başta sömürüye karşı mücadele eden işçi sınıfı olmak üzere, kapitalizmin sürekli yoksullaştırdığı küçük köylüler ve esnaflar, özgürlük isteyen gençler, hakları için mücadele eden kadınlar, bağımsızlık kavgası veren uluslar ve tüm ezilenler için Ekim devrimi, ulaşılmış en ileri düzeyi temsil etmektedir.

Ancak bu düzey, sosyalizmin gelecekte de gelip gelebileceği son nokta ya da bir doruk noktası asla değildir. Bürokratik yozlaşma, devrimin sürekliliğini ortadan kaldırmış, Ekim devrimini "dünya devriminin kapısı" olarak gören, Rusya'nın da ancak daha ileri bir ülke önderliği alınca kadar "model" olabileceğini savunan Bolşevik programın yerine milliyetçi "tek ülkede sosyalizm" ütopyasını ikame etmiş, sosyalist inşayı ulusal sınırlar içine hapsedmiş ve yıkılışa zemin hazırlamıştır. SSCB'nin bürokratik yozlaşmasının Marksist temellerdeki analizi ve bilançosu bizi SSCB'yi en yozlaşmış

haliyle bile Ekim devriminin bir kazanımı olarak savunmaya götürür. Ekim devrimi bugün sınıfsız ve sınırsız bir dünya için mücadele edenlere yol göstermeye devam ediyor. Ekim devriminden vazgeçmeye değil onun deneyimini doğru değerlendirerek bugünün mücadeleleri için bir kılavuz olarak benimseye ihtiyacımız var.

Ekim devriminin deneyiminden bugüne baktığımızda güncel siyasi mücadeleler açısından şu ilkesel sonuçlara ulaşıyoruz: Emperyalizmden, burjuvaziden ve siyasi iktidardan bağımsız bir siyaset, bir ahlaki tercih değil sınıf savaşımında zafer elde etmenin koşuludur. Enternasyonalizm soyut bir empati ve kardeşlik çağırısı değil, dünya proleter devrimine bağlanan bir örgüt ve siyaset sorunudur. Ordu ve askerlik meselelerinde devrimci siyasete yön veren ilke pasifizm değil proletaryanın iktidar perspektifidir. Sanayi proletaryası içinde mevzilenmek ve sınıfın öncüsünü kazanmak konjonktürel bir tercih değil, devrimci bir siyasetin vazgeçemeyeceği stratejik bir yöneliştir. Nihayet Ekim devrimini zafere taşıyan araç yani Bolşevizmin pratiğinde cisimleşen merkezi ve devrimci bir işçi partisi inşa etmek bir gelenek sorunu değil yeni Ekim devrimleri için mutlak bir gerekliliktir.

Tüm bu başlıklar altında Türkiye solunun ve sosyalist hareketinin, içine düştüğü krizden çıkmak için defalarca denediği, defalarca başarısız olduğu ve sürekli yeniden geri döndüğü projeler, girişimler, ehveni şer arayışları vb. karşısında bizim önerimiz tarihin en büyük muzaffer devriminin deneyimine dönmektir.

52. OTURUM

TOPLUMSAL CİNSİYET, EŞİTSİZLİK VE SİYASET

Marx'dan Feminist Duruş Kuramına: Bilgi ve Politikanın Epistemolojik Sorgusu

Ülkü Baturoğlu, ODTÜ, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Bu çalışma Marx özelinde sosyolojik teoriden faydalanarak feminist literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Marx'ın kuramının çoğu feminist tarafından cinsiyet körü olmakla suçlamasına karşın, Marxist feministler ve sosyalist feministler Marx'ın kuramını feminist kuram ile birlikte ele almışlardır. Diğer bir yandan Feminist Duruş Kuramı, paradigmatic pozisyonu ve Marx'ın teorisini feminist kuram içerisinde ele alış biçimi bakımından Marxist feministler ve sosyalist feministlerden ayrılmaktadır. Çalışmanın temelini oluşturan Feminist Duruş Kuramı, 70'ler ve 80'ler itibariyle feminist kuram içerisinde önemli bir tartışma alanı açmıştır. Feminist Duruş Kuramı kendisini feminist eleştirel kuram içerisinde tanımlamaktadır. Epistemolojik ve metodolojik sorgu Feminist Duruş Kuramının temelini oluşturmaktadır. Fakat bu çalışma kapsamında metodolojik sorgudan ziyade epistemolojik sorguya odaklanılacaktır. Epistemolojik sorgunun öncel olarak ele alınmasının sebebi; bilgi üretimi ve politik zemin sorunsallarının sorguyu derinleştirmeye olanak sağlamasıdır. Gerçek şu ki, bilgi ve politika Marx'ın kuramı ve Feminist Duruş Kuramı açısından ele alındığında birbirinden ayrılmaz iki temel konsepttir. Bundan dolayıdır ki, bilgi ve politikanın iç içe geçmiş konseptler olarak ele alınması tartışmayı güçlendirmektedir. Çalışmanın ana sorunsalı Feminist Duruş Kuramının Marx'ın kuramı ile epistemolojik temelde ne derece uyduğu ve ne derece ayrıştığını sorgulamaktır. Bu sorunsal bilgi üretimi ve politik zemin bağlamında derinleştirilerek tartışmaya açılmıştır.

Finansallaşmayla Derinleşen Cinsiyet Eşitsizliği

Yrd. Doç. Dr. Elif Karaçimen, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Kapitalizmin 1970'lerde içine girmiş olduğu bunalıma bir çözüm olarak gelişen ve tüm dünyaya yayılan finansallaşmanın farklı ülkelerde nasıl şekillendiği giderek artan sayıda çalışmaya konu olmuştur. Ne var ki pek çok alanda olduğu gibi finansallaşma yazınında da kadınların toplumsal cinsiyete dayalı rollerine bağlı olarak finansal sisteme nasıl farklı şekillerde eklemlendikleri ve finansallaşmanın kadınlar açısından yarattığı eşitsiz sonuçlar yeterince ele alınmamıştır. Oysaki son yıllarda uluslararası ve yerel kurumların kadınların finansal sisteme içerilmesinin önemine dair yaptıkları vurgu giderek artmıştır. Bu vurgu artışına temel oluşturan şey esasında toplumsal yeniden üretimin giderek finansallaşmakta olmasıdır. Bu yazıda amaçlanan kadın ve finans konusu üzerine yapılan çalışmaların kadınların finansal sistemle ilişkisi ve sonuçları üzerine neler söylendiğini eleştirel bir bakışla gözden geçirmek ve Türkiye'de kadın ve finans ilişkisi üzerine çıkarsamalarda bulunmaktır. Kamusal hizmetlerin tedarikinin giderek piyasaya bırakıldığı bir süreçte kadınlar erken kapitalistleşmiş ülkelerde çoğunlukla finansal sisteme ırka ve cinsiyete bağlı olarak yüksek riskli kimselere yüksek faizle verilen subprime krediler üzerinden dahil edilirken, geç kapitalistleşmiş ülkelerde daha çok finansal sisteme içerilmeleri mikrokrediler üzerinden olmuştur. Genel olarak dünya ekonomisine baktığımızda ise finansallaşma ve ona eşlik eden sıkı maliye politikalarının giderek daha çok ön plana çıktığını ve buna paralel olarak toplumsal yeniden üretim için gereken borçlanma artışın kadınlar üzerindeki toplumsal yükü arttırdığını gözlemlemekteyiz. Benzer şekilde bu süreçte uluslararası ve ulusal yönetsel kurumların Türkiye'de de kadınların finansal sisteme içerilmeleri gerektiğine dair söylemlerinin yoğunlaştığına tanıklık edilmiştir. Bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye'de kadınlar mikrokredilerin ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası üzerinden özel bankalarca kadınlara yönelik dağıtılan kredilerin yaygınlaşması ve hem de artan hanehalkı borçlanmalarının yarattığı ev içi baskılar nedeniyle finansallaşmadan eşitsiz bir şekilde etkilenmektedirler. Bu çalışma bu sorunsal çerçevesinde finansallaşma sürecinin yarattığı cinsiyet eşitsizlikleri dinamiklerini Türkiye deneyiminde sorgulamayı amaçlamaktadır.

Bir Emek Biçimi Olarak Seks İşçiliğini Feminist Kuramlar Üzerinden Değerlendirmek

Hatice Hilal Karul, Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Seksin alınıp satılabilir bir hale gelmesi ile birlikte cinsellik algısı farklı bir anlam kazanmış ve fuhuş olgusu ortaya çıkmıştır. En genel tanımıyla fuhuş maddi kazanç sağlamak amacıyla tekrarlı bir şekilde cinsel ilişkide bulunmaktır. Ortaya çıkan bu durum tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu konudaki en önemli tartışma ise feminist kuramlar üzerinden yapılmıştır. Çünkü para karşılığı seks yapanların içinde her ne kadar erkekler, eşcinsel erkekler bulunsa da büyük bir kısmını non-translar ya da trans kadınlar oluşturmaktadır. Feminizmin kendi içerisinde alt dallara ayrılması ise bu tartışmanın farklı şekillerde ele alınmasına etki etmiştir. Burada kimi feminist çevrelerce fuhuş bitirilmesi gereken bir şey iken kimi feministler bunun tam tersinden

bir tartışma yürütmüştür. Bu bağlamda seks işçiliği kavramının kendisi de tartışılmalı bir hal almaktadır. Fuhşun bitirilmesini düşünen kesime göre burada bir işçilikten söz edilemez. Çünkü fuhuş kadın bedenini nesneleştiren ve ataerkil sistemin devamlılığını sağlayan bir baskı aracıdır. Bu durumun tam tersini savunan feminist çevrelerce ise seks işçiliği kavramı önemlidir. Seks işçiliğini bir meslek biçimi olarak savunan feministler bunu bir emek biçimi olarak ele alır. Seks işçiliğinin diğer mesleklerden bir farkı yoktur ve ortadan kaldırmak ekonomik özgürleşmenin önüne geçmek demektir. Bu çalışma feminist kuramlarda yaşanan bu ayrılığın nedenlerini açıklayarak, seks işçiliğinin bir emek biçimi olarak nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerinde duracaktır.

Transfobi ve Nefret Suçları: Transların Seks İşçiliğine Mecbur Bırakılmaları ve Tecavüz Deneyimleri*

Merve Yılmazbilek, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Transfobinin yoğun olarak yaşandığı ülkemizde yaşam alanını daraltan konuların başında iş bulma ve çalışma yaşamı gelmektedir. Yaptığım alan araştırmasında görüştüğüm 5 transtan 4'ünün daha önce farklı sektörlerde çalışma deneyimleri olsa da trans cinsiyet kimliklerinin anlaşılmasından sonra, 4'ü de işten çıkarılmış ve seks işçiliği yapmaya mecbur kalmışlardır. Elbette ki seks işçiliği de bir iştir; ama burada önemli olan bazı transların seks işçiliği yapmak istemedikleri halde buna mecbur bırakılmalarına ve farklı iş imkanlarının ellerinden alınmalarına neden olan ataerkil sistem ve bunun neticesindeki transfobidir. Bu konu hakkında; görüştüğüm translardan Duygu, daha önce uzun süre çalıştığı yurtdışıyla da iş yapan bir firmadan cinsiyet kimliğinin öğrenilmesiyle birlikte atıldığını söylemektedir. Bu nedenle trans olma yönündeki değişim sürecini hızlandırdığını ve seks işçiliği dışında hiçbir şekilde geçimini sağlayamadığı için bu işi yapmak zorunda olduğunu anlatmaktadır. Deniz ise; cinsiyet kimliği öğrenilmeden önce pasta şefi olarak çalıştığını; fakat iş çıkışlarında yaptığı makyajın, giydiği kıyafetlerin patronunun kulağına gitmesiyle birlikte işten çıkartıldığını söylemektedir. Her iki örnekte de işteki performanslarıyla ilgili sorun olmamasına rağmen müşterilerin vereceği tepkilerden çekinilerek işten çıkartıldıkları ifade edilmiştir.

Dolayısıyla başka iş imkanlarından mahrum kalan ve seks işçiliğine mecbur bırakılan transları bekleyen en büyük tehlike; nefret suçları kapsamında değerlendirebileceğimiz tecavüzdür. "Nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle yani gerçekleştirilen bir edim sonucunda değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünümleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle eylemleri değil var oluşları nedeniyle maruz kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır". Transların tecavüze uğramaları da cinsiyet kimliklerine dayanan nefretle ilişkilendirilebilir. Transları susturmak, kendilerini değersiz ve kötü hissettirmek amacı da taşıyan tecavüz eylemleri bir yandan da onları baskı altında tutma amacı taşıırken diğer yandan da iktidardan kısmen faydalanan erkeklerin gücüne güç katmaktadır. "Tecavüz ile erilliğin güç, egemenlik ve sertlikle eşleşmesi arasında bir ilişki vardır". Bu ilişkiyi biçimlendiren ve ötekileştirdiğine yönelten de ataerkil iktidar ve bu güç ilişkisinden kısmen de olsa yararlanmaktan zevk duyan erkeklerden başkası değildir. Görüşmelerde; translara ve geylere tecavüzde bulunan bir erkeğin gizli eşcinselleri bularak onları tehdit ederek geçimini sağladığı ve bunu meslek olarak yaptığı da görüşmeciler tarafından ifade

edilmiştir. Görüştüğüm 5 transtan 4'ü tecavüze uğramıştır ve acı olan tecavüzle ilgili sorduğum soruyu "tecavüze uğramayan trans mı var" diyerek cevaplamalarıdır.

1970 lerde Brownmiller ve Griffin'in tecavüzü politik bir olgu olarak değerlendikleri gibi tecavüz; kadınları ve LGBTİ leri baskı altına alma eylemi olarak değerlendirilebilir. Çünkü amaç; baskı altına almak ve sindirmektir. Bu baskı altına alma edimi adalet mekanizmasının işleyişinde de kendini göstermektedir.

*Bu çalışma;2012 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı tarafından kabul edilen "LGBTT Bireylerin Ataerkillik ve Hegemonya Deneyimlerinin Çözümlemesi: Eskişehir" adlı Yüksek Lisans tezinin bir bölümünden derlenmiştir.

53. OTURUM

DÜZENLEYİCİ DEVLET

Devletin Sınıf Karakterindeki Yozlaşmayı Türkiye Enerji Piyasası Özelleştirmesi ve EPDK Örneği Üzerinden Okumak

Özgür Akduran

Türkiye’de 1980lerden başlayarak liberalleşme ve özelleştirme politikaları hakim olmuş, özellikle 2001 yılında kurulan Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ile bu süreç daha yapılandırılmış bir şekilde işletilmiştir. Özelleştirmelerin devlet için bir gelir kaynağı olmasının yanı sıra, kapitalist sistem için de yeni bir değerlendirme alanı yarattığı ortadadır. Özellikle, özelleştirilen kurum bir kamu iktisadi teşekkülü olmanın ötesinde doğal tekel özelliği taşıyan bir işletme ise; azalan ortalama maliyet ile çalışmasının, rekabeti ortadan kaldırarak çok uygun fiyat belirleme imkanı sunması açısından kapitalist birikim için muazzam bir olanak sunduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda özelleştirmenin gerçekleşme şekli, ihaleyi kazanan firmaların burjuvazi içindeki konumları ve doğal tekel özelliği taşıyan bir sektörün serbestleştirilmesinin gerektirdiği düzenleme ve ortaya çıkan düzenleyici kurumun çalışma biçimi bize devlet burjuvazi ilişkisinin geldiği durum hakkında ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmada, yukarıda kısaca özetlenen gelişmeler Türkiye’de enerji piyasası özelleştirmesi ve EPDK örneği üzerinden tartışılacak ve devletin bu sektördeki tutumunun nasıl kapitalist birikimin genel ihtiyaçlarından ziyade belli iş çevrelerinin gözetildiği tekel çıkarılara hizmet eder hale geldiği ortaya konulacaktır.

Altyapı Kalkınması Yeniden: Telekomünikasyon Politikası Literatürünün Eleştirel Okuması

Sırrı Emrah Üçer, Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

Bu bildiri Türkiye telekomünikasyon politikaları üzerine üretilmiş olan akademik yazının eleştirel bir okuması üzerine kuruludur. Başlangıçta özelleştirme politikasını yatırımları arttıracak bir araç olarak sunan akademik yazın, zaman içerisinde odağına rekabet temasını aldı ve özelleştirmelerle yatırımlar arasındaki ilişkinin fikri takibini ihmal etti. Bu bildiride çeşitli akademik çalışmalar üzerinden bu gelişim çizgisini inceleyeceğiz. Buna ek olarak, özelleştirme politikalarının Türkiye’de yatırım düzeyini ve dolayısıyla altyapı kalkınmasını ne derecede ve nasıl etkilediğini tartışacağız.

Düzenleyici Devlet Ne Kadar Düzenleyici: Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Kurumu

Dr. Burcu Gökçe Yılmaz Akın

1990'lı yıllarda gündeme gelen ikinci nesil yapısal reformlarda dikkat çeken husus devletin rolünün yeniden tanımlanmasıdır. Düzenleyici devlet formunun temelinde devletin elinde bulunan ekonomiyi yönlendirme gibi birçok yetkinin bağımsız düzenleyici üst kurullara devredilmesi yer almaktadır. Türkiye'ye de dayatılan yapısal reformlar bağlamında 2002 yılında kamu ihaleleri alanında hem yeni Kamu İhale Kanunu hazırlanmış hem de Kamu İhale Kurumu kurulmuştur. Kanunun kabul edildiği sene iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetleri döneminde ilgili kanunun kırk kez değişikliğe uğraması, kapsamının daraltılması ve istisnaların artırılması Kurumun bağımsız düzenleyici üst kurul olma özelliğini tartışılır hale getirmiştir. Bu değişim neoliberal politikaları hevesli bir şekilde uygulayan iktidar partisinin programından sapma olarak değerlendirilebilir mi? Yoksa iktidar partisi, sermaye birikim sürecinin çok önemli bileşenlerinden biri olan kamu ihaleleri alanına sürekli müdahale ederek kendi oy tabanını genişletmek ve güçlendirmek mi istemiştir? Bu çalışmanın amacı kamu ihale sisteminin yeniden yapılandırılması sırasında iktidar partisinin neoliberal bir programla hareket ederken yerel sermaye grupları lehine sürece nasıl ve hangi saiklerle müdahale ettiğini anlamaktır. Diğer bir amaç ise kamu ihaleleri bağlamında düzenleyici devlet formunun sınırlarını yorumlamaktır.

54. OTURUM

Eren Deniz Tol Anısına

ULUSLARARASI İLİŞKİLER, HEGEMONYA ve GÜÇ

Etkileşen Popülizmler Bağlamında Çatışan Türkiye ve Avrupa İmgeleri

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Saylan, Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Popülizmin dünya siyasetinde gittikçe artan önemi, Avrupa'da ve Türkiye'de iç siyasette üstlendiği göz ardı edilemeyecek rol ve işlevler ile en önemlisi, popülizmler arası etkileşimin dinamiklerini ve Türkiye-Avrupa ilişkilerine siyasal etkilerini kavrama çabası, bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Öncelikle, popülizm ve özelde sağ popülizmin temel özellikleri ile ilgili kuramsal bir çerçeve sunulmaktadır. Ardından, siyasal yelpazenin sağ kanadında merkezden uca doğru temsil edici nitelikte olduğu düşünülen çeşitli siyasal partilerin söylem ve politikaları incelenmektedir. Bu yapılırken, ilgili partilerin Avrupa ve Türkiye kimliklerini nasıl tanımladıkları, bunun yarattığı gerilimler, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada, yoğun Türk nüfus barındırmaları, Türkiye ile yakın ve yoğun siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip olan Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık'tan radikal popülist sağ ve merkez sağ siyasal partilerin Türkiye üzerine söylemleri incelenmiştir. Türkiye'den ise Adalet ve Kalkınma Partisi ele alınmıştır. Bu karşılaştırmaya, daha sonraki aşamada, Milliyetçi Hareket Partisi de dâhil edilecektir.

Bu araştırmada, Avrupa ve Türkiye'den incelenen sağ popülizm örnekleri ışığında, popülizmlerin ortak ve farklı noktaları tespit edilmekte, kimlik temelli dışlayıcı söylemlerin ideolojik ve stratejik yönleri irdelenmektedir. Böylece, aynı zamanda, çalışmanın sağladığı bulgular ışığında günümüz siyasetinde popülizmin neden ve nasıl bu kadar önemli olabildiği tartışmalarına katkı sağlamaya çalışılmaktadır. Makalenin temel savı, sağ popülizmin liberal demokrasinin hegemonyasının erozyona uğramasının önemli bir işareti olduğu, dışlayıcı kimlik siyasetini temel alan özcü sağ popülizmlerin etkileşiminin ve önerdikleri çözümlerin ise çok yönlü mevcut krizi derinleştirmeye yol açtığı yönündedir. İncelememize konu olan Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasındaki popülist siyaset temelli etkileşim de bu savı destekler nitelikte dikkat çekici bir örnek oluşturmaktadır.

Normatif Bir Güç Olarak Avrupa Birliği'nin İsrail-Filistin Çatışma Çözüm Sürecine Dahil Olmasına Eleştirel Bir Bakış

Hünkar Özgü Alıcı, Hacettepe Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Ömür Atmaca, Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

1970'lerden itibaren, Avrupa Birliği'nin kendine özgü karakteri Uluslararası İlişkiler akademisyenleri arasında, Birliğin uluslararası politikadaki rol kavramı ve kimliği üzerine hararetle bir tartışma yaratmıştır. Bu çerçevede normatif güç kavramı, Birliğin uluslararası profilini, kurucu norm ve prensipleri temelinde açıklamak için ortaya konulmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemdeki köklü değişiklikler, Birliği etkili ve uyumlu bir dış politika ve güvenlik politikası kurmak için faaliyetlerini hızlandırmaya zorlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Birliğin bu alanlardaki etkinliği akademisyenlerce sorgulanmıştır. Birliğin İsrail-Filistin çatışmasına yönelik eylem ve politikaları özellikle tartışmaların merkezinde olmuştur. Buna ışık tutmak için, bu çalışmanın temel amacı Birliğin İsrail-Filistin çatışma çözüm sürecine bir normatif güç olarak dahil olması üzerine eleştirel bir bakış açısı sunmaktır. Açık bir kuramsal temel sağlamak için, Birliğin kimliği ve uluslararası politikadaki profili konstrüktivizm/ inşacılık ekolünden analiz edilmektedir. İnşacı düşünce ekolünün argümanları doğrultusunda, bu çalışma Birliğin uluslararası kimliğine ve dış politikası üzerindeki etkilerine değinmekte ve normatif güç kavramının temel çizgilerini sunmaktadır. Birliğin dış politika ve güvenlik politikası gelişimini ve komşuluk politikasının amaçlarını inceledikten sonra çalışma, Birliğin İsrail-Filistin çatışma çözüm sürecine dahil olmasının analizi ile devam etmektedir. Kapsamlı ve eleştirel bir kavramsal temel sunabilmek için Ian Manners'ın Birliğin prensipleri, eylemleri ve bunların sonuçlarının incelenmesine dayanan üçlü analiz metodu kullanılmaktadır. Bu çalışmanın temel argümanı, üye devletler arasındaki uyum eksikliği sebebiyle Birliğin İsrail-Filistin çatışmasında etkili bir aktör profili sergileyemediğidir.

XXI. Yüzyıl Hegemonyası Üzerine: Çin'in Meydan Okuması (mı?)

Yrd. Doç. Dr. Yeliz Sarioz Gökten, Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

1973'de yaşanan Petrol Krizi ardından kapitalist sistem; özelleştirme, minimal devlet, deregülasyonlar, ademi merkezizetçilik, serbest piyasa ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi şeklinde özetlenebilecek Neoliberalizm ile tanışmış, bu süreçte hem kapitalizm hem de ABD hegemonyasının sona erdiğine dair tezleri sürülmeye başlamıştır. Düşünülenin aksine Neoliberalizm, hem kapitalist sistemin hem de ABD hegemonyasının devamını sağlamıştır. Rusya ve Çin'de sosyalizmin çözülme sürecine girmesinin ardından da kapitalizm en yüksek sınırlarına ulaşmıştır. 2008 dünya kriziyle ABD hegemonyası büyük ölçüde aşınmış, akademik çevrelerce geleneksel hale gelen kapitalist sistemin sonuna gelindiği ve hegemonyada nöbet değişiminin gerçekleşeceğine dair savları ileri sürülmüş; bir taraftan Keynesyen politikaların gerekliliği savunulurken diğer taraftan ABD hegemonyasının yerini Çin'in alacağına yönelik güçlü iddialar ortaya konulmuştur.

Çin'in küresel kapitalizme eklenme girişimi ile birlikte ülke liberal politikaları

hayata geçirmiş, yüksek büyüme oranları ile ticari anlamda oldukça güçlü hale gelmiştir. 1980'lerde IMF ve Dünya Bankası'na üye olan Çin, 2001'de de Dünya Ticaret Örgütü'ne dahil olmuştur. Ülke uygulamaya soktuğu reformlar ve dışa açıklık politikaları ile küresel sisteme ayak uydurmuş, pek çok alanda küresel norm ve kuralları uygulamaya sokmuştur. Ülkenin dünyanın en büyük ilk üç ekonomisinden biri haline gelmesi ve en yüksek döviz rezervlerine sahip ülke olması Çin'in sistemdeki en önemli aktörlerden biri haline gelmesine neden olmuştur. Yine bu süreçte ülkenin, barışçıl bir politika izleyip izlemeyeceği ve sistemdeki diğer büyük güçlerle çatıp çatışmayacağı tartışma konusu olmuştur.

Bu çalışmada 1945 sonrası kapitalist sistemdeki en önemli aktör olan ABD'nin 2008 krizinin ardından aşınan hegemonyası ve özellikle Kriz sonrası yeniden biçimlenen hegemonya ilişkileri ile Çin'in hem sistemdeki yeni konumu hem de hegemon olma olasılığı irdelenecektir.

Suriye İç Savaşı'nda Türkiye ve Devlet-Dışı Aktörler: Suriye Türkmenleri ile Dönüşen İlişkinin Eleştirel Bir Analizi

Yrd. Doç. Dr. Radiye Funda Karadeniz, Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali ile başlayan ve 2011 Arap Ayaklanmaları ile devam eden dönemde Ortadoğu'nun değişen siyasi düzeninde devlet-dışı aktörler önemli birer aktör haline gelmiştir. Akademik yazında Ortadoğu'da bu bağlamda ortaya çıkan yeni devlet-dışı aktörler üzerine oldukça kapsamlı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışma ise üzerinde görece az çalışılmış Suriye Türkmenleri'ne odaklanarak Suriye iç savaşında akraba devlet olarak Türkiye'nin Suriyeli Türkmenlerin 'devlet-dışı aktörleşme' sürecindeki rolünü analiz edecektir. Çalışmanın temel soruları şunlardır: '2011 yılına dek hatırlanmayan Suriye Türkmenleri için Türkiye akraba devlet rolünü neden üstlenmiştir?' ve 'iç savaş sürecinde bu rolü üstlenirken hangi araçları kullanmıştır?'. Çalışma, kimlik temelli bir bakış açısı ile etnik bağ vurgusu üzerinden Ankara ve Suriye Türkmenleri ile ilişkisini ele alan argümanların aksine, Kürt sorununun ve bölgesel dış politika kaygılarının Türkiye'nin Suriye Türkmenleri'ni siyasi ve askeri açıdan desteklemesi için temel motivasyon oluşturduğunu ve böylece dış politikada Suriyeli Türkmenler'in araçsallaştırdığını ileri sürecektir.

55. OTURUM

EĞİTİM, TOPLUM ve YURTTAŞLIK

Dönüşen Bilimsel Habituslar: Sosyal Bilimler Alanında Çalışan Akademisyenlerin Akademi ve Akademisyenliğe Yönelik Alımlamaları

Arş. Gör. Dr. Eda Çetinkaya, Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo ve Televizyon Anabilim Dalı

Üniversite sosyal, ekonomik, politik ve kültürel pek çok farklı ulusal ve uluslararası bağlamdan etkilenen bir yapı olarak, özellikle 1980'lerin başlarından günümüze neoliberal süreçlerin etkileri ve 1990'lar itibarıyla da bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) yükselişe geçmesiyle dönüşmektedir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve üniversite yönetimleri sürekli güncellenen performans kriterlerine yönelik yayın yapmaya, niceliğin ve indekslerin ön planda olduğu hızlı bilgi üretimine ve projelere dayalı bir üniversite kültürünü teşvik etmektedir. Diğer yandan BİT'le beraber şekillenen bilgi üretim ve tüketim pratikleri akademiye ve akademisyeni farklılaştırmaktadır. Bu kapsamda değişen sadece daktilodan bilgisayara kayan bilgi üretim araçlarının kullanımı değildir. Aynı zamanda bilginin anlamlandırılması, buna bağlı olarak akademisyenin kendi rolüne dair bakış açısı ve performans beklentileri de dönüşmekte, farklı bir akademik üretim rutini ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma neoliberal süreçlerin ve BİT'in etkileriyle beraber sosyal bilimlerin farklı alanlarında çalışmakta olan farklı yaş ve unvanlara sahip akademisyenlerin, akademiye, akademisyenliğe ve sosyal bilimlerin geleceğine dair kendilerine ve çevrelerine yönelik alımlamalarını ve anlamlandırmalarını incelemektedir. Bu kapsamda Ankara'da yer alan üç kamu ve iki vakıf üniversitesinden 32 akademisyenle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmaya üniversitelerde araştırma görevlisinden, profesöre kadar değişik unvanlara ve deneyimlere sahip katılımcılar destek vermiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin bir bölümü ise üniversiteden emekli olan ancak hala bir şekilde üniversitede ders vermeye ya da akademik çalışmalarına devam ettiren kişilerden oluşmaktadır. Çalışmada yer alan akademisyenler Eğitim Bilimleri, İletişim, Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler ve Hukuk olmak üzere farklı fakültelerden seçilmiştir. Çalışmaya katılan akademisyenlerin doğum yılları 1931- 1988 aralığındadır. Farklı jenerasyonlara ait ve kendilerini birbirinden farklı akademik habituslara ait hissedilen akademisyenlerin alımlamalarına bakmak, tarihsel olarak akademinin dönüşümünü

anlamlandırmakadına önemlidir. Bu bağlamdayöntemsel olarak diyakronik etnografinin şimdiye odaklanmak yerine, incelenen alanı tarihsel olarak geçmişten bugüne taşıyan kavrayışı benimsenmiştir. Böylelikle farklı alanlardan gelen akademisyenlerin hem akademiyle hem de bilgiyle ilişkilenmelerinde bir farklılık olup olmadığı sorgulanarak, bunun akademisyen tipolojisinde bir değişim yaratıp yaratmadığı araştırılmıştır.

Etnografik yöntemlere odaklanan bu çalışmanın amacı, farklı katılımcı profillerinden yola çıkarak akademisyenlerin gündelik hayat pratiklerinde Bourdieu'dan habitus ve sermaye, Goffman'dan performans kavramlarını ödünç alarak, dönüşmekte olduğu öne sürülen akademik pratikleri, akademik gündelikleri, akademik rolleri ve akademik performans şekillerini mikrodan makroya açılan bir çerçevede inceleyerek akademisyenliği tartışmaktır. Çalışma, akademisyenlerin geçmişte ve bugün akademiye, akademisyenliği nasıl gördüğüne odaklanırken, akademisyenlerin gelecekte sosyal bilimleri ve akademiye nasıl tahayyül ettiklerini sorgulanmaktadır.

Akademik Teşvik: Performans, Etik ve Başarı Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Servet Akyol, Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü

2015 yılının son ayında yayınlanan bir yönetmelikle öğretim elemanlarına akademik teşvik ödeneği uygulaması hayata geçirildi. Uygulama yönetmeliğinin yayınlanmasıyla akademik teşvik ödemeleri Şubat 2016 tarihinde fiilen başlamış oldu. İlk bakışta akademik alandaki üretimi teşvik etmeye yönelik görülen bu düzenleme, öğretim elemanlarının önemli bir bölümü tarafından olumlu karşılandı. Akademik faaliyetlerin teşvik edilmesi kuşkusuz önemli bir gelişme olarak görülebilir. Ancak akademik teşvik konusu sadece parasal getirilere indirgenemeyecek, daha genel bir değişimin/dönüşümün bir yansıması olarak ele alınmalıdır. Bu çalışmanın amacı akademik teşvik ödeneği uygulamasının üç açıdan eleştirel biçimde ele almaktır. İlk nokta bilimsel faaliyetlerin üniversite sistemi ve altyapı ilişkisinden bağımsız olarak ele alınarak akademik performansa dayandırılmasıdır. Performansa dayalı çalışma ve ücretlendirme kamu yönetimi sisteminde 2000'li yılların başından itibaren uygulamaya başlanmıştır. Akademik teşvik ödeneği kamuda performansa dayalı ek ödenek/ödeme alma uygulamalarının şimdilik son halkasıdır. Performansa dayalı ek ödeme politikası bireylerin kendi çabalarının bir sonucu olarak aldıkları bir "ödül" izlenimini vermektedir.

İkinci nokta, akademik teşvikten yararlanma sürecinde ortaya çıkan veya çıkması muhtemel akademik ve etik sorunlardır. Günümüzde akademik yükselme kaygılarından kaynaklı olarak artan nicelik ve etik sorunların, teşvik sistemiyle birlikte hızlanması beklenebilir. Yayınlanma karşılığında yüksek miktarda para talep edilmesi, niteliği tartışmalı "uluslararası" kongreler, "atıf çeteleri" ve intihal gibi sorunlar sıkça karşılaşılan durumlardır. Bu açıdan, Türkiye kökenli ancak yurtdışında düzenlenen bilimsel toplantıların açıklamalarında "akademik teşvik sistemine uygundur" ibaresinin yazılmaya başlanması önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Bu konudaki en yeni örnek ise bir akademik danışmanlık firmasının Berlin'de düzenlemeyi planladığı Sosyal Bilimler Konferansı'dır. Konferans duyurusunda uzaktan tebliğ ile katkı sağlamanın mümkün olduğu ve "profesör hocalarımızdan" tebliğin başlığını göndermelerinin yeterli görüleceği belirtilmektedir. Son nokta akademik teşvik ödeneği uygulamasının

mevcut sonuçlarıdır. 2016 yılı uygulama sonuçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte üniversitelerin karneleri de görünür hale gelmiştir. Bu açıdan mevcut veriler ışığında, Türkiye'nin görece eski ve köklü üniversitelerinin ya veri eksikliğinden ya da başarı derecesi açısından listenin üst sıralarında olmadıkları gözlenmektedir.

Akademik teşvik sistemi temel olarak özlük haklarında iyileşme yerine bir performans kriterine bağlı teşvik sistemini öngörmektedir. Bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi kuşkusuz çok önemlidir. Ancak, Türkiye'de üniversitelerin durumunu, disiplinler arasındaki farklılıkları, bilimsel ve fiziki altyapıları dikkate almadan sadece nicelik artışına bağlamak oldukça sorunludur. Bu nedenle çalışma, akademik teşvik sistemini yukarıda açıklanan noktalar etrafından tartışmayı hedeflemektedir.

İlköğretim Ders Kitaplarında «Makul Vatandaş» Portresi Bağlamında Pedagojik Bir İnceleme

M. Hazal Çakmak, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Batu Gündoğan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Modern devletin kuruluşu ve eğitimin merkezileşmesi ile birlikte eğitim, bir devletin elinde bulundurduğu ve toplumu yönlendirmek için kullanabileceği en önemli araçlardan birisi haline gelmiştir. Düzenli ve merkezi eğitim, belirli bir yaş grubundan itibaren çocukları bir araya getirmekte ve onlara ilkeleri doğrultusunda pek çok bilgi edindirmektedir. Böylesine güçlü bir mekanizmanın, küçük yaştan itibaren düzenli olarak gününün belirli bir kısmını bu mekanizmanın etkisi altında geçiren bir bireyi şekillendirmemesi olanaksızdır. Tam da bu noktada, ülkemizde var olan, ilkökul ve ortaokul eğitimi kapsayan sekiz yıllık ilköğretim programının içeriği, çok sayıda alan için ciddi önem kazanmaktadır. Sosyoloji de şüphesiz bu alanlardan biridir. Ders kitaplarına bakıldığı zaman, sınıfsal öğretilerden aile ilişkilerine, adab-ı muaşeret kurallarından toplumsal cinsiyete, mekan algısından ikili ilişkilere verilmek istenen pek çok öğreti açık ya da örtülü biçimde görülmektedir. Bu çalışmada ilköğretim ders kitapları incelenerek açık veya örtülü biçimde verilmek istenen kazanımlar analiz edilecektir. Bunun için halihazırda kullanılan Hayat Bilgisi/Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, Türkçe ve Din Kültürü ders kitapları, öğretim programı ve diğer müfredat detayları incelenecektir. Dil, sosyal yaşantı, bilimsel algı ve din algısının ilgili dersler üzerinden irdelenmesi, bu toplumsal analiz için büyük önem taşımaktadır. Zira ders kitapları ve ders kitapları çerçevesinde işlenen müfredat, aktif materyal kullanımının yaygın olmadığı, katılımcı olmayan ve edilgen bir öğretim tarzıyla işleyen ilköğretim okulları için fazlasıyla yol gösterici olacaktır. Çalışmanın sonunda, bireyin edinmesi öngörülen kazanımlar üzerinden devletin nasıl bir makul vatandaş portresi çizdiği yorumlanacaktır.

Afrika Kökenli Türklerin Eğitime Erişim Durumları

Hülya Akkaş, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

Bu çalışmanın amacı, Afrika kökenli Türkler'in eğitim süreçlerinde ve sonrasında deneyimlerini betimleyerek, eğitime erişim durumları üzerine bir inceleme yapmaktır. Nitel bir yaklaşım ile kurgulanan bu araştırma, durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubu İzmir ilinin çeşitli bölgelerinde ve İzmir çevresindeki il ve ilçelerde yaşayan çeşitli yaş grupları ve mesleklerden seçilmiş 20 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, Afrika kökenli Türkler’de eğitim seviyelerinin genel olarak düşük olduğu görülmüştür. Zorunlu eğitim seviyesinin üstünde eğitim alma imkanına sahip olan bireylerin mevcudu düşüktür. Eğitsel kazanımlar ve eğitsel başarının düşük kalmasında eğitimde fırsat eşitsizliğinin payı büyüktür. Bu topluluğun eğitimde eşit fırsatlara ulaşmasını engelleyen iki temel neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki ailelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleridir. Diğer neden ise, tüm kamusal alanlarda ve özellikle okullarda karşılaşılan ten rengine dayalı ayırım pratikleridir. Afrika kökenli bireyler arasında belirtilen nedenlerden kaynaklı olarak eğitimini yarıda kesen, eğitimde bir sonraki seviyeye devam etme olanağı bulamayanların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Bir Yurt Dışına Kaçış Aracı Olarak Erasmus Programı: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Erasmus Değişim Programına Başvurma Etkenlerinin ODTÜ Örneğinde İncelenmesi

Yrd. Doç. Dr. Besim Can Zırh, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü

Eren Çalışkan, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Türkiye’nin 1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde elde ettiği Avrupa Birliği’ne katılma yolunda aday ülke statüsü kazanması çevresinde Türkiye’de 2004 yılından bu yana uygulanmaya başlayan Erasmus Programı kısa sürede üniversite öğrencileri arasında bir kült statüsüne ulaşmış ve Türkiye’den şu ana kadar 100.000 fazla öğrenci programa katılıp çeşitli Avrupa ülkelerinde değişim öğrencisi olarak eğitim görmüştür. Bu program gerek oturmuş yapısı gerekse öğrencilere sunduğu maddi destekten dolayı kısa sürede, Avrupa’da da olduğu gibi, Türkiye’deki en etkili ve popüler değişim programı haline gelmiştir. Bunlara ek olarak, bu program sayesinde Türkiye’den katılan öğrenciler Avrupa’nın katı vize politikalarını aşabilmiş ve aldıkları maddi destek ile kendi imkânları doğrultusunda yaşamaları oldukça zor olan bir tecrübe yaşamışlardır. Bu noktada, Erasmus deneyimi Türkiye’nin Batı ile geç dönem Osmanlı modernleşmesinden günümüzdeki siyasi çekişmelere ve gerilimlerle kadar uzanan çetrefilli ilişkisi çerçevesinde oldukça karmaşık bir bütün haline gelmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmeler ve toplumsal dönüşümle birlikte “Erasmus’a gitmek” önceki dönemlere göre politik olarak daha farklı ve yüklü bir anlam kazanmıştır.

Bu çalışma öğrencilerin Erasmus Programına katılım kararını hangi bağlamda ve ne beklentilerle aldıklarını ODTÜ örneğinde incelemeyi hedeflemektedir. Erasmus Programı, ODTÜ’de programın pilot yılı olan 2004 yılından beri uygulanmakta ve öğrenciler tarafından büyük bir talep görmektedir. Bu kapsamda, 2017-2018 akademik yılında Erasmus Programı’ndan faydalanmak için başvuruda bulunmuş olan 1069 ODTÜ öğrencisine genel demografik, sosyo-ekonomik ve eğitimsel arka planı değerlerine ölçmeye yönelik bir anket uygulanmıştır. Buna ek olarak başvuruları sonucunda programdan faydalanmaya hak kazanmış ve 2017-2018 akademik yılı güz döneminde programa katılacak olan 257 adayın 20’si ile katılımcılar henüz

programdan faydalanmadan önce derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye'nin üniversite öğrencileri bazında yurtdışına açılan önemli araçlarından biri olan Erasmus programının öğrenciler tarafından algılanışını aydınlatmak ve bu süreci kültürel, sosyal ve ekonomik bir zemine oturtup öğrencilerin Erasmus programına katılma kararının aydınlatılması amaçlanmaktadır. Bu anlatının öğrenciler tarafından ne şekilde kurgulandığını ele almak Erasmus Programı'nın ODTÜ'de ve daha genel anlamda Türkiye'deki katılımcı profilini ve katılım motivasyonlarını anlamaya olanak sağlayacaktır.

56. OTURUM

KÜRESEL KAPİTALİZM ve ÇALIŞMA YAŞAMI

Türkiye’de Televizyon Draması Yazarlarının Yaratıcı Emek Süreçleri

Arş. Gör. Evrim Yörük, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Bu çalışma, Türkiye’de televizyon sektörünün hâkim üretim formu olan dramalara odaklanmakta ve dramaların yaratım aşamasındaki kültür işçileri arasında yer alan senaryo yazarlarının emek süreçlerini tartışmaya açmaktadır. Televizyonda yaratıcılığın mümkün olup olmayacağı, eğer bir yaratım sürecinden söz edilecekse, bu sürecin temel aktörü olarak kimin kabul edileceği epey tartışmalı bir konudur. Bu konuyu, televizyon üretimindeki yaratıcılığa dair kestirmeci bir reddiyeye ya da tam tersinden bir tür yaratıcılık kutsamasına kapılarak gündeme getirmek yerine, kapitalist kültürel üretime ve kültür işçilerinin çalışma pratiklerine eğilen bir dikkatle sorunsallaştırmak önemlidir. Televizyon senaryo yazarlarının çalışma pratikleri de bu tür bir sorunsallaştırmanın somutlaştırılması bakımından oldukça elverişlidir. Senaryo yazarları, bir yandan televizyonun kültür işçileri arasında görece seçkin, yaratıcılığa açık bir iş yapma şansı elde etmiş, öte yandan televizyonun üretim mantığı içinde yaratıcılıklarına ket vurulmuş çalışanlar olarak nitelendirebilir. Buradaki ikili durum, televizyonun kültürel üretiminin senaryo yazarlarına sağladığı yaratıcılık potansiyelini tüm olanakları ve çelişkileriyle gözden geçirmeyi gerektirdiği kadar yaratıcılık retoriğiyle işaretli mesleki kodları sorgulamayı da gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada televizyon drama yazarlarının yaratıcı emek süreçlerine dair yürütülen tartışma, İstanbul’da ve Ankara’da senaryo yazarlığı atölyelerindeki katılımlı gözlemlere, senaryo yazarları ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yapılan görüşmelere, yanı sıra senaryo yazarlarının kaleme aldıkları kitaplara, senaryo yazarları ile ilgili basın ve internet kaynaklarındaki çeşitli haber, söyleşi, rapor vb. verilere dayanmaktadır. Buna göre, bildiride öncelikle kültür endüstrisinden kültürel endüstrilere ve buradan da yaratıcı endüstrilere yönelen akademik literatür hakkında kısa bir giriş sunulacaktır. Hemen ardından ise Türkiye’deki televizyon drama üretiminde çalışan senaryo yazarlarının; emek piyasası içindeki konumları, özerklik ve güvencesizlik sorunları, televizyon için yazdıkları metinler ve televizyon izleyicileri ile ilişkilene biçimleri gibi temel konular üzerinde durulacaktır.

Emek Hareketliliğini Meşrulaştırmak: Kültürel Değişim Programlarının İkili Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme

Arş. Gör. Batuhan Ersöz, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünyası içinde uluslararası etkileşimin bir aracı olarak tanımlanan ve politik bir ajanda üzerinden kurumsallaşan kültürel değişim programları farklı adlar altında yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Resmi amaçlarını uluslararası alanda ortak anlayış geliştirmek üzerinden tarif eden bu programların görelî “başarısı” aynı zamanda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu programlarda yer alan katılımcıların bireysel düzeydeki kazanımlarının çok önemli toplumsal sonuçları/katkıları olduğunu savunularla, programları hegemonik güç ilişkileri açısından değerlendirip, “Truva Atı” olarak tanımlayarak, eleştirenler arasında önemli tartışmalar yapılmakta, programlara eleştirel yaklaşanlar tarafından kültürel değişim programlarının iki kutuplu dünyaya ait unsurların diğer ülkeleri etkilemek adına kullanıldığı savunulmaktadır. Soğuk savaş döneminin ardından ise kültürel değişim programları nitelik değiştirmiş, küreselleşme döneminin dinamiklerine uygun bir şekilde yeniden yapılanmıştır. Kültürel değişim, eğitim ve istihdam odaklı olarak ikili bir yapı kazanmış, politik alanda yoğunlaşan etkisini, ekonomik alana kaydırmıştır.

Direnış Öğretir: Alpagut Özyönetim Deneyimi’nden Diren Kazova Kooperatifine İşçi Sınıfının Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Erhan Acar, Marmara Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrenci

Çalışmamız, tarihsel ve güncel olgular ele alındığında, işçi sınıfı mücadele pratikleri ile açığa çıkan çeşitli “işgal” ve “özyönetim” fabrikaları deneyimlerinin tesadüf, birbirinden tamamen bağımsız ve kopuk olmadığını, aksine bütün pratiklerin, kendinden sonraki deneyimleri etkileyip, bu deneyimlerin direniş repertuarlarına çeşitli zenginlikler kattığını göstermeyi amaçlamaktadır. Tarihsel olguların günümüz açısından daha iyi anlaşılması için, kapitalizm öncesi toplumlarda insanların emek biçiminin, kapitalist üretim tarzıyla birlikte nasıl bir dönüşüm yaşadığı, insanların en temelde ihtiyaç eksenli ortaya çıkardıkları “çalışma” kavramının, kapitalist üretim biçimiyle birlikte nasıl bir organizasyona büründüğü ve bu bürünmenin “meta” ile olan bağı “yabancılaşma” ekseninde ele alınacaktır. Bununla birlikte çalışmamızda “yönetim” ve “denetim” sorunun ortaya çıkması ve kapitalist üretim biçiminin, “Taylorist”/“Fordist” üretim organizasyonları ile bu sorunu nasıl aşmaya çalıştıkları irdelenecektir. Fordizmin aynı zamanda bir birikim rejimi olması göz önüne alınarak bu birikim rejiminin ve üretim organizasyonunun tarihsel olarak işçi sınıfı mücadele pratikleri içerisindeki etkisi gösterilmeye çalışılacaktır. Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş ülkelerde “içe dönük sermaye birikim rejimi” olarak karşılığını 1960-1980 arası dönemde bulan ve bu dönem içerisinde Türkiye’de yükselen işçi sınıfı mücadele pratikleri ele alınacaktır. Bu pratikler içerisinde Alpagut Özyönetim deneyimi, sunumun ana temasını teşkil ettiğinden ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Son olarak Kazova Trikotaj işçilerinin, kooperatif kurulana kadar geçirdikleri süreç ve işçilerin mücadele pratikleri ele alınacaktır. Böylelikle Kazova Kooperatifi(özyönetim) ve Alpagut Özyönetim Deneyimi’nin benzerlikleri ve farklılıkları ele alınarak, tarihsel bağları ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Küresel Kapitalizmin Yemek Kültürü ve Standartlaşan Gıdalara Karşı Bir Sosyal Hareket ve Politik Tutum Olarak Slow Food

Arş. Gör. Serkan Çelik, Namık Kemal Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Küreselleşme süreci ve kapitalist tüketim kültürü tarımsal üretimden sofraya uzanan yelpazede gıda ve yemek alışkanlıklarında değişimlere neden olmuştur. Bu değişim süreci içerisinde nesilden nesle aktarılan geleneksel tohumların yerini genetiği değiştirilmiş tohumların alması tarımsal üretim süreçlerinin dönüşümü bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır. Küresel ve ulusal sermayenin küçük üreticiler üzerindeki baskısı ve mülksüzleşme süreci ile tarımsal üretimde endüstriyel dönüşüm süreci de başlamıştır. Köylülük ve küçük üreticiliğin tasfiyesine neden olan söz konusu süreç ile birlikte toprağın ekimi ve ürün hâkimiyeti sermayenin tekelleşmesine ve dolayısıyla güçlenmesine neden olmuştur. Yerel kültürlere ait olan birçok tohum, tarımsal ürün ve yemek ise kaybolarak yerini çok uluslu gıda zincirlerinin standart menülerine bırakmıştır. Gündelik yeme içme alışkanlıkları da bu bağlamda köklü değişimlere uğrayarak hızın etkin konumda olduğu ve yerel kültürlerin, farklılıkların ortadan kalktığı homojen bir hal almıştır. Küreselleşmenin ve kapitalist tüketim kültürünün dayattığı bu yeni yemek kültürüne karşı Slow Food, Fast Food'un anti tezi olarak 1986 yılında McDonald's açılışına karşı gerçekleştirdikleri protesto gösterisi ile İtalya özelinde başlayıp küresel bir hale gelen sosyal bir hareketin temeli olmuştur. Bu çalışmada öncelikli olarak Slow Food'u 1970'lerin başından itibaren İtalya özelinde oluşturan süreçler, hareketler ve kurumlar incelenecektir. 1989 sonrasında küresel bir organizasyon haline gelen hareketin küreselleşme ve küresel kapitalizm karşısındaki politik tutumu, ortaya koyduğu yeni üretim ve tüketim düşüncesinin irdelenmesi çalışmanın bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. Literatür taraması ile elde edilen bilgiler doğrultusunda ülke örneklerindeki uygulamaları ile genel tutumu arasındaki ilişki de incelenen bir diğer husustur.

Türkiye'de Mesleki Suçluluk

Dr. Boran Mercan, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Mesleki suçluluk, Batı'da sokak kültürü ve yer altı dünyasını alt-kültürel bir saha olarak analiz eden çalışmalar tarafından teorik ve ampirik temelde yarım yüzyıldan fazla bir süredir tartışılmaktadır. Türkiye'de mesleki suçluluk henüz tartışılmış bir sorun alanı değildir. Halbuki enformel ve kriminal sektörün büyüklüğü göz önüne alındığında suçun bir çalışma faaliyeti olarak meşru çalışma formlarının yerini aldığı rahatlıkla gözlemlenebilir. Bu çalışma Bourdieu'cu yapısal saha analizi temelinde ve fakat psiko-sosyal süreçleri de göz önüne alarak suçun mesleki icrasının olasılık koşullarını sorunsallaştırmaktadır. 2014 yılında Ankara'da uyuşturucu satıcılığı üzerine saha araştırmasından elde edilen verilerden yola çıkılarak uyuşturucu ticaretinin bir çatışma-rekabet ve gelir sahası olarak meşru çalışma formlarını ikame ettiği ileri sürülecektir.

57. OTURUM

SOSYAL ve DİJİTAL MEDYA

Köylünün Sosyal Medya ile “Sosyalleşmesi”: Batı Akdeniz’den Üç Köy Örneği

Yrd. Doç. Dr. Nehir Durna, Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Doç. Dr. Tezcan Durna, Ankara Dayanışma Akademisi

Son yıllarda gündelik hayatın hayati bir parçası haline gelen sosyal medya, akıllı cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla köylünün hayatında da önemli bir yer kaplamaya başlamıştır. Bu nedenle önceleri sosyal medya mecraları arasında neredeyse ana akım haline gelmiş olan Facebook ağırlıklı bir kullanma pratiği sergileyen köylüler, giderek diğer sosyal medya mecralarında da yaygın bir biçimde hesap açmaya başlamışlardır.

Bu çalışma, yaklaşık üç yıl önce yine bir Batı Akdeniz köyünde yapılmış bir saha çalışmasına katkı anlamına gelecek sahanın yeni parametrelerle gözden geçirilmesi çalışması olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle daha önceki çalışma için sahasına çıkmış olan söz konusu köy bu çalışmada da yer alacaktır. Daha önceki çalışma için başlangıçta genel bir sosyal medya kavramı çıkış noktası olarak ele alınmış olmasına rağmen, sahaya girilince görüşülen kişilerin ezici bir çoğunluğunun Facebook kullanıcısı olması nedeniyle, bir Facebook araştırmasına dönüşmüştü. Son yapılan sistematik olmayan gözlemlere dayanarak kullanıcıların Facebook dışında başka tematik sosyal medya mecralarında hızla hesap açmaya başladıkları görülmüştür. Bu yeni gelişmelerin ne gibi yeni sosyalleşme biçimleri ve etkileşimleri doğurduğu gözlenmeye ve analiz edilmeye değer görülmektedir. Ayrıca daha önceki çalışmaya, bu çalışmada yeni bir parametre olarak iki köy daha eklenecektir. Daha önceki çalışmada saha çalışması, sadece görüşülen kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada görüşme sırasında görüşülen kişilerin sahibi olduğu hesaplarda yaptıkları paylaşımlar, derinlemesine görüşme sırasında beraber açılarak bir nevi müzakereye açılacaktır. Böylece çalışma bir anlamda hem geleneksel etnografinin katılımcı gözlem yöntemini, hem de dijital etnografi yöntemini birleştirecektir.

Çalışmanın temel soruları ise şunlar olacaktır: Facebook da dahil olmak üzere diğer sosyal medya araçları, köylüdeki geleneksel sosyalleşme yollarına ne gibi yeni yollar sunmaktadır? Bu yeni sosyalleşme yolları kullanıcı bireyler arasındaki iletişim

kanallarına olumlu mu olumsuz mu katkı sunmaktadır? Olumlu ya da olumsuz katkılar, kullanıcı bireylerdeki sosyal medya kullanma ölüntülerini nasıl dönüştürmektedir? Sosyal medyada paylaşılan içeriklerle geleneksel medyada izlenen/okunan içerikler arasında alımlama açısından bir fark görülüyor mu? Bu sorular, yapılacak derinlemesine görüşme sırasında elbette daha da genişleyecektir.

Dijital Uzamda Yaşamak: Twitter'da Gündelik Hayat

Arş. Gör. Züleyha Özbaş Anbarlı

Basit ama basit olduğu kadar da açıklanması güç olan gündelik hayat, makinaların ve elektriğin ortaya çıkışıyla birlikte modernizmle de bağlantılı olarak farklılaşmış, zaman ve uzam nitelikleri ve bölümlenmeleri değişikliğe uğramıştır. Yeni medya araçları ve bu araçların dolayısıyla içerisine girilen dijital ağlar gündelik hayatımızın merkezinde yer almaya başlamış, aynı zamanda dijital uzamda bir gündelik yaşam pratiği oluşmasına neden olmuştur. Kullanıcıların makineler aracılığıyla içerisine dahil olduğu bir ağ olan Twitter'da, orada gerçekleşen yaşam, zaman, uzam, ritim gibi kavramlar değişikliğe uğramıştır. Bu çalışma dijital uzamda gündelik hayatın nasıl kurulduğuna odaklanmaktadır. Twitter, kullanıcının gündelik yaşam pratiklerini ağın içerisinde gerçekleştirdiği ve makineler aracılığıyla bu ağa dahil olduğu bir dijital uzamdır. Bu uzamın gündelik yaşam pratiklerini keşfetmek amacıyla öncelikle Twitter'da, sosyal ağ analizi metoduyla 10 kişilik bir örneklem belirlenmiş ve bu örneklemin ürettiği içerik dijital etnografi metoduyla katılımlı olarak gözlemlenerek gündelik hayat sosyolojisi bağlamında analiz edilmiştir. Kendine ait bir ritim oluşturduğu gözlemlenen Twitter'da bir nevi dijital mahalle ortamı oluşmaktadır. Twitter'daki gündelik hayatta da taktikler üretilerek stratejilerin alışı edilmeye çalışıldığı, üretim ve tüketim biçimleri olarak ritmik pratikler eylendiği gözlemlenmiştir. Birbirine benzeyen insanların birbirinin takipçisi olma eğiliminin görüldüğü Twitter'da hayali bir cemaate içerik üretildiği, bazı durumlarda reel zamana bağlı kalındığı, bazı durumlarda da zamanın dönüştürüldüğü görülmüştür.

Sanallaşan Kimlik

Tuğba Ergüven, Süleyman Demirel Üniversitesi

Merve Erdim, Katip Çelebi Üniversitesi

Birçok disiplinin çalışma konusu olan kimlik kavramının 20. Yüzyılın sonlarında, sosyal bilimlerin ilgilendiği konuların başında geldiği söylenebilir. Bununla birlikte dönemsel olarak kimlik olgusuyla paralel bir şekilde gelişen yeni iletişim teknolojilerinin, küresel ölçek bağlamında ele alınabilecek bireysel ve toplumsal yapının dönüşümünde etkisi olduğu öne sürülebilir. Kimlik olgusu sadece bireyin benliği ile ilgili değil; toplumsal yapıyı da yakından ilgilendiren bir durum haline gelmiştir. Dünya sisteminin tek kutuplu hale gelmesinden bu yana ulus-devlet yapısında da önemli değişiklikler olmuş, bu yapının içerisinde bulunan kültürel kimlikler de teknolojinin sunduğu olanaklarla birlikte yeni bir "kimlik" kazandığı ileri sürülebilir.

Kimliğin oluşum süreçleri, yeni iletişim teknolojileri ve bu yeni iletişim teknolojilerle

birlikte ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başlayan sosyal paylaşım siteleriyle birlikte farklı bir boyut kazanmakta olduğu görülmektedir. İnternet bir bakıma geleneksel kimlik üretimini de değiştirmiş olup, sanal mekanlar denilen yerlerde bireyler birbirleriyle fiziksel yapılarından bağımsız olarak iletişim kurulabilmektedir. İnternet ve özellikle sosyal paylaşım siteleri, bireyin öznel kimliğini oluşturmada bireye olanaklar sağladığı gibi günümüzde de diğer kimlik türlerine (etnik, kültürel, dini vb.) muhtelif olanaklar sağladığı söylenebilir.

Bireyler, sosyal medya aracılığı ile kültürler arası zaman ve mekân sıkışması ile diğer bireylerle etkileşmekte, fiziksel, toplumsal ve kültürel özelliğini varlığını, sesini, görüntüsünü dikkate alarak, sanal kimliklerini belirlemekte, hatta etkileşim sürecinde kendi kimliğini, cinsiyetini toplumsal rol ve statüsünü gizleyerek iletişimde bulunmaktadır. Sanal âlemde kurgulanmış kimliklerini sunan bireyler, kendine ilişkin izlenimlerini yönetirken tiyatral teknik ve taktiklere başvurumaktadırlar.

Sanal kimlikleşme süreci teknolojinin gelişmesiyle kolektif gruplaşma ve rollerin özlük değerlerinin sosyal medya ile yeni bir kavramlaşmaya yol açması ile birlikte son dönemlerde büyük bir önemle tekno-toplumsal bir yapının içinde yer edinmeye ve sosyal, toplumsal bir varlık olan insan doğasının sanal medya gibi araçlar içinde yeni bir dünya perspektifinin yaratılması sonucunda gelecek yüzyılın temel sorunları arasında görülecektir. Gerçek kimlikler ve sanal kimliklerin zamanla çatışma yaşamasına sınırlı bir kültür veya kimlik olgusunun yavaş yavaş yerini küresel değerlere bırakması uzun vadede imkansız sayılmamalıdır. Sanal kimlikleşme azınlıkların veya bastırılmış grupların kendi değerlerini yaşayabilmesi ve yeni bir öz ve değerlerin oluşması açısından önemli sayılmalıdır. Sanal kimlik, ister sanal bir gerçeklik, ister bir yanılsama olsun, çağımızın gündeminden düşecek gibi gözükmeyen evrensel bir olgudur.

Masaüstü Sömürgecilik: E-Uygulamalar ve Yazılımlar

Betül Yeniçeri, Ankara Üniversitesi

2. Dünya savaşıdan önce gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sömürü ilişkisi askeri hâkimiyet odaklı iken savaş sonrasında yeni birikim düzeniyle birlikte sömürgecilik ilişkisi görünüm değiştirmiştir. Kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla birlikte ABD'nin başı çektiği ekonomik, siyasal, kültürel yollarla üretilen yeni sömürgecilik ilişkileri gelişmekte olan ülkeleri sömürü ve bağımlılık ilişkilerine mahkûm etmiştir. Sayısal iletişim ağlarının kurulmasıyla birlikte gelişmekte olan ülkeler önemli bir pazar olarak görülmeye başlanmış öncesinde ticarete konu olmayan hizmetler alanı uluslar arası düzeyde ticaret konusu haline gelmiştir. Özellikle de 1980'li yıllarla birlikte bilgisayarların kişiselleşmesi hanelerin birer müşteri konumuna yerleşmesine neden olmuştur. Bu süreci gelişmekte olan ülkeler bakımından masaüstü sömürgecilik olarak tanımlamak mümkündür. Geray, masaüstü sömürgeciliği "merkez ülkelerin çevre ülkelerde yeni birikim düzeninin yeni ürünleri yanında her türlü bilgi ve iletişim teknolojisi ürünlerini (donanım, yazılım, içerik, hizmetler, uygulamalar) sayısal ağ yardımıyla gelir düzeyi yüksek kesimlerden başlayarak pazarlayabilmek için gerçekleştirdikleri eylemler ve politikalar bütünü" olarak tanımlamaktadır.

Batı ülkelerinden ithal edilen her türden iletişim teknolojileri ürünleri, özellikle de e-uygulamalar ve yazılımlar, gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların davranışlarını,

tüketim süreci esnasında seçim yapma imkânlarını ellerinden almaktadır. Bu araçlar vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelere sözde ilerleme, gelişmiş ülkeleri yakalama vaatleri sunulmaktadır. Aslında uygulamaların ve yazılımların gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere transferiyle birlikte çevre ülkelerin merkez ülkelere olan bağımlılıkları arttırılmakta ve ülkeler arasındaki uçurum telafi edilemez boyutlarda açılmaktadır. Gelişmiş ülkeler ürettikleri ve transfer ettikleri uygulamalar ve yazılımlar ile çevre ülkelere dair kritik verileri depolamakta, analiz etmekte ve bu bilgilerden maddi, ideolojik ve siyasal kazanımlar elde edebilmek, yeni sömürü yöntemleri geliştirmek için faydalanmaktadır.

Bu çalışma kuramsal bir çalışma olup literatür taraması yapılmış, masaüstü sömürgecilik kavramı ekseninde birer masaüstü sömürgecilik uygulamaları olan ücretsiz e-posta uygulaması ve güvenlik sorunları, e-kitap uygulaması, uluslararası ekonominin oyuncularından bir diğeri olan yazılım firmalarının pazarlama stratejileri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde askeri sömürgecilikten masaüstü sömürgeciliğe geçilen süreçte ekonomik yapıdaki değişim, kapitalizmin aşırı üretim krizleri ve küresel ölçekte yeniden yapılanması, neo-liberalizmin küresel olarak hegemonik duruma gelmesi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde e-uygulamalar ve yazılımlar aracılığıyla nasıl kitlelerin düşüncelerine, yakın çevresine ait bilgilere ulaşarak büyük şirketlerin pazarlama stratejileri oluşturduğuna ayrıca şahsi bilgilerin araştırma yapan diğer şirketlere nasıl pazarlandığına yer verilmiştir. Dördüncü bölüm olan sonuç kısmındaysa yaşamın her alanını ticarileştiren ve metalaştıran küresel dayatmalar karşısında yeni iletişim teknolojilerinin yazılım ya da uygulamalarıyla mücadele yöntemi, olanakları üzerinde durulmuştur.

Görsel Grafiklerde Kitsch Uygulamalarının İncelenmesi

Esra Bostan, Kocaeli Üniversitesi

Kapitalizmle birlikte her şeyin metaya çevrildiği sanayi devriminde, kitlesel üretimin çoğalmasıyla, biriciklik yok olmaya başlar ve ilk kitsch formlarının ortaya çıkışı bu döneme rastlar. Kitsch, Alman dilinde Werkitschen (ucuzlatma) sözcüğünden kendine dayanak bulur. Ucuzlatma, serileştirme, ticarileştirme, estetik yoksunluk gibi kavramlarla açıklanabilir. Kitsch, aşırı özentili olarak kabul edilen, seri üretilen, estetik kaygı gütmeyen, düşündürmeyen bir popüler kültür yaratımıdır. Güzel olması, kitlenin beğenisine sunulması için yapılmış oldukça duygusal bir kavramdır. Ancak seçkin beğeniye hitap etmediği için çoğu zaman dışlanır. Bununla birlikte, kitleler de bir türlü ondan kopamaz. Daha çok resim ve porselen objelerde yer alan ve basit estetik işaret eden kitsch kavramı, günümüzde görsel grafiklerde de karşımıza çıkmaktadır. Kitlenin her gün karşılaştığı logolar, amblemler ve bunun gibi diğer grafik çizgilerde yer almaktadır. Bu çalışma görsel grafik ürünlerinin konu dâhilinde araştırılmasına başvuracaktır. Bu çerçevede içerisinde, var olan ürünlerin estetik değerleri ve kitsch ile olan ilişkisi incelenecektir.

58. OTURUM

AŞKIN HALLERİ

Aşk ve Modernite: Bir Kürt ve Faslı Çiftin Göç Bağlamında Evlilik Hikayeleri

Yrd. Doç. Dr. Anıl Al-Rebholz, Okan Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Aşk ve mahrem ilişki pratikleri ve bunların dönüşümü üzerine yazan birçok toplumbilimci aşk ve modernite ve kültürel kurumları arasında doğrudan bir bağlantı kurarlar. Modern dünyaya özgü *romantik aşk kültürel modeli* hem erkekler hem kadınlar için benlik kurgularında ve cinsiyetlendirilmiş özne pratiklerinde önemli hale gelir ama özellikle kadınların hayatında temel bir anlam kaynağı olarak öne çıkar. Bu sunumda farklı kuramsal yaklaşımlar ışığında modernite ve romantik aşk arasındaki bağlantı irdelenerek şu sorulara yanıt verilmeye çalışılacaktır: Romantik aşk ideali ile modernite arasında nasıl bir bağlantı vardır? Aşk moderniteyle beraber nasıl bir dönüşüme uğramıştır? Romantik aşk fikri modernlikte yerleşik toplumsal kuralları dönüştürücü bir kapasiteye sahip olabilir mi? Romantik aşkın deneyimlenmesinde cinsiyetler arası ne gibi farklılıklar ortaya çıkar?

Bu çalışmada Faslı (Berberi) ve Türkiyeli (Sunni Kürt-Acem kökenli Türkiyeli) iki evli çiftle yapılan özyaşamöyküsel mülakatlar temel alınmaktadır. Mülakatlar Frankfurt Goethe Üniversitesi'nde 2012-2013 yılları arasında yürütülen "Toplumsal Cinsiyet Düzeninin Tersine Dönmesi mi? Kuzey Afrikalı ve Türkiyeli Erkeklerin Almanya'ya Evlilik Göçü" başlıklı saha araştırması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Göç literatüründe aynı etnik kökenlerden gelen göçmenler arası evlilik göç edilen ülkede hala sürdürülen gelenekselliğin bir göstergesi olarak görülür. Bu anlamda ulusaşırı göç bağlamında aşk ile modernite arasında nasıl bir bağ olduğu örnek vakalar üzerinden yeniden ele alınacaktır.

Aşkın Tekinsizliği Üzerine: Üçüncü Sayfa Haberlerinde Aşk ve Şiddet

Doç. Dr. A. Nevin Yıldız Tahincioğlu, Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Aşk, evliliklerin, ihanetlerin ve hatta kadına yönelik şiddetin en uç örneği, kadın cinayetlerinin de meşrulaştırıcı nedeni olarak görülmekte, aşkı uğruna öldüren erkekler Türkiye'deki mahkemelerde sık sık 'tahrik' adı altında cezai indirim almaktadır. Aşk cinayeti haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi ile incelenmesini konu alan bu çalışmada; aşk, cinsellik ve şiddet üçlüsüne gömülü iktidar ilişkileri tartışmaya açılmaktadır. Bu tartışmayla amaçlanan aşkın, ataerkil cinsellik söylemiyle ilişkisini açığa çıkartmaktır. Araştırmanın konusu gibi amacı da dayanak aldığı kuramsal çerçeveyi ve kavramsal araçları belirlemiştir. Zira çalışma, aşk/cinsellik/şiddet ilişkisini 'arzu' kavramından yola çıkarak tartışan yaklaşımları ve aşkı cinsiyet eşitsizlikleri açısından ele alan feminist literatürü temel almaktadır. Söz konusu kuramsal tartışmalar, aşk/tutku/kıskançlık cinayetleri haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi ile analizine dayanak oluşturmaktadır.

Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan soru aşkın hangi hallerinin hangi cins açısından ve hangi şartlar altında yasaklı ilan edildiği, dolayısıyla da kadına yönelik şiddetin meşrulaştırıcı nedeni olarak sunulduğudur. Bu sorunun yanıtını vermek için seçilecek yollardan biri hiç kuşkusuz ki aşk ve cinsellik arasındaki paradoksal ilişkiye ve bu ilişki içine gömülü cinsiyet eşitsizliklerine bakmaktır. Söz konusu ilişkiyi serimlemek için ilk başlık altında ataerkil cinsellik söylemini tartışmaya açan kuramsal yaklaşımlar gibi aşkı arzu-cinsellik ve şiddet ile olan ilişkisi çerçevesinde serimleyen yaklaşımların çıkış noktasını oluşturduğu bir tartışma yer almaktadır. Zira bu çalışmada amaçlanan, aşk ile kadına yönelik şiddet arasındaki derin bağı göstermektir.

Bu ilişkinin kendini en iyi gündelik hayatı kuran söylemlerde ortaya koyduğu açıktır. Bu söylemlerin başında gazete haberleri gelmektedir. Gerek sahip olduğu 'gerçeklik' iddiası gerekse bu iddianın yarattığı etki nedeniyle gazete haberleri aşkın şiddetle ilişkisini doğallaştırarak yaygınlaştıran en önemli mecralardan biridir. Yazılı basında yayımlanan ve polis-adliye haberi olarak tanımlayabileceğim üçüncü sayfa haberlerinin sık sık aşk/şiddet ilişkisi üzerine kurulu cinayet haberlerine yer verdiği görülmektedir.

Çalışmanın ikinci başlığı altında kuramsal kısımdaki tartışmaların sağladığı öngörü ile gazetelerde yayımlanan aşk-şiddet konulu haberlerin eleştirel söylem çözümlemesi yapılmıştır. Haber tercihlerinde ve analizlerinde aşk-kadına yönelik şiddet ilişkisini tartışmayı mümkün kılacak anlamlandırma yapılarının varlığı gözetilmiştir. Bu bağlamda 'aşk cinayeti', 'kıskançlık cinayeti', 'aşkı için öldürdüm', 'kıskandım öldürdüm' ifadeleri ile gerçekleştirilen internet taraması sonucu erişilen ve 2009-2015 yılları arasında Hürriyet, Vatan ve Habertürk gazetelerinde yayınlanmış olan kırk haberden beş tanesi analize tabi tutulmuştur. Tüm bu tartışmalarla amaçlanan şiddeti aşkın 'doğal' bir sonucu olarak sunan söylemsel yapıların eklemlediği ideolojileri ve bu ideolojilerin gizlediği/manipüle ettiği iktidar ilişkilerini açık hale getirmektir.

İslami Kadın Dergisi Turuncu'da Aşk, Eş ve Kadınlık Halleri

Yrd. Doç. Dr. Nehir Durna, Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Aşk, toplumsal cinsiyet rollerinin üretildiği medyadaki sembolik üretimlerin en temel temalarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Reklamlarda, dizilerde, üçüncü sayfa haberlerinde kadın bedeni ve toplumsal cinsiyet temelli kadınlık halleri sıklıkla kullanılmakta ve böylece kadın, erkeğin bakışının nesnesi haline getirilmektedir. Aşk tanımlamaları da bu nesneleştirme üzerinden yapılmaktadır. Kadın dergileri, bu temsillerin yer aldığı en önemli mecralardan biridir. Popüler kadın dergilerinin ortak özelliği kadınlara, erkeğinin kendisine âşık olmasını sağlayacak, ya da o aşkı muhafaza etmesine yardımca olacak güzellik, çekicilik, erkeğini memnun etme ya da iyi bir ev hanımı olma gibi konularda tavsiyelerde bulunmasıdır. Bu ticari dergiler yayınladıkları çok sayıda reklamla kadınları tüketim davranışına yönleltmeye çalışmakta ve "Aşk"ın varlığının bu tüketim pratiklerine bağlı olduğu izlenimi yaratmaktadır. Bu çalışma için ele alacağımız İslami popüler kadın dergisi Turuncu ise temel olarak kadının tüketim nesnesi haline getirilmesine, kadın bedeninin erkeğin bakışına sunulmasına karşı çıkmaktadır. Ancak derginin bu "feminist" bakışının son yıllarda dönüşüme uğradığı ve derginin İslami moda dergisi biçiminde evrildiği görülmektedir.

Bu çalışma öncelikle Turuncu Dergisi'nin tüketen, tüketilen ve cinsel nesne haline getirilen kadın kimliği karşısında kendi ideal kadın modelini, dolayısıyla kadın-erkek ilişkilerini nasıl ve hangi söylemlerle kurduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada Aşk'ın bedensel pratiklerin bir parçası haline nasıl getirildiği ve toplumsal iktidar ilişkilerini yeniden üretmek için nasıl araçsallaştırıldığı analiz edilmiştir. Bu amaçla derginin 2005-2006 yıllarına ait 22 sayısı üzerinde nicel, daha küçük bir örneklem üzerinde ise nitel analiz gerçekleştirilmiştir. Derginin "muhalif" söyleminin dönüşümünü analiz edebilmek amacıyla da 2014 ve 2015 yıllarına ait ulaşılabilen 10 sayı aynı şekilde analiz edilmiştir. Nicel analizde, dergide yer alan tüm yazıların konularına ve türlerine göre dağılımına bakılmıştır. En sık yer verildiği tespit edilen temalar arasından rasgele örneklem yöntemiyle seçilen yazılar üzerinde nitel analiz gerçekleştirilmiştir. Nitel analizde, yazının tematik yapısı, kurulan karşıtlıklar ve kullanılan sözcüklere bakılmıştır. Analiz sonucunda 2005-2006 yıllarında Turuncu Dergisi'nde kadının -her ne kadar derginin tüketim karşıtı bir söylemi olsa da- geleneksel rol kalıpları ile örtüşür biçimde temsil edildiği tespit edilmiştir. 2014-2015 yılları arasında incelenen sayılarda ise derginin bütünüyle "feminist" bakışını kaybettiği ve tüketim ve moda odaklı bir dergi haline geldiği sonucuna varılmıştır.

Aşık Olunacak "Hallyu Yıldızları": Türkiye'deki "Hallyu" Fanları ve Fanların "Dişilleştirilmiş Beden İmgelerini" Yeniden Üretmeleri

Arş. Gör. Şule Karataş Özaydın, Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Mutlu Binark, Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Yakın zamanlarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Kore dizileri (K-drama) ve Kore pop (K-pop) idollerinin tüketimine yönelik geniş bir hayran kitlesi oluşmuş durumdadır. Bu hayran kitlesinin oluşmasında hiç şüphesiz İnternet, çeşitli sosyal medya ortamları, özellikle de YouTube önemli bir role sahiptir. Güney Kore'nin KBS,

SBS, MBC gibi başlıca televizyon kanallarının yayın akışına koşturarak K-dramaları yayınlayan ve 24 saat geçmeden Türkçe'ye çeviren, K-pop idollerinin yapıp ettiklerini anında Türkçeleştirerek haberleştiren web sayfaları kadar, bu dramaların ve müzik gruplarının Instagram, Twitter veya Weibo hesaplarını takip ederek etkileşime giren hayranlar da "Hallyu" olarak adlandırılan bu kültürel ve ekonomik olgunun Türkiye'de yaygınlaşmasında pay sahibidir. YouTube ve Instagram'da "Hallyu yıldızlarının" porselen yüzleri ve kadınsılıkla harmanlanmış erkek bedenleri aracılığıyla yaygın bir şekilde "arzu edilen dışıleştirilmiş erkeklik imgesinin" paylaşılması, bu imgelerin hayranlarının da video, gif, caps, hatta flash mob şeklinde kullanıcı türevli içerik üretimleriyle yıldızların varlığını yeniden tesis etmedeki rolü üzerinde durulmaya değerdir. Bu kültürel ve ekonomik tüketim sürecinde belki de en ilginç ve heyecan verici olgu ise, bu arzu edilen dışıleştirilmiş erkeklik imgesinin hem Güney Kore devlet kurumlarının hem de büyük sanayi şirketlerinin el birliğiyle ekonomi politik bir planlama sonucu üretilmiş olmalarıdır. Kadın olsun erkek olsun Hallyu yıldızlarının bedenleri yıldız ajansları tarafından büyük bir özenle tasarlanmakta, kamusal alandaki performansları ve estetikleri o yıldıza uygun biçilen role koşturarak tüketime sürülmektedir. Ortaya çıkan bu Hallyu olgusu, artık yalnızca endüstrinin üretimi değil, geleneksel ve yeni medya ortamlarının yöndeşmesi sonucu kullanıcıların da dahil olduğu bir süreçtir. Bu çalışmada Türkiye'de hallyu yıldızlarının sahip olduğu fan kitlesi ve bu fan kitlesinin üretimleri "dışıleştirilmiş beden" imgelerine ilişkin dolaşıma sokulan söylemsel pratikler temelinde incelenecektir. Çalışma, endüstrinin yarattığı aşık olunacak hallyu imgesinin hayranlar tarafından fan sitelerinde nasıl yeniden üretilip dolaşıma sokulduğunu örneklerle tartışacaktır.

1990 Sonrası Türkiye Sinemasında Aşk

Yrd. Doç. Dr. S. Evren Yüksel, Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Aşk, pek çok anlatı türünde olduğu gibi Türkiye sineması açısından da popüler bir tema olmuştur. Özellikle Yeşilçam filmlerinin temel odağını oluşturan aşk, daha önce yapılmış olan pek çok çalışmada da belirtildiği üzere, çoğu zaman ruh beden ikiliği içinde ruha öncelik veren bir yaklaşımla ifade edilmiş, sınıfsal farklılıkları ortadan kaldırmak üzere kullanılmış ve sınıf çatışmalarının geçiştirilmesine hizmet etmiştir. Evlilikle sonuçlandırılması beklenen, cinsellikten arındırılmış bir aşk anlayışına dayanan bu filmler genellikle ataerkil toplumsal cinsiyet kurgularını yeniden üreten bir yapı sergileyerek aşkın toplumsal simgesel düzen içinde bir takım yasa ve yasaklar bağlamında tanımlanması konusunda ideolojik bir işlev üstlenmişlerdir.

Bu çalışmanın odak noktası ise sözü edilen aşk anlayışının 1990 sonrası Türkiye sinemasında bir değişime uğrayıp uğramadığı ve aşkın ne tür süreklilikler ve kırılmalar etrafında yorumlandığı olacaktır. Türkiye'de film üretiminin arttığı, konu ve üslup açısından yeni eğilimlerin ortaya çıktığı bu dönem, Türkiye'nin kültürel ortamını değerlendirmek açısından verimli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu çerçevede çalışmada 1990 sonrası Türkiye sinemasında aşkın hangi kavramlarla ilişkilendirildiği ve aşka dair söylemlerin hangi toplumsal kaygı ve arzulara yanıt olabileceği sorgulanacaktır.

Aşkın e-Hali

Doç. Dr. Burak Özçetin, Kadir Has Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Gökçe Çelik, Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte toplumsal normlarda meydana gelen değişim ve dönüşümler mahremiyet olgusunu da köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Yeni iletişim teknolojileri mahremiyetin sınırlarını aşındırmakta ve bireyler sosyal medyada kim olduklarına, ne yaptıklarına veya nasıl yaptıkları ile daha fazla meşgul olmaktadır. Mahremiyetin dönüştüğü ve yeniden tanımlandığı doğrudur, fakat basit olarak ortadan kalktığı söylenemez. Burada söz konusu olan, özel alan ile kamusal alandaki ayrımların yeniden tanımlanmasıdır.

59. OTURUM

SINIF, KÜLTÜR, BİLİNÇ

Orta Sınıf, Yaşam Tarzı ve Beğeni: Ev Döşemesi aracılığıyla Ayrım

Yrd. Doç. Dr. Zerrin Arslan, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Prof. Dr. Helga Rittersberger-Tılıç, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü

Prof. Dr. Sencer AYATA, ODTÜ

Bu çalışmada, orta sınıfın kendi içinde oluşan katmanları arasındaki *ayrım*, yaşam tarzları ve beğeniler dolayısıyla araştırılmıştır. Orta sınıf katmanları, Bourdieu'nun sosyal, kültürel, ekonomik sermaye ve habitus kuramı kullanılarak oluşturulmuş ve yaşam tarzları ve beğenilerdeki *ayrım*, ev döşemesi ve dekorasyonu aracılığıyla çözümlenmiştir. Bu çalışmada beğeni, sosyolojik ve anti-Kantçı bir estetik olarak ifade edilen 'popüler' estetik anlamında kullanılan 'gündelik seçimler'in uyumlu şekilde bir aradallığıyla tanımlanan beğenidir.

Bu çalışmada nicel ve nitel teknikler birlikte kullanılmıştır. Ankara'nın Keçiören ve Çankaya ilçelerinde temsili olmayan bir örnekleme uygulanan detaylı bir anket (420 anket) ile elde edilen niceliksel veri, SPSS kullanarak analiz edildi. Sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeler bileşimi ve kombinasyonları ile orta sınıf katmanlarını, yaşam tarzları ve beğeni grupları oluşturulmuştur. Ayrıca, Ankara Siteler'de mobilya üreticileri ve Keçiören ve Çankaya'da mobilya kullanıcıları ile yapılan derinlemesine görüşmeler ile birlikte kendiliğinden gelişen küçük görüşmeler, sohbetler ve gözlemlerde elde edilen etnografik verilerden oluşan nitel veri, orta sınıf katmanlarının yaşam tarzı ve beğenilerini anlamak ve açıklamak için kullanılmıştır. Bununla birlikte, ev mobilyaları ve dekorasyon objelerinin orta sınıf katmanlarının salonlarındaki kombinasyonlarını anlamak için güncel ev ve dekorasyon dergilerinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, Ankara'da tek bir orta sınıfın olmadığı, aksine kendi içinde dört farklı orta sınıf katmanı olduğu ve her katmanın farklı yaşam tarzı ve beğeniye sahip olduğu bulgulanmıştır. Bu katmanlar, analiz sonuçları, görüşmecilerin ve görüşülen/konuşulan diğer kişilerin sosyo-psikolojik ifadeleri ve taranan ev/dekorasyon dergilerinde satır aralarına nüfuz etmiş yaklaşımlar dikkate alınarak adlandırılmıştır. Bu adlandırma, her bir katmanın yaşam tarzı ve beğenisini anlamak ve bulguları yorumlamak için bir aşama ve bir klavuzdur.

Yaşam tarzları, günlük yaşam alışkanlıkları, rutinleri ve eylemleri ve boş zaman alışkanlıkları ile; beğeniler ise evdeki mobilya ve süs eşyalarının seçimi, kombinasyonu ve düzenlenmesi ile belirlenmiştir.

Dar gelirli/Buruk, Orta/Tamahkar, Üst/Kibirli ve Müreffeh/Mutlu Orta Sınıf olarak adlandırılan katmanların farklı yaşam tarzı ve beğenisi şöyledir: Dar gelirli/buruk orta sınıf, 'ev, aile ve komşu arasında sıkışmış' yaşam tarzı ve 'ihtiyaçlarına bağlı' beğeni ile; Orta/tamahkar orta sınıf, 'imrenme-merkezli' yaşam tarzı ve 'popüler' beğeni ile; Üst/kibirli orta sınıf, 'alışveriş merkezi odaklı' yaşam tarzı ve 'ortalama fakat itirazcı' beğeni ile; ve Müreffeh/mutlu orta sınıf ise, 'dışa açık' yaşam tarzı ve 'Müstesna-Münhasır/seçkin' beğeni ile diğer tabakalarla kendi *ayrımını* ortaya koymaktadır.

Yabancılaşma ve Özgürlük Ekseninde Mills'in Beyaz Yaka Çözümlemesi

Ayça Yılmaz Deniz, Paris Descartes Üniversitesi

2000li yıllarda Türkiye, ücretlilerin sayısında ciddi bir yükselişe ve bununla beraber ücretlilik ilişkilerinin dönüşümüne sahne oldu. Özellikle 2008 finansal krizinin ardından, kentli profesyoneller, kimi sosyal bilimcilerin başlıca tartışma ve araştırma konusu haline gelmeye başladı. Bu dönüşüm karşısındaki sosyal bilimcilerin temel refleksi, benzer bir süreci 20. yüzyılın başında yaşamış olan Batı Avrupadaki meslektaşlarının da yaptığı gibi, kentli profesyonellerin sınıfsal konumlarını tartışmaya açmaktı. Bir kısım araştırmacılar için temel sorunsal, bu grubun üretim ilişkileri içindeki yerini belirlemek üzerine kuruluydu. Konuya üretim ilişkileri perspektifinden bakanlar için Türkiye toplumu özelinde ortaya iki temel cevap çıkıyordu: 1) Kentli profesyoneller, üretim ilişkileri açısından fabrika işçileriyle aynı tarafta olduklarından işçiydiler, 2) Kentli profesyoneller, üretim ilişkileri bakımından işçilerden farksız olmadıkları halde, emeğin türü (entelektüel emek) bakımından işçilerden ayrıldıkları için beyaz yaka idiler. Özellikle son dönemde beyaz yaka deyiminin sosyal bilim tartışmalarında sıklıkla kullanıldığına ve kentli profesyonelleri tanımlamak için harekete geçirildiğine şahit olmaktayız.

Bu sunuşun amacı, Türkiye'ye özgü olarak ortaya çıkmış olan beyaz yaka tartışmasına, deyimini ilk kavramsallaştıranlardan biri olan Charles Wright Mills'in çözümlemesine geri dönerek ve onu yeniden okuyarak katkıda bulunmaktır. Zira Mills, beyaz yaka deyimini yalnızca fabrika dışında çalışan ücretlileri tanımlamak için kullanmıyordu. O dönem Amerikan yazınında deyim zaten aşağı yukarı bu anlamlara geliyordu. Mills'in "White Collar: The American Middle Classes" kitabında yaptığı çözümleme ise deyimini daha derinlikli şekilde kavramsallaştırılmasıydı.

Kavram öncelikli olarak Amerikan toplumundaki temel bir dönüşüme işaret ediyordu. 19. yüzyılın sonunda sanayi kapitalizminin gelişmesiyle bağımsız çalışan kesimler giderek ücretlilik ilişkisine girip bağımlı çalışanlara dönüşüyorlardı. Mills'in bağımlılık ilişkisi üzerinden tarif ettiği beyaz yakalılık, esasında yabancılaşma ve kitle kültürü bağlamında bir özgürlük ve demokratik toplum okumasıydı. Bu bağlamda beyaz yakalılığın yükselişi demokratik toplumun çöküşüne işaret etmekteydi.

Sınıf Bilinci, Sınıfın Bilgisi: Özne, Kavram, Deneyim

Doç. Dr. Mustafa Kemal Coşkun, Ankara Üniversitesi

Arş. Gör. Hüseyin Kırmızı, Ankara Üniversitesi

Bu çalışma işçi sınıfının gerek işyerinde gerek gündelik hayatındaki deneyimlerinden yaşadığı çevrede, ülkede ve dünyada yaşananları nasıl anlamlandırdığını anlamaya yönelik sosyolojik bir çabadır. Sınıf bilincinin gelişimini anlamak için bir araç olarak sınıf yapılarının sadece objektif ölçütlere göre kurgulanması ve çalışmaların daha çok buna dayandırılması bir eksikliklerdir. Nesnel yapı ve koşullar önemli olmakla birlikte insanların sübjektif deneyimlerini de göz ardı etmemek gerekir. Zira her toplumda işçi sınıfı bilincinin toplumsal mücadelelerden kaynaklanması muhtemeldir. Dolayısıyla bu, sadece yapısal güçleri değil, fakat aynı zamanda işçilerin gündelik hayattaki deneyimlerini ve kültürel süreçleri de göz önünde tutmak gerektiğini gösterir. Kaldı ki toplumsal mücadele gündelik deneyimlerden beslenmekte, kültürel süreçler içinde örülmektedir. Bu çerçevede bu çalışma, işçilerin işyerindeki ve gündelik hayatlarındaki deneyimlerini nasıl algıladıklarını ve bunlardan kendi işçiliklerine ya da konumlarına, direnme biçimlerine ilişkin ne tür sonuçlar çıkardıklarını bazı Marksist kavramlardan yola çıkarak anlamayı kendisine problem edinmiştir. Amaç, işçilerin dünyayı ve toplumu anlamak için kendi deneyimlerini nasıl ve hangi süreçlerle kullandıklarını anlamaya çalışmaktır. Dolayısıyla bu çalışmada “nasıl oluyor da işçi sınıfının üyeleri gündelik pratiklerinde tahakküm sistemlerinin bilincine varıyorlar ve ona karşı gizli ya da açık biçimlerde direniyorlar” sorusuna yanıt aranacaktır.

Bu problem ve amaç çerçevesinde çalışmada 30 sendikalı ve 30 sendikasız olmak üzere toplam 60 işçi ile görüşmeler yapılmış ve hem üretim hem de yeniden üretim süreçlerine ilişkin kimi kavramları (artı-değer, meta, sınıf mücadelesi, sınıf, kapitalizm, işçi olmak, vb.) nasıl algıladıkları ve nasıl tanımladıkları araştırılmıştır. Çalışmanın en genel sonucu, işçilerin kendi deneyimlerinin sınıf bilincinin gelişmesinde önemli bir araç olduğudur.

Bêdar'ın Barajla İmtihanı

Dr. Ahmet Kerim Gültekin

Bu bildirinın konusu, 2000'li yıllarla birlikte uygulamasına hız verilen neo-liberal tarımsal ekonomi-politikalarıyla birlikte Türkiye kırlarında gözlemlenen çözölme, mülksüzleşme ve göç süreçleri bağlamında, Siirt ili Pervari ilçesi Beğendik/Bêdar Beldesi'ni doğrudan etkileyecek olan Pervari HES projesi örneğinde yaşanan çeşitli sosyal süreçlerin antropolojik perspektifle değerlendirilmesidir. Bildiri, doğrudan alanda derlenen etnografik notlara ve konuyla ilgili literatür tartışmalarına yaslanmaktadır. Bu tartışma, Türkiye'de kırsal yapılara ilişkin yeni ekonomi politikalarıyla doğrudan ilgisi bakımından, hidroelektrik santrallerinin (HES) çözölme, mülksüzleşme, göç gibi süreçlerde yeni ve önemli bir rol oynadığı iddiasına sahiptir.

Bêdar, Siirt şehir merkezinin kuzey doğusunda, Pervari ilçe sınırları dâhilinde, Botan ve Müküs çaylarının yüksek dağlarda oluşturdukları derin vadilerin birbirlerine en yakın oldukları noktada, daha ziyade Müküs Çayı'nın kuzey kısımlarında olmak üzere, her iki çayın yamaçlarında kurulu bir beldedir. Yaklaşık 3 bin nüfuslu yerleşim

yeri olan Bêdar'da, hem nüfusun diğer yerleşimlere oranla bu denli yoğunlaşması hem mevsimsel nüfus hareketliliği dikkat çekicidir. Nüfus yoğunluğunun esas belirleyeni, Bêdar'da gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin verimi ve bu ekseninde oluşan iktisadi-kültürel yaşamdır. Kuzeyde kalan Müküs Çayı'ndan alınan ve tarihi bir su kanalı vasıtasıyla tepenin altından geçirilerek Botan Çayı'nın kuzey yamaçlarından aşağıya doğru taraçalandırılmış bahçeleri dolaştırılarak geçirilen su, yarattığı mikro-klima özelliğinin yanı sıra beraberinde getirdiği bol ürün avantajıyla birlikte Bêdar'ı ayrıcalıklı kılmaktadır. Buna bağlı olarak da bölgede yaygın olan mevsimlik işçi göçü örneklerinin tersine, Bêdar'daki hareketlilik, bahar ve yaz aylarında belde halkının çoğunlukla göç etmiş bulunduğu Antep, Adana ve Mersin gibi yoğun Kürt göçmen nüfusu barındıran illerden geriye doğrudur. Bu da Bêdar'da kuşaklar boyu sürdürüle gelen tarımsal ve ticari ekonomik faaliyetlerle ilişkilidir. Ne ki bu geleneksel yaşam, ön süreçleri tamamlanmış bulunan Pervari HES'in yaratacağı doğal ve sosyal dönüşümün gölgesinde, belirsizliklerle dolu bir bekleyiş içerisinde.

Bêdar'ın tarım arazilerinin hemen tamamını su altına bırakacak olan ve yapım aşamasının başlangıcında bulunan Pervari Hidro Elektrik Santral'i'nin (Pervari HES) yöredeki insan ve doğa varlığına olan kültürel ve maddi etkileri ile yerel Kürt topluluklarının iç dinamikleri bağlamında ortaya çıkardığı yeni birtakım kültürel süreçler, bildirinin odaklanacağı alt konu başlıkları olarak da ifade edilebilir. Buradan hareketle, amacım, "üzerinde baraj olmayan akarsu bırakmama" hedefiyle uygulanmakta olan güncel devlet politikalarının, Türkiye'nin kırlarında neden olduğu yeni kültürel süreçlerin, Bêdar örneği bağlamında eleştirel bir incelemesi olarak da nitelendirilebilir.

Trabzonlu Ressamlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Doç. Dr. Mine Gözübüyük Tamer, Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Sanat, sanatçı ve toplum birbiriyle etkileşim halindedir. Toplumsal yaşam sanatçıyı ve toplumu sanat eserini, sanat eseri de toplumu etkilemektedir. Sanatçı, yaşadığı çağın özelliklerinden, toplumunun dini, dil ve edebiyat birikimi, yaşama biçimleri ve coğrafyasından beslenir ve etkilenir, ortaya koyduğu eserlerle toplumu etkiler. Sanat eseri yapıldığı dönemin kültürel, teknolojik, toplumsal, mimari özelliklerini taşır. Türkiye'deki ressamların çoğunun Trabzonlu olduğu bilinmektedir. Trabzon ili coğrafi konumu ve tarihi geçmişi itibarıyla hem doğal güzelliği bakımından hem de kültürel birikimleri bakımından oldukça zengindir. Şehrin kültürel mirası ile birlikte doğal güzelliği- ormanlarında yeşilin yüzlerce tonu, denizinde mavinin tonları ve sisli-puslu yaylaları, çiseleyen yağmuru vb. ressamların paletine de yansımaktadır. Bu araştırmada, sanatçıların içinde doğup büyüdüğü şehrin kültürel dokusu ve coğrafi konumunun kısaca yetiştirdiği kültürel ve çevresel koşulların ressamların sanat yapıtı üzerindeki etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırma kuramsal ve sahaya yönelik bir kombinasyonu içermektedir. Kavramsal çerçevede, araştırmada sıkça kullanılan sanat, ressam-sanatçı kavramları ile sanat sosyolojisi tanımlanmıştır. Kuramsal düzelmeye, sanat sosyolojisine ilişkin farklı kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Araştırmanın diğer ayağını ise, Trabzon'da yaşayan Trabzon kökenli ressamlarla (7 kişi) yapılan derinlemesine mülakatlar oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış bir form uygulanmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan açık uçlu sorular ressamlara yöneltilmiş ve alınan cevaplar kayıt altına alınmıştır.

Cevapların deşifre edilerek metin olarak çıktısı alınmış ve bu çıktılar üzerinden betimsel analiz yapılmıştır. Araştırmaya katılan ressamaların ressam olma serüvenleri, Trabzon'un sanata ve sanatçıya etkisi, resimleri ve sanatsal üretimleri üzerine, okullardaki resim dersleri ve resmin geleceği üzerine önemli tespitlerde bulunulmuştur. Sonuç olarak, tarihi itibariyle çok eski uygarlıklara da ev sahipliği yapan Trabzon şehrinin, ressamlar üzerinde etkisi olduğu gözlenmiştir. Burada yetişen ressamlar Türk resmine yeni boyutlar katmışlardır. Sanat, sanatçı ve toplum etkileşiminde sanat eserini meydana getiren kültür ve coğrafya gibi çevresel unsurların etkili olduğu gözlenmiştir. Özellikle doğal güzelliklerin Trabzon'da yaşayan ressamaların eserlerinde renk çeşitliliğini ortaya çıkardığı gözlenmiştir.

60. OTURUM

KADININ STATÜSÜ VE YERELLİKLER

Kaide Atma (Atışma) Geleneği Üzerinden Karadeniz Kadının Kendini Tanımlaması ve Değerlemesi

Fethiye Beşir, ODTÜ, Sosyoloji

Bu çalışma, Karadeniz kadınlarına atfedilen ev işi ile ilişkili bir güç atfedilmesi ve bunun literatürde bir madunluk göstergesi olarak okunmasına karşın; Karadeniz kadınına kaide atma geleneğiyle kendilerinin tanımlamasına ve kendilerine değer atfetmesi amacına hizmet etmektedir. Kaide atma ya da genel tabiriyle atışma geleneği, yöre kadınlarının anlık duygu ve düşüncelerini yansıttıkları dörder dizeler halinde, aynı zamanda melodik bir tonlama ve kafiyesi de bulunan sözlü bir kültürdür. Feminist Duruş Kuramı izlencesiyle yürütülmüş etnografik çalışmanın bir bölümü olan kaide atma geleneği üzerinden Karadeniz kadınlarının kendilerini tanımlaması ve değerlendirmesi konumlanmış bir bilgi üretimine hizmet etmekte olup, aldıkları pozisyon itibariyle ürettikleri bilginin politik bir niteliği bulunmaktadır. Bir sözlü kültür ürünü olarak Karadeniz kadınının kaide atma geleneği, bilgi üretim sürecinde marjinalize olan kadınların gündelik hayatlarına ilişkin bir pratiğin onların eylemliliklerinin kendini gösterdiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kaideler boyunca, kadınlar kendi aile bireyleriyle olan ilişkilerinden, çok daha genel anlamda isteklerine, arzularına ve hatta pişmanlıklarına dair ifadelere yer vermişlerdir. Bu durum, en basit haliyle kadınlarda eleştirel bir bilinç sürecinin oluştuğunun ya da oluşmaya başladığının nüvelerinin en güzel örneklerindendir. Eleştirel bilinç süreciyle de kendilerini tanımladıkları ve değer atfettikleri bir alan olarak kaide atma geleneği, gündelik hayat pratikleri içerisinde kadınların kendi gerçekliklerini ifade edebilmektedir.

Kırsal Kadın ve Sosyal Medya: Dikmen-Sinop Örneği

Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü

Yrd. Doç Dr. Miki Suzuki Him, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Sosyal medya pek çok bilişim ağını birbirine bağlayarak evrensel ölçekte yeni iletişim imkânları oluşturmaktadır. Hareketli ve çevrimiçi olan bu ortam, özellikle mekânsal

duranlığı olan kırsal alanda, kadınlara özgün yeni iletişim zemini yaratmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaşayan genç kadınlar için sosyal medya, kadınların toplumsal statülerini kentsel alandan daha farklı etkilemektedir. Bu çalışmada, kırsal alanda yaşayan genç kadınların sosyal ağlar üzerinden kendilerine nasıl yeni sosyalleşme ortamları yarattıkları incelenmektedir. Kırsal kadınların sosyal medya kullanımı yaşamlarını nasıl etkilemiştir? Aile ilişkileri nasıl dönüşmüştür? Gönüllü olarak sosyal medya ortamındaki iletişim ağları ile fiziksel mekânda kurdukları zorunlu ilişkiler birbirine nasıl tezatlıklar yaratmaktadır? Bu soruları irdelemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma demografik dönüşüm neticesinde nüfusu bir milyonun altında olan ve oransal olarak en fazla yaşlı nüfusa sahip tek bölge olma özelliğini taşıyan, Sinop kırsalında yürütülmüştür. Böylece, araştırmada vaka analizi niteliğinde yaşanan bu kırsal bölgede yaşayan genç kadınların sosyal medya deneyimleri değerlendirilmiştir. Araştırmada nicel ve nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. 218 sosyal medya soruları da içeren kırsal kadınla anket çalışması gerçekleştirilmiş ve yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Bulgular, sosyal medya kullanan kadınların genellikle ev dışında çalışan genç kadınlar arasında yaygın olduğunu; sosyal medya erişimi olan ile olmayan kadınlar arasında bilgi ve deneyim farklarının derinleştiğini, kullanan genç kadınlara kısmi güçlenme ortamları yarattığını yansıtmaktadır. Sosyal medya kullanan kırsal kadınlar Simmel'in öne sürdüğü gibi fiziki açıdan kendilerine yakın olanlara uzak, uzak olanlara ise yakındır.

Neoliberal Türkiye'nin Bir Yansıması Olarak Recep İvedik Filmlerinin Oluşturduğu Zeitgeist Ortamında Kadının Sosyo-Politik Statüsü

Büşra Kaya, Pamukkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Yrd. Doç Dr. Nigar Değirmenci, Pamukkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Türkiye'de 1980'lerden beri süregelen neoliberalizm ve neomuhafazakarlık ideolojik atmosferi içine doğru çekildikçe kadının toplumsal statüsünde de geriye doğru bir dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede düşünüldüğünde ataerkil ve güce dayalı bir söylemin gittikçe güçlendiği bir söylem içinde kadının toplumdaki yeri ve duruşu konusunda bireylerde çeşitli algı oluşumları gerçekleşmektedir. Neoliberalizm temelde modern demokratik değerlere sistemsel sürekli bir saldırı üzerinde şekillenirken toplumun çözülerek mikro iktidarlar aracılığıyla kontrolü ve hukukun araçsallaşmasıyla kendini yerleştirmektedir. Öte yandan Althusser'in Devletin İdeolojik Araçları içinde saydığı medya ve bunların içinde özel olarak sinema, neoliberal Türkiye'nin geldiği noktayı gözlemlemek açısından son derece elverişli bir kaynak sunmaktadır. Öte yandan sinema içinde bulunduğu toplumun duygularını, fikirlerini, toplumun yapısını, toplumun sahip olduğu kültürü, ekonomiyi ve hatta siyaseti de barındırabilmektedir. Sinemada simgesel olarak gösterilen bu olgular aslında gerçek hayatın bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır ve aynı zamanda sinemanın popüler kültürdeki algıları oluşturmada merkezi bir rol oynadığı düşünüldüğünde, neoliberal dünyadaki kadın algısının anlaşılması hususundaki en etkili yöntemlerden biri, sinemanın kadın algısı üzerindeki etkisini araştırmaktan geçmektedir. Neoliberalizm ve yeni muhafazakarlık çerçevesinde kadın algısının sinemada meydana gelen yansımasını açıklamak amacıyla bu çalışmada Recep İvedik filmi seçilmiştir. Bu filmin seçilmesinin en önemli

nedenlerinden biri Türkiye’de en çok izlenme oranına sahip film olarak Recep İvedik serileri temelde neoliberal Türkiye’nin entelektüel karşıtı, apolitik, “güçlü olduğu için haklı olan”, gayrı-medeni olup bununla gurur duyan karakterinin son derece sempatiyle sunulması ve toplum tarafından yine sempatiyle karşılanmasından kaynaklanmaktadır. Böylece bahsi geçen karakterin kadın karşıtlığı ve kadını metalaştıran söylemlerinin doğal karşılandığı film serileri boyunca neoliberal bir temsille karşılaşmak mümkündür. Bu araştırma genel olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Araştırmanın ilk kısmında Recep İvedik filmlerinin analizi yapılacaktır. Araştırmanın ikinci kısmında ise bu filmleri izleyenlerin, Erwin Panofsky’nin deyiimiyle “kültürün taşıyıcısı” olarak söz konusu film serisi ve kadın ile ilgili algılarını ölçmek amacıyla yapılmış anket verileri değerlendirilecektir. Bu verilerin neoliberalizm bağlamında popüler kültür ürünü sinema yapımı olarak İvedik filmlerinde kadın sunumu ve algısı üzerinde durulacaktır.

61. OTURUM

KÜRESEL KAPİTALİZMİN EKONOMİ POLİTİĞİ

Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Eğitiminin Kültürel Ekonomi Politigi

Berkay Ayhan, McMaster Üniversitesi

Finansal okuryazarlık bireylerin doğru finansal karar verebilmek için gerekli bilgi, tutum, ve davranışları sergilemesi olarak tanımlanmaktadır. Finansal okuryazarlık dünyada G20, OECD, ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlar tarafından 2008 ekonomik krizi sonrası finansal sistemin reformu çerçevesinde önemli bir gündem maddesi olmuştur. 2015 yılı itibarıyla 59 ülke finansal okuryazarlık konusunda bir ulusal eğitim stratejisi geliştirmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de 2014 yılında açıklanan Finansal Tabana Yayılma stratejisi finansal eğitimin geliştirilmesine dair kapsamlı bir plan ortaya koymaktadır. Devletin yanında finansal sermaye de bu gündemi sahiplenmiş ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyeti olarak finansal eğitim projeleri geliştirmiştir.

Bu çalışma Türkiye’de finansal okuryazarlık eğitimlerini kültürel ekonomi politik bir perspektiften incelemektedir. 5 aylık etnografik saha çalışması, 64 yarı-yapılandırılmış mülakat ve döküman analizi araştırma yöntemleridir. Finansallaşan sermaye birikimi dinamiklerinin finansallaşan kültür ve öznelliğin dönüşümüyle birlikte ele alınması gerekliliği savunulmuştur. Bu bağlamda Michel Foucault’nun yönetimsellik ve kendilik tekniklerine dair geç dönem çalışmalarına teorik çerçeve oluştururken başvurulmuştur. Finansal okuryazarlığın bir kendilik tekniği olarak öznelerin gündelik hayatını finans sermayesinin uzun-dönemli çıkarları doğrultusunda dönüştürdüğü savunulmuştur. Finansallaşmış öznelerin oluşturulması sürecinde bireylere bütçeleme, finansal planlama, birikim, yatırım ve borç yönetimi alanlarında belirli bilgi, tutum ve davranışlar edindirilmektedir. Bu özneler neo-liberal yönetimselliğin sorumlulaştırılmış bireyleri olarak toplumsal riskleri üstlenmekte ve finansal piyasalar dolayısıyla kendilerini gerçekleştirme yoluna başvurmaktadır. Finansal okuryazar öznelerin ve kültürün inşa edilme sürecine eleştirel bir bakış sunan bu çalışma hem kültürel ekonomi politik literatürüne, hem de finansal eğitim literatürüne Türkiye örneğinde ile katkıda bulunmaktadır.

Küresel Kapitalizme Sosyal Yüz Kazandırma: Birleşmiş Milletler 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi Örneği

Merve Kayaduvar, Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi

İlteriş Ergun, Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi

Birleşmiş Milletlerin 2013 yılında yayınlanan “Yeni Bir Küresel Ortaklık: Sürdürülebilir Kalkınma Yoluyla Yoksulluğu Ortadan Kaldırmak ve Ekonomileri Dönüştürmek” raporu 2015 sonrası yeni hedefleri ortaya koyuyor. Rapor 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmak ve sürdürülebilir kalkınma sözünü yerine getirmek için evrensel bir gündemi ortaya koyuyor. Bu çalışmada bu hedeflerin temelini küresel kapitalizmin doğasının yarattığı sosyal tahribatların görünürlüğüne azaltarak kapitalist sistemin sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlayan Post-Washington uzlaşısının oluşturduğu ve hedeflerin sürdürülebilir kalkınma adı altında sürdürülebilir bir kapitalist sistemi amaçladığı tartışılmaktadır. Küresel kapitalizme sosyal bir taraf kazandırma amacı bağlamında, açıklanan hedefler ile sosyal sorunların özellikle yoksulluğun görünürlüğüne azaltılmaya çalışılmakta ama yoksulluğun sisteme içkin temel sebeplerine vurgu yapılmamaktadır.

Tekno-Kapitalizmin Yeni Koçbaşı Olarak Sanayi 4.0

Dr. Güven Savul

Bu bildiriye, son iki yıldır iş çevrelerince üzerine odaklanılan kavram olarak Sanayi 4.0'ın eleştirel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Kapitalizmin, güncel teknolojik gelişmeler aracılığıyla yeniden üretimi yeni bir olgu değildir. Bu durum kapitalizmin tarihselliğine özgüdür. Diğer bir ifadeyle, burjuvazinin bileşenleri, ilgili dönemdeki teknolojik altyapıyı kullanarak sermaye değere sürecini sürekli kılmaya çalışır. Diğer yandan bu sürecin sürekli kılınması amacıyla teknolojik araştırmalar teşvik ve finanse edilir. Burjuvazinin mühendislik ve teknik bilimlere olan ilgisi, bu disiplinlerin insanlık için sağlayacağı yararlar değil, sermaye değerlendirme sürecini ne derece ileriye götüreceğiyle ilgilidir. Bu nedenle de burjuvazi, sosyal bilimler alanına kayıtsızdır veya bu alana mesafeli bir şekilde yaklaşır. Bu bağlamda, özellikle 2016'dan beri (bu konuda Almanya merkezi bir yer işgal etmekle birlikte) Sanayi 4.0 (veya ilgili yazındaki yayın kullanımıyla Sanayi 4.0 Devrimi) karşımıza, üzerinde tartışılan bir kavram olarak çıkmaktadır.

Sanayi 4.0 kısaca üretim süreçlerinin günümüzün somut teknolojik gelişmeleri aracılığıyla yeniden yapılandırılmasını nitelemektedir. Söz konusu somut gelişmelerin merkezinde akıllı sistemlerin ve robotik atılımların üretim süreçlerine azami bir şekilde dahil edilmesi yer almaktadır. Sanayi 4.0'ı anlamak, önümüzdeki dönemin sermaye-emek ve teknoloji arasındaki karşılıklı ilişkilerini anlamak bakımında da önemlidir. Çünkü Sanayi 4.0'a ilişkin araştırma raporlarında yer alan dikkat çekici değerlendirmelerden ikisi “üretim süreçlerinin olabildiği kadar insansızlaştırılması” ve “akıllı fabrika sistemlerine hızlı bir geçişin sağlanması”dır. Bu hedeflerin çalışma yaşamı üzerinde nasıl etki yaratacağı ise hali hazırda yeteri kadar tartışılmamaktadır. Fakat Sanayi 4.0'a yönelik iş çevreleri dışından gelen değerlendirmeler, bu kavram ekseninde

ortaya konulacak somut uygulamaların yeni bir kitlesel işsizlik dalgasına yol açabileceği şeklindedir. Bu bağlamda, ilgili yazında, “robotlar insanların işlerini ellerinden alır mı?” gibi bir soru sorulmaktadır. Bu bildiride insanları işsiz bırakanların robotlar değil yine insanlar olduğu, Sanayi 4.0’ın kavramsal çerçevesi ekseninde –kapitalist üretim tarzının işleyiş ilkleri göz ardı edilmenden- yapılacak değerlendirmeler bağlamında ileri sürülecektir. Bunun yanı sıra, Sanayi 4.0’ın ne derece “devrimsel” bir niteliği olduğu da bu bildiride ele alınacaktır.

Dünya Ticaretinin Mega Bölgesel Ticaret Anlaşmaları ile İmtihanı: TPP, TTIP ve TISA Anlaşmaları ve Küresel Kapitalizmde Anlaşmazlık Dinamikleri

Arş. Gör. Pınar Kahya, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Çalışmada, Transpasifik Ortaklığı (TPP), Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Hizmet Ticareti Anlaşması (TISA)’nın ortaya çıkış nedenleri ve anlaşmalara taraf ülkeler arasındaki anlaşma dinamikleri ve taraf olmayan ülkeler arasındaki anlaşmazlık dinamikleri incelenecektir. Anlaşmalar, küresel kapitalizmin işleyiş bütünlüğü çerçevesinde ele alınacak, 2008-9 krizi sonrası oluşturulmaya çalışan dünya ticaretinin regülasyon mekanizmaları, ABD ticaret üçlüsü dediğimiz bu anlaşmalar temel alınarak incelenecektir. Obama Yönetimi’nin inisiyatifi ile müzakere süreci yürütülen anlaşmaların, yeni ABD başkanı Donald Trump tarafından askıya alınması ile başlayan tıkanma sürecine dair çıkarımlar yapılacaktır. Bu anlaşmaların ticari ilişkileri düzenleme çerçevesi, akademik literatürde, devletlerarası ilişkilere etkisi, sağlayacağı ekonomik getiriler ve ortaya çıkabilecek toplumsal sonuçları itibarıyla incelenmiştir. Ancak, bu çalışmada ABD ticaret üçlüsünün ortaya çıkış dinamikleri, içerikleri ve bağlamları, küresel kapitalist işleyişin anlaşma-anlaşmazlık dinamiklerine dair de önemli sonuçlar ortaya çıkardığı için küresel kapitalist işleyişin bütünlüğü içerisinde anlamlandırılacaktır. Fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesinden, devlet-yatırımcı anlaşmazlıkları çözümüne, düzenleyici koordinasyon mekanizmaları kurulmasından, tarife dışı engellerin kaldırılmasına ve ticari standardizasyona yeni nesil ticaret anlaşmaları, klasik ticaret anlaşmalarının ötesine geçen düzenleyici çerçeveler olması nedeniyle şimdilik askıya alınmış olsalar da masada olmaya devam edeceklerdir. Anlaşmaların bu çerçeveden analizi, üç kıtasal ölçekte milyonlarca insanın yaşamını etkileyecek sürecin kavranması için önemlidir.

62. OTURUM

TÜRKİYE’NİN İLTİCA REJİMİ: GÜNCEL POLİTİKALAR, KAVRAMLAR ve AKTÖRLER

Mülteci ve Göçmen Kavramları Çerçevesinde Türkiye’deki Suriyeliler

Akın Bakıoğlu, Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

Şimdiye kadar kırdan kente göç ve Avrupa’ya göç eden Türkiyeliler üzerine odaklanmış olan göç literatürü, yeni kavramlar ve teorik perspektifler gerektiren farklı bir durumla karşı karşıya gelmiştir. 2011 Suriye iç savaşı sonrası yaşanan mülteci akını nedeniyle, Türkiye’de sosyal bilimler alanında Suriyeliler üzerine farklı bağlamlarda pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda Suriyelilerden bahsedilirken ‘mülteci’, ‘misafir’, ‘göçmen’, ‘sığınmacı’ vb. kavramlardan sıkça yararlanılmaktadır. Birbirinden farklı durumdaki kişileri tanımlarken kullanılması gereken bu kavramların bütün Suriyeliler için aynı anlama gelecek biçimde kullanılması teorik olarak meselenin yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle 1951 Cenevre Sözleşmesi, Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ve BMMYK, UNDP, ILO gibi uluslararası kuruluşların göçmen ve mülteci kavramlarına yaklaşımlarının güncel politik çerçevede bir kritiği yapılacaktır. Ardından uluslararası mevzuat ve fiili uygulamalar ile Türkiye’deki mülteci, göçmen ve yabancılara ilişkin fiili uygulamalar ve mevzuatın karşılaştırması ve bu yolla dünyada ve Türkiye’deki güncel göç politikaları ve emek-göç arasındaki ilişkinin daha da belirgin bir şekilde ortaya konulmasına çalışılacaktır. Bu çalışma göçmen ve mülteci kavramlarının kullanımı üzerinden yola çıkılarak; yaşadıkları yerden göç etmeye zorlanan, göç ettikleri yerlerde ise yaşamak için çalışmak zorunda olan mültecilere neden göçmen dendiğini, kavramlar arasındaki farklılıklar yoluyla göçenin emeği üzerindeki tahakkümün ulusal ve uluslararası hukukla nasıl kurulduğunu sosyolojik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma özelinde Türkiye’deki güncel göç politikaları ve emek-göç arasındaki ilişkinin daha belirgin bir biçimde ortaya konulmasına çalışılacaktır.

“Göç(men) Krizi” Tartışmalarına Türkiye’den bir Bakış

Eda Sevinin, Central European University (CEU), Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi

Son zamanlarda özellikle Avrupa sınırına yönelmiş olan nüfus hareketleri, başta politika yapıcılar ve basın tarafından “göçmen krizi” olarak ele alınmış ve o haliyle de sunulmuştur. Bu kriz söylemi farklı yönleriyle ele alınmış ve farklı politika yapma biçimleriyle de krize yönelik müdahaleler gerçekleştirilmiştir. İki yıllık sürenin sonunda hala devam eden müdahaleler, sınır güvenliğinin artırılması, belli bölgelerden Batı’ya yönelen nüfus hareketlerinin güvenlik politikalarıyla ele alınması ve göçmenlere yönelik hem güvenlikçi hem de ırkçı politikaların artırılması gibi yöntemlerle hayata geçirilmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında 2016 yılında imzalanan Geri Kabul Anlaşması da bu “kriz müdahalesi” kapsamında ele alınabilecek politikalarından biri olarak görülebilir.

Dünyada, özellikle de Avrupa’da göç literatürü içinde bu “kriz” söylemi yoğunlukla tartışılırken Türkiye hükümeti de bu söyleme eleştirel bir duruş göstermemiştir. Hükümet bir yandan kriz söylemini devam ettirirken diğeryandan “Batı’dan farklı” bir “kriz yönetimi” tartışmasını da başlatmış oldu. Bu kriz yönetimi Türkiye’yi Batı’nın başaramadığı ya da isteksiz olduğu bir açık kapı politikasının yürütücüsü olarak gösterirken, göçe ve sınır politikalarına dair tartışmaları da kültürel ve dini bir “misafirperverlik” çerçevesine hapsedmiştir. Bu da temel olarak iki sonuç doğurmuştur: birincisi, Türkiye’de Suriyeliler dışındaki göçmen nüfuslar yok sayılması ve görünmez kılınması; ikincisi ise, hukuki ve hak temelli tartışmalardan uzaklaşılırken “kriz yönetimi”nin ancak insani yardım ve misafirperverlik çerçeveleri dahilinde tartışılabilir hale gelmesidir. Bu da insani yardım kuruluşlarını Türkiye’de göç rejiminin ayrılmaz ve belirleyici bir parçası haline getirmiştir.

Bu çalışmada, ilk olarak dünyadaki “göçmen krizi” söylemi ve onun sonuçları tartışılacaktır. Daha sonra Türkiye’nin bu “kriz” tartışmasına getirdiği yaklaşım ve bunun Türkiye’deki göç politikaları ve daha bütüncül anlamda Türkiye’deki göç rejimi için ne anlama geldiği sorgulanacak, en son olarak da “göçmen krizi” ve “kriz yönetimi” tartışmalarının göç politikaları ve göç rejimi anlamında hangi aktörlere alan açacağı ve kimleri söz sahibi kimleri görünmez ve pasif aktörler kıldığı tartışılacaktır.

Türkiye’nin İltica Rejimini Yeniden Düşünmek

Cemile Gizem Dinçer, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

Elif Sarı, Cornell University, Antropoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

Türkiye, 1951 BM Cenevre Sözleşmesini ve 1967 Ek Protokolünü imzalamış, fakat sözleşmeye koyduğu “coğrafi çekince” ile yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermektedir. Türkiye’ye sığınma başvurusu ile gelen Avrupalı olmayan sığınmacılar ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de “şartlı mültecilik” statüsü ile kalmaktadır. Türkiye, 2014 yılında yürürlüğe koyduğu ilk iltica yasası olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUHK) ile göç ve iltica yönetimini bütünlüklü ve sivil bir hale getirmeyi hedeflemiş, bu doğrultuda Türkiye’nin ilk sivil göç kurumu olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü kurmuştur. Ancak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’deki ikili kayıt sistemini henüz değiştirmemiştir. Türkiye’de iltica rejimi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve BMMYK tarafından yürütülmekte hem ulusal hem de uluslararası

hukuk etrafında şekillenmektedir. Bu parçalı ulus-ötesi sığınma rejimi, Türkiye'yi hem çok sayıda iltica aktörünün birlikte çalıştığı bir merkez hem de mültecilerin uzun bir süre belirsizlik içinde yaşadıkları bir "bekleme odası" haline getirmektedir. Bu makale, Türkiye'nin iltica rejiminde son yıllarda yaşanan yeniden yapılanma çabalarını eleştirel bir şekilde incelemektedir. Bir yandan Türkiye'nin iltica rejimini bütünlüklü bir hale getirmek hedeflenirken aslında iltica rejiminin nasıl belirsizlik, keyfilik ve çok aktörlülük üzerinden işlemeye devam ettiğini incelemekte, bir yandan da Türkiye'nin iltica rejimini uluslararası insan hakları standartlarına uygun hale getirmek ve sivil bir iltica rejimi kurmak için atılan adımlara rağmen iltica rejiminin nasıl mülteci haklarını değil devletleri koruyan bir güvenlik bakış açısından şekillendiğini ortaya çıkarmaktadır.

63. OTURUM

EĞİTİM, TARİH, YENİ NESİL

Suçluluk ve Utanç Duygularının Ebeveyn Yaklaşımları ve Bağlanma ile İlişkisi

F. Zeynep Saylık

Meral Gezici Yalçın

Suçluluk, ahlaki standartları ön plana çıkaran, bireyin kendini bir nesne olarak değil olayın öznesi olarak hissetmesini sağlayan, dolayısıyla bireye yaptığı eylemi onarma fırsatı veren bir duygu olarak ele alınmaktadır. Utanç duygusu ise bireye çok acı veren ve biran önce bitmesi arzu edilen ve bireyi sosyal çevreden uzaklaştıran bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki duygu her ne kadar olumsuz görünse de bu duyguların bireyler ve kurdukları ilişkiler açısından yararlı işlevleri bulunmaktadır. Ancak bu duyguların aşırı ya da kronik düzeyde yaşanması sosyal ve duygusal uyum problemlerini oluşturabilmektedir.

Ebeveynin teşvik edici yaklaşımın hedefi istendik davranışa yönelik çocukta istek uyandırmak ve tiksindirici, rahatsız edici mesajlar yerine iştah açıcı, istek uyandırıcı mesajlar vermektir. Teşvik edici yaklaşıma örnek olarak “dürüst ol!”, “başkalarına yardım et!” örnek olarak verilebilir. Çocuk bu istendik davranışı yerine getiremediğinde, empati duygusunu kullanarak diğerleri üzerindeki olumsuz sonuçlarıyla yüzleşmekte ve suçluluk duygusuna kapılmaktadır. Yasaklayıcı/engelleme sistemi ise çocuğa “yapmamalısın” mesajı iletilmektedir ve kaçınılması gereken bir davranış vardır ve ulaştırılması gereken bir hedef veya amaç söz konusu değildir. Yasaklayıcı yaklaşıma örnek olarak “başkalarına zarar verme!”, “yalan söyleme!” örnek olarak verilebilir.

Bağlanma uluslararası literatürde ve Türkiye’de uzun zamandır çalışılan bir konudur. Bağlanmanın, yaşamın ilk yıllarında başladığı ve bireyin ilişkileri üzerinde ömür boyu etkili olduğu gösterilmiştir. Güvenli bağlanma ve suçluluk/utanç duygusunun olumlu sosyal davranışlarla ilişkisi ise daha önce araştırılmamıştır. Bu çalışmada ebeveynin yasaklayıcı/teşvik edici yaklaşımının çocuklardaki suçluluk ve utanç duyguları üzerindeki etkisi iki deneysel çalışma ile incelenmiştir. Çalışmada 13- 14 yaş aralığında ilk ergenlik dönemindeki 133 çocuklar yer almıştır (çalışma 1=72, Çalışma 2=71). Birinci çalışmada katılımcılara önce ebeveynle bağlanma ölçeği ardından manipülasyon hikayesi ve suçluluk/utanç duyguları ölçeği verilmiştir. İkinci çalışmada ise ebeveynle bağlanma ölçeği katılımcılara en son verilmiştir.

Araştırma bulgularına göre her iki çalışmada da suçluluk ve utanç duyguları arasında yüksek ölçüde pozitif ilişki bulunmaktadır (sırasıyla $r=.70$, $p=.01$, $r=.80$, $p=.01$). Ancak ikinci çalışmada, yasaklayıcı ebeveyn yaklaşımının suçluluk duygusu üzerinde marjinal bir etkisinin görülmesi ($F(1,69)= 3.37$, $p=.07$) Bunun sebebi bağlanma ölçeğinin manipülasyon hikayesinden sonra verilmesi ve çocuklara kendi anne babalarıyla ilişkilerinin hatırlatılmaması olabilir. Buna karşın anne babası ile ilişkisi hatırlatılan ilk çalışmada yasaklayıcı yaklaşımın suçluluk duygusu üzerinde herhangi bir etkisi görülmemiştir. İki çalışmada da görülen önemli bir bulgu ise suçluluk ve utanç duygusunun anneye bağlanma ile pozitif yönlü ilişkisidir. Anneye güvenli bağlanma arttıkça, çocuğun hatalı durumlarında suçluluk ve utanç duygusu da artmaktadır. Babaya güvenli bağlanma ise, hatalı durumlarda çocukta utanç yerine suçluluk duygusunu arttırmıştır. Anne ve baba ile ilişki bağlamında değerlendirildiğinde ergenlerin suçluluk ve utanç duygularını ayırt edebildiği söylenebilir. Diğer bir önemli bulgu ise ikinci çalışmada erkeklerin kızlardan daha fazla suçluluk duygusu yaşadıkları yönündedir (Erkekler; Ort.=6.4, SS=1.15, N=34, kızlar; Ort.=5.59, SS=1.9, N=37). İkinci çalışmada anne ve babasıyla ilişkisi hatırlatılmayan erkeklerin hatalı bir durum karşısındaki suçluluk duygusunun kızlardan daha fazla yaşaması toplumsal cinsiyet rolleriyle açıklanabilir.

Yeni Nesil Bilgi Arama Davranışları ve Bilgi Erişim Sistemleri: Bilgi Erişim Sürecinde Kütüphaneler

Gülcan Palo, Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Doktora Öğrencisi

Dünyadaki bilgi teknolojilerinde görülen gelişmeler her gün milyonlarca insanı internet üzerinden bir şeyleri araştırmaya yani bilgi edinmeye itmektedir. Artık bilgi erişim süreçleri, insanın bilgi kaynakları ile iletişimini internete taşınması ile webte, tarama motorları ile başlamaktadır. Bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla tasarlanan farklı türlerde bilgi erişim hakkında yapılan araştırmalar, "bilgi arama kanalları", "en ilgili bilgiyi sunma", "sisteme yaklaşımlar", "bilgi varlığı", "bilgi davranışı" gibi araştırma alanları açmıştır. Bunun için bilgi erişimde iki ana aktör olan bilgi erişim sistemi ile kullanıcının birbiriyle etkileşimi de önem kazanmıştır. Bilgi erişim sistemlerinden biri olan kütüphane kataloglarının bu yeniliklerden uzak kalmadığı birçok çalışmada görülmektedir. Aslında bilinen, bir katalogun misyonunda kaynağa direk erişimin olmamasıdır. Kütüphane kataloglarının bir araştırma sürecinde ilk sırada yer alması için kütüphanedeki diğer tüm materyallere direk erişimi sağlıyor olması gerekmektedir. Ancak araştırmacılar ve/veya kullanıcılar bugün hala kütüphanedeki mevcut bilgi varlığının ne kadar olduğu ile ilgilenmekte ve seçilmiş süzölmüş bilgiyi elde etmesi gerektiğinin de farkındadır.

Bu araştırma kapsamında bilgi erişim süreci toplumsal ve bireysel anlamda değerlendirilip kütüphane katalogları ile birlikte diğer bilgi erişim sistemlerine kısaca değinilecektir. Kütüphanelerdeki bilgi erişim imkânlarının diğer bilgi erişim sistemlerinden çok daha fazla olduğu kanıtlanmaya çalışılacaktır. Araştırmanın amacı kütüphane kataloglarını diğer bilgi erişim sistemine karşı yüceltmek değildir. Aksine diğer bahsi geçen bilgi erişim sistemleri kadar kütüphane kataloglarının da bilgi erişimde etkili bir şekilde kullanıldığında rağbet görebileceğini kanıtlamaya çalışmaktır.

Hegemonik Bir Aygıt Olarak Beşeri Coğrafya Disiplini ve Türkiye'deki Uygulamaları

Nurettin Özgen, Ankara Üniversitesi

Sosyal bilimlerin çatısı altında yer alan ve insan/toplum- mekân ilişkiselliğine odaklanan beşeri coğrafya alt disiplini, yerel, bölgesel ve küresel ölçekli mekânsal analizlerle, topluma yönelik tüm mekânsal temaları, bilimin bağımsız ilke ve evrensel yaklaşımları çerçevesinde sorgulamalar yaparak, toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Sosyal bilimlerin diğer tüm alanlarında olduğu gibi, beşeri coğrafya alanında da, bilimsel bilginin üretimi ve bilim insanlarının eğitimine içkin tüm yapılanmaları organize eden yegâne güç iktidarlardır. Bu yegâne bağıntılık durumu, bilimin evrensellik ilkesi için hassas bir durum yaratmaktadır. Çünkü bilgiyi üreten iktidarlar olduğu gibi, iktidarları üreten de bilgidir. Böylelikle, Foucault'nun ifadesiyle iktidar ve bilgi karşılıklı olarak birbirlerini içerimler. İnşa edilen bu ilişkiyel yapı, eğitim müfredatlarının, iktidarların hegemonik düşüncelerine uygun bir şekilde inşa edilmesiyle, ilköğretimden, yükseköğretimin çeşitli kademlerine kadar, gündelik yaşamın her alanına sirayet edecek şekilde dizayn edilerek hayata geçirilir. Böylelikle, bilimin evrensel ilke ve prensiplerinden ziyade, iktidarların/egemen sınıfın ideolojik yaklaşımlarına göre tanzim edilen bir bilgi üretimi oluşturulmaktadır ki, iktidarların, özellikle sosyal bilimlere (beşeri coğrafya alt disiplini dâhil) stratejik yaklaşma gerekçeleri de bu hegemonik gücün sürekli kılınmasına dayanmaktadır. Bu durum, elbette ki toplumu kontrol etmek amaçlıdır. Feyerabend'in ifadesiyle, gücün yolu, basit ve oldukça sık duyulan bir yoldur. Tartışma yoktur, anlama çabası yoktur, gücü elinde bulunduran yaşam biçimini, kendi kuralını ortaya koyar ve ona ters düşen davranışı yok eder. İktidarların eğitime içkin tüm bu yaklaşımları hayata geçirdikleri okullar; etkin ve egemen bir kültürün yaratılması ve yeniden üretilmesi sürecinde özne durumuna geçmektedirler. Böylelikle, egemen grupların ideolojik hegemonyasına katkıda bulunan normları, değerleri, eğilimleri ve kültürü de öğretme işlevi üstlenen okullar, kültürel sermayenin pekişmesi ve sürekliliği için kullanılan temel aygıtlara dönüşmektedirler. Bu açıklamalardan hareketle, Türkiye'de, beşeri coğrafya disiplini ile iktidarların hegemonik uygulamaları arasındaki bağıntı, ders kitapları bağlamında analiz edilmiş ve beşeri coğrafya disiplininin orta ve yükseköğretim ders müfredatlarındaki bilginin kapsamı, disiplin temsiliyeti ve bilimsel yeterliliğine ilişkin eleştiriler, çeşitli örneklerle desteklenerek açıklanmıştır.

Milletleri Kurtaranlar: Erken Cumhuriyet Öğretmenine Eleştirel Bir Bakış

Nazlı Güzin Özdi, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Enstitüsü

Erken Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarında öğretmen kimliğinin inşası önemli bir yer tutmaktadır. Cumhuriyet değerlerini benimsemiş yeni insanların yaratılması devletin ideolojik aygıtı olarak okullara düşmektedir ve ders kitapları ve öğretmenler bu görevi doğrudan yürütecek unsurlardır. Buna göre mefküreci, fedakar ve modern öğretmenler milletleri kurtarma görevini üstleneceklerdir. Çoğunlukla kurgusal hikayeler sunan romanlar ise ele aldıkları dönem hakkında önemli ipuçları verebilir. Bu bağlamda edebi eserlerdeki öğretmen kahramanların en tanınanı Reşat Nuri

Güntekin'in Çalıkuşu Feride'sidir. İmparatorluğun son yıllarında İstanbul'da öğrenim gören Feride İstanbul'u terk eden ve Anadolu'da öğretmenlik yapmaya başlayan Feride, işine bağlılığı ve idealistliği ile genç öğretmenlere sıklıkla örnek gösterilir. Öte yandan Cumhuriyet'in ilk yıllarını daha eleştirel bir bakış açısıyla ele alan edebi eserler inşa edilmeye çalışan öğretmen kimliği ile gerçekte ulaşılan arasında bir fark olduğunun altını çizer. Bu çalışma da 3 farklı romanda yer alan 3 farklı öğretmen karakteri üzerinden Erken Cumhuriyet öğretmenine eleştirel bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Orhan Pamuk'tan Cevdet Bey ve Oğulları, Adalet Ağaoğlu'ndan Ölmeye Yatmak ve Füzûzan'dan Kırkyedililer çalışmada analiz edilecek romanlardır. Bu romanlarda yer alan öğretmen karakterlerin özellikleri sunulduktan sonra resmi olarak inşa edilmek istenen öğretmen kimliğinin neresinde oldukları sorgulanacaktır.

64. OTURUM

EMEK ve ZAMAN

Emeğin Zaman Problemi

Arş. Gör. Esra Doğan, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Zaman, farklı disiplinler bağlamında farklı sorunsallar temelinde el alınmakla birlikte esas olarak varlığı kendisi ile sayılan bir ölçü birimi olarak genel kabul görmüş niteliktedir. Ancak bu genel kabul hali, zamanı temporalitat zaman anlayışı ile ele alan fizik bilimleri temelinde dayanmaktadır. Diğer taraftan zamanın ne'liği sadece felsefe disiplininde sorgulanarak ele alınmakta ve buna bağlı olarak da "kendisi ile sayılan ölçü birimi" olmanın ötesinde farklı bir anlam içeriğine sahip olabilmektedir. Bu doğrultuda zamanın ne'liğini sorgulamaksızın zamanı sadece kabul edilemediği haliyle farklı disiplinler özellikle de sosyal bilimler bağlamında ele almak söz konusu disiplinlerin teorik ve pratik anlamda sınırlı bir alanda kalmasına neden olmaktadır. Nitekim bu durumun özellikle 19. yüzyılda bilimlerin iki kültür şeklinde ifade edilen haliyle ayrıştırılması ve özellikle de felsefenin diğer bilimlerden ayrıştırılarak diğer disiplinlerin bir düşünme yöntemi sağlayan felsefeden yoksun kalmasına bağlı olarak geliştiği söylenebilir. Zamanın ne'liği doğu ve batı felsefe geleneklerinde farklı şekillerde ele alınmış olmakla birlikte yaygın bir şekilde mekan ile birlikte düşünülmüştür. Bu durum ise zamanın mekandan bağımsız olarak var olabililiğinin sorgulanması/sorgulanabilmesi problemini gündeme getirmektedir. Zamanın mekandan bağımsız ne'liği, zamanı Akolothein şeklinde ele almayan buna bağlı olarak da zamanı farklı bir düzlemde ele alarak sorgulayan Heidegger'in zaman anlayışını diğer düşünürlerden önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. Zamanı, fenomenolojik bir yöntem ile sorguladığı varlık sorunsalı çerçevesinde ele alan Heidegger'in bu yaklaşımı, özellikle içinde bulunduğumuz post modern süreçte emeğin zaman sorunsalı karşısındaki konumunun da anlaşılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Nitekim kapitalist üretim biçiminin emek üzerindeki temel gücünün, zaman kullanımı dolayısıyla gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda; Heidegger'in zaman anlayışı ile emek-zaman ilişkisinin farklı bir yönü daha açığa çıkmaktadır. Buna göre emek sadece zaman ile ölçülen olma halinin ötesinde bağlı olduğu emek öznesinin zamansal yapısına da bağlı olarak zamansal bir anlam içeriğine sahip olabilmektedir. Bu durum ise emeğin açığa çıkma şeklinde bir değişim oluşturmaz gibi görünürken emek öznesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır. Nitekim zamansal bir var olan olan emek öznesi, sayılabilir zamanın ötesinde

sayılabilirlik ile sınırlı olmayan bir zamansal anlam içeriğine sahiptir. Emek öznesinin sahip olduğu zamansal anlam içeriği, farklı açılardan da olabilmekle birlikte özellikle emeğin açığa çıkma aracı olan çalışma dolayımıyla anlaşılır hale gelmektedir. Buna göre emek öznesinin durumu, özellikle Heidegger'in 1927 tarihinde yayınlanan Varlık ve Zaman adlı eseri bağlamında ele alındığında çalışmanın zamansal anlam içeriğine yönelik dikkat çekici bir değerlendirme ile karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede bu çalışma ile Heidegger'in zaman anlayışı bağlamında emeğin zamansallığı kapitalist üretim biçimi dahilinde ele alınarak değerlendirilecektir. Yapılan bu değerlendirme ile zamanın ne'liği sorunsalının emek etrafında yapılacak bir kurgu ile ele alınacaktır. Buna bağlı olarak kapitalist üretim biçiminin post modern döneminde emeğin zaman ile ilişkisinin, sadece birbiri ile sayılabilen ölçüm aracı olarak değil; birbiri ile tanımlanabilen niteliksel yönünün ortaya konularak emek-zaman ilişkisi bağlamında literatüre disiplinler arası bağlamda farklı bir bakış açısı kazandırılması hedeflenmektedir.

İnsan-İktidar İlişkileri Bağlamında Modern Bir Özne Olarak Personel: Çalışmanın Dönüşümü

Bülent Yücel, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Kapitalist moderniteyle birlikte insan her şeyden çok iş ve çalışma ile tanımlanmaya başlamıştır. Bu, çok yönlü temel bir dönüşümün neticesidir. Çalışma temelinde yaşam (bios), salt çıplak yaşama (zoe) indirgenmiştir. Bunu temin edense iktidarın dönüşümüdür. Klasik iktidar yerini biyo-iktidara bırakmıştır. Böylece bireyin yerini tüm bulanıklığıyla yurttaş, insanın yerini ise özne almıştır. Biyo-iktidar, insanı salt bir özneye indirgemektedir; hem de kendi ontolojik edimselliğinin faili olmaktan çok, edimselleşme potansiyelleri olan olanaklı bir fail olması anlamında. Çünkü öznenin bir kendiliği yoktur. Özne kurulur ve ihdas edilir. Özne, kullanışlı bir enstrümandır. O bir çalışandır; modern anlamıyla personeldir. Bu nedenle biyo-iktidarın tüm teknolojisi, tüm kurumlar seti ve dahi bilimler, insanı özneleştirmeye, onun çıplak yaşam enerjisini soğurmaya ve onu bir personel olarak sevk ve idare etmeye hasredilmiştir. İş ve çalışma artık insanın yaşamsal gereksinimlerinden çok, üretim süreçleriyle eklemlenmiş iktidarın gereksinimleriyle bağlantılıdır. Meslekler, bunun için icat edilmiştir, Hristiyan asketizmi buna hizmet etmektedir. Taylor ve Ford'un çabası da, yine bunun içindir. Bu nedendir ki, gerek klasik yaklaşım, gerek davranışçı yaklaşım, gerekse de durumsallık yaklaşımı ya da insan kaynakları ve insan sermayesi yaklaşımları, insanı hep bu çerçeveden ele almışlardır; belli bir tipte bir özne olarak, yani personel olarak.

Çalışma ve “Boş/Serbest Zaman” İlişkisi Üzerine Sorular

Adem Yeşilyurt, Kocaeli Dayanışma Akademisi

Antik Yunan'da “boş/serbest zaman”, sadece üst sınıfların sahip olduğu bir ayrıcalık olarak zenginliğin bir işareti olarak görülmekteydi. Kapitalist toplumun aksine, çalışma zamanı ve boş zaman kapitalizm öncesi toplumlarda birbirinden belirgin şekilde ayrılmamaktadır. Geleneksel tarım toplumlarında iş/görev yönlendirmesi köy hayatında zamanı düzenleyen temel etkindir, dolayısıyla çalışma ve boş zaman gündelik hayatın

ayrılmaz parçalarıdır. (Thompson, 2006: 443). Bu noktada Lefebvre, tarım toplumlarının kullandığı “çevrimsel zaman” ile sanayi toplumlarının kullandığı “doğrusal zaman” arasındaki farka dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, boş zaman kapitalist toplumlarda farklı bir anlam taşımaktadır. 1658’de sarkaçlı saatin icat edilmesiyle, evlerde ve iş yerlerinde çalışma süreleri çok daha dakik bir şekilde ölçülmeye başlanmış, doğal ve kişisel koşullara göre belirlenen çalışma zamanı terk edilmiştir. Kapitalizmde boş zaman genellikle iş dışı saatlere, yani iş yerinde harcanmayan zamana referansla tanımlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, yeme-içme ve uyuma gibi biyolojik ihtiyaçları, kişisel ve ailevi ihtiyaçları, işe gidip gelme zamanı ile kişisel istek ve eğlence faaliyetleri için harcanan boş vakitleri içermektedir. Dahası, boş zamanımız kapitalizmdeki boş zaman endüstrileri tarafından sömürülen bir meta değerine de sahiptir. Erken 21. yüzyılda kapitalizmin geldiği noktada ise çalışma ile boş zaman arasındaki belirgin fark ortadan kalkmaktadır. Bir yandan teknolojiye hızla ve beklenmedik gelişmelere rağmen 8 saatlik iş günü devam etmekte, diğer yandan esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasıyla ev ve iş arasındaki ayırım ortadan kalkmaktadır. Teknolojiye bu gelişmelere rağmen boş vakitlerimiz artmamakta, aksine sömürü katlanarak devam etmektedir. Bu durum, ev ofis örneklerinde ve çalışma zamanıyla boş/serbest zaman aktivitelerini birleştiren yeni nesil ofis örneklerinde de görülmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada “boş/serbest zaman” üzerine çeşitli sorular tartışmaya açılacaktır.

Günümüz Kapitalizmde Zaman Baskısı Altında Uykunun Çelişkili Konumu

Arş. Gör. Emir Kurmuş, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Çağatay Topal, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü

Uyku konusu Türkiye’de sosyal bilimcilerin inceleme alanına pek girmemiş olsa da günümüzde uyku yoksunluğu, uyku bozukluğu, sağlıklı uyku, uyku kalitesi, uykunun psikolojik etkileri gibi konular yaygınlaşan bir şekilde tıbbi veya psikolojik araştırmaların, medyada çeşitli haberlerin konusu olmaktadır. Bu çalışma ise uykuya yönelik artan ilginin altında bazı sosyo-ekonomik süreçlerin olduğunu iddia etmekte ve uykuyu, zaman teması üzerinden giderek beden, iş ve gündelik yaşamın ritimlerinin nasıl örtüştüğü ve çeliştiğine bakarak incelemeyi önermektedir. İstanbul’da beyaz yakalı çalışanlar üzerine yapılan alan çalışmasının sağladığı verilerin de yardımıyla, bu çalışmada yalnızca günümüz kapitalizmde uyku pratikleri değil, aynı zamanda uyku üzerinden somutlaştırılmaya çalışılarak günümüz kapitalizminin bazı yapısal süreçleri ve çelişkileri de tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışma yaşamındaki esnekleşme ve kapitalizmin döngülerindeki hızlanma, teknolojik hızlanma ve genel olarak sosyal yaşamın hızlanması, Türkiye’de kapitalizmin güncel koşullarındaki zaman deneyiminin temel belirleyicilerindedir. Zorunluluk ile arzularındaki hızlanma ve esnekleşme yeni bir tür beden disiplinini zorunlu kılmaktadır. Süre olarak işçilerin yaşamının çok önemli bir bölümünü kapsayan uyku da bir yandan kısmen ya da tamamen feragat edilebilir bir hale gelirken, bir yandan da işte ve gündelik yaşamın diğer alanlarındaki verimlilik için daha çok önemsenen bir aktivite olmaktadır. Birçok makro ve mikro alandan yayılan

sağlıklı uyku söylemi önemli bir etki yaratsa da özellikle sağlıklı uykunun bir bileşeni olarak gösterilen yeterli uyku süresi ve düzenli yatış-kalkış saatleri çalışanlar tarafından çoğu zaman sağlanamamakta ve uykunun kendisi de birim zamanda maksimum verim alma stratejilerine göre düzenlenmeye çalışılmaktadır. Bu da, sosyo-ekonomik koşul ve ilişkilerin, buradan doğan çelişkilerle birlikte, insanların zaman kullanımları ve uyku pratikleri üzerinde söylemden daha etkili olduğunu düşündürmektedir.

Zamansallığın Dönüşümü Bağlamında 1940'tan Günümüze Türkiye'de Yaz Saati Uygulaması

Emine Sevim, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Toplumsal ilişkilerin meydana geldiği zeminlerden (mekan ve uzam) biri olarak zaman sosyal bir fenomendir. Çünkü zaman, neliğine dair tartışmaların yanı sıra, toplumsal alanla diyalektik bir ilişki içindedir ve bir yandan toplumu belirleyen diğer yandan da toplumsal ilişkiler tarafından belirlenen niteliğe sahiptir. Zamanın ölçülebilirliği ve tasarlanması onu anlamlı hale getiren önemli bir durumdur. Bu sayede insanlar zamansal ölçümler yoluyla toplumsal düzenlilikler yarattıkları gibi toplumsal olayların zamansallığı yoluyla da bireylerin gündelik hayattaki konumlarını belirleyen tarihsellik sağlanır. Genelde modernliğin özelde ise kapitalizmin gelişimiyle birlikte zamanın ölçümü, kategorizasyonu ve standardizasyonu devletler aracılığıyla sıkı sıkıya düzenlenen ve denetlenen bir hal alarak toplumsaldan ziyade siyasal iktidarın kontrolüne girmiştir. Zaman mefhumundan ziyade ölçü birimlerinin (gün, saat, dakika) toplumsal yaşama hakimiyetinin artması zamansallığın özel bir biçime dönüşmesine ve dolayısıyla da toplumun kendi zamansallığını üretebileceği araçlarla arasına giren mesafenin açılmasına neden olmuştur. Bu çalışma Türkiye'de yaz saati uygulamasında yapılan tüm değişiklikleri zamansallığın dönüşümü bağlamında ele alarak, devletin karar vericiliğinde düzenlenen kamusal zamanın toplumsal yaşama etkisini tarihselliği içinde incelemeyi hedeflemektedir.

65. OTURUM

TARIMDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Doğal Gıda Üretiminde Kadın Emeği, Bilgisi, Söylemsel Stratejiler

Bermal Küçük, Koç Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Türkiye’de son on yıldan bu yana özellikle kentli orta ve üst sınıflar arasında sağlıklı ve doğal gıda talebi giderek artmaktadır. Bu talebin tarım dünyasında da yansımaları vardır. Bu talebi karşılamak üzere, özellikle Türkiye’nin Güneybatı kıyı şehirlerinde tarımsal üretimi organize ve koordine eden giderek artan sayıda çiftlik kurulduğunu gözlemliyoruz. Bu çalışma Türkiye’de doğal gıda sektöründeki emek ve değer yaratımı süreçlerini inceliyor. Çalışmanın temel argümanı, doğal gıda sektöründe değer yaratımı ve sermaye birikiminin kadının ev içi emeği ve bilgisinin temellük edilmesi yoluyla gerçekleştiğidir. Bu çalışma aynı zamanda, geçmişin ve doğanın romantikleştirilmesinin bu sektörde sermaye birikimi için önemli söylemsel stratejiler olduğunu iddia etmektedir. Bu çalışma, Aydın’ın Nazilli ilçesinde bulunan İpek Hanım Çiftliği’nde yapılan saha araştırmasına dayanmaktadır. bir yandan çiftlik sahibi ve çalışan kadınlarla yaptığım derinlemesine mülakatalar öbür yandan gıda ürünlerinin tanıtımı için oluşturulan metinlerin analizi bu çalışmanın yönteminin iki temel ayağını oluşturmaktadır.

Tarımda Devletin Yeni Neoliberal Rolü

Prof. Dr. Zülküf Aydın, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Neoliberalizmin yapısal uyum politikaları çerçevesinde 1980 sonrası tarımdan giderek elini çeken devlet 2000 sonrasında yepyeni bir işlevle tarıma müdahalesini yoğunlaştırmıştır. Ulus Ötesi Şirketlerin (UÖŞ) küresel tarımı kontrol etme hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli yasal düzenlemeleri isteyen Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi örgütler ve Avrupa Birliği’nin istemleri Türkiye tarımını geri dönülmez bir şekilde dönüştürmüştür. Bu sunumda tarımda yeni destek politikaları, havza sistemi ve miras kanununun birer politika aracı olarak kullanılmasıyla Türkiye tarımının uluslararası sermayenin denetimine sokulması irdelenecektir. 1980 lere kadar küçük işletmelerin tarımda en verimli işletmeler olduğu varsayımıyla hareket eden Dünya bankası’nın günümüzde büyük işletmeleri ön plana

çıkarmasının temel nedeni Waşington Sonrası Uyum döneminde küresel tarımda hegemon olan UÖŞ lerin etkisidir. Hem büyük işletmelere giden yolun açılması hem de uluslararası sermayenin istediği ürünlerin üretilmesi için yapılan yasal düzenlemeler kendini miras yasası ve havza düzenlemelerinde göstermektedir. Türkiye’de de hegemonya kuran neoliberalizm tarımı öylesine metalaştırmıştır ki bu da UÖŞ lerin ekmeğine yağ sürmekle kalmayıp tarımdaki yoksullaşma sürecini de hızlandırmaktadır. Bu süreçte yeni bir rol üstlenen devlet enstrumantal bir rol oynamaktadır.

Türkiye’nin Eko-Verimliliği

Prof. Dr. Aylin Çiğdem Köne, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisat Bölümü

Prof. Dr. Tayfun Büke, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölümü

Ekonomik çıktı ile bu çıktının üretimi sırasında ortaya çıkan istenmeyen çıktılar arasındaki ödünleşmeye odaklanan bu çalışma, eko-verimlilik kavramının sunduğu bakış açısını kullanarak; Türkiye’nin çevresel performansını, Avrupa ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Eko-verimlilik, katma değer/çevresel etki oranı olarak tanımlanır ve ekonomik değer yaratımı süreci ile toplam çevresel etkileri birleştirir. Kavram, genel olarak, çevre üzerinde daha az etki ve daha az doğal kaynak kullanımı ile daha fazla mal ve hizmet üretilmesi anlamını taşımakta ve bu nedenle hem ekonomi hem de ekoloji ile ilgilenebilir. Çalışma, Türkiye’nin de dâhil olduğu Avrupa Çevre Ajansı üyesi 31 ülkeyi, 1990-2011 yılları için incelemektedir. Katma değer olarak ülkelerin satın alma gücü paritesi cinsinden gayri safi yurt içi hâsılları kullanılırken çevresel etkiler, hava kirletici emisyonlar ile temsil edilmektedir. Tekil kirleticiler için elde edilen veriler bu konudaki yazın izlenerek dört çevresel baskı grubu altında toplulaştırılmıştır. Bu gruplar sırasıyla küresel ısınma, asitleştirme potansiyeli, troposferik ozon oluşumu potansiyeli, partikül oluşumudur. Belirtilen çevresel baskı kategorilerini eřit ağırlıkla değerlendirmek yerine küresel ölçekte taşıdığı öneme göre ağırlandırarak hesaplamalara katmak tercih edilmiştir. Ağırlıklandırma için Analitik Hiyerarři Süreci yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin sečilmesindeki amaç, eko-verimlilik hesaplamalarında sıklıkla kullanılan Veri Zarflama Analizi uygulamalarında, ağırlıkların kullanılan program tarafından atanmasının getirdiği kısıtlamayı aşmaktır. Analiz sonuçlarına göre Türkiye eko-verimlilik sıralamasında 1990 yılında 31 ülke içerisinde on dördüncü sırada yer alırken 2011 yılında yirmi sekizinciliğe gerilemiştir. Sıralamada her iki yıl için de ilk sıra İsviçre’nin olmuştur. 1990 yılında sıralamanın sonunda Estonya, 2011 yılında ise Bulgaristan bulunmaktadır.

Tarım-Köylü Sorunu Tartışmalarında Post-Kalkınmacı Dönüş: Eleştirel Tarım-Gıda Çalışmalarının Yükselişi ve Sınırları

Atakan Büke, ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

1990'larla birlikte tarım-gıda ilişkilerinin analizine yönelik yenilenen bir ilgiden bahsetmek mümkündür. Neoliberalleşme süreçlerine paralel olarak şekillenen bu ilginin merkezinde, tarım-gıda sisteminin "kapitalist modernite" bağlamında bütünlüklü bir eleştirisi yatmaktadır. Yenilenen bu ilgi temelinde, 1990'lardan günümüze uzanan süreç, sosyal bilimler bağlamında *eleştirel tarım-gıda çalışmalarının* yükselişi olarak görülebilir. Bu çalışmanın temel iddiası, 1960'ların sonlarından 1980'lerin ortalarına kadar tarım çözümlerine hâkim olan *köylülük çalışmaları* ve *küçük meta üretimi tartışmaları* ile kıyaslandığında, eleştirel tarım-gıda çalışmalarına karakteristik özelliğini veren unsurun *post-kalkınmacı* kuramsal yönelim olduğudur. Bu bağlamda bu çalışma, tarihsel ve entelektüel bağlam, temel kuramsal varsayımlar, öne çıkan metodolojik stratejiler ve politik önermeler odağında eleştirel tarım-gıda çalışmalarının bir değerlendirmesini hedeflemektedir. Tarım-gıda alanında iktidar ilişkilerinin analizine yönelik önemli katkılarına rağmen, bu çalışma, eleştirel tarım-gıda yazınının, kapitalizm ve "köylülük" kavramsallaştırmaları bakımından sınırlılıklar içerdiğini düşünmektedir.

66. OTURUM

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ

2017 Anayasa Değişikliklerinde Yargının Örgütlenişi ve Yargısal Denetim

Doç. Dr. M. Ayhan Tekinsoy, A.Ü Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin hâkim olduğu çağdaş hükümet sistemlerinde bu ilkenin anlamı ve işlevine ilişkin değerlendirmeler yapılırken, yargının yasama ve yürütmeden kesin ayrılığı ilkesi vurgulanır. Bundan sonra yasama-yürütme ilişkileri çerçevesinde hükümet sistemleri sınıflandırılır. Bu bildiride, yargıya odaklanılacaktır. 1982 Anayasasında öngörülen sistemde yargının örgütlenişine ve yargısal denetime ilişkin kuralların hukuk devleti ilkesi ve etkin bir yargı denetimi açısından eksiklik ve yetersizlikleri tartışılmalıdır. Kuralların yargı yerlerince yorumlanması ve uygulanmasının, Anayasa'daki sistemi uygulamaya yansıtırken Anayasa koyucunun öngörüsünü ne yönde dönüştürdüğü ya da ne kadar desteklediği de bu açıdan önemli bir girdi niteliğindedir. Bu bildiride 2017 Anayasa değişiklikleriyle yasama ve yürütme alanlarının yeniden biçimlenmesi ve yargının bunlar karşısındaki konumu, yargının hem örgütlenişi hem de yargı denetiminin içeriğine ilişkin "yeni" olanın değerlendirilmesiyle birlikte öngörülen sistemin işlerliği ve doğuracağı sorunlar tartışılacaktır.

2017 Anayasa Değişiklikleriyle Öngörülen Yürütme Organı ve Yasama ile İlişkileri

Yrd. Doç. Dr. Artuk Ardıçoğlu, A.Ü Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı

2017 Anayasa değişiklikleriyle kabul edilen ve "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olarak sunulan özgün hükümet sistemi; yürütme erkini bir organlar topluluğu olmaktan çıkarmakta ve Cumhurbaşkanlığı makamında yürütme yetkilerini toplamakta, yürütmenin yasamadan doğan bir organ olmasına son vermekte ve yasama yürütme

ilişkilerini yeniden tanımlamakta, yürütme organına yüksek yargıda görev yapacak hâkimlerin belirlenmesi ve genel olarak yargının yönetimi konusunda karar verecek makamda yer alacak üyeleri belirleme yetkisi tanımaktadır. Mevcut siyasal sistem ile, kabul edilmiş ancak henüz işler hale gelmemiş olan sistem arasındaki temel fark, parlamentodan neşet eden, ona karşı sorumlu ve güvenine dayanan kolektif bir organ olan Bakanlar Kurulunun varlığına son verilmesi ve yürütme erkinin doğrudan halkın seçtiği Cumhurbaşkanında toplanmasıdır. Yürütme organını oluşturan Cumhurbaşkanı, yasal bir dayanak olmaksızın, doğrudan anayasadan aldığı yetkiyle sosyal ve ekonomik haklar ile idari teşkilat ve işleyişe ilişkin belirli düzenlemeler yapabilecektir. Anayasa ve idare hukuku disiplinlerinin kesişim alanında bulunan bu yeni tür yetkinin kapsam ve sınırları çizilmek durumundadır. Mevcut yapı ve kabuller bir veri oluşturmakla beraber, özgün bir kurum olarak, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilecek konular ve anayasaya uygunlukları, anayasa hükümlerinin bütünlüğü ve yeni siyasal sisteme göre değerlendirilmelidir. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kurumunun, yürütme organına *münhasır/mahfuz* bir düzenleme alanı yaratmadığı, asli düzenleme yetkisi ile sınırlı olduğu, yasama organının genel düzenleme yetkisinin korunduğu bu tebliğin temel tezlerindedir.

2017 Anayasa Değişiklikleri Işığında Devlet Biçimi Tartışmaları

Av. Dr. Mustafa Bayram Mısıır

16 Nisan 2017 günü yapılan sonuçları tartışmalı referandumla, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını 19 uncu kez değiştiren 6771 sayılı Kanun kabul edildi. Bu kanunla, anayasada egemenlik olarak nitelenen devlet iktidarını karşılıklı işbirliği ve denge içinde ancak ayrı ayrı kullanması öngörülen, yasama, yürütme ve yargı organlarının her biri üzerinde kapsamlı değişiklikler yapıldı. Referandumla birlikte yargı organı ile ilgili değişiklikler yürürlüğe girdi. Yürütme ve yasama organları ile ilgili değişiklikler ise 2019 yılında birlikte yapılması öngörülen, ancak daha önce yapılması önünde de anayasal engel olmayan, ilk Cumhurbaşkanlığı (yürütme) ve yasama meclisi seçimi ile birlikte yürürlüğe girecek.

Bu Kanunla düzenlenen değişiklikler anayasa hukukçuları tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınarak, değişikliklerin dünyada demokratik olarak nitelenen hükümet sistemlerinden birine benzemediğinde genel bir uzlaşya varılmıştır. Anayasa hukukçuları arasında, bu kendine özgü sistemin demokratik bir hükümet sistemine yol vermesinin pek de muhtemel olmadığına dair yaygın bir kabul söz konusudur. Bu tür hükümet sisteminin demokratik rejimler içinde örneği bulunmadığı, Cumhurbaşkanı kontrolünde yasama meclisi tasarımına dayanan bu sistemin güçlerin yürütmede birleştiği bir kuvvetler birliği sistemi olduğu bu anayasa hukukçuları tarafından ileri sürülmüştür.

Sorun, devlet teorisi bağlamında, kapitalist devletin demokratik olmayan, olağanüstü bir biçimi ile karşı karşıya olunup olunmadığı bağlamında da tartışılmaktadır. Bu tartışmalar içinde yaygın olarak, rejimin popülist bir lider etrafında şekillenmiş otoriter niteliğine vurgu yapılmakta, kurumsalcı analizlerde seçimli otoritarizm, otoriter popülizm, Putinizm ya da Erdoğanizm vb. kavramlarla söz konusu değişiklikler

anlaşılmaya çalışılmakta iken tarihsel materyalist analizlerde ise bonapartizm, faşizm vb. kavramlarla sermaye iktidarının Türkiye’de aldığı somut biçim çözümlenmektedir. Ara bölgede dile getirilen anayasal diktatörlük vb. kavramlara da bu tartışmalar içinde başvurulmaktadır.

Bu bildiride, öncelikle, hem kurumsalı hem de tarihsel maddeci analizlerin inceleme konusu ettiği, değişikliklerin maddi içeriği anayasa hukuku biliminin kavramları ile görünür kılınacak; kurumsalı analizlerin kimi vurgularının önemine işaret edilmekle birlikte sürecin ancak tarihsel maddeci eksende geliştirilecek bir zmlleme içinde bütün boyutları ile kavranabileceği savunularak, yeni türde bir olağanüstü kapitalist devlet biçiminin şekillenip şekillenmediği tartışılacaktır.

67. OTURUM

ÇALIŞMA YAŞAMI, TARİH, HUKUK

İş Hukuku ve Sınıflar Mücadelesi Üzerine: 4857'ye Ekonomi-Politiğin Penceresinden Bakmak

Arş. Gör. Dr. Orkun Saip Durmaz, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Arş. Gör. Ömer Furkan Özdemir, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Feodal yükümlülüklerinden kurtulan bireyin, onun emek gücüne talip olan bir başka bireyle piyasa koşullarında “özgürce” pazarlık yapabilmesi olarak da tanımlanabilecek sözleşme hürriyeti, burjuva hukukunun esasını oluşturur. İş hukuku ise bu esasın en çok esnetildiği hukuk dalıdır. İş hukukunun temelinde “işçinin korunması” ve “işçi lehine yorum” ilkelerinin olması, serbest piyasa koşullarında karşı karşıya gelen işçi ile işveren arasında gerçek anlamda eşit bir ilişkinin tesis edilmesinin imkânsız olduğunun kabulü gibidir. Bu anlamda eşit bir ilişkinin ise ancak burjuva hukukunun esası esnetilerek; diğer bir deyişle, dışarıdan müdahaleyle, kuralları olan sözleşme serbestisinin sınırlanarak yeniden düzenlendiği bir çalışma rejimi aracılığıyla kurulabileceği söylenebilir. İşte o çalışma rejiminin yasal-kurumsal alandaki önemli nirengi noktalarından biri de iş hukuku kapsamındaki düzenlemelerdir. Hiç kuşkusuz, sınıflar mücadelesinin seyri, söz konusu noktaların içeriğini belirleyecek olan şeydir. Neo-liberal Türkiye’de, çalışma rejiminin akıbeti ile sınıflar mücadelesinin seyri arasındaki ilişkiyi, AKP iktidarıyla neredeyse yaşıt olan 4857 Sayılı İş Kanunu ve aynı kanun üzerindeki değişiklikler aracılığıyla takip etmek mümkün görünmektedir. Kolektif bir sürece tekabül eden sınıflar mücadelesinin toplu iş ilişkileriyle daha yakından ilgili olması, onun bireysel iş ilişkilerini düzenleyen mevzuatla alakasız olduğu anlamına gelmez. Geçici maddeleri hariç, yüz yirmi iki maddelik 4857 sayılı İş Kanunu’nun elli bir maddesinin, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar yirmi üç ayrı düzenlemeyle değiştirilmiş olması, birtakım teknik hukuki gerekçelerle açıklanamaz. Bu değişiklikler bugünlerde kıdem tazminatı ve iş güvencesi karşıtı kimi girişimlerden de anlaşılacağı üzere çalışma rejiminin dönüşümüyle yakından ilgilidir. Tam da bu nedenden dolayı, kanun metninde yer alan her “ek fıkra”, “değişik” ve “mülga” ifadesi yukarıda ifade edilen “sözleşme serbestisine” ve sınıflar mücadelesinin seyrine ilişkin bizlere bir şeyler anlatır. Bu çalışmada da 4857 Sayılı İş Kanunu üzerinde yapılan değişikliklerin sınıflar mücadelesi açısından bizlere ne anlattığına bakılacaktır.

Mükellefiyetin Ardından: Zonguldak Kömür Havzası'nda Çalışma İlişkileri (1946-1962)*

Yrd. Doç. Dr. Erinç Yıldırım, Bülent Ecevit Üniversitesi, Tarih Bölümü

Genel olarak emek tarihçiliğinde, çalışma koşullarının zorluğundan dolayı madencilik alanının ayrı bir yeri bulunur ve maden işçileri de "işçi sınıfının en saf hali" olarak görülür. Nitekim kömür madenciliği diğer sanayi sektörleriyle karşılaştırıldığında kendine özgü birtakım nitelikler içerir: Çalışma ortamı yeraltındadır, emek büyük ölçüde kol gücüne dayanır, dolayısıyla oldukça yoğun bir fiziksel güç gerektirir. Ayrıca bu ortamda çalışmaktan kaynaklanan çok tehlikeli kaza ve hastalık risklerini barındırır. Bu nedenlerden ötürü işkolları arasında en stresli alanlardan biridir. Bütün bu koşullar, işçiler arasında çok farklı dayanışma pratiklerinin gelişmesine de yol açmıştır.

Bu çerçeveden hareketle, Zonguldak'ın Türkiye'de emek tarihi açısından özel bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bir enerji kaynağı olarak kömüre duyulan ihtiyaç, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde Zonguldak Kömür Havzası'nı öne çıkarmıştır. Dolayısıyla kentte ücretli emek hayatının oluşumu 19. yüzyıla kadar gider. Ancak, bölgenin kimi özellikleri, Batı Avrupa ülkelerinin madencilik deneyimlerinden farklı oluşumlara yol açmıştır; madenlerde üretim, ağırlıklı olarak ekim ve hasat zamanına göre ayarlanan döngülerle çalışan, "köylü-işçi" tabir edilen dönüşümlü işçiler aracılığıyla sürdürülmüştür. Ayrıca bu bölgedeki köylü madenciler toprakla sürekli ilişki içinde olmuş ve köyle sıkı bağlarını korumuşlardır.

Bu araştırma, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan yeni siyasal ve sosyo-ekonomik ortamın Zonguldak'taki maden işçiliği üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlıyor. Bu çalışmada, savaş yıllarının tüm çalışma yaşamını belirleyen zorunlu çalıştırma (mükellefiyet) kaldırıldıktan sonraki dönemin, maden işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarında nasıl bir dönüşüme yol açtığı sorusuna yanıt bulmaya çalışılmıştır. İncelenen dönem hem CHP, hem DP iktidarına tanık olmuştu. Bu bakımdan her iki iktidarın sanayi politikaları, özellikle kömür sanayisi ile çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeleri, İş Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve 1947 Sendikalar Yasası bağlamında, benzerlik ve farklılıkları yönünden karşılaştırıp bir bütün olarak değerlendirildi. Bu inceleme kapsamında, ayrıca sözlü tarih çalışması kapsamında havzada çalışan 14 adet maden işçisiyle görüşmeler yapıldı. İşçilerin çalışma hayatına dair gözlem ve deneyimlerini içermesi bakımından son derece değerli bilgiler sunan bu verilere, metin içerisinde doğrudan alıntılara da yer verildi.

*Bu makale, TÜBİTAK SOBAG 1002 Hızlı Destek programı kapsamında 2015-2016 tarihleri arasında yürütülmüş olan "Savaş Sonrası Zonguldak'ta Devlet, Madenci ve Hayat (1946-1962)" adlı projenin bir boyutunu içerir.

Türkiye’de Çalışma İlişkilerinin Kurumsallaştığı Kesitte Kurucuların Zihniyet Dünyası

M. Hakan Koçak

İkinci Dünya Savaşının ardından dünya çapında değişen siyasal ve sosyal süreçlere paralel olarak Türkiye’de önemli değişimler yaşandı. Çok partili dönemin kapısı açılırken bir yandan da sosyal sorunun siyasi alandaki önemi arttı. Çalışma yaşamına dair kurumların oluşumu hız kazandı. 1946’da kısa süreli sendika özgürlüğü döneminin ardından 1947’de Sendikalar Kanununun çerçevesini belirlediği vesayet altında bir sendikacılığın inşası dönemin iktidar partisi CHP’nin ilgili bürolarının da müdahalesiyle gerçekleşti. Türkiye’de çalışma ilişkilerinin temel kurumlarının ve aktörlerinin ortaya çıktığı bu birkaç yılda alanın “genetik kodlarının” oluştuğunu ve günümüze kadar damgasını vurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tebliğimiz bu yoğun gelişmelerin yaşandığı kesitte çalışma ilişkilerinin yasal-kurumsal zeminini oluşturan devlet pratiklerine yön veren düşünsel, ideolojik arkaplanı anlamaya yönelik bir çabayı içermektedir. Çalışma Bakanlığının ve diğer resmi kurumların kuruluş sürecindeki kararlar, düzenlemeler ve sendikal alana dair ilk mevzuatın oluşum sürecinde bürokratların, kanun yapımcıların ilgili politikacıların ve katkıda bulunan akademisyenlerin zihniyet dünyasına ilişkin bir harita oluşturmak hedeflenmektedir. Mevzuatın oluşumunda danışman olarak görev yapan İngiliz uzmanların raporlarından, Çalışma Bakanlığının yayınladığı Çalışma dergisinde yer alan yazılara, bakanların demeçlerinden, sosyal siyasetçi akademisyenlerin yazı ve makalelerine bir dizi malzeme kullanılarak çalışma ilişkilerinin oluşum sürecinde işçi-işveren ilişkilerinin nasıl bir ideolojik çerçevede anlamlandırıldığı, sendikal hakların ne derece kabullenildiği, korporatizm, halkçılık, sosyalizm vb. düşünsel ve politik mecraların nasıl ve ne ölçüde etkili olduğu ortaya konacaktır. Türkçü, Anadolu kökenli/yönelimli bürokrat, politikacı ve akademisyenlerin çalışma ilişkileri alanına olan ilgisi ve belirleyiciliğine özel olarak değinilecek ve sonuçları tartışılacaktır.

Sonuç olarak tebliğimizde Türkiye’de çalışma ilişkilerinin oluşumunda etkili olan ideolojik dokunun farklı kaynaklardan gelen girdilerle şekillenen çelişkili ve karmaşık ama bir yandan da kalıcılık kazanacak olan yapısını ortaya koymayı ve tartışmayı; bu alana dair bir zihniyet tarihçiliği denemesi gerçekleştirmeyi umuyoruz.

Gaziantep Tekstil Sektöründe Üretimin Mekânsal Dönüşümü, İşçileşme ve Direniş Dinamikleri

Elif Tuğba Şimşek

Gaziantep tekstil sektörü özelinde, üretimin mekânsal dönüşümü ve emeğin yeniden örgütlenmesi üzerine odaklanan bu çalışma, yüksek lisans tez araştırması sırasında elde edilen bulgulardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Çalışma aynı zamanda emeğin dönüşüme gösterdiği tepkiyi de içermektedir. Bu tepkiler dönemsel olarak farklılık göstermekle beraber çoğunlukla grev ve direniş olarak ortaya çıkmış ve sendikalardan bağımsız gerçekleşmiştir. Sendikasız gerçekleştirilen bu grev ve direnişlerin örgütlenme mekanizmaları ve başarı/başarısızlığı çalışmanın önemli bir ayağını oluşturmuştur. Bu noktada çalışma, küçük tekstil atölyelerinden büyük tekstil fabrikalarına geçiş sürecini

kapsayan, üretimin mekânsal dönüşümü ve emeğin bu dönüşüm üzerinden yeniden şekillenışı ve gösterdiği reaksiyon bağlamında iki temel ayağa sahip olacaktır. Çalışmada eleştirel diyalektik yöntemin izi sürülmektedir. Gaziantep'te tekstil sektörünün geçmişinin oldukça eskiye dayanması nedeniyle araştırma evreni oldukça geniştir. Ancak Gaziantep'in büyük bir kent olmasının yanında zaman ve maddi kısıtlılıktan dolayı çalışma evreni daraltılmıştır. Yüksek lisans tezi hazırlık sürecinde gerçekleştirilen alan araştırmasında nitel yöntem teknikleri uygulanırken, 13 tekstil işçisi, iki öğretmen, bir mühendis ve üç Suriyeli çocuk işçi olmak üzere toplamda 19 kişi ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında yol gösterici ve görüşmeyi koordine edici yarı yapılandırılmış 20 kılavuz sorudan ve katılımcı olmayan gözlem tekniğinden faydalanılmıştır. Bununla birlikte çeşitli sendika ve kurumlarla gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler de bakış açımızı genişletici unsur olmuş ve bazı sosyo-ekonomik verilere ulaşmamızı kolaylaştırmıştır. Çalışma, kapitalist toplumsal ilişkinin merkezinde yer alan emek-sermaye ilişki ve çatışmasının izinin sürmeyi amaçlamaktadır.

68. OTURUM

TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE TARİHİ I

Düşünceleri Kendi Şahsi Damgalarını Taşıyan Entelektüellerin Türk Düşünce Dünyasındaki Kritik Yerleri

Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı, Emekli Öğretim Üyesi

Türkiye'de düşünce adamlarının düşünceleri dönemin temel eğilimleri çerçevesinde gelişir. Hatta temel çerçevesi doğrultusunda gelişmesinin ötesinde belirgin, benzer, hatta giderek özdeş sonuçlara ulaşır. İnceleme konuları bile benzeşir. Bu değişik korolara katılan çok sayıda aydınların yanında kendi metinlerinin kendi şahsi damgalarını taşıdığı entelektüeller sınırlı olsa da vardır. Hani Edward Said'in dediği gibi Bertrand Russell ve Sartre gibi yazdıklarında kendi seslerinin tınısı olan yazarlar. Bu düşünceyi bir zamanlar Şerif Mardin de telaffuz etmişti. Hatta aydınların toplu halde düşünce değiştirdiklerinden söz etmişti. Sözü edilen ayrıkça düşünce adamlarının bazıları düşüncelerini açık, eleştirel bir zeminde/çerçevede belirtmişler, bazıları da daha örtük olarak ifade etmişlerdir. Açık ve eleştirel bir çerçevede belirtenler daha sonraki dönemin düşünce ortamı ile frekansları uysa da Türk düşünce hayatında yer almamışlardır. Diğerleri ise bir zaman sonra entelektüel olarak önemsenip benimsenmişlerdir. Meselenin anlaşılması ve somutlaştırılması için değişik dönemlerin düşünce ortamını yansıtmaları anlamında ortak ya da bireysel metinler üzerinde durulmalıdır. Değişik on yılların ruhunu yansıtan ve çok sayıda metnin yaslandığı eserler vardır. Aslında ruhunu yansıtan, dönemin ruhunu yansıtan eserlerle dönemin koro halinde konuşan aydınların ruhunu/ruhlarını yansıtan eserleri ayrı ayrı düşünmek gerekmektedir. Dönemin koro halinde konuşan aydınlarının yaslandığı metinler o dönemin, o dönemlerin popüler metinleridir. Yaşadıkları dönemin ortalama düşüncelerinin dışına çıkabilen entelektüeller tüketici olmayan bir şekilde de olsa belirtilebilir. Bu tebliğ çerçevesinde üzerinde durulacak entelektüeller Niyazi Berkes, Emin Türk Eliçin, Şerif Mardin, Kemal Tahir, İdris Küçükömer, Sezai Karakoç, Halide Edip Adivar, Sabri Ülgener, Erol Güngör, Metin Erksan ve Lütfi Akad'dır. Bunlar uzun süre hiç önemsenmemiş ve bazıları bazı dönemlerde kısmen önemsenmişlerdir. Sözü edilen entelektüellerin zaman içinde Türkiye'de işlevsellikleri üzerinde ciddi olarak durulmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla adı anılan entelektüellerin ortak özelliklerinin altı çizilmelidir. Bu ortak özellikten biri de Türkiye'nin Osmanlı geçmişiyle önemsemeleri ve Cumhuriyet dönemine mesafeli bakmalarıdır. Mesafeli bakış tarzı da birbirinden derin farklılıklar taşımaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de Tarihsel Sosyoloji: Şerif Mardin Örneği

Mert Daban, Ankara Üniversitesi, Tarih Bölümü

19.yüzyıldan itibaren sosyal bilimlerin gelişmesi ve bunların aralarında ki etkileşimlerin artmasıyla birlikte sosyal bilimlerde birbirine yaklaşımlar artmıştır.19. yüzyıldan itibaren Alexis de Tocqueville’in L’Ancien Régime at la Revolution (1856;Eski Rejim ve Devrim) adlı eseri,J. R. Green 1874’te savaşı ve antlaşmaları üstün körü anlatmak pahasına, gündelik yaşama odaklanan Short History of English People(İngiliz Halkının Kısa Tarihi) adlı eseri bu dönemin tarihsel sosyoloji anlayışının önemli eserleridir.20.Yüzyıl da ise olgunluk dönemine girilmiştir. Bu dönemde ise ünlü sosyolog Max Weber’in çalışmaları belirleyici olmuştur. Kendisinin “tarihsiz sosyoloji olamaz, ama sosyolojisiz tarih de olmaz” anlayışıyla çalışmalar yapmıştır. Die Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus(1904; Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu) üstüne ünlü incelemesini yazmadan önce Roma Ziyaret Cemiyeti, Ortaçağ Ticari Hayatı isimli eserlerini yazmıştı Tarihten çıkardığı bilgileri soyut modellere dönüştürmüştür.1.ve 2.Dünya Savaşlarının bitmesinden sonra Reinhard Bendix, Perry Anderson, E. P. Thompson ve Charles Tilly gibi öncü tarihsel yaklaşımlı sosyologların çalışmalarıyla birlikte, güncel konular da tarihsel sosyolojinin kapsamına girmiştir. Bunlarla birlikte tarihsel sosyolojinin kapsamı genişlemiş ve yeni konular çalışılmaya başlanmıştır. Bu alanda ise Türkiye’de Ziya Gökalp, Niyazi Berkes, Erol Güngör, Şerif Mardin, Mümtaz Turhan, Fuad Köprülü gibi öncü isimler vardır. Burada Türkiye’de tarihsel sosyolojik çalışmalarına örnek olarak verilebilecek en önemli kişilerden birisi olan Şerif Mardin incelenecektir. Mardin’in çalışmaları tarih, sosyoloji ve siyaset bilim gibi pek çok alandan oluşan çalışmaları kapsamaktadır. Tarihle ilgili çalışmalarında ağırlıklı olarak Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi üzerine yoğunlaşmıştır. Mardin, bir milletin dünya görüşü tarih kadar çok az şeyin yansıttığını söylemiştir. Yazdığı ilk makalede Türkiye’de ki tarih literatürünü değerlendirmiştir. Son makalelerinde de tarihin önemine değinmiştir. Bilhassa doktora tezi Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu ve doçentlik tezi Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908) tarih alanında en en önemli eserleridir. Bu çalışmada dünyada ki tarihsel sosyoloji çalışmalarında Şerif Mardin’in yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Cumhuriyet Aydınının Cumhuriyet Tarihini Ele Alışı Şevket Süreyya Aydemir Örneği

Dr. Hayriye Gürbüz

Cumhuriyet rejimi millete ve devlete şekil verirken tarihin öneminin farkındadır, tarih kongreleri toplanır, Türk medeniyetinin dünya çapında bir medeniyet olduğu ortaya konmaya çalışılır. Bu süreçte, cumhuriyet aydınlarının büyükçe bir kısmı rejimi destekler ve ileri sürülen tezleri olumlar. Yakın dönem tarihinin ve cumhuriyet tarihinin ele alınışında yani tarihi yazımında da cumhuriyet aydını, rejimin yanındaki konumundan kendisini tamimiyle soyutlayamaz. Bu anlayışta; başarıyla tamamlanmış ulusal bir kurtuluş hareketinin etkisi, yeni rejimin oluşum sürecine dâhil olma isteği ve muhalif seslerin var olabilmesinin zorluğu rol oynar.Bu çalışmada tarih yazımı açısından ele alınacak cumhuriyet aydını Şevket Süreyya Aydemir’dir. Şevket Süreyya, yakın çağ ve cumhuriyet dönemini kapsayan 100 yıllık tarihi ele almış ve bunu yaparken belirli bir üslubu benimsemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Adnan Menderes ve Enver Paşa'yı anlattığı biyografileriyle, cumhuriyet tarihini ve hatta Meşrutiyet sonrası Osmanlı tarihini kaleme almıştır. Eserlerinde eksiksiz olarak nitelendirilebilecek tasvirler yapmış, yorum yapmaktan kaçınmış ve olayları yan yana getirerek bir akıcılık sağlamıştır. Belki de sıralanan bu özellikler nedeniyle Şevket Süreyya'nın eserleri çok okunmuştur ve hala okunmaktadır. Ancak sıralanan isimlere ait biyografileri tarih yazımı açısından aynı varsaymak ne kadar doğrudur? Şevket Süreyya her bir ismi aynı yorumdan uzak, olayların birbiri ardına sıralandığı üslupla ele almamıştır. Hatta Menderes'in biyografisinde sıklıkla yinelenen psikolojik tahliller ön planladır. Bu çalışma cumhuriyet aydınının, yeni kurulan devletin tarihini ele alırken, tarihi öğretmek kaygısıyla hareket ettiğini ileri sürmektedir. Ancak, cumhuriyet aydını, tarih yazımında iki unsurun karışımıyla hareket etmektedir: Aydın olmanın kendisine kattığı eleştirel yaklaşım ve devlete bağlılık duygusu.

Ekonomik Kaderciliğe Bir Karşı Çıkış: Bloch ve Kıvılcımlı

Ulaş Taştekin, ODTÜ / Ufuk Üniversitesi

Ernst Bloch, "üst yapı eserlerinin, toplumsal temellerinin çöküp gitmesinden sonra da kültürel bilinçte kendilerini geliştirerek yeniden üretilmeleri"ne dikkat çektiikten sonra, bu yeniden üretimi sağlayan şeyin ne olduğunu aramaya girişmiş ve bunlarda saklı olan ütopyik yanlarda vaat edilenlerin insanların daha iyi bir dünyada yaşama arzusuna ve umuduna hitap ediyor oluşunu bir yanıt olarak ortaya koymuştur. Bloch'a göre neredeyse "özel" bir nitelik gösteren bu umut ve arayış, Bloch tarafından üzerine düşünülmesi gereken önemli bir husustur. Bu arayışa doğru biçimde hitap edildiğinde "neredeyse eskatolojik bir görünüme bürünen" ve değiştirilemezmiş gibi görünen, bugüne ait 'dondurulmuş' gerçekliğin dönüştürülebilir olacağına yönelik bir imkân doğar. Bloch'a göre, çağdaşı düşünürlerin önemli bir kısmından farklı olarak, bu dönüşüm ne imkânsız ne de kesindir, fakat mümkün bir olasılıktır. Türkiye'de başka biçimlerde benzer meseleleri sorunsallaştıran Hikmet Kıvılcımlı'nın din, kültür ve Anadolu halklarının duygu ve anlam dünyalarına yönelik arayışlarında da benzeri bir yaklaşımı görürüz. Her iki düşünür açısından da insanların gündelik yaşamlarında duygu ve anlam dünyalarını şekillendiren din veya başka kültürel ve ideolojik öğeler "ham fakat dürüst bir devrim ikamesi" oluşturabilir. Bunlar, insanların daha refah, eşit, özgür ve adaletli bir yaşama olan özlemlerinin bir ifadesi haline gelebilir veya bunlara ulaşmanın bir yolu olma iddiasını taşıyabilir. Öte yandan, yaygın kanının aksine gerek Bloch'un gerek Kıvılcımlı'nın din veya diğer ideolojik ve kültürel ürünleri veya bunların ilişkili olduğu gündelik pratikleri kerameti kendinden menkul bir biçimde yücelttiklerini ifade etmek ise her iki düşünür açısından da abartılı ve haksız bir yorum niteliği taşıyacaktır. Her iki düşünür de bu 'keramet'in maddi dünyadaki kaynaklarını aramaya girişmiş, bu kanalların dönüştürücü bir praksisin anahtarı olup olamayacağını aramaya girişmiştir. Bu çalışmada her iki düşünürün de (a) Bloch'un toplumsal temellerini yitirmiş "üstyapı"ya ilişkin yukarıdaki sorunsalının ele alınması bakımından, ekonomik kaderci bir determinizmden kopuşurken maddeci bir yönetime bağlı kalmaları ve (b) bu bağlamda yapı içerisinde öznenin dönüştürücü bir potansiyele, bir "kuvve"ye sahip olduğuna işaret etmeleri bakımından birbirlerine olan benzerlikleri ele alınacaktır.

69. OTURUM

SENDİKALAR ve SENDİKACILIK

Sendikal "Kriz": Zorunlu Üyelik Bir Çıkış Olabilir mi?

Prof. Dr. Yüksel Akkaya, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Sendikal krizden söz edilirken elbette çok boyutlu olarak söz edildiği düşünülmektedir; temsil yeteneğinden, politikalarından, felsefesinden, üyelik oranlarına kadar... Kuşkusuz her biri diğerinin de tetikleyicisi olarak. Ne var ki, gerçeği, asıl sorunu görmeyen bir tutumla yapılmaktadır bunlar... Bu durumda bir çıkış olarak, eğer güç üzerinden temsil yeteneği ve buna bağlı olarak da sendikal politikalar ve felsefeler değerlendirilecek ise işe zorunlu üyelikten başlayabilir miyiz? Kuşkusuz, korporatist veya neo korporatist anlamda değil; çalışanların sendikalara üyeliğini hukuksal ve fiili olarak engelleyen yaptırım ve uygulamalara karşı bir arayış, bir çözüm olarak!...

Bu tebliğde özellikle iş hukukçularının sendikal özgürlük adı altında sendikalara üyeliği kısıtlayan düzenlemeleri savunmaları değerlendirilecek, "negatif sendika özgürlüğü" adı altında savunulan çalışanların bir sendikaya üye olmaya zorlanamayacağı "ilkesi" tartışılacak; bu düzenlemelerin kimin yararına olduğu sorgulanacaktır. Kuşkusuz bunlar yapılırken de "sendikal krizden" çıkış ve güçlü bir sendikacılık için de bazı öneriler de bulunulacaktır.

Türkiye Sendikal Hareketinin Krizini Anlamada Geçmişe Bakmak: DİSK (1975-1980)

Dr. Süreyya Algül

1980 sonrası, neredeyse küresel düzeyde merkez ya da periferi ayrımı tanımaksızın kapitalist sistem içindeki birçok ülkede genel olarak sendikal hareketlerin gerilediği, gerek örgütlenme ve gerekse politik güçlerini önemli oranda yitirdikleri bir sürece işaret etmektedir. Söz konusu sürece ilişkin çalışmalarda bu gerilemenin nedenlerine ilişkin analizler yapılırken aynı zamanda neo-liberal saldırıdan, kapitalist üretim ilişkileri ve biçimlerindeki değişimlerden (örneğin fordist üretimden post fordist döneme geçişten vs.), solun kriz ve/veya dönüşümlerinden, Sovyet bloğunun çöküşünden vs. sıklıkla söz edilir. Bu sunuş, sendikal hareketin genel olarak küresel ölçekte gerilemesindeki

sebeplere ilişkin olarak yukarıda bahsi geçen analizleri reddetmemekle birlikte, kapitalist sistemin hiçbir zaman bütün coğrafyaları ve ülkeleri kuşatan bir örnek, yekpare bir yapıya sahip olmadığı gerçeğinden hareketle, Türkiye örneğinde bir anlamda yerele bakmayı, bunu da 1980 öncesinin başat denilebilecek sendikal aktörü olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) 1975-1980 arasındaki dönemi üzerinden tarihsel bir perspektifle ve ampirik verileri kullanarak yapmayı amaçlamaktadır.

Türkiye sendikal hareketinin gerilemesinden söz edilen yayınlarda da çoğunlukla yukarıda örnekleri verilen küresel düzeydeki analizlerden söz edilmekle birlikte, neo-liberal saldırının benzer pek çok az gelişmiş ülkede yaptığı gibi Türkiye'de askeri darbe yoluyla kendisini tahkim etmesine özellikle vurgu yapılır. Dolayısıyla da sendikal hareketi ve solu ezen 12 Eylül 1980 askeri darbesine dikkat çekilir. İlk bakışta bu durumda bir yanlışlık olmadığı söylenebilir. Hatta, gerek sendikal hareket ve gerekse solun bu tarihten sonraki otuz yılı aşkın süre boyunca bir daha darbe öncesindeki dönemdeki gücüne bir türlü ulaşamadığı göz önünde bulundurulursa, ortada reddedilmesi mümkün olmayan bir olgunun var olduğu bile ileri sürülebilir. Ancak bir anlamda yanlışlık tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira sorun, bu olgunun varlığında değil, bu olgunun var olmasında yalnızca 12 Eylül'ün, dolayısıyla neo-liberal saldırının tek belirleyici olarak sunulmasındadır. Bir başka deyişle, bir tarihsel sürecin öznelerinden yalnızca iktidarın yapıp etmelerinin öne çıkarılarak bir çeşit mağduriyet sisi altında toplumsal ve siyasal muhalefetin örneğin görece kendi iç çelişkilerinin, sorunlarının ve/veya yanlışlarının göz ardı edilmesindedir. Oysa tek başına, muhalefetin Türkiye'dekinden belki de daha ağır biçimde ezildiği benzer bazı ülkelerde gerek solun ve gerekse sendikal hareketin Türkiye'deki kadar ağır biçimde geri çekilmediği düşünüldüğünde bile, 1980 öncesindeki siyasal ve toplumsal muhalefete de odaklanılmasının deyim yerindeyse zaruri olduğu söylenebilir.

Bu sunuş, 1975 sonrasında illegal Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) etkisi altına girerek dönem içinde merkez sol muhalefeti temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile 1977'ye kadar sürecek bir çeşit ittifak ilişkisi kuran ve bu tarihten sonraysa, yönetim sorunu gibi başlayan, ancak daha sonra ciddi bir sendikal, siyasal ve ideolojik kriz yaşadığı anlaşılacak olan DİSK'in, darbeyle birlikte kapatılmasına kadarki beş yılını konu almakta ve böylelikle söz konusu zaruretin karşılanması noktasında küçük bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Sendikal Hakların Sınırlanma Gerekçesi Olarak "Güçlü Sendikacılık İlkesi" ve Meşruiyeti

Arş. Gör. Aydın Kaya, Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı

Ülkemizde 1961 Anayasası'nın kabulüne kadar sendikal haklar, sermaye birikiminin ve sanayileşmenin yetersiz olması gerekçesiyle sınırlandırılarak ya da tamamen yasaklanarak sendikal hareketin güçlenmesi engellenmiştir. Örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık ve grev haklarının tümünün bir arada tanındığı 1961 Anayasası'ndan sonra ise, sendikal haklar bu sefer de yasal düzenlemeler ve mahkeme kararları ile, "güçlü sendikacılık ilkesi" gerekçe gösterilerek sınırlandırılmıştır.

Güçlü sendikacılık ilkesi ilk olarak, 1963 tarihli 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nun görüşmeleri sırasında gündeme gelmiştir. Hükümet ve Türk-İş'in

yasa tasarı ve tekliflerinde, işyerinde çoğunluğu temsil eden bir sendikanın bulunmaması halinde, işyerinde sendikaya üye olabilecek işçilerin çoğunluğunun oyunu almak şartıyla en çok üyeye sahip işçi sendikasının yetkili sayılacağına dair hükme yer verilmiştir. Ancak, yasanın görüşmeleri sırasında bu hüküm güçlü sendikacılık ilkesi gereği yasa metninden çıkarılarak yalnızca salt çoğunluğu temsil eden sendikaya toplu iş sözleşmesi yetkisi tanınmıştır. Yine hükümetin yasa tasarısında yer alan meslek sendikalarına toplu iş sözleşme yetkisi veren hükümler aynı gerekçelerle yasadan çıkarılarak işçilerin toplu pazarlık hakkı sınırlandırılmıştır. 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nda 1970 tarihli 1317 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle sendika, federasyon ve konfederasyonların Türkiye çapında faaliyette bulunabilmeleri için kurulu buldukları işkolunda çalışan işçilerin 1/3'ünü temsil etme şartının kabul edilmesinde de temel gerekçe güçlü sendikacılık ilkesi olarak açıklanmıştır.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra 1983 yılında kabul edilen 2821 ve 2822 sayılı Yasaların genel gerekçelerinde merkezîyetçi ve güçlü sendikacılık ilkelerine vurgu yapılmış olup, bu doğrultuda zorunlu işkolu sendikacılığı ile birlikte çifte barajlı yetki sistemi benimsenmiştir. 2821 ve 2822 sayılı Yasaları ilga eden 2012 tarihli 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu da zorunlu işkolu sendikacılığı ile çifte barajlı yetki sistemini sürdürmüştür. Yasanın zorunlu işkolu sendikacılığı ile yetki sistemine ilişkin maddelerinin iptali istemiyle açılan davalarda, AYM tarafından ilgili düzenlemelerin sendikal haklara müdahale niteliği taşıdığı tespit edilmiş olmasına rağmen, anayasada yer alan özel sınırlama nedenleri tartışılmaksızın, temelde güçlü sendikacılık ilkesi gerekçe yapılarak, söz konusu yasal düzenlemeler meşru kabul edilmiş ve iptal talepleri AYM'nin E. 2013/1, K. 2014/161 ve E. 2014/177, K. 2015/49 sayılı kararları ile reddedilmiştir.

Oysa ki, zorunlu işkolu sendikacılığı ve çifte barajlı yetki sisteminin uygulandığı 30 yılı aşkın dönem incelendiğinde ülkemizde sendikacılığın güçlenmediği, tam aksine zayıfladığı görülmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ILO ve OECD verilerine göre ülkemizde, sendikalaşma oranı 1983 yılında % 37,6 iken, 2013 yılında % 6,3'e; toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı 1985 yılında 919.810 iken, 2015 yılında 644.985'e; grevlerde kaybolan işgünü sayısı 1980'de 1.303.253 iken; 2014 yılında 365.411, 2015 yılında 128.801'e; ücretlerin GSYİH'daki payı 1995 yılında %41,2 iken, 2013 yılında %32,9'a gerilemiştir. Bu dönemde ayrıca ölümlü iş kazalarında çok büyük bir artış yaşanmıştır.

Hal böyleyken, temel hak niteliğindeki sendikal hakları sınırlandıran söz konusu yasal düzenlemelerin güçlü sendikacılığı sağlamadığı ortadadır. Dolayısıyla sendikal haklara ilişkin yasal sınırlamalar, anayasada yer alan özel sınırlama nedenleri ile gerekçelendirilemeyeceği gibi, güçlü sendikacılık ilkesi meşru kabul edilse bile söz konusu yasal düzenlemeler bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olmadığından, temel hakların sınırlandırılmasında gözetilmesi gereken ölçülülük ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı Bağlamında Türkiye’de Sendika Kadın İlişkisi: Sendikacı Kadınların Bakış Açılarında İlişkin Bir Değerlendirme

Dilek Keleş, Ahi Evran Üniversitesi

Sendikal örgütlenme, çalışma yaşamındaki toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkları aşarak kadınların istihdama katılımını artırmanın ve daha eşitlikçi bir toplum yaratmanın önemli araçlarından birisidir. Fakat erkek egemen yapılar olan sendikalarla kadınların ilişkisi daima sınırlı olmuştur. Çünkü sendikalar, çalışan erkeklerin olduğu kadar çalışan kadınların da sınıfsal talep ve çıkarlarının mücadelesini vereceği örgütler olarak görülmemektedir.

Günümüzde kadınların sendikalaşma oranı erkeklerden oldukça düşüktür. Bununla birlikte kadınların sendikalarda maruz kaldığı ayrımcı uygulamaların yaşandığı en üst seviyenin, güç ve iktidar ilişkilerinin daha çok görünürlük kazandığı yönetim kademeleri olduğunu söylemek de mümkündür. Türkiye’de sendikalarda yönetici düzeyde temsil edilen kadın sayısı yok denecek kadar azdır. 11 konfederasyondan sadece 1’inin, yani %9.1’inin başkanı; 175 sendikadan ise sadece 7’sinin, yani %4’ünün başkanı kadındır (ÇSGB 2015 Yılı İstatistikleri). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı dezavantajlar kadınları sendikaların dışında tutarken eril sendikal zihniyet de sorunu görmezden gelmekte ya da sorumluluk almayı reddederek kadını suçlayıcı bir bakış açısı sergilemektedir. Oysa sendikalarda üye ve yönetici düzeyde kadın varlığının artması, diğer kadınları sendikalara katılım konusunda motive edecek ve sendikalardaki erkek egemenliğine son vererek “sendikacılık erkek işidir” algısını değiştirecek ve daha eşit bir çalışma hayatı ve toplum yapısının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Fakat sendikacı kadınlar bu durumun ne kadar farkındadır? Sendikal faaliyetlerin yürütülme biçimine, sendikalardaki toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ilişkin farkındalıkları nedir? Sendikacılığı nasıl tanımlamakta ve sendikadaki konumlarına ilişkin ne düşünmektedirler? Bu çalışma, sendikacı kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği algısı bağlamında sendikayla kurdukları ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Kadınların sendikacılığa ve toplumsal cinsiyete ilişkin görüşlerinin sendikal faaliyetlere bağlılıklarını ve katılımlarını dolayısıyla da sendikalardaki kadın mücadelesini ve varlığını etkileyeceği düşünülmüştür.

Araştırmaya veri sağlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak sendikacı kadınlarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sendikacı kadınlar belirlenirken Türk-İş, DİSK ve Hak-İş’e bağlı işçi sendikaları ile KESK, Türkiye Kamu-Sen ve Memur-Sen’e bağlı kamu sendikalarından kadın ağırlıklı iş kollarında örgütlü olan sendikalar dikkate alınarak bir seçim yapılmış ve genel merkez yöneticisi, şube yöneticisi ve iş yeri temsilcisi kadınlarla görüşülmüştür.

İdeolojik farklılıkların belirleyici olduğu kadın sendikalarda, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki algı da farklılık gösterdiği için kadınların sendikalarla kurduğu ilişkinin, sendikacılığa bakış açılarının, sendikal faaliyetlerin yürütülme biçimine ilişkin düşüncelerinin, sendikacılıktaki hedeflerinin ve bir yönetici olarak kendilerinin varlıklarına ilişkin değerlendirmelerinin birbirinden oldukça farklı olduğu düşünülmüştür. Görüşmecilerin tamamına yakını sendikaların eşitsiz yapısından ve erkek egemenliğinden söz etmekle birlikte özellikle sağ sendikalardan kadınlar sendikaları “erkek sendikacıların alanı” olarak tanımlamakta ve bu durumu normal karşılayarak kabullenmiş görünmektedir.

Buna karşın sol sendikalardan kadınların ise sendikaların erkek egemen yapısına karşı bir mücadele içinde olduğunu söylemek mümkündür.

2000’li Yıllarda Ertelen Grevlerin Toplu İş Sözleşmelerine ve Sendikal Örgütlenmeye Etkileri

Ebru Yeşim Sargıcı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Bakanlar Kuruluna “memleket sağlığı” ve “milli güvenlik” sebepleriyle grevin uygulanmasını belirli bir süre “geciktirme” yetkisi, ilk kez 1963 yılında 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunuyla tanınmıştır. 1982 Anayasası ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunuyla erteleme süresinin sonunda grevin yeniden başlatılmasının yolu kapatılarak örtülü grev yasağı getirilmiştir. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun kabulüyle mevcut durum 2012 yılında da korunmuştur. 22.11.2016 tarihli 678 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameyle, erteleme sebeplerine “büyükşehir belediyelerinin şehir içi toplu taşıma hizmetleri”, “bankacılık hizmetlerinde ekonomik veya finansal istikrar” da eklenmek suretiyle kapsam genişletilmiştir. Bu çalışmada, grev geciktirmenin örtülü grev yasağına dönüşme süreci ve 2000’li yıllarda Bakanlar Kurulunun 18 grev erteleme kararı incelenmiştir. Ertelenen grevlerin tarafı sendika yetkilileriyle yapılan görüşmelerin bulgularına da dayanılarak erteleme kararlarının toplu iş sözleşmelerine yansımaları, sendikal örgütlenme üzerindeki etkileri ve işverenlerin tutumları değerlendirilmiştir.

70. OTURUM

TÜRKİYE'DE MÜLKSÜZLEŞTİRME, BORÇLANDIRMA ve İNŞAAT

Devlet Borç Yapılandırması Çerçevesi: Finansallaşma Sürecinde Tartışma ve Alternatifler

Dr. Ali Rıza Güngen, Siyaset Bilimi

Devlet borcunun yönetilmesi, yüzyıl dönümünde ve 2008-09 uluslararası finansal krizi sonrasındaki çalkantılarda çok sayıda araştırmacının odaklandığı konu haline geldi. Devletlerin borçlarını ödeyememesi, yükümlülüklerinin bir kısmını yerine getirememesi vb. üzerine araştırmalarda hakim bakış devlet borcunun özgünlüğünü vurgulayan bir perspektif çerçevesinde biçimlenmiştir. Başka bir ifadeyle, devlet borç yapılandırmaları hakkındaki akademik yazın "yaptırım uygulanamazlığı" dair bir perspektifin türevlerini üretirken devlet borçlanmasının biricik niteliğini vurgulamıştır. Özel bir sözleşmedeki tarafların durumundan farklı olarak devletle girilen sözleşme ilişkisinde devletin yükümlülüğünü yerine getirmemesi karşısında yaptırım uygulamanın zorluğu ve bununla birlikte devletlerin borçlarını ödemek zorunda kalıyor oluşu bu bakışın hareket ettiği düzlemin mihenk taşlarını oluşturmaktadır.

Devlet borç ödemelerinin özgünlüğü ve bu özgünlükle birlikte sürekliliğine yapılan vurgu, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, borç yapılandırmasının piyasa güçlerine bırakıldığı bir ortama katkıda bulunmaktadır. Devletler uluslararası borç piyasasının parçası olarak kalmak için "yaptırım uygulanamazlığı" avantajlarından faydalanmamaktadırlar. Uluslararası itibar kaygısının bu noktada etkili olduğu akademik yazında belirtilmiştir.

Tarihsel olarak bu argümanın bir bağlama oturtulması söz konusu olduğunda 1980'ler uluslararası borç krizi ve sonrasındaki dönüşümlere değinmek elzemdir. Kısaca belirtmek gerekirse II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin borç finansmanında hakim örüntü devletler ve uluslararası kurumlardan borç almakken, Bretton Woods sisteminin çözülüşü sırasında bir geçiş başlamıştır. Çok sayıda Güney ülkesinin borç krizi deneyimlediği 1980'lerin sonunda Brady Planı'nın da etkisiyle bir geçiş süreci tamamlanmıştır. Bu geçiş finans sermayesinin Avrupa ve Kuzey Amerika bankacılık sistemi aracılığıyla devlet borçlanmasında kullanılmasıdır ve geçişin tamamlandığı 1980'ler ve 1990'larda yeni norm uluslararası finansal piyasalardan borçlanmak

olmuştur. Akademik yazında itibar kaybının engellenmesi arzusuna yapılan vurgu, yükümlülüklerini yerine getiremeyen veya getirememe riski beliren ülkenin borç primlerinin aniden yukarı fırlaması olgusunun ifadesidir.

Türkiye’de Hanehalkı Tüketimi, Borçlanması ve Eşitsizlikler: Mikroekonometrik Bir İnceleme

Özlem Albayrak

Bu yazı görelî gelir ve referans grup gelir eşitsizliğinin hanehalkı tüketimini etkileyip etkilemediğini incelemektedir. Dünyada 1990’ların ortasında başlayan hanehalklarına yönelik finansallaşma 2000’lerde Türkiye’yi de etkilemiş, Türkiye’de hanelere gelirlerinin üzerinde tüketim yapma olanağı sağlamış ve özel tasarruf oranlarının kırık seviyelere düşmesine neden olmuştur. Aynı dönemde tüm dünyada gelir ve servet eşitsizliklerinin ekonomik göstergeler ve davranışlar üzerindeki etkisine yeniden bir ilgi belirmiştir. Borçlanma ve tüketim-tasarruf dinamiklerinin arkasındaki makroekonomik mekanizmalar, özellikle finansal kriz yaratma eğilimleri çerçevesinde, incelense de birey/hane davranışları da önemli bir husustur. Bu çalışmada Duesenberry’nin Görelî Gelir Hipotezi ve post-Keynesyen literatürün açıklamaları kullanılarak Türkiye’de hanehalkı tüketim düzeyinin hanelerin görelî gelir konumlarından ve ait oldukları referans gruptaki gelir eşitsizliğinin düzeyinden etkilenip etkilenmediği incelenmiştir. 2005-2012 arasındaki dönem için yapılan mikroekonometrik analizin sonucunda hane tüketiminin görelî gelir göstergesiyle negative ve gelir eşitsizliği ile pozitif ilişkide olduğu bulunmuştur. Sonuçlar kullanılan görelî gelir ve eşitsizlik göstergelerine duyarlı değildir.

Finansal Çevrim ve Büyüme: Türkiye Deneyimi

Nilgün Erdem, Bağımsız Araştırmacı

Ulusal tasarrufları yetersiz olan çevre ekonomilerinde yurtiçi ve yurtdışı finansal serbestleştirme uygulamalarının, neo-klasik iktisat yaklaşımına uygun olarak hayata geçirilmesine rağmen uzun dönemli büyüme açısından beklenen sonuçlara ulaşamadığı ve söz konusu ekonomilerde pek çok finansal/reel krizin ortaya çıktığı gözlenmiştir.

Kuramsal yaklaşımları temel ayrımları üzerinden ikili bir sınıflandırma altında ele alırsak, neo-klasik yaklaşım finansal serbestleşmenin “büyüme teşvik eden” yapısını öne çıkarırken; yapısalci yaklaşıma göre finansal serbestleşme, “büyüme engellemekte hatta tahrip etmektedir”. Yapısalci eleştiriler çevre ekonomilerde finansal serbestleşme sonrasında kredi faizlerinin hem örgütlenmiş hem de örgütlenmemiş finansal sektörde yükselerek, üretim maliyetlerini yukarı doğru ittiğini; tasarrufların beklendiği gibi üretken olmayan aktiflerden banka mevduatlarına yönelerek, yatırımları ve büyüme uyardığını vurgulamaktadır. Sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması ise esas olarak yüksek faiz kazançları peşinde koşan sıcak para akımları şeklindeki dış kaynak girişlerine yol açtığı için, bu kaynakların büyüme destekleyen üretken sermaye yatırımlarına yönelmesi de beklendiği gibi gerçekleşmemektedir.

Türkiye ekonomisi, IMF ve Dünya Bankası istikrar ve yapısal uyum programları ile özellikle 1990'lı yıllardan itibaren büyüme açısından dış kaynak girişlerine bağımlı bir ekonomi haline dönüşmüştür. 1994, 1999, 2000-20001 ve 2008-2009 yıllarında finansal krizler yaşamış, büyüme değerleri negatife dönmüştür. Bu nedenle bu çalışma 1989 sonrası dönem için dış kaynak girişleri ve büyüme arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek için sermaye hareketlerini yakından incelemeye çalışarak, dış kaynak giriş ve çıkışlarının, finansal çevrimin, büyüme üzerinde yarattığı etkiyi açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede ilk olarak yukarıda değindiğimiz kuramsal tartışma kısaca ele alınacaktır. İkinci bölümde, finansal çevrimi sağlıklı olarak değerlendirebilmek için, ilgili çalışmalarda genellikle sunulan ödemeler dengesi bilançosunun sermaye hesabının finansal sermaye hareketleri toplamı yerine bu çalışma, yabancı sermaye hareketlerinin toplamını ödemeler bilançosu verilerinden tahmin ederek, ilgili literatürden farklı olarak, finansal çevrim ve büyüme arasındaki ilişkiyi yabancılardan kaynaklanan sermaye hareketleri çerçevesinde değerlendirecektir. Ulusal tasarruflar ve yatırımların düzeyi, imalat ve inşaat ve gayrimenkul sektörlerindeki eğilimlerin değerlendirilmesi ile Türkiye ekonomisinin uzun dönemli büyüme yapısı açıklanmaya çalışılacaktır.

Neoliberal Mülksüzleştirme Yöntemi Olarak Borçlan(dır)ma ve Borçluluğun Kırsaldaki Görünümleri

Özgür Öztürk, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji, Doktora Öğrencisi

Yrd. Doç. Dr. Elife Kart, Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Neoliberal küreselleşme dalgası toplumun büyük bir kesimini borç sarmalı içerisinde bırakmakta, borçluluğu gündelik yaşamın bir parçası haline getirmektedir. Tarihsel olarak her zaman var olan borçluluk neoliberal dönemde bir "mülksüzleştirme" stratejisi haline getirilmiş, toplum içerisinde görünürlüğü ve yaygınlığı son derece artmış ve yeni ilişki biçimlerini meydana getirmiştir. Toplumun pek çok kesimine hâkim olan bu neoliberal borçluluk olgusu kırsal alanda da kendisini göstermektedir. Giderek piyasalaşan kırsal içerisinde borçluluk, gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmekte ve kırsaldaki yapıda önemli dönüşümler (tarımın terk edilmesi, tarımsal arazilerin arsalaştırılması, göç vb.) meydana getirmektedir.

Bu çalışmada neoliberal "mülksüzleştirme" süreçleri borçluluk ve borçlan(dır)ma rejimleri bağlamında kırsal alandaki görünümüleri üzerinden tartışılmaktadır. Bu amaçla kırsal alanda borçluluğu ortaya çıkartan piyasalaşma süreçleri, borçluluğun aktörleri, borçluluk sarmalı içerisinde kalan aktörlerin ortaya koyduğu karşı stratejiler ve kırsalda yarattığı dönüşümler çerçevesinde ele alınmaktadır. Çalışma içerisinde ele alınan temalar, 2016 yılında tamamlanan "Neoliberal Küreselleşme, Kırsal Dönüşüm ve Mülksüzleştirme Rejimleri" isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezi kapsamında 18 katılımcıyla yapılan derinlemesine mülakat yöntemiyle sahadan elde edilen veriler bağlamında analiz edilmektedir. Bu çalışma kapsamında, 8 kişiyle yapılan mülakatlardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Hegemonyanın Harcı: AKP Döneminde İnşaatı Dayalı Birikim

Arş. Gör. Melih Yeşilbağ, Ankara Üniversitesi, DTCE, Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma AKP döneminde yapılı çevre üretiminin ekonomi politikasını almaktadır. Bu kapsamda, sözkonusu dönemde gözle görülür biçimde yoğunlaşan inşaat seferberliğinin boyutlarını, sebeplerini ve sonuçlarını dünya tarihsel bir bağlamda değerlendiren bir analitik çerçeve sunulmaktadır. AKP'li yıllarda inşaat sektörünün büyüme hızı, GSYİH'deki payı ve üretim hacmine bakıldığında sektörün hem geçmiş dönemlere kıyasla belirgin bir şekilde ivmelendiği hem de ülke ekonomisindeki payını arttırdığı görülmektedir. Dahası, bu trendlerin geçmiş dönemde inşaat merkezli aşırı birikim sorunları yaşamış kimi ülkelerdeki trendlerle karşılaştırılabilir düzeyde olduğu görülmekte ve bu bulgular bir "inşaat patlaması" yaşandığına işaret etmektedir. İnşaat patlamasını mümkün kılan faktörler ise karmaşık bir yapı sergilemektedir. Söz konusu dönemde makroekonomik göstergelerin kısmi bir istikrara kavuşması ve finansallaşmanın derinleşmesi borca dayalı bir inşaat hamlesi için elverişli koşullar sağlamıştır. Kentli hane halkı sayısının görece yüksek seyreden artış hızı ve var olan konut stoğunun bir bölümünün yenilenme ihtiyacı da sektöre itki sağlayan talep taraflı faktörler olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, bu dönemde inşaat sektörü AKP hükümetlerinin yapılı çevre üretimi alanına yaptıkları sistematik müdahalelerin damgasını net bir biçimde taşımaktadır. Daha önce piyasaya açılmamış olan kamu arazilerinde yoğun bir metalaşma dalgası, TOKİ'nin olağanüstü kaynak ve yetkilerle donatılmış bir süper kuruma dönüştürülmesi ve süreklilik arz eden bir mega projeler hamlesinden oluşan bir sacayağına oturan bu stratejik yönelimin inşaat patlamasında büyük bir rol oynadığı görülmektedir. İnşaat stratejisinin ardındaki motivasyonlara bakıldığında, AKP'nin hegemonya projesinin siyasal gereksinimleri göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, sektördeki birikim örüntüleri AKP öncesi dönemin büyük firmalarının pozisyonlarını iktidar partisiyle organik bağlara sahip yeni nesil firmalara bıraktıkları belirgin bir sermaye transferine işaret etmektedir. Bu açıdan inşaat stratejisi İslamcı sermaye fraksiyonunun egemen sınıf içerisindeki görece gücünün artmasında işlevsel bir rol oynamıştır. İnşaat stratejisi AKP'nin geniş kitlelerin rızasını kazanma çabalarında da önemli bir yere sahiptir. İnşaat patlamasının sembolik tezahürleri bir tür "İslami modernleşme" ideolojisi dahilinde işe koşularken, maddi çıktıları geniş bir kientel tabanı yaratarak partinin hegemonik kapsama alanını genişletmiştir. Bu bulgular, AKP döneminde yaşanan inşaat patlamasının, yapılı çevre üretiminin günümüz kapitalizminde artan önemini basitçe Türkiye'ye yansımaları olarak değerlendirilemeyeceğini, aynı zamanda AKP'nin hegemonya projesinin siyasal ve ideolojik gereksinimlerine şekillendirildiğini ortaya koymaktadır. Son olarak, inşaat stratejisi AKP'nin gücünü konsolide etmesinde önemli bir rol oynasa da, belirli bölgelerdeki ciddi fiyat dalgalanmaları, konut piyasalarındaki arz fazlası, hazine üzerinde artmakta olan ve inşaat firmalarının borç yükündeki alarm verici trendler sektörü potansiyel bir kriz dinamiği haline getirmektedir.

71. OTURUM

HETERODOKS MALİYE ÇALIŞMALARI

Sınıf Kavgası ve Vergiler: 1789 Fransız Burjuva Devrimi

Arş. Gör. Zeynep Ağdemir, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Bu çalışmanın temel amacı, vergileri toplumsal sınıflar arasındaki kavgaların bir biçimi olarak ortaya koymaktır. Mali sistemin bir parçasını oluşturan vergilere dair yapılan tartışmalar çeşitli ön kabuller üzerinden değerlendirilmemeli, vergilerin yüzyıllar boyu süren kanlı mücadelelerle, sınıf kavgalarıyla şekillenmiş olduğu göz ardı edilmemelidir. 1789 Fransız Burjuva Devrimi dönemi ise vergileri sınıf kavgasının bir biçim olarak analiz etmemizi sağlayacak zenginlikler barındıran ve özellikle irdelenmesi gereken tarihsel bir dönemeçtir.

Başlı başına devrimin fitilini ateşleyen süreç malidir ve devrim États Généraux'nün vergileri artırmak için toplanması ile patlak vermiştir. *Bastille* baskını Paris halkının dolaylı vergilere karşı isyanını teşvik etmiş, gümrük vergileri ödenmemiş, vergi görevlilerine saldırılar düzenlenmiş, vergi ofisleri ateşe verilmiştir. Daha da ilginç, isyanların vergi tahsilatını düşürmesinden kaynaklanan gelir kaybı, Ulusal Meclis'in kral ve kilisenin mallarına el koymasına bahane olmuştur. Jakobenlerin öncülüğünde Picardy bölgesinde gerçekleşen dolaylı vergi isyanları, hem isyanların örgütlenmesi hem de vergilere dair şikayetlerin formüle edilmesi açısından oldukça ilginçtir. İsyancılar vergiler ile ilgili taleplerini devrimin ilkeleri olan eşitlik, özgürlük gibi kavramlarla özdeşleştirerek kaleme almıştır. Jakobenler artan oranlı vergileri adil bulurken, Jirondenler artan oranlı vergileri servet düşmanı olarak nitelemişlerdir. Kısa Jakoben iktidarı döneminde ise servet vergileri uygulanmış, bu dönemde yapılan tartışmalar vergilerin devrim karşıtlarından alınması gerektiğine kadar varmıştır. Daha da önemlisi yüzyıllardır ilgası için mücadele verilen soyluların vergi muafiyeti ancak devrimle ortadan kaldırılmıştır. Paris'li sankülotların (*sans-culottes*) vergilere dair devrimci kararların alınmasındaki rolü büyüktür. Sankülotların hem soyluların vergi ayrıcalıklarının kaldırılmasında hem de dolaylı vergilerin 19. yüzyılın başına kadar yürürlükten kaldırılmasında dikkate değer payları vardır.

Çalışma, temel amacına yukarıda kısaca ele alınan süreçlerin sınıf mücadelesi çerçevesinde detaylı analizini yaparak ulaşılmaya çalışacaktır. Bu tür bir değerlendirmenin yapılabilmesi için ise ilk olarak Fransız Devrimi öncesi toplumsal sınıflar ve vergiler

arasındaki ilişkiler betimlenecek, ardından devrim ve sonrasında vergilere dair yapılan değişiklikler, isyanlar, çeşitli toplumsal sınıfların vergilere dair ortaya attığı tartışmalar irdelenecektir. Sınıf kavgasından kastımız ise üretim ilişkilerindeki karşıtlıktan türeyen, açık karşıtları aşan Marksist bir perspektifi ifade etmektedir.

Türkiye’de Devlet Harcamalarına İlişkin Bir Analiz (2006-2015): Devletin Mali Krizi Kuramı

Seda Canpolat Bıçakçı, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

1973 yılında James O’Connor’ın “Devletin Mali Krizi” (The Fiscal Crisis of the State) adlı kitabı ile literatürde devlet bütçesinin ele alınışı açısından en büyük boşluğun giderilmesi yönünde önemli bir adım atılmış oldu. Anaakım iktisat ve geleneksel Marksizm’in aksine devletin mali krizi kuramının merkezinde devlet bulunuyordu. Kapitalist bir ekonomide devletin rolüne ilişkin önemli bir katkı olarak kabul edilen kuram, devlet bütçesini bölüşümsel etkileri ile toplumsal güç ilişkileri çerçevesinde ve sınıfsal bir temelde ele alması açısından önemlidir. Çokça eleştirilmiş olmasına rağmen bugünün gelişmiş ekonomilerindeki ilişkiselliklerin kuramsal ve ampirik düzeyde analizine imkân veren kurgusu oldukça kullanışlıdır. Bu kurguyu kapitalist gelişme sürecini geriden takip eden ülkelere uyarlamının önünde bir engel olmasa da, bazı eklemeler ile kuramın olgusal, tarihsel ve toplumsal gerçekliği açıklama gücünü arttırmak gerekmektedir. Bu çalışma, devletin mali krizi kuramının devlet harcamalarına ilişkin analiz çerçevesini Türkiye’ye uyarlamakta, kuramın tezlerinin geçerliliğini ampirik olarak test etmektedir. Bu kapsamda, öncelikle kuramın güncelliğine ilişkin bir tartışma yürütülmekte, Türkiye’ye özgü yapısal özellikler belirlenerek çalışmanın temelini oluşturan kuramsal çerçeve ortaya konmaktadır. Sonraki aşamada ise kuramın ampirik olarak test edilmesine yönelik olarak devlet harcamaları, önce kuramın öngördüğü analiz çerçevesine uygun bir şekilde, daha sonra Türkiye’ye ilişkin özellikler dâhil edilerek kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategorizasyon, birçok kısıtı barındırmakla birlikte, 2006-2015 yılları arasında Türkiye ekonomisinde devletin rolüne ve devlet harcamalarının bölüşümsel özelliklerine ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır.

Neoliberal Dönemde Bölüşüm ve Devletin Değişen Rolü

Aslı Ceren Saral, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya sanayi üretiminde daha önce görülememiş artışların yaşandığı, Keynesyen politikaların etkin olduğu, büyük bir bölümü *altın çağ* olarak anılan dönem aynı zamanda *emek ve sermaye arasında göreceli barışın* sağlandığı ve bölüşüm sorunun görünürde bir tür çözüme kavuştuğu bir dönem olarak anılmaktadır. Daha eşit bir gelir dağılımı sağlamak, vatandaşların refah düzeyini arttırmak ve bu yolla sosyal barışı sağlamanın devletin rolleri olarak görülmesi; hem harcama hem de gelir politikalarının şekillenmesinde bu anlayışın etkili olması ve iktisat/maliye yazınında yer alması bu *göreceli barış döneminin* yansıması olarak görülebilir. Bu dönemde bölüşüm göstergelerindeki göreceli iyileşmede devletin rolü genellikle devletin artan refah harcamaları ve daha eşitlikçi vergi politikaları ile ilişkilendirilmiştir. Devletin doğrudan ya da dolaylı olarak emek piyasalarını etkileyen asgari ücret ya da pazarlık süreçlerinin

düzenlenmesi gibi araçlarla ücret belirlenme süreçlerindeki rolü ya da istihdam politikaları ile bölüşümü değiştirmesi ise ana akım iktisat/ maliye yazınında göz ardı edilmiştir. Ancak *altın çağın* artan çelişkiler sonucu bir kriz ile sona ermesi sonrasında devletin yeniden bölüşümdeki rolü kadar birincil bölüşümdeki rolü de değişmiştir. Özellikle 1980 sonrası etkili olan neoliberal politikaların bölüşüm üzerindeki etkilerini sadece refah harcamalarındaki ya da vergi politikalarındaki değişim üzerinden okumak, devletin birincil bölüşümdeki rolünün göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Neoliberal dönemde hızla artan ekonomik eşitsizliklerin özellikle azalan işçi paylarının sadece değişen yeniden dağılım mekanizmaları ile açıklanamayacağı açıktır.

Bu çalışma ile yaygın kullanılan isimleriyle Keynesyen ve neoliberal dönemde, devletin özellikle emek piyasaları üzerinden birincil bölüşümde değişen rolü ile artan ekonomik eşitsizlikler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda UNIDO, ILOSTAT ve MISSOC gibi veri tabanlarını da kullanarak özellikle emek piyasalarına yönelik politika ve düzenlemelerdeki değişimler üzerinden devletin değişen rolü incelenmekte ve artan ekonomik eşitsizliklere olan ilişkisi, bu eşitsizliklerin detaylı bir incelemesi ile analiz edilmektedir.

Veblen'in İktisadi ve Sosyolojik Düşünceleri: Yeni Mali Sosyolojiye Kurumsal İktisadi Bir Katkı

Arş. Gör. Hatice Gül Ertuğrul Kanacı, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Thorstein B. Veblen, düşüncelerini biyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi alanlardan da yararlanarak zenginleştiren, gözlemlerini detaylı bir şekilde açıklayarak toplumların sosyolojik ve iktisadi yapısını evrimci ve kurumsalcı bakış açısı ile inceleyen bir sosyolog ve iktisatçıdır. Bu çalışmada, Veblen'in, başkaldırdığı neoklasik iktisada getirdiği eleştiriler ele alınacak ve toplumsal değişim sürecine dair düşünceleri irdelenecektir. Veblen'in neoklasik iktisada ve özellikle 'Aylak Sınıflar'a yönelttiği eleştirilerinin ve düşüncelerinin bugünü anlamak açısından önemli olduğu ve geçerli bir kılavuz niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, günümüz koşullarında Veblenci bir bakış açısının, 'Yeni Mali Sosyoloji' tartışmalarına katkı sağlayabilmek açısından taşıdığı potansiyelin incelenmesidir.

Sermayeyi Teşvik Edici Bir Araç Olarak Vergi Harcamaları

Kadriye Gül, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Metodolojik olarak vergi harcamalarına ilişkin kabul edilmiş ortak bir tanımdan söz edilemez. Ancak OECD'ye göre vergi harcaması, belirli ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmak için oluşturulan ve gelir kayıplarını içeren, normal, standart veya genel kabul görmüş bir vergi yapısından ayrılarak tanımlanır. Uygulamada vergi harcamaları genel olarak vergi muafiyet ve istisnaları, indirimler, mahsuplar, düşük vergi oranı ve vergi ertelemesinden oluşmaktadır. Vergi harcamalarına ilişkin en kritik konuların başında, bu harcamaların hesaplanması ve maliyetlerinin tespit edilmesi gelmektedir. Kamu harcamalarının aksine vergi harcamaları bütçede gösterilmediğinden vergi harcamaları alanında bir belirsizlik oluşmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda, bütçe dışında yer alan vergi harcamaları, toplam harcama düzeyini dolaylı olarak etkilediği

için belirli gelir gruplarının ya da sermaye kesiminin lehine sonuçlar doğurabilir, bir rant transferi aracına dönüşebilir.

Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye’de devletin sermaye birikim sürecinde üstlendiği düzenleyici role içsel olarak sermaye lehine uyguladığı vergi politikalarını *vergi harcamaları* özelinde incelemektir. Sermaye kazançlarının vergi yükünü hafifletmeyi amaçlayan vergi politikalarının politik bir tercih olduğu ve sermaye birikimini sağlamanın bir aracı olarak kullanıldığı tezi, çalışmanın temel argümanı olarak ortaya konulacaktır.

Sermaye birikimini bir toplumsal ilişki olarak ele aldığımızda (emek ile sermaye arasında bir egemenlik ilişkisi) karşılıklı konumlanmış bu iki sınıfın devletin uyguladığı ekonomik ve siyasi politikalardan nasıl etkilendikleri tarihsel süreçte farklı toplumlarda da benzerlik göstermiştir. Örneğin Türkiye için özellikle ekonomik darboğazlar sonrası dönemlerde devletin gelir politikaları, ücretli kesim üzerindeki vergi yükünün artırılmasına dayandırılmıştır. Devletin, sermaye lehine politikalar uyguladığı bu süreçte, sermayenin devletle ilişkisi iyi olan kesimlerinin yararlandığı bir kaynak transferi mekanizması yaratılmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda, yaratılan bu kaynak transferinde vergi politikalarının kritik rolüne dikkat çekilerek, vergi yükünün toplumsal sınıflar arasında dağılımının yarattığı ekonomik ve sosyal sonuçları analiz edilecektir. Ülkemizde sermaye ve emek kazançlarına uygulanan vergi harcamaları yoluyla toplumsal sınıflar üzerindeki vergi yükünün nasıl ve ne yönde değiştirildiği, bu tarihsel süreçte devletin süreklilik arz eden rolü, sermaye birikiminin çeşitli veçheleri üzerindeki etkileri ve sınıf ilişkileri bağlamında ele alınacaktır.

Türkiye Sinemasına Neoliberal Bir Müdahale: Sinema Filmlerinin Desteklenmesi

Canberk Gürer, 686 sayılı KHK ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümünden ihraç

Türkiye sinemasının tarihi, dünyada sinemanın doğuşu olarak kabul edilen 1895 yılının hemen ardından, 1896 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen çekimler ve gösterimler ile başlatılabilir. Yaklaşık 120 yıllık bu tarih, önemli sanatsal ve toplumsal dönüşümlere sahne olmuştur. Negri’nin sanatsal faaliyetlerin farklı dönemleri ile kapitalist üretim ve emeğin örgütleniş biçimleri arasında belirli bir karşılıklılığın tespit edilebileceği hatırlatması akılda bulundurulduğunda, Türkiye sinemasının geçirmiş olduğu bu dönüşümler, iktisadi bir çerçeve içerisinde kalma gayreti ile de incelemeye konu olabilir. Türkiye sineması üzerine böyle bir inceleme; sinema ile tanışma, sinemanın temellerinin atılması, sinemanın düzenlenmesi, gösterim ve yapım süreçleri dahil olmak üzere sinemanın bir piyasa olarak mevcudiyeti, sinema piyasasının içine düştüğü kriz ve kriz sonrası piyasanın yeniden örgütleniş süreçleri, bu süreçlere devletin doğrudan ve dolaylı etkileri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir. Çalışmada, Türkiye sinemasının 120 yıllık tarihi sinema açısından önemli iktisadi dönüşümlerin yaşandığı yedi döneme ayrılarak incelenecektir. Ancak çalışmanın odağında yer alan dönem, Türkiye sinemasının “yeniden doğuş” dönemi olarak adlandırdığımız 2004-2015 dönemidir. Söz konusu dönemi önemli kılan, bu dönemde Türkiye sinema piyasasının yeniden inşa edilmesi ve işlerliğinin sağlanmasıdır. 2004 yılında çıkarılan 5224 sayılı “Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması

ile Desteklenmesi Hakkındaki Kanun" ile getirilmiş olan destekleme sistemi, bu yeniden inşanın temel aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye sinemasının 2000'li yıllar ile birlikte geçirmeye başladığı dönüşüm, diğer pek çok alanda yaşanan dönüşümden azade değildir. Bu anlamda, Türkiye sinemasının bu son dönemi, diğer pek çok alanda olduğu gibi, neoliberal müdahale çabalarının izlerini taşımaktadır. Neoliberalizmi, piyasa sisteminin toplumun tüm kesimlerine yayılmasını amaçlayan bir müdahale türü olarak tanımlamaktayız. Bu anlamda neoliberal müdahalecilik, yalnızca şeylerin piyasaya çekilmesini değil; her şeyin piyasa normuna göre işlenmesini öngörmektedir. Ekonomik ve gayri ekonomik tüm alanların piyasa tarafından kapsanması neoliberalizmin temel yönelimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönelimin hayata geçirilebilmesi için, neoliberal kuramsal çerçeve içerisinde meşru bir biçimde yer alan iki müdahale gerekçesi tanımlanmaktadır. Bu gerekçeler; piyasaların yaratılması ve kendi kendine işleyiş mekanizmalarının desteklenmesidir. Neoliberal dönem, piyasaya serbest alan yaratma girişimlerinden ziyade piyasa sisteminin mümkün olan en geniş hacme genişletilmesi çabalarına sahne olmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, başvurulmuş müdahale araçlarının gerekçesinin çoğunlukla, kendi kendine işleyiş mekanizmalarının desteklenmesi amacı olduğu söylenebilir. Müdahalenin söz konusu biçimi bizi çeşitli kamusal politikalar ve toplumsal harcamalar yoluyla izlenmekte olan iki temel stratejiye götürecektir: Girişimci öznenin üretimi ve piyasa durumlarının yaratılması. Neoliberalizm, ekonomik ve gayri ekonomik tüm alanların piyasa tarafından kapsanması yönelimi çerçevesinde tarif edildiği müddetçe, yukarıda sözü edilen iki temel stratejinin izlerini bu alanların tamamında bulmak mümkün olacaktır. Bu anlamda, insan faaliyetlerinin bütünü neoliberalizme dair bir incelemenin nesnesi olabilir. Çalışmada, bir müdahale türü olarak tanımladığımız neoliberalizmin izlerini, 2004 sonrası sinema filmlerinin desteklenmesi mekanizması özelinde, Türkiye'de sinema piyasası üzerinden takip etmeye çalışacağız.

Türkiye'de Kalkınma Yazını ve Kalkınmada Devlete Biçilen Rol

Erkan Müniroğlu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kalkınma, günümüzde sıkça kullanılan bir kavram olmasına karşın tarihsel süreç içerisinde neyi ifade ettiği ile ilgili herhangi bir uzlaşa sağlanamamış bir kavramdır. Bunda zaman içerisinde değişen iktisadi yaklaşımların kavramı farklı ele almasının payı büyüktür. Kalkınma anlayışında zaman içerisinde meydana gelen dönüşümü ele alan çok sayıda eser olmasına karşın Türkiye'de kalkınma tartışmalarını ele alan kapsamlı çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çerçevede bu çalışmanın esas amacı bu çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Bu çalışmada, Türkiye'deki "kalkınma yazını" genelleştirerek üç grup altında incelemeyi amaçlıyoruz. Birinci grup, "kalkınma" kavramını radikal bir şekilde eleştirmekte ve kavramın bilinçli olarak içeriği ile ilgilenilmediğinden bir nevi inanç kategorisine dahil edildiğinden bahsetmektedir. İkinci grup ise kalkınma ile büyümeyi özdeş olarak görmekte yani kalkınmayı yalnızca niceliksel bir olgu olarak ele almaktadır. Üçüncü grup ise kavramın niceliksel olandan daha geniş bir içeriğe sahip olduğunu, sosyal ve kültürel, vb. niteliksel öğeleri de içinde barındırdığını dile getirmektedir.

Kalkınma meselesinin esas gündem oluşturmaya başladığı 1950'li yıllardan

günümüze kadar olan süreçte Türkiye'nin kalkınma sürecinde devlete biçilen rolü dört ayrı dönemde ele almak mümkündür. Birinci dönem, 1950-1960 yıllarını kapsayan, özel girişime öncelik verilen, tarımın kalkınmada öncü role sahip olduğu dönemdir. Bu dönemin başında devletçi-korumacı yaklaşım terk edilerek liberal bir yaklaşım benimsenmiş ve dış dünya ile bütünleşmeye yönelik adımlar atılmıştır. Ancak daha sonra ekonomi durgunluğa girmiş ve 1958 yılında yaşanan krizle birlikte yeniden devletçi-korumacı yaklaşıma dönülmüştür. İkinci dönem, 1960-1980 yıllarını kapsayan ve "Planlı Dönem" olarak adlandırılan, devletin ekonomiye yoğun müdahalede bulunduğu ve yurtiçi tüketime dönük sanayinin kalkınmada öncü role sahip olduğu dönemdir. Bu dönem, ithal ikameci ve korumacı yaklaşımın bütüncül planlama yardımı ile hayata geçirildiği kısacası devletin ekonomik ve toplumsal yaşamda yerinin en çok hissedildiği dönem olmuştur. Üçüncü dönem, 1980- 2002 yıllarını kapsayan ve ihracat sanayinin ön plana çıktığı dönemdir. Bu dönem, neoliberalizmin yükselişi ile birlikte minimal devlet anlayışının hakim olduğu ve kalkınmanın gündemden düştüğü ya da diğer bir deyişle kalkınmanın iktisadi büyümeye indirildiği bir dönem olmuştur. Dışa açık-ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin benimsendiği bu dönemde bütüncül planlama anlayışı yapısal uyum politikaları çerçevesinde dönüştürülmüş ve daha sonra yerini stratejik planlamaya bırakmıştır. Dördüncü dönem ise, 2002 ve sonrasını kapsayan ve inşaat sektörünün ön plana çıktığı dönemdir. Düzenleyici devlet anlayışının hakim olduğu bu dönemde, stratejik planlama kurumsallaşmış, program bütçe anlayışı yerini performans esaslı bütçe anlayışına bırakmış ve böylece ulusal kalkınma yerini bölgesel kalkınmaya, doğrudan devlet müdahaleciliği ise yerini "yönetişim" çerçevesinde kalkınma ajanslarına bırakmıştır. Bu dönemler baz alınarak Türkiye'de kalkınma yazınına katkıda bulunan yazarlar açısından bir değerlendirme yapılacaktır.

72. OTURUM

TÜRKİYE'DE SINIF, YOKSULLUK, SOSYAL YARDIMLAR VE İKTİDAR: 2000'LI YILLARDA TOPLUMSAL SINIF GÖZLEMLERİ

Türkiye'de Yoksulların Sınıfsal Kimliği ve Yaşam Dinamikleri: Nitel ve Nicel Gözlemler

Doç. Dr. Serdal Bahçe, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Sosyal yardım ve sosyal refah sistemindeki dönüşümü analiz etme yolunda önemli bir olgusal ve kuramsal katkı yapan Denizcan Kutlu'nun çalışması (Türkiye'de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu) ve çalışmaya kaynaklık eden derinlemesine görüşmeler pek çok çalışmaya da girdi sağlayacak mahiyettedir. Bizim çalışmamız bu görüşmelere verilen cevapları Türkiye kapitalizminin toplumsal, sınıfsal dokusu içinde ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaçla verilen cevaplarda ortaya çıkan yoksulların yaşamsal ve sınıfsal niteliklerine yönelik ipuçları ile bizim çok uzun süredir sürdürdüğümüz ve toplumumuzun sınıfsal dokusunu incelemeyi, amaçlayan TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketlerine dayanan çalışmalarımızdan süzülen sonuçlar birlikte ele alınacaktır. Bu anlamda yoksullaşma ve yoksulun yaşam dinamiklerini hem mikro hem de makro düzeyde bir sınıfsal temele oturtmaya çalışacağız. Burada, verilen cevaplar içinde bazı temalar öne çıkmaktadır. Öncelikle "yoksul" kitlenin potansiyel işsizliği, ve sahip oldukları işlerin ise güvencesiz oluşları öne çıkmaktadır. Sınıfsal analizin sonuçları ile derinlemesine görüşmelerde verilen cevaplar oldukça uyum içindedir. Bir başka önemli tema ise sosyal yardımların dağıtımındaki hakkaniyetsizlik ve sosyal yardımların içeriğine ve seviyesine yönelik eleştirilerdir. Özellikle hakkaniyetsizlik ve sosyal yardımların seviyesi bizim sınıfsal analizimizde de ortaya çıkan sonuçlardır.

Türkiye’de Sosyal Aktarımların Bölgesel Dağılımı ve Oy Verme Davranışı İlişkisi

Doç. Dr. Utku Balaban

Sosyal politika yazınında talep-temelli sosyal aktarım uygulamalarının Türkiye’de mevcut iktidarın patronaj yönelimli politikalarının önemli bir ögesi olduğuna sıklıkla işaret edilmektedir. Fakat bilhassa kapsayıcı, uzun erimli ve detaylı veri eksikliği nedeniyle bu uygulamaların oy verme davranışına etkisi hâlen araştırılmayı bekleyen önemli konular arasında yer almaktadır. Bu sunumda 2016 yılının ilk üç ayı için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca (ASPB) açıklanan sosyal aktarım verisinden hareketle aktarımların il bazında bölgesel dağılımı ile 2015 seçim sonuçları arasındaki örtüşme ele alınacaktır. Değerlendirmeye ilişkin sunulan bir kısım sonuç şu şekilde özetlenebilir. Birincisi, farklı göstergelerle ölçüldüğü hâliyle ve il seviyesinde faydalanıcı ve yoksul başına düşen aktarım tutarı ile iktidar partisine verilen oy oranları arasında güçlü bir pozitif bir ilişki söz konusu değildir. İkincisi, bilhassa Kürt illerinde bu ilişki anlamlı ve negatiftir. Üçüncüsü, iktidar partisinin güçlü olduğu illerde de anlamlı bir ilişki yoktur veya ilişki zayıftır. Sunum bu sonuçları 2010’larda sosyal politika uygulamalarının bir önceki onıyla kıyasla ASPB bünyesinde merkezileşmesi, aktarım uygulamalarının sistematikleşmesi ve faydalanıcıya sunum açısından aktarımların süreklilik kazanmaya başlaması ile ilişkilendirecektir. Buna göre, iktidar partisinin oy oranlarının bölgesel dağılımının yıllar içinde türdeşleşmesine mukabil tekil bölgeleri kayıran politikaların yerini nispeten sistematik, merkezi ve süreklilik arz eden uygulamalar almaya başlamıştır. Bu yönüyle, yerelde faydalanıcılara aktarımlarda kayırmacılık eğiliminde bir değişiklik olmasa bile, bölgesel düzeydeki bu değişim hâlihazırda tam da kayırmacılık eğiliminin bireysel seviyede devam etmesi nedeniyle İslamcı öğeler içeren bir hibrid refah rejiminin ortaya çıkışının zeminini teşkil etmektedir.

Göç, Geçim, Kültür: Türkiye’de Yedek İşgücü Ordusu İç Hareketlilikte Sosyal Yardımların Rolü

Dr. Denizcan Kutlu, Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bu çalışma, Türkiye’de yedek işgücü ordusunun dilimleri arasındaki hareketliliğin düzenlenişinde sosyal yardımların rolünü, göç, geçim ve kültür örüntüleri temelinde tartışmaktadır. Çalışma, kapitalist birikim, yedek işgücü ordusunun oluşumu ve çözümlenmesi ile sosyal yardımlar arasındaki bağa ilişkin kavramsal bir geri plana sahiptir. Çalışma, Türkiye’de kapitalist toplumsal oluşumun Marx’ın yedek işgücü ordusu çözümlenmesinde akıcı, saklı ve durgun olarak ele aldığı dilimler temelinde incelenebileceği gözlemi üzerine kurulu olup, sosyal yardımların bu dilimler arasındaki hareketliliğin düzenlenmesinde, önemli bir rol ve işleve sahip olduğu savını ortaya atmaktadır. Türkiye’de sermaye birikimi süreçleri ve yeni-liberal politikalar, işgücü piyasası ile bağı güçlü ve görece daha zayıf şekilde sınıflandırılabilir farklı toplumsal kesimlerden oluşan yoksul bir artık nüfus ortaya çıkartmıştır. Yedek işgücü ordusunun toplumsal varlığını oluşturan bu nüfusun görgül bilgisi, yoksulluk ile çalışma arasındaki içiçe geçmişliği kanıtlar niteliktedir. Sosyal yardımların bu ilişki örüntüsüne giderek artan bir ölçüde dahil olduğu ve yoksul artık nüfusun; beslenmesi, korunması ve emek gücünün yeniden üretilerek kentsel işgücü piyasasına çekilmesi yönünde bir role

sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu temelde, sosyal yardımların iç göç süreçleri ile de ilişkilendiği ve kırdan kopup kente gelen işgücünün sosyal güvence gereksinimi için başvurduğu bir ilk geçim stratejisi olarak işlev kazandığı söylenebilir. Sosyal yardımlar, kırdan ve kentte mülksüzleşenlerin kentte işçileşmesini sağlayan, yoksul artık nüfusun bu kesimlerini kentsel işgücü piyasasına hazırlayan ücret dışı bir gelir türü ve geçim aracı olarak rol üstlenmekte ve böylelikle, kapitalist birikimin, yedek işgücü ordusunun farklı dilimleri arasındaki geçişkenliğe dönük gereksinimine yanıt vermektedir. Bu ekonomik ilişki biçimi, sosyolojik düzlemde, akrabalık ve hemşehrilik bağı temelinde göç etme biçimlerini ve komşuluk ilişkilerini etkilemekte, hanehalkı bazında kuşaklararası bir yardım alma kültürü ile birlikte oluşum göstermektedir. Çalışma sosyal yardım temelinde oluşan bu olgular dünyası ile yedek işgücü ordusu çözümlenmesi arasındaki kavramsal bağ üzerine oturmakta ve Ankara ilinde, sosyal yardım alanlarla ve sosyal yardım aktörü konumundaki kamu ve özel kurum temsilcileri yapılan görüşme ve gözlemleri de içeren tamamlanmış bir alan araştırmasındaki veri ve bulgulara dayanmaktadır.

73. OTURUM

GÜRHAN FİŞEK'İN İZİNDE: YAŞAMA VERİLEN DEĞERİN BİLEŞİK GÖSTERGESİ OLARAK İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesinin Gelir Düzeyi ve Toplumsal Güvence Ögeleri Açısından Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Umur Aşkın

E. Özlem Aşkın

Kadına yönelik aile içi “şiddet”, kadınların yaşamına korku ve güvensizliği getirerek kadınların yaşamını değersizleştiren; kadınların kaynaklara ve temel etkinliklere erişimini kısıtlayarak eşitlik, kalkınma, barış hedeflerine erişmelerini engelleyen önemli insan hakları sorunudur. Toplumsal cinsiyet temelli bu sorun, psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirerek kadınların insan haklarının gelişimini ve temel özgürlüklerini kullanmalarını engellemektedir. Kadınlar siyasete, istihdama, eğitime daha düşük düzeylerde katılmakta, özgüven kaybı ve sağlık sorunları yaşamakta, ekonomik bağımsızlıklarını yitirerek yoksulluğa itilmektedirler.

Kadın olmak, bu şiddetin başlıca kaynağını oluşturmaktadır. Bununla birlikte belli etmenler şiddetin düzeyini ve sürekliliğini etkilemektedir. Toplumsal güvenceye (sosyal güvenliğe) sahip olmama ve gelir düzeyi düşüklüğü (yoksulluk) kadına yönelik aile içi şiddetin düzeyine ve sürekliliğine etki etmektedir. Toplumsal güvence eksikliğinin gelir düzeyi düşüklüğü ile birleşmesi, temel gereksinimleri karşılayamama, düşük öğrenim düzeyi, güvencesiz ve düşük gelirli kayıt dışı istihdam ve işsizlik aile içinde kadına yönelik şiddeti tetiklemektedir. Şiddet, toplumsal güvenceye sahip olmayan düşük gelirli ailelerde bir denetim aracı ve çatışma çözüm yöntemi olarak uygulanmaktadır.

Gelir düzeyi ve toplumsal güvence, Prof. Dr. A. Gürhan Fişek’in temel insan haklarını baz alarak geliştirdiği “yaşama verilen değer bileşik göstergesi”nin iki temel boyutunu oluşturmaktadır. Fişek’in geliştirdiği “yaşama verilen değer bileşik göstergesi” bir ana boyut (demokrasi) ve bu ana boyuta bağlı, birbiriyle ilintili ve birbirini besleyen altı boyuttan (diğer dört boyut bilme (eğitim) hakkı, çalışma hakkı ve işsizliğin önlenmesi,

sağlık hakkı, hak arama ve örgütlenme özgürlüğünden) oluşmaktadır.

Bu çalışmada, temelde insan hakları sorunu olan kadına yönelik aile içi şiddetin düzeyine, sürekliliğine toplumsal güvence eksikliği ve gelir düzeyi düşüklüğü etmenlerinin etki ettiği Prof. Dr. A. Gürhan Fişek'in "yaşama verilen değerlerin bileşik göstergesi" bağlamında tartışılmaktadır.

İnşaat Sektöründe İşverenin İşçileri Bilgilendirme Yükümlülüğü: Güvencesiz ve Sağlıksız İşyerleri, Bilgilendirilmemiş İşçiler

Dr. Nail Dertli, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı

Prof. Dr. Gürhan Fişek tarafından geliştirilen "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi"nin unsurlarından biri de bilme hakkıdır. Bilme hakkının işçi sağlığı iş güvenliği alanında önemli bir yeri vardır. İşçilerin iş sürecinde yapmak zorunda kaldıkları hareketlerin, kullandıkları malzemelerin, işin yapılış biçiminin, üretim noktasında ortaya çıkan gaz, toz ve gürültünün insan vücuduna etkileri konusunda bilgi sahibi olması işçi sağlığı iş güvenliği alanının öncelikli konularından birisidir. Bu nedenle işverenlerin işçi sağlığı iş güvenliği konusunda işçileri bilgilendirme ve eğitime yükümlülüğü 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Yasası'nda özel olarak düzenlenmiştir. Yasaya göre (madde 16-17), işverenler işyerlerinin özelliklerini de dikkate alarak işçileri işyerinde karşılaşılabilecek sağlık ve güvenlik riskleri, koruyucu/önleyici tedbirler ve kendileri ile ilgili yasal hak ve sorumluluklar konusunda bilgilendirmekle; işçi sağlığı iş güvenliği konusunda eğitmekle yükümlüdür. Ancak Türkiye'de iş kazası ve meslek hastalıkları olguları yakından incelendiğinde işçilerin işyerlerinde sağlıklarını ve yaşamlarını tehdit eden riskler konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları, bu konularda bilgilendirilmedikleri/ eğitilmedikleri görülmektedir.

Bu çalışma, en fazla ölümlü iş kazasının yaşandığı inşaat sektöründe işverenlerin 6331 sayılı yasadan doğan işçileri bilgilendirme ve eğitime yükümlülüklerini ne ölçüde ve nasıl yerine getirdiklerini Prof. Dr. Gürhan Fişek'in Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergelerinden biri olan bilme hakkı kapsamında ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaçla üç kentte (İstanbul, Ankara, Kocaeli) farklı ölçek ve niteliklerdeki inşaat işyerlerindeki çalışanların bilgilendirmesi ve eğitilmesi uygulamaları analiz edilecektir. Verilerin derlenmesinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır.

Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi Çerçevesinde Çalışma Hakkı

Doç. Dr. Sebiha Kablay, Ordu Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Fişek (1992) güvence ve sağlık arasındaki ilişkiyi incelerken "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi"ni ortaya koymuştur. Bu göstergede "demokrasi, toplum güvencesi, hak arama ve örgütlenme özgürlüğü, bilme (eğitim) hakkı, gelir düzeyi, çalışma hakkı ve işsizliğin önlenmesi ve sağlık" temel belirleyiciler olup hepsinin birbirini etkilemesi söz konusudur.

Bu çerçevede çalışma hakkı ve işsizliğin önlenmesi özellikle de tek geçim kaynağı

ücreti olan kişiler açısından kendisinin ve ailesinin insan onuruna yakışır bir şekilde yaşayabilmesi için önemlidir. Ayrıca çalışma hakkı kişinin çalışmaya uygun bir çevrede çalışmasını da kapsamaktadır. Bu durum hem kişinin yaşama hakkı hem de sağlık hakkı ile de yakından ilişkilidir. Şöyle ki sağlık kişinin sadece hasta olmama hali olmayıp fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik halidir ve çalışılan çevre sosyal olarak kişinin iyilik hali ile ilişkilidir. Çalışma alanının güvensiz ve risklerle dolu olması ise emekçiler açısından yaşama hakkını ihlal eden en önemli nedenlerin başında gelmekte ve iş kazası istatistikleri de bunu ortaya koymaktadır.

İnsanlar kendini güvende hissetmek ve geleceğe de güvenle bakabilmek isterler. Çalışma hakkı ve bu hakkı kullanırken sağlanan «iş güvencesi» ise geleceğe güvenle bakmayı sağlayan önemli etkenlerdir. Tek geliri ücreti olan kişilerin bu haktan mahrum kalarak işsiz konuma geçmesi kimi zaman onların yaşamdan kopmalarına da yol açmaktadır. İşsizlik sadece ekonomik sonuçlar yaratmamakta, sosyal ve psikolojik pek çok soruna da zemin hazırlamaktadır.

Çalışma hakkının ideal şekilde gerçekleşmesi neoliberal politikaların uygulandığı günümüz dünyasında ise gittikçe güçleşmektedir. Haklarla donatılmamış sadece «boğaz tokluğuna» yapılan çalışma «Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi»ndeki pek çok durumun gerçekleşmesini önler. Günümüzde çalışma hakkı açısından en büyük sorunu oluşturan konular ise esnekleşme, güvencesizleşme ve çalışma ortamındaki risklerin bertaraf edilmemesidir. Esnek çalışma biçimleri kişilerin düzenli iş ve gelir sahibi olmasını engellemekte pek çok soruna yol açmaktadır. İş güvencesine ilişkin düzenlemelere yapılan saldırılar ise her geçen gün artmaktadır. İş güvencesi yerine istihdam güvencesi kavramının parlatılmaya çalışılması, kıdem tazminatı düzenlemesinin kaldırılmak istenmesi, hukuki yollara başvurma engelendiği işten çıkarmalar, kamu personelinin istihdamına ilişkin düzenlemelerin değiştirilmeye çalışılması, esnek çalışma nedeni ile gittikçe zorlaşan emeklilik için yeniden yaş düzenlemesi yapılmasına ilişkin girişimler bunun en büyük örnekleridir. Ayrıca çalışma ortamının uygun olmayan ve denetlenmeyen koşulları ise her geçen gün özellikle ülkemizde iş kazalarını (cinayet) arttırırken çalışmanın tehlikeli bir hale gelmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmada çalışma hakkı “Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi” çerçevesinde incelenerek bu hakka yönelik güncel tehditler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yaşama Verilen Değer Bileşkesi Bağlamında Hak Arama ve Örgütlenme Özgürlüğünün İşçi Sağlığı ve Güvenliğine Etkisi

Dr. Emirali Karadoğan

Hak arama ve örgütlenme özgürlüğü, demokrasinin vazgeçilmezleri arasındadır. Demokrasinin olmadığı yerde hak arama ve örgütlenme özgürlüğünden, hak arama ve örgütlenme özgürlüğünün olmadığı yerde de demokrasinin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Demokrasilerin temelini de elbette haklar bileşkesi oluşturur. İnsanın doğuştan sahip olduğu yaşamsal /medeni haklarına daha sonra mücadelelerle elde etmiş olduğu, siyasal, sosyal ve kültürel haklar da eklenmiştir. Demokrasilerin örgütlenişi de mücadelelerle elde edilen hakların güvence altına alınması ile sağlanabilmektedir.

Mücadelenin başarısı elbette bir toplumdaki bireylerin örgütlü gücüne bağlıdır. Kısaca bir toplumda demokrasinin varlığı ve güvencesi, toplumun hak arama ve haklarına sahip olmadaki örgütlenme ve mücadele gücü ile doğrudan ilişkilidir.

Türkiye'nin de dahil olduğu küresel kapitalizmin saldırılarından nasibini alan ülkelerde demokrasiler ağır darbeler aldı ve almaya da devam etmektedir. Burjuva demokrasisi bile insan hakları bağlamında kendi savunduğu ilkelere sahip çık(a)mamaktadır. Türkiye hak arama ve örgütlenme özgürlüğünden neredeyse söz etmek mümkün değildir. Meslek odalarından, STK'lara, sendikalardan bilimin örgütlendiği üniversitelere kadar her örgütsel yapı baskı altındadır. Bir hakkın varlığı ile kullanılabilirliği aynı şey değildir. Hatta özgürlük adı altında çıkarılan yasa metinlerinde bile yasaklamalara, hakların nasıl düşürüleceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Emekçi kitlelerin örgütlenme "özgürlüğü"ne yönelik çıkarılan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu buna örnektir.

Sendikal örgütlenmenin sanayi devriminden bu yana sosyal hakların elde edilmesindeki mücadelesinin önemi açıktır. İnsan, toplum ve çevre sağlığı ve güvenliği gibi mücadele alanlarında sendikal örgütlenme büyük başarılar elde etmiştir. Bu nedenledir ki; neoliberal süreçte küresel kapitalistlerin hedef tahtasında hak aramanın en güçlü temsilcileri niteliğinde olan sendikalar yer almıştır. Sendikaların güçlerini yitirmesi ve giderek işlevsizleşmesi, özellikle işçi sağlığı ve güvenliği açısından olumsuzlukların yaşanmasına ve süregelenleşmesine yol açmıştır.

Türkiye'de 2016 yılı verilerine göre en az 1970 işçi; bir başka ifade ile her gün en az 5 işçi iş kazaları sonucu hayatını kaybetmiştir. İşçi sağlığı ve güvenliğindeki kötü tablonun örgütlenme hakkı ve bu bağlamda da demokrasi ile anlamlı bir ilişkisi söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, örgütlü mücadelenin etkisi ile şekillenen demokrasilere sahip ülkelerde, işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin sorunların çözümü başta olmak üzere, insana verilen değerler daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Temel argüman, demokratik karar alma süreçlerine katılımdır.

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de toplumsal sorunlarının kökeninde yetersiz örgütlenme ve buna bağlı olarak da hak arama özgürlüğünün kısıtlılığı yatmaktadır. Tam da bu noktada Gürhan Fişek Hoca'nın "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi" hem açıklayıcı hem de ufuk açıcı niteliktedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de genel anlamda sosyal politika; özelinde ise işçi sağlığı ve güvenliği sorunlarının temelinde yetersiz demokratik hakların yattığını ortaya koymaktır. Bu amaçla da bu bildiriye, Prof. Dr. A. Gürhan Fişek'in "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi" bağlamında Türkiye'de "demokrasi", hak arama ve örgütlenme özgürlüğü ile işçi sağlığı ve iş güvenliği ilişkisi sendikal örgütlenme özgürlüğü üzerinden tartışılacaktır.

Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi Bağlamında Sağlık

Doç. Dr. Gülbiye Yaşar, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

Arş. Gör. Jebağı Canberk Aydın, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

Prof. Dr. Gürhan Fişek'in 1992 yılında "Sağlık ve Güvence" adlı çalışması ile geliştirdiği "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi" altı bileşenden oluşmaktadır. Demokrasi zemininde gerçekleştirilebilecek bu bileşenler; sağlık, güvence, gelir düzeyi, bilme hakkı, çalışma hakkı ve işsizliğin önlenmesi ile hak arama ve örgütlenme özgürlüğünden oluşmaktadır.

Bu çalışma "Yaşama Verilen Değerin Bileşik Göstergesi" bağlamında sağlık bileşenini incelemeyi amaçlamaktadır. Sağlık, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "yalnızca hastalık ve sakatlığın olmayışı değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali" olarak tanımlanmaktadır. DSÖ'nün sağlık tanımındaki sosyal iyilik hali, yaşama verilen değerlerin bileşik göstergeleri ile yakından ilişkilidir. Yaşama verilen değerlerin bileşik göstergeleri ise DSÖ'nün sağlığın sosyal belirleyicileri arasında sıralanmaktadır. Sağlığın sosyal belirleyicilerini DSÖ; bireylerin doğduğu, yetiştiği, yaşadığı, çalıştığı ve yaşlandığı koşullar olarak tanımlamaktadır. Bu koşullar paranın, gücün ve kaynakların küresel, ulusal ve yerel düzeyde dağılımı ile belirlenmektedir. Bu nedenle sağlığın sosyal belirleyicileri, halkın sağlık durumunu ve sağlıkta eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri belirleyen en önemli faktörlerdir.

Bu çalışma Türkiye'nin sağlığın sosyal belirleyicileri konusundaki konumunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma ayrıca sağlığın sosyal belirleyicilerinin önemli oranda etkilediği genel sağlık durumu ve sağlıkta eşitsizlikler ve adaletsizliklerin düzeyine ilişkin bir tartışma yürütmeyi de amaçlamaktadır.

74. OTURUM

DEVLET ve POSTMODERN OKUMALAR

Yeni Savaş Çalışmalarını Pierre Bourdieu Üzerinden Okumak

Yrd. Doç. Dr. Deniz Tansel-İlic, Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Kıvılcım Romya-Bilgin, Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Sosyolog Pierre Bourdieu, *Ayrım* (2015) kitabında top, kale, menzil gibi savaşa dair kavramları metaforik bir şekilde kullanarak toplumsal yaşamı bir savaş alanı olarak tanımlar. Bourdieücü sosyolojinin sınıfa dair algısı, proletarya ve burjuvazi gibi kaba ve basit ikili ayrımları aşar: Sınıfları; ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye üzerinden şekillenen fraksiyonlar olarak algılar. Sınıfı, eyleyenlerin kendilerini bedensel ve kültürel açıdan takdim etme, kilit konumlardaki kişileri tanıma, önemli ailelerden gelme, yüksek gelir düzeyine sahip olma yetkinlikleri üzerinden tanımlar. Bu haliyle toplumsal uzam, eyleyenlerin sermaye biçimlerini artırma ve uzamsal olarak yükselme arzularına dayanan bir savaş alanıdır.

Toplumsal ekseninde eyleyiciler, neredeyse devletlerarası çatışmaları andıracak bir şekilde kendi uzamsal konumlarını yükseltmek, sınıf atlamak ve kendilerinden aşağı konumdakileri saf dışı bırakmak için savaşırlar. Bu her ne kadar uluslararası ölçekte gerçekleşen savaşlarda olduğu gibi fiziksel yıkımlara sebebiyet vermese de, toplumsal yaşamda gerçekleşen savaşların da somut ve görünür sonuçları vardır. Eyleyenler için uzamsal olarak yükselme ve aşağı fraksiyonlardakileri reddetme mücadelesi hayatidir. Bu nedenle; bireyler, sinema ve edebiyat gibi kültürel alanlara dair beğenileri, medyayı kullanma eğilimleri, tüketim alışkanlıkları, eğitimin kendilerine sağladığı soylulaşma etiketleri ve ekonomik sermayeleri gibi farklı unsurlardan oluşan karmaşık bir strateji üzerinden durmaksızın birbirleriyle çatışırlar. Bu savaşta, toplumsal uzamda yakın olanlar, aynı cephede yer alırken; kendilerine yaklaşmak isteyen alt fraksiyonların karşısında konumlanırlar. Böylece uzamda yakın noktaları işgal eden bireyler, sonu gelmeyecek ve görünmez bir savaşa girişirler.

Bourdieu'nün bireyler üzerinden savaşa dair yaptığı bu okuma, yeni savaş çalışmaları literatüründe savaşa ilişkin yürütülen tartışmalara yeni bir eksen kazandırabilecek nitelikte olduğu için önemlidir. Yeni biçimler kazanan savaşı anlamak üzerine 'savaşı var eden nedenler' literatürde süregelen son dönem tartışmalarda öne çıkan bir sorudur.

Bu soruya cevap arayanların bir kısmı toplumlarda savaşın olağan dışı veya istisnai bir duruma işaret ettiğini savunurken, bir kısmı da savaşı toplumların kaynaklarına dayandırmasına karşın kendi başına işleyen bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bu durum, askeri teoriler ile toplum teorilerinin savaşın nedenlerini anlama gayretinde birbirinden ayrı tutulmasının bir sonucudur. Eğer savaş olgusu ve savaşı var eden nedenler anlaşılacak isteniyorsa yapılması gereken toplumların savaşları ve savaşların da toplumları nasıl etkilediğinin üzerinde durmaktır. Bourdieu'nün toplumsal yaşamı bir savaş alanı olarak gören yaklaşımı 'savaşı var eden nedenler' tartışmasını, birey ve toplum üzerinden sosyolojik bir bakış açısı ile okumaya imkân vermesi sebebiyle yeni bir boyuta taşımaktadır.

Pierre Bourdieu'de Devletin Oluşumu

Hasan Pekdemir, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Devlet egemenlik üzerinden çeşitli yollarla oluşan bir entitedir; tamamlanmış, ermiş bir kavramdan ziyade farklılaşan, dağınık fikir ve süreçleri, pratikleri niteleyecek şekilde bir nosyondur. Her şeyden önce kendine özgü bir edimler ve tasarımlar bütünü, tarihsel bir üründür. Kurumlaşma, özneleşme ve tabileşme sürecinin bir parçasıdır devlet. Egemenlik, temsil, yurttaşlık meseleleri siyasal ve sınıfsal mücadelelerin de kendisine bir şekil verdiği, geleceğe dönük hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir süreç. Bu açıdan hem kendi politeiasını var edip, düzenleyip yeniden üretirken hem de kendisine karşı politeiaları içinde barındıran bir kriz ve kritik momentidir devlet. Devlet kuramının klasik figürleri devlete olan özcü yaklaşımlarından dolayı analizlerinde ya devlet gibi görmenin ya da devleti es geçmenin tuzağına düştüler. Bourdieu devlete bu şekilde özcülük atfetmekten kaçınır. Bourdieu'de devlet modern dönemin özgül bir siyasal formu, bir bürokrasi alanıdır. Bu alan farklı sermaye türlerinin kendinde yoğunlaşması ile sembolik sermayenin insanlar üzerinde işlediği alandır. Devlet sembolik sermayenin iktidarı üzerinden kurulur, işler ve kendini yeniden üretir.

Bu çalışmada devlet nosyonu üç bölümde incelenecektir. İlk olarak Bourdieu'ean hareketle "sembolik şiddetin yoğunlaşma sahası" olarak devlet analiz edilecek, ikinci bölümde ise F. Oppenheimer ve G. Bataille'in yaklaşımları ele alınacak, son olarak da Bourdieu'nün kuramının Oppenheimer ve Bataille'a karşı üstünlüğü siyaset felsefesinin konuya ilişkin yaklaşımlarıyla birlikte irdelenecektir. Bu çalışmanın amacı, bir sosyolog olarak Bourdieu'nün devlet üzerine vermiş olduğu derslerden hareketle, devleti analiz etmek için seferber ettiği kavramların siyaset bilimi açısından sunduğu imkanları ("alan" ve "simgesel şiddet" gibi kavramların devlet nosyonunu tarihselliği, özgül oluşumu, bir mücadele pratiği açısından gelişimi ve dönüşümünü üzerinden değerlendirmeye açık olması gibi) ve barındırdığı handikapları (tüm çabasına rağmen Fransız düşüncesinin yapısalıcılığından kurtulamamak; egemenlik, temsil, yurttaşlık meselelerini çok tali bırakmak gibi) ele almak olacaktır. Bu açıdan siyaset felsefesinin klasik yaklaşımları çalışmanın geneli içerisinde elde tutularak, Bourdieu'nün devlet çalışması, konu üzerindeki çalışmasıyla klasikleşen Oppenheimer ve "harcama" kavramı üzerinden ufuk açıcı bir yaklaşım sunan Bataille ile birlikte eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Deleuze ve Guattari'de Bir İçsellik Biçimi Olarak Temsilin ve Düşüncenin Devlet Modelinin Eleştirisi

Arş. Gör. Emre Özcan, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Modern devlet teorilerine veya devletin "modern" kavranışına dair temel yaklaşımların kurucu düzlemi, sözleşme kuramlarıdır. Bu kuramlar, yöneticiler ve yönetilenler ayrımını sıklıkla devleti gerektiren bir koşul üzerinden okumaktadır. Deleuze ve Guattari'de ise tam tersine bu ayırım, devletin gerektirdiği bir koşul olarak ele alınmaktadır. Onların vurgusunda, yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ayrımı olanaklı kılan bizatihi devletin kendisidir. Dolayısıyla yöneticiler ve yönetilenler ile devlet arasındaki önvarsayım dayanan dışsal ilişki yıkıma uğratılmaktadır. Böylesi bir noktadan hareket edildiğinde sözleşme teorilerinin içerdiği temsil kavramını da yeniden ele almak gerekecektir.

Deleuze ve Guattari'de yöneticiler ile yönetilenler ayrımı, temsil yoluyla kurulmuş bir önvarsayım değil, sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer ki, Hobbes'taki gibi gücün devredildiği andan itibaren, devletin her ediminin yönetilenlerin kudretini temsil ettiğini düşünmeye başlamak ile devletin ön varsayım olarak yöneticiler ve yönetilenler ayrımını gerektirdiği içinden okunmaya başlandığında devletin bu ayırma ilişkin tüm edimleri bir kapma edimi olarak kavranmalıdır ve devlet bir kapmanın içinden temsil eder hale gelmektedir. Deleuze ve Guattari açısından temsil, devletin olanaklı tüm biçimlerinin içsel özünü oluşturmaktadır; devletin bu içsel özü veya birliği ise "kapma" şeklinde ele alınmaktadır. İçsellik, yöneticiler ve yönetilenler ayrımını grift bir ilişkinin içinden düşünmenin tezahürüdür. Kapma ise bir içsellik ortamını sürekli yeniden yaratır; içsellik ortamının yaratılmasından ayrılmaz. Devlet bir kapma aygıtı olarak işlediğinde ise "güç" ve "hak" arasındaki ilişkinin içinden çalışır. Deleuze ve Guattari'de devlet daima "olan" ve "olması gereken" kutuplarına dayanmak durumunda olduğu için kendini güç ve hak olarak ikilemektedir. Özdeşlik, evrensel olarak tanınabilir bir şey yaratır. Temsil ise evrensel olarak tanıma halidir. Temsili bir kapma mekanizması şeklinde düşündürttüklerinde Deleuze ve Guattari, politik felsefede modern devletin dayanağının altını oymaktadır. Çünkü artık devletin demokratikleştirilmesi kavrayışı yerle bir olmaktadır; aksine antagonizma, devlet ile demokrasi arasına yerleştirilmektedir. Devlet bir kapma aygıtı yoluyla güç ve hakkı, özdeşlik ve temsil ilişkisi içinde baştan kendisi yarattığı oranda devlet ve demokrasi düşüncesinin bağdaşmayacağı ortaya çıkmaktadır. Buradaki tablo elbette ki, salt politik felsefenin çeperlerinde saklı değildir. Aynı zamanda düşüncenin imgesindeki dönüşüm üzerinden devlet kavrayışına dair farklı bir düzlem sunulmaya çalışılmaktadır.

Düşünürlerde devlet modelinin eleştirisi, düşüncede temsilin ve onun bağlı olduğu özdeşlik eleştirisinin temelindedir. Özdeşlik düşüncede bir kapma aygıtı oluşturmakta ve düşünceye bir içsellik biçimi vermektedir. Devlet, düşünceye daima özdeşlik yoluyla dayatılmaktadır. Deleuze ve Guattari açısından düşünce, devleti model olarak kendi başına hiçbir zaman sahip olamayacağı bir güce ulaşır. "Düşüncenin devlet modeli" kavramsallaştırması, düşüncenin bir kapma aygıtı olarak çalışması demektir. Düşünürlerin *Bin Yayla*'da ele aldığı bu kavramsallaştırmanın en güzel örneği, Kant'ta aklın otonomisinin kamusal karakterinin onu bir kapma aygıtına dönüştürmesi gerçeğidir. *Arı Usun Eleştirisi*'nin önsözünden itibaren Kant, düşünceyi, yani aklın otonomisini bir devlet gibi kurmuştur. Kant'ın aklın eleştirisi olarak adlandırdığı şey, tek tek bireyleri ilgilendirdiği sürece öz-düşünümseldir, eleştirilen aklın herkesçe

paylaşılması çerçevesinde kamusaldir ve son olarak ortak bir çalışma olması nedeniyle de politik bir görev olmak zorundadır. Kant'ta her yere mahkemeler kurulacak ve bu mahkemeler aklın mahkemeleri olarak iş görecek, yani zora dayalı olmayacaktır. İşte bu yüzden *Arı Usun Eleştirisi*'nde Kant, aklın sınırlarını, açmazlarını tespit edecek ve böylece bulunduğu cevapları kurulacak mahkemenin hukuku olarak, aklın kendi kendisine dayatması olarak işlemlerini sağlayacaktır. *Arı Usun Eleştirisi*, bu bağlamda Kant'ın kendi deyimiyle, "akla bütün görevleri içinde en zor olanını, yani kendini tanıma görevini yeniden üstlenmesi için" bir çağrı işlevi görür. Aklın özleştiriliği, tanıma ve tanınma ile işler. Bu tanıma, ancak özdeşlik içinden kurulabilir. Deleuze Guattari, bir model olarak devletin düşünceye her zaman özdeşlik formu altında, tanıma ve tanınma istenci ile dayatıldığını vurgular. Kant, akla, anlığın kavramlarını ilkeler olarak birleştirme görevi verir. Aklın kamusal karakteri ve iletişimselliği, onu diğer öznelere bağlarken bağladığı aslında özdeşlik ve temsildir. Nitekim düşünce devleti model almıştır kendisine; devlet, düşüncenin içsellik yoluyla evrensel bir kabul haline gelmiştir.

Son kertede Hobbes'un çokluğun kaotikliğini aşmak için politik olanın içinden kurduğu egemen devlet ile Kant'ın, kendi oluşturduğu mahkemelerde sürekli kendini yargılayan aklı arasında bir süreklilik vardır. Bu çalışma tam da bu süreklilikten hareketle Deleuze ve Guattari'de bir içsellik biçimi olarak temsilin ve düşüncenin devlet modelinin eleştirisini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Etienne De La Boétie Üzerine Bir İnceleme

Gökhan Çelen, Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

16. yüzyılda Fransa'da yaşayan ve modern devletin kurumsallaşma sürecinin ilk evrelerinde, bu kurumsallaşma sürecinin nasıl ilerlediğini "Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev" adlı eserle dile getiren Etienne de La Boetie'nin günümüz perspektifinde yeniden incelenmesi, vatandaşların devlete neden bağlılık gösterdiklerini anlamak konusunda önem arz etmektedir. Bu çalışmada Etienne de La Boetie'nin hayatı incelenerek, günümüze kalan tek eseri interpretivizm yöntemi çerçevesinde nitel araştırma tekniği ile değerlendirilecektir. Etienne de La Boetie erken yaşta ölmüş, dolayısıyla devlet ve insan arasındaki ilişkiyle alakalı düşüncelerine sadece "Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev" eserinden ulaşılmaktadır. Antik Yunan'dan itibaren düşünürler devleti bir zorunluluk olarak görüp, devletin kendi sundukları yönde idare edilerek, mutlu yaşamın sağlanabileceğini ve ideal topluma ulaşabileceğini savunmuşlardır. La Boetie eserinin yüzeysel okumasında tek kişinin iktidarına karşı bir eleştiri olduğu düşünülebilecekken, esasen yazar kötülüğün kurumsallaşmış iktidarın kendisinde bulunduğunu belirterek, siyasal yönetim biçimlerinin tamamını yadsımaktadır. Çalışmamızda bu konu sistemli bir şekilde ele alınacak ve yazarın siyasal sistemleri yadsırken kullandığı argümanlar, yaşadığı dönemin koşulları ve yazarın hayatı değerlendirilerek, incelenecektir. Eserinin tanınırlığı Avrupa siyasal hayatının geçirdiği evrelere paralel olarak, otoritenin sorgulandığı dönemlerde artmıştır. Çalışmamızda "Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev" eserinin tarihçesi de aktararak, eserle sunulmuş fikirlerin Fransız siyasal hayatında hangi dönemlerde etkili olduğu araştırılacaktır.

75. OTURUM

DEMOKRAT PARTİ ve BASIN

Sahte Balayının Sonu: Demokrat Parti'nin Ulus Gazetesinin Matbaa ve Binasına El Koyması ve Basının Tepkisi

Arş. Gör. Mehmet Pelivan, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Türkiye'sinde siyasi iktidar ile basın arasındaki ilişkiler her zaman tartışmalı olmuştur. Bu tartışmaların yoğun şekilde yaşandığı zamanlardan biri de Demokrat Parti'nin (DP) iktidarda olduğu 1950 - 1960 yılları arasındaki dönemdir. İktidara geldikten kısa bir süre sonra özgürlükçü bir basın kanunu çıkaran Demokratlar, bununla birlikte iktidarlarının ilk yıllarından itibaren basını kontrol altında tutma çabasından da geri durmamışlardır. Basın ve DP iktidarı arasında "sahte balayının" sürdüğü bu dönemde, iktidarın basın özgürlüğünü kısıtlayıcı yaptırımlarına karşı, basının nasıl bir yaklaşım ortaya koyduğu önemlidir.

Bu çalışma 1953 yılının Aralık ayında çıkarılan "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun (6195 sayılı) kapsamında Ulus gazetesinin matbaasına ve binasına el konulmasının, dönemin basınında nasıl yer aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. İncelenen dönemdeki gazetelerin bu olay üzerinden basın özgürlüğüne yaklaşımları ise çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu problemde hareketle çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır: "Gazetelerin içeriklerinde *Ulus*'ün matbaa ve binasına el konulması nasıl yer almıştır? Çıkarılan kanuna destek veren ve karşı çıkan gazeteler hangi gerekçeleri öne sürmüştür? Dönemin basınında muhalif basına karşı iktidarın giriştiği yaptırımlar hakkında bir tartışma ortaya atılmış mıdır? Sert muhalefet eden *Ulus*'a yapılanlar üzerinden DP hükümetinin gelecekteki yaptırımları hakkında çıkarımda bulunanlar var mıdır? Tüm bunlardan hareketle basın özgürlüğü yapılan tartışmaların neresinde ve nasıl yer almıştır?"

Araştırma kapsamındaki sorulara cevap bulabilmek için o dönemin basınıni temsil edebilecek *Hürriyet, Vatan, Milliyet, Ulus, Yeni Ulus, Zafer, Cumhuriyet, Akşam ve Dünya* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Gazetelerin 1 Aralık - 31 Aralık 1953 tarihleri arasındaki sayıları taranmış, konuyla ilgili haber ve köşe yazıları, tarihsel belgelerin incelenmesi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Tarih olarak bu dönemin seçilme nedeni ise çıkarılan kanunun DP grubunda görüşülmesi ve mecliste kabul edilerek yürürlüğe girmesiyle *Ulus* gazetesinin matbaa ve binasının mühürlenmesinin, 1953 yılının Aralık ayı içerisinde gerçekleşmesidir.

Muhafazakar Basının Bilim ve Teknolojiye Yaklaşımı: Büyük Doğu Örneği (1949-1959)

Ferda İdil Lostar, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

1945 yılında çok partili sisteme geçiş ile birlikte Cumhuriyet Türkiye'si içerisinde kendini gösterme fırsatı bulan muhafazakar siyaset anlayışı, Demokrat Parti'nin on yıllık iktidarı süresince çeşitli fikir adamlarının katkılarıyla şekillenmiştir. Günümüzdeki mevcut sağ-muhafazakar ideolojinin inşasında önemli rol oynayan isimlerden biri ise kuşkusuz Türk düşün ve yazın dünyasına damgasını vuran Necip Fazıl Kısakürek olmuştur. Çeşitli sağ siyasi hareketlerin ortak referans noktalarından biri olan Necip Fazıl'ın düşünce sistemini anlamak, günümüz muhafazakar siyasetinin kültür inşasını anlamlandırabilmek açısından önemlidir.

Milliyetçi-muhafazakar düşünce geleneği içinde bir kanaat önderi olarak öne çıkan Necip Fazıl'ın dünya görüşü, sahibi ve yazarı olduğu *Büyük Doğu* dergisinde somutlaşmıştır. 17 Eylül 1943 tarihinde yayın hayatına başlayan ve aralıklarla 1978 yılına dek basımına devam edilen dergide Batı karşıtı bir konumdan maddecilik ve modernizm eleştirisi hakimdir. *Büyük Doğu* siyaset, din, ekonomi, sanat gibi başlıkları içeren geniş bir konu yelpazesine sahip olmak birlikte, bu çalışmada Büyük Doğu Hareketi'ne dair tartışmalarda görece arka planda kaldığı düşünülen bilim ve teknik alanlarına odaklanılmıştır. Araştırma, Cumhuriyet değerlerinden ilk kopuş olarak nitelendirilebilecek olan Demokrat Parti'nin iktidarı devraldığı dönem ile sınırlandırılmış ve Ekim 1949 ila Ekim 1959 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan sayılar ele alınmıştır. Bu sınırlar dahilinde, Necip Fazıl'ın ve kurucusu olduğu Büyük Doğu ideolojisinin bilim ve teknolojiye bakışını çözümlenmek niyetiyle, "Ruh Nerede" ve "Müsbet İlimler" köşeleri, konuyla alakalı tematik yazılar ile İdeococya Örgüsü isimli yazı dizisi incelenmiştir.

Basında 1954 Petrol Kanunu: Zafer ve Yeni Ulus Gazeteleri Üzerine Bir Değerlendirme

Ahmet Kürşat Alıcı, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Anadolu coğrafyasının yer altı kaynakları üzerine 19. yüzyıldan itibaren önemli çalışmalar yapılmış ve düzenleyici kanunlar yürürlüğe girmiştir. Bu kaynakların en değerlilerinden biri olan petrol üzerinde Cumhuriyet dönemine kadar yabancı şirketler büyük oranda söz sahibidir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte, 1926'da çıkarılan Petrol Kanunu ve 1935'te kurulan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ile 1954'e kadar petrol üzerinde tam devlet otoritesi sağlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise hem 1946'da kurulan liberal ekonomi savunucusu Demokrat Parti hem de iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi, her alanda ABD yardımlarının gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Yabancı sermayenin ülkeye bir şekilde yatırım yapmasını sağlamak da yine iki partinin de öncelikleri arasında yer almıştır. Ancak, yabancı sermaye konusu, 1950'de iktidara gelen DP tarafından 18 Ocak 1954'te kanunlaştırılmış; hemen ardından 28 Ocak'ta, yabancı şirketlere geniş imtiyazlar veren Petrol Kanunu tasarısının mecliste görüşülmesine başlanmıştır. 7 Mart 1954 tarihinde de kanun kabul edilmiştir. Bu anlamda, DP'nin daha hızlı adımlar atmaya çalıştığı görülmektedir.

Bu çalışma, Petrol Kanunu'nun mecliste görüşüldüğü sırada CHP ve DP arasında gerçekleşen tartışmalara odaklanmaktadır. DP tasarının yararlılığını ve gerekliliğini, CHP ise tam tersi bu tasarının çok büyük zararlar doğuracağını savunmuştur. İki partinin de yayın organı olan gazeteler partilerin görüşlerini olduğu gibi yayınlamışlardır. CHP'nin yayın organı olan *Ulus* gazetesi, 1950 yılına kadar ABD müttefikliği ve Türkiye'ye yapacağı yardımları kesin bir şekilde desteklemiş; ancak 1954 yılında yeni adıyla *Yeni Ulus* gazetesi mecliste görüşülen ve Amerikalı uzman Max Ball'un hazırladığı Petrol Kanunu tasarısını son derece eleştirel bir bakışla ele almıştır. Buna karşılık *Zafer* gazetesi ise kanuna tam anlamıyla destek sunmuştur. Çalışmanın ana sorusu ise CHP ile DP arasında bu tasarı üzerinden gerçekleşen tartışmanın, iki partinin şiddetli geçimsizliklerinin mi yoksa yabancı şirketlere tanınan imtiyazlara farklı bakış açılarının mı sebep olduğudur. Bu soruya cevap verebilmek için de iki partinin yayın organları olan *Zafer*(DP) ve *Yeni Ulus*(CHP) gazetelerinin 27 Ocak 1954 – 15 Mart 1954 tarihleri arasındaki sayılarının incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Bu tarihlerin belirlenmesinin sebebi, tasarının mecliste görüşüldüğü ve kanunlaştığı tüm dönemi tam olarak kapsamasıdır. Gazetelerin bu tarihler arasındaki Petrol Kanunu tasarısı ile ilgili tüm köşe yazıları ve haberler araştırmaya dahil edilmiştir.

1957 Genel Seçimi Öncesinde Demokrat Parti Politikalarının Akis Dergisi Üzerinden Bir Okuması

Egemen Aldoğan, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Türkiye siyasi tarihine odaklanan çalışmalar, 1950 ile 1960 yılları arasında tek başına iktidarda olan Demokrat Parti (DP) hükümetlerini araştırmalarının amacına göre değişen bir dönemlendirme çerçevesinde incelemektedir. Bu çalışmada ise DP dönemine dair dönemselleştirme için kullanılan kriter ülkede yapılan genel seçimlerdir. Buna göre DP dönemi 1950-1954-1957 yılları olarak dönemlere ayrılmış olarak ele alınmıştır.

DP, basın ve aydınların tek parti dönemine karşı muhalif duruşunu da arkasına almış ve 14 Mayıs 1950'de tek başına iktidar olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda DP politikalarının vadettiği "gerçek demokrasinin" sadece söylemde kaldığı pek çok kesim tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. DP'ye dolaylı ya da doğrudan destek veren gazetecilerin, akademisyenlerin destekleri de bu süreçte zayıflamıştır. 1954 seçimleri ile 1957 seçimleri arasında uygulanan baskıcı politikalar ve bu yönde değiştirilen kanunlar tepkilere neden olmuştur. Dönemsel olarak bakıldığı zaman Demokratların büyük güç kaybettiği seçim olan 27 Ekim 1957 Genel Seçimi ayrı bir önem taşımaktadır. Demokrat Parti, 1957 seçimlerinde her ne kadar iktidarını ve meclis çoğunluğunu korusa da en büyük rakibi olan Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili sayısını 31'den 178'e çıkartmıştır. Bunun yanında Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Hürriyet Partisi de 4 milletvekili ile parlamentoda yerini almıştır. 1957 seçim süreci, DP iktidarının sona erdirildiği 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine giden aşamaları göstermesi açısından da önemlidir.

Bu nedenle bu çalışmada DP dönemi içinde önemli olarak görülen 1957 seçimlerine odaklanılmış ve seçim öncesinde özellikle muhalif basın ve aydınların Demokrat Parti'ye karşı eleştirileri *Akis* dergisi örneği üzerinden irdelenmiştir. *Akis'e* odaklanılmasının nedeni derginin hem tirajı hem de konumu nedeniyle dönemin en etkili muhalif basın mecralarından birisi olmasıdır. Ayrıca, derginin dönemin CHP Genel

Başkanı ve muhalefetin ana aktörü olan İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker tarafından çıkartılması da önemlidir. Metin Toker – İsmet İnönü yakınlığı üzerinden CHP çevresinin DP'ye karşı yaklaşımı ve eleştirilerinin izini sürmek ayrıca Doğan Avcıoğlu-Jale Candan-Aydemir Balkan gibi editör/yazar kadrosu üzerinden de üniversitelerin ve aydınların tutumlarını anlayabilmek amaçlanmıştır. 1957 seçimleri öncesinde seçimin tek gündem olduğu süreçte "Haftanın İçinden, Yurtta Olup Bitenler" sayfaları ve ülkedeki sorunlara yaklaşımı gösteren diğer tematik sayfalar üzerinden derginin politik gündeme yaklaşımı anlaşılabilir. Bu araştırmanın çıkış noktasını da *Akis* dergisi üzerinden 1957 seçimi öncesinde muhalefetin eleştirileri ve bu eleştirilerin seçim sonuçlarındaki yansımaları oluşturmaktadır.

76. OTURUM

İlter Ertuğrul Anısına

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ: SİYASET, İKTİSAT

**Başvekil İsmet Paşa'nın 30 Ağustos 1930'da Sivas Demiryollarının
Açılış Konuşmasındaki Kritik Ögeler Üzerine Değİnmeler**

Dr. Serdar Şahinkaya, Mülkiye

Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının önderliğindeki *Yoksulların Zaferi* olan Kurtuluş Savaşı sonrasında *Lozan*'da, dünyanın bütün efendilerini *eşİtlik dansına* kaldırmanın onurunu yaşayan bu toprakların çocukları, zaferlerin 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ile taçlandırmıştır. 1923 – 1938 döneminde Cumhuriyet, sanayi temelli ulusal bir ekonomiyi emperyalist çıkarların kesiştiği bölgede ve iki dünya savaşı yıllarının olağanüstü çalkantılı ortamında yaratmıştır. Bu yaratma, toplum yaşamından ekonomiye, hukuktan eğitime, siyasetten uluslararası ilişkilere, yarı sömürgeci bağımsız bir ulus devlete, bilinçli bir tercih, tutarlı bir stratejiyle köklü bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin sihirli denklemini; **Demiryolları + Sanayileşme = Devletçilik** olarak yazılabilir.

Bildirimizde, yakın dönem iktisadi tarihimize ilişkin meraklılarınca halen tartışılmakta olan "devletçilik" meselesinde kritik bir dönüm noktası olan İsmet Paşa'nın demiryolunun Sivas'a gelişinde yaptığı konuşması ayrıntılı bir biçimde irdelenecektir. 1930'lu yılların öncesi ve sonrasına oldukça ışık tutan bu konuşma Cumhuriyet tarihinin en önemli ve kapsamlı belgelerinden birisidir. İsmet Paşa konuşmasında, Cumhuriyet rejimine ait tüm politikaların milli mücadeleden başladığını ve bir bütünlük içinde devletçiliğe bağlandığını belirtmektedir. Demiryolu politikasını, Cumhuriyet rejiminin tüm politikalarını bütünlüğe kavuşturan ana eksen olarak sunmakta, Cumhuriyetten önce yabancı sermayenin yerleştiği bu eksenin şimdi ancak 1924'den beri izlenen *millileştirme* ve *devletleştirme* politikaları ile doldurulabildiğini, Cumhuriyet rejimi için bunu dışında bir çizginin söz konusu olamayacağını konuya çeşitli açılardan yaklaşarak anlatmaktadır. Başvekil İsmet Paşa'nın en çok vurguladığı nokta, yabancı sermayenin Cumhuriyet rejimine karşı tutumunun, baştan beri Osmanlı yönetimine karşı olan tutumundan çok farklı olduğudur.

Yabancı sermayeye karşı Cumhuriyet yönetiminin değil, Cumhuriyet yönetimine karşı yabancı sermayenin tavrı olumsuzdur. Çünkü Cumhuriyet ile dış çevrelerin temel politika değerlendirmeleri tamamen farklıdır. Cumhuriyet rejimi için en ağırlıklı alanlar olan milli savunma ve demiryolları, dış çevrelere göre Türkiye ekonomisini mali sıkıntıya sürükleyen nedenlerin başındadır. Bu anlayış farklılığının sonucu açıktır: Türkiye ekonomide dışa güvenmek yerine kendi kaynaklarından destek almak zorundadır. İzlenecek politika devletçilik olacaktır. Ayrıca İsmet Paşa'nın konuşması, 1930 yılının özellikleri içinde kurulmuş olan Cumhuriyetçi Serbest Fırka ile olan tartışmalara da kritik bir yanıt niteliğindedir.

1929 Ekonomik Krizi ve Dış Borç Politikası Bağlamında Türkiye'den Yunanistan ve İran'a Senkronik Bir Bakış

Dr. Perihan Ünlü Soylu

Dr. Murat Yümlü, Bartın Üniversitesi

1929 Ekonomik Krizi özellikle gelişmiş sanayi ülkelerini etkilemiştir. Ancak hassas dengelere sahip ekonomisi en küçük sarsıntılardan bile etkilenen az gelişmiş tarım ülkelerinin de bu Krizden fazlasıyla etkilendiği yadsınamaz. Kriz, başlıkta adı geçen bu üç ülkeyi benzer şekilde etkilemiştir. Tarım ürünlerinin fiyatının düşmesi, üreticinin bu durumdan olumsuz etkilenmesi, halkın alım gücünün azalması ve ihracatın daralması krizin Türkiye'ye de yansıdığı somut göstergeleridir. Türkiye 1929 Ekonomik Krizi öncesinde, Lozan Anlaşması nedeniyle henüz gümrük vergilerini belirleyemeyen, dış ticaret açığı veren ve büyük sorunlarla mücadele eden genç bir Cumhuriyettir. Genç Cumhuriyet Kriz döneminde çok partili hayata geçiş deneyimi yaşamakta, radikal reformlarına devam etmekte ve devletçi bir ekonomiye geçerek planlı kalkınma modeli kurgulamaktadır. Ayrıca Krizin yarattığı döviz darlığı nedeniyle, ödeme zamanı gelen Osmanlı'dan kalma dış borçlarını diplomatik yollardan ertelemeye çalışmakta ve güçlü bir teminat gösterilmesi karşılığında teklif edilen yabancı kredileri kabul etmemektedir. Yunanistan Kriz öncesi süreçte hem politik istikrarı sağlayamamış hem de göçmenlerin yerleştirilmesi amacıyla uluslararası piyasalardan yaptığı elverişsiz borçlanma ile dış borçlarını katlamıştır. Bu ülke 1929 yılındaki siyasi istikrarını ise önceki yıl iktidara gelen Venizelos'a borçludur. Kriz Venizelos'u iktidarda yakalamıştır. Yunanistan'ın temel ihracat ürünlerine olan talepte dramatik bir düşüş yaşanmasına neden olan Kriz, turizm gelirlerini de olumsuz etkilemiştir. Krizin de tetiklediği dış borç sorununun üstesinden gelemeyen Yunanistan iflasa sürüklenmiş ve politik istikrarını kaybetmiştir.

İngiltere ve Çarlık Rusyası'nın müdahaleleri altında sömürülen İran ise Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını ilan etmesine rağmen bu iki ülkenin işgaline maruz kalmıştır. Salgın hastalıklar ve kıtlık nedeniyle yüzbinlerce insanın öldüğü savaş yıllarında, karşılığı sağlanamayan dış borç miktarı yüksek seviyeye ulaşmıştır. İran'a dış müdahale dönemi 1921 yılında büyük ölçüde sonlanmıştır. Kriz İran'da da ihracat sıkıntısına yol açmıştır. Bunun yaratacağı ticaret açığına karşı, tekel uygulamasına ve döviz kontrolüne gidilmiştir. İran Kriz sonrasında demiryolu yapımını sürdürmüş, merkez bankası para basma yetkisini almış ve dış borç konusunda bütçe denkliliği ilkesini benimsemiştir. 1933 yılında, koşullarında iyileştirmeler yapılsa da, İngiltere ile yapılan ve 1954 yılına kadar sürecek olan 49 yıllık petrol imtiyazı sözleşmesi İran'ı rahat bırakmamıştır. Bu şartlar

altında Rıza Şah'ın anti-kapitülasyonist politikası tam olarak karşılığını bulamamıştır.

İç ve dış politikayı da yönlendiren dış borç politikası, çok etkenli bir sürecin ürünüdür. Bununla birlikte siyasi iktidar ve devralınan iktisadi-politik miras, yürütülen dış borç politikasını belirleyen iki temel unsur olarak öne çıkar. Bu bildiriye Türkiye'den bakıldığı zaman bu iki komşu ülkenin nasıl bir dış borç politikası uyguladığı eşzamanlı olarak ele alınmış ve uygulanan politikanın bu ülkeleri nasıl bir geleceğe taşıdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu üç ülkenin hemen sonraki dönemini oluşturan dinamikleri, ağırlıklı olarak bu dönemde izlenen dış borç politikası şekillendirmiştir. Coğrafi yakınlık ve tarihsel ortaklığın yanısıra büyük devletlerin iktisadi ve politik manevra alanı içinde olması, bu üç ülkenin ele alınmasında rol oynayan faktörler olmuştur.

II. Meşrutiyet'ten Ulusal Kurtuluş Savaşı'na Türkiye'de Milli Marş Arayışları

Dr. Bahar Arslan

Dr. Oktay Gökdemir

Erken Cumhuriyet dönemi Türk ulus devletinin doğuşunu hazırlayan birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. İmparatorlukların yıkılıp yerlerine ulus-devlet modellerinin geçmeye başlaması, Benedict Anderson'ın "Hayali Cemaatler" çalışmasında özenle belirttiği gibi bir takım mitler, tarihsel kökler ve ritüellerle oluşmuştur. Tebaanın ulusa dönüşümü bütün bu gelişmelerin sonucunda olmuştur. Nitekim erken cumhuriyet dönemi olarak nitelendirdiğimiz II. Meşrutiyet döneminde milli devlet olmanın gereklerinden birisi olarak düşünülen milli marş oluşturma arayışlarına girilmiştir. Zira II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlılık ideolojisi içerisinde Türklerin herhangi bir milli marşları yoktu. Nitekim 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet Devrimi gerçekleştiğinde İttihatçılar Selanik, İzmir, Üsküp ve İstanbul sokaklarında Fransızların marşı Marseilles'i söyleyerek II. Meşrutiyet'i kutlamışlardı. Bu eksiği ortadan kaldırmak amacıyla 1908'den itibaren milli marş arayışlarına girildi. Bu süreç 21 Mart 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açılan bir yarışma ile Mehmet Akif Ersoy'un Türk ordusuna hitaben yazdığı İstiklal Marşı'nın kabul edilmesiyle sonlandı. 1923'ten 1930'a kadar Türkiye'de bu marşın değişik versiyonları söylenilerek milli ritüeller yerine getirildi. 1930 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Şefi Osman Zeki Üngör bugün bütün Türklerin söylediği İstiklal Marşı'nı besteledi. Biz bu tebliğimizde Erken Cumhuriyet döneminden Milli Mücadele'ye uzanan süreçte Türkiye'de milli marş arayışlarını sosyal bilimlerin yöntem ve verileriyle ortaya koymaya çalışacağız.

Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Döneminde İzmir'de İttihatçılık

Dr. Bahar Arslan

Bilindiği üzere İttihat ve Terakki genel olarak üç merkez üzerinden kurumsallaşmasını sağlamıştır. Bunlardan birincisi örgütün merkez olarak 1889'da kurulduğu İstanbul, ikincisi sürgündeki Jön Türk muhalefetinin merkezi olarak Paris'in buna eklenmesi ve son olarak da imparatorluğun toplumsal mobilizasyon açısından en canlı kentlerinden birisi olarak neşv-ü nema bulduğu Selanik'tir. Dikkat edilecek olunursa İstanbul'da

gizli bir şekilde örgütlenen cemiyet II. Abdülhamid'in istibdat rejiminin görece en az hissedildiği yerlerde örgütlenme faaliyetine girişmiştir. Bu bağlamda Selanik, Manastır, Üsküp, Zıştovi gibi kentlerin imparatorluğun Balkan topraklarında İttihatçılara örgütlenmek için uygun bir zemin sundukları söylenilebilir. Anadolu topraklarında ise en uygun yerlerden biri İzmir'di. Zira İzmir 18. ve 19. yüzyıl boyunca levant ticareti dolayısıyla Doğu Akdeniz'in en canlı ve hareketli liman kentlerinden birisi olmuştur. Bu durum özgürlükçü ve hürriyetçi fikirlerin kent ölçeğinde gelişimi için uygun bir zemin sunuyordu. Nitekim İttihatçılar Selanik üzerinden İzmir bağlantısını kurarak örgütlenme modellerine yeni bir boyut getirmişlerdi. İzmir bu doğrultuda ittihatçı muhalefetin Anadolu'daki en önemli örgütsel mevzilerinden birisi haline geldi. Tefik Nevzat, Revfik Nevzat ve Emrullah Efendi gibi 19. yüzyıl İzmir fikir hayatında yer edinmiş önemli kişilerin Abdülhamid istibdadından kaçarak Avrupa'da İttihatçılarla bağlar kurmaları, Doktor Nazım'ın Selanik'ten İzmir'e gelerek Tütüncü Yakup müstear ismiyle kentte örgütlenme faaliyetlerine girişmesi, levanten liman burjuvazisi ile ittihatçılar arasında diyalogun artması ve özellikle 1908'den sonra yükselen milli Türk burjuvasinin İzmir ölçeğinde ittihatçı refleks tarafından meşrulaştırılması İzmir'i siyasal açıdan önemli bir merkez haline getirir. Evliyazadeler, Uşakizadeler gibi yeni tücceran sınıfı ittihatçı kimlikleriyle ülkenin siyasal yazgısında önemli roller üstlenirler. Bu tebliğde İzmir'in kentsel gelişim dinamiklerine paralel olarak Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e gidilen süreçte İttihatçılık bağlamında nasıl önemli bir köprü oluşturduğu dönemin arşiv belgeleri ve hatıratları üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

77. OTURUM

ŞİMDİLERDE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELER: AKADEMİ 4.0

Türkiye'de Akademinin Metalaşma Süreci

Yrd. Doç. Dr. Erkin Başer

Kapitalist sistemin temel ekonomik özellikleri, piyasa için kâr amaçlı üretim ve bu üretimin ücretli emekle yapılmasıdır. 21. yüzyılda piyasalaşma yönünde yeni atılımlar içinde olan burjuvazi, bir yandan şimdye kadar piyasaya konu olmayan boş zaman, dereler, içme suyu, parklar, insan bedeni, hatta insanın vicdanı, sevgisi, cinselliğini bile metalaştırırken; diğer yandan yakın zamana kadar kamusal hizmet olarak görülen ve kâr amacı gütmeyen ifa edilen eğitim, sağlık, bilim vb. alanları da piyasanın hizmeti sunmaktadır.

Türkiye'de son on yılda üniversite sayısı katlanarak artarken, yüksek öğretim öğrencileri de milyonlarla ifade edilir oldu. Devlet üniversitelerinin yanı sıra, özel üniversiteler yaygınlaştı ve bunlar bizzat piyasa sisteminin içine doğdu. Asıl sorun, devlet üniversitelerinin de türlü yollarla kamusal alanı terk etmeye başlamasıdır. Yüksek öğretim çeşitlenmiştir: İkinci öğretim, tezsiz yüksek lisans, sürekli eğitim kursları, uzaktan eğitim. Yerleşkeler piyasa sistemine açılmaktadır: Otoparklar, yeme-içme mekânları, spor tesisleri, kitap satışları, özel sektöre kiralanan araziler vb. Yerleşkeler çevresinde yan sektörler hızla büyümektedir: Kafeler-publar, yurtlar, stüdyo tipi daireler vb.

Tüm bunların piyasalaşması, neredeyse vaka-i adiyeden sayılır olmuştur. Oysa bir yandan da akademik faaliyetlerin metalaşması, toplumun ve tarihin gözünde bugünün akademisini pespaye bir hale sokmaktadır. Bilimcinin fikrini pazarlaması, sadece pazarlanabilir fikirler üretmesine de yol açmıştır. İnsan, toplum ve doğa yararına yapılan akademik faaliyetler, gözden düşürülmektedir ve kapı dışarı edilmektedir. Teknoparklar, üniversite-sermaye işbirliği, projecilik, dergilerin şikeci ve çıkarıcı yayın politikaları, verilen burslar, ödüller, patentler ve daha birçok unsuruyla artık piyasalaşmış bilimden bahsedebiliriz. Atama-yükselme kriterleri bile bu zihniyete uygun şekillenmektedir.

Türkiye’de üniversiteler bir yandan devletin bilimini, diğer yandan piyasanın bilimini üretmektedir. Bunun dışında kalan ve gerçekliğin izini süren bilimciler ise büyük bir baskı altındadır. Günümüzde gerçek bilimciye yüklenen ağır sorumluluk, işte bu çerçeve yüzündendir. Bu bildiri, Türkiye’de akademinin metalaşma sürecini yukarıda özetlenen şekliyle ele alınacaktır.

YÖK’ün 15 Yıllık “Miyon” ve “Vizyon”u

Arş. Gör. Aydın Arı

Genel olarak hizmetlerin, özelde de eğitimin küresel düzeyde metalaşması sürecinde Türkiye’de Yükseköğretim sisteminin dönüşümünü ele alan araştırma ve raporlar tutarlı ve istikrarlı bir dönüşüme vurgu yaparlar. Üniversite bir işletmeye, bilgi ve eğitim metaya dönüşmekte, bunun gereği olan adımlar atılmaktadır.

Ana doğrultuyu doğru saptamakla birlikte YÖK denilen sözde planlama örgütünün ve Türkiye’de yükseköğretim bürokrasisinin böyle bir teknik becerisinin, entelektüel kapasitesinin, “vizyonunun” olmadığını, olamayacağını iddia edeceğiz.

Tersine YÖK elitlerinin temel yönelimi, şık miyon/vizyon laflarının, kalite-Bologna mevzuatlarının, üniversite-sanayi işbirliği düzeneklerinin arasında gayet basit ve açık bir düsturla üniversiteyi otoriter bir biçimde herhangi bir devlet dairesi gibi yönetmek, eleştirel düşüncüyü ve itiraz eden sesleri bastırmak, muhalefeti ve politik olanı yok etmektir. Bütün örgütsel yapı buna yöneliktir.

Mevcut iktidar döneminde temel mevzuattaki ve karar belgelerindeki değişimleri bu açıdan ele alacak olan bu bildiri bir anlamda süslü lafların ardındaki yalın ve yavan olanı serimlemeyi amaçlamaktadır.

Akademisyenler Ve Devlet Baskısının Çoklu Yüzü:

Barış İçin Akademisyenler Örneği

Prof. Dr. Ayşen Uysal

Bu bildiri, 11 Ocak 2016 tarihinde 1128 akademisyenin imzasıyla kamuoyuna duyurduğu Barış İçin Akademisyenler (BAK) Bildirisi ertesinde, bildiriye imza atan üniversite öğretim eleman ve üyelerinin maruz kaldığı şiddet ve baskıyı analiz etmeyi hedefler. Bu analizi iki temel eksene oturtur: İlk eksen, BAK’ın maruz kaldığı risklerin türlerine göre değerlendirilmesi, ikincisi de, bu risk ve baskılar karşısında BAK mensuplarının verdiği yanıtlardır.

Toplumsal hareketler ve baskı literatürü dört risk türünü tasnif eder: yönetsel, adli, fiziksel ve toplumsal riskler (Wiltfang& McAdam: 1991). Barış için Akademisyenler açısından bu tasnif neyi ifade eder? Bu tasnifin ötesine geçmek mümkün müdür?

Bu riskler karşısında akademisyenlerin verdiği tepkiler/yanıtlar nasıl sınıflandırılabilir? A. Hirschman’ın (1995) Doğu Almanya örneğinden hareketle yaptığı *loyalty, voice* ve *exit* tasnifi ile M. Offerlé’nin *dayanıklılık kayıtları* (2012) kavramsallaştırması BAK örneğine nasıl uyarlanabilir?

Özetle bu tebliğ, BAK'ın Ocak 2016'dan beri yaşadığı süreci bilimsel kavramlarla analiz ederek, Türkiye'de akademinin halini değerlendirme konusu yapmaktadır.

12 Eylül'den 28 Şubat'a, 28 Şubat'tan OHAL'e:

O Halde Üniversite, Akademik Özgürlük ve Eğitim Öğretim Hakkı

Dr. Cenk Yiğiter, Kamu Hukuku Doktoru, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 679 sayılı KHK ile ihraç edildi

Türkiye, Osmanlı – Türkiye modernleşme sürecinin özel bir kavşağından geçiyor. Şüphesiz içinde yaşadığımız bu özel dönem iki yüzyıllık bir sosyal ve siyasal modernleşme sürecinden bağımsız değerlendirilemez. Bir sosyal bilimcinin bugüne bakarkenki temel motivasyonu da, aktüel olanı, tarihsel bir çerçeve içinde, süreklilikleri ve kopuşları görececek bir biçimde anlamlandırabilmektir.

Osmanlı – Türkiye modernleşme sürecini kabaca, bir geç modernleşme, kapitalizmin merkezine sonradan ve devlet eliyle eklenme süreci olarak okumak mümkündür. Bu kaba okuma tek başına elbette her şeyi çözmeye yetmez ancak bugünü anlamak için mühim bir başlangıç noktasıdır. 2002 yılında AKP'nin iktidara gelmesiyle, bu modernleşme serüveninin yeni bir mecraya girmiş olduğunu teslim etmek gerekir. 28 Şubat'ın hemen arifesinde yaşanan bu mühim iktidar değişikliği, toplumun ve siyasal yelpazenin pek çok farklı noktalarından hem heyecan hem endişe ile karışık duygu durumlara sebep oldu. AKP'nin iktidarının ilk yıllarında, demokratikleşme, Avrupa'ya salt ekonomik düzeyde değil, siyasal ve kültürel olarak tam entegrasyon, başta Kürt coğrafyası olmak üzere İnsan haklarının tesisi ve bölgesel olarak ilan edilmiş OHAL'in kaldırılması vaadinin derin bir heyecan ve aynı zamanda derin endişeler doğurması kaçınılmazdı. Bir kopuş dönemi olarak adlandırılabilir bu süreç, 2010 sonrasında hızla, "fabrika ayarları"na dönülmesi, sürekliliklerin kendini ortaya koyması ile son buldu. AKP, iktidara gelmesiyle yarattığı endişeli toplumsal kesimlerin endişelerini körüklerken, bu süreçten heyecan duyan toplumsal kesimlerin ise heyecanını hızla kaybetmelerine sebep oldu. 2013 Haziran İsyanı'nından sonra ise, toplumsal meşruluk kaybının ayyuka çıkması ciddi türbülanslara sebep oldu.

İşte bu sunumda, bu kopuş ve süreklilik ilişkilerini üniversite, akademik özgürlük ve bir insan hakkı olan, Anayasa'da ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerde bir temel hak olarak tarif edilmiş olan eğitim – öğretim hakkı üzerinden okumaya ve içinde bulunduğumuz süreci anlamaya ve modernleşme serüveninin nasıl bir yönde ilerleyeceğine dair öngörü ve spekülasyonlara yönelik bir kışkırtmada bulunmayı deneyeceğim. AKP bir yandan bir dönemi kapatma ve yeni bir rejim, yeni bir devlet, yeni bir cumhuriyet kurma iddiasındayken; ancient regime olarak tarif ettiği devletin aydınlanmacı, seküler yönlerini budarken, ona ait tüm ceberrut devlet geleneklerini yeniden çağırıyor. Cehennem kapıları açıldı ve bu sürecin "olağan" bir biçimde olağanlaşmayacağından eminiz. Peki bu süreç, Türkiye ve benzeri toplumlarda kültür ve siyaset için merkezi roller üstlenen üniversitemizi ve toplumun okumuş veyahut okumak isteyen ve Türkiye açısından cürmünden fazla yer yakan azınlıklarını nasıl ne şekilde etliyecek? Sunumunuz bunun üzerine bir tartışma başlangıcı olarak anlaşılmalıdır.

78. OTURUM

TÜRKİYE'DE DÜŞÜNCE HAYATI II

Niyazi Berkes'in Düşünce Dünyasında Batı Sorunu

Elif Türkislamoğlu, Ankara Üniversitesi, DTCE, Doktora Öğrencisi

Türkiye'nin son iki yüzyıllık tarihi ele alınırken başvurulan temel kavramlardan biri şüphesiz Batılılaşma olmuştur. Bu sürecin çıkış noktası, gelişimi, içinde barındırdığı çatışmalar, devlet ve toplum hayatındaki etkileri Türk düşün hayatının başat meselesi, çok sayıda çalışmanın da konusu olmuştur. Niyazi Berkes, Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Batılılaşma süreci üzerine çokça kafa yoran düşünürlerinden biridir. Batılılaşma sürecine eleştirel bir anlayışla yaklaşan Berkes, söz konusu süreci "çağdaşlaşma" olarak ele almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyıldan itibaren başlattığı yenileşme hareketlerini olumsuz bir gözle değerlendirirken Cumhuriyet dönemi devrimlerine olumlu bir biçimde yaklaşır. Çünkü Berkes açısından İmparatorluk, bu geç kalınmış çağdaşlaşma hareketini Batı ile bir bağımlılık ilişkisi içerisinde yürütmüştür. Cumhuriyetin kuruluşu ve Atatürk devrimleri ise bir çağdaşlaşma hareketi olduğu kadar, Batı emperyalizminden kurtulma sürecidir.

Niyazi Berkes, iki dönem arasında bu karşılaştırmayı yaparken Batılılaşma sürecini toplumsal, siyasi ve ekonomik yönleriyle ele alır. Türkiye'de Batılılaşma sürecine ilişkin eleştirilerde mesele daha çok kültürel ve siyasi yönüyle ele alınırken Berkes, meselenin ekonomik boyutunu ele alması bakımından Türk düşününde önemli bir tartışmayı da gündeme getirmiştir. Çünkü Berkes'e göre Osmanlı İmparatorluğu döneminde yenileşme hareketleri ve Batı'ya açılma ekonomik olarak Batı kapitalizmine bağımlılık düzleminde eklenmeyle son bulmuştur. Diğer yandan Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde laikleşme konusu Berkes'in çalışmalarında neredeyse merkezi konumdadır. Nitekim bu konuyu ele aldığı önemli yapıtı Türkiye'de Çağdaşlaşma ilk olarak 1964 yılında The Development of Secularism in Turkey başlığıyla İngilizce olarak yayımlanmıştır. Söz konusu eserin başlığından da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin çağdaşlaşma süreci aynı zamanda bir sekülerleşme hareketi olarak ele alınıp incelenmiştir. Bu konudaki diğer çalışması Teokrazi ve Laiklik'te daha ayrıntılı bir biçimde ele aldığı üzere sekülerleşme konusunu Hıristiyan-Batı ile İslam-Türk din/devlet düzenleri arasındaki farklarla birlikte irdeler. Bu bakımdan Türkiye'nin sekülerleşmesinin Batı'nınkinden farklı bir seyir izlediği görülmektedir.

Netice itibarıyla Niyaz Berkes Türkiye'nin Batılılaşma sürecinin anlaşılması bakımından temel kaynakları ortaya koyan Cumhuriyet dönemi aydınlarının önde gelenleri arasında yer almaktadır. Bu çalışmada onun düşünce dünyasında Batılılaşma sorunu Türkiye'nin yakın dönem tarihinde geçirdiği dönüşümle birlikte ele alınacaktır.

“Medeniyet Ailesi Kervanına Katılmak” ya da “Garb’ın Hatalı Cidallerinden Uzak Durmak” : Yunus Nadi’nin Düşüncesinde Batı İmgesi*

Pınar Aydoğan, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık

Türk modernleşme literatürü, temelde iki farklı tanımlamayla değerlendirilmiştir. Türk modernleşmesine karşı ilk bakış açısı, Kemalizm’i bir “Türk aydınlanması” olarak gören ve Kemalizm’in en temel nitelikleri olarak radikalizmi, devrimciliği, Batıcılığı, ilerlemeci ve gelişmeci tutumu ön plana çıkaran görüştür. Türk modernleşmesi hakkında eleştirel bakışa sahip ikinci görüş ise bu temel kabullerin aksine, Kemalizm’in sahip olduğu ilerlemeci, Jakoben ve inkılapçı tavrın arkasında, muhafazakâr düşüncenin temel kabullerine uyan yönlerinin bulunduğu, bu muhafazakâr yönelimlerin, muhafazakâr düşüncenin -dinsel düşünce- ile özdeşleştirildiği için gözden kaçırıldığına inanan ve Türk modernleşmesini «muhafazakâr modernleşme» olarak tanımlayan bir görüştür. Bu çalışmanın temel amacı, Türk modernleşmesine -muhafazakâr modernleşme- nitelmesi yapan bakış açısını referans alarak, Yunus Nadi’nin düşünce dünyasındaki “Batı” algısının, muhafazakâr düşüncenin ana kabulleriyle örtüştüğü yönlerini ortaya koymaktır. Çalışma 1929-1938 tarihleri arasında Yunus Nadi’nin Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan yazıları ile sınırlandırılmıştır. Yunus Nadi, Milli Mücadele’yi başladığı günden beri destekleyen bir gazeteci olmuştur. Yeni rejimin kuruluş aşamasında yazılarıyla, Mustafa Kemal’in her adımının yanında olan Nadi, Mustafa Kemal’in muhaliflerine karşı mücadele etmiştir. 1924 yılında Cumhuriyet Gazetesi’ni yayınlayan Nadi, yeni rejimin bir misyoneri olarak, yapılması planlanan her inkılap öncesinde, yazılarıyla kamuoyunu bu yeniliklere hazırlamış ve rejimin en büyük destekçisi olarak ön sıralarda bulunmuştur.

Rejimin kurumsallaştığı ve Kemalizm’i ideolojileştirme çabalarının olduğu dönemde kalemini, toplumda ortaya çıkan her muhalif hareket ve düşüncenin karşısında konumlandırmış ve rejimi halka anlatma misyonunu üstlenmiştir. Bu çerçevede ilerici, modernist, aydınlanmacı Kemalist rejimin bir numaralı savunucularından olan Nadi’nin “Batı” hakkındaki düşünceleri, aynı zamanda Kemalizmin Batıcılık anlayışının da ana kabulleridir. Hem Kemalizmin Batıcılık anlayışı hem de bu anlayışın içinde barındırdığı eklektik yapı, sahip olduğu muğlaklık ve muhafazakâr yönelimler, Nadi’nin fikir dünyasından oldukça rahat bir şekilde izlenebilir Yunus Nadi’nin “Batı” yorumunun, muhafazakâr düşünceyle kesişen yönlerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmanın yöntemi, Nadi’nin 1929-1938 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan yazılarının taranarak analiz edilmesine dayanmaktadır.

Çalışmada Nadi’nin “Batı” düşüncesi, üç başlık altında incelenecektir. Nadi için Batı, uyulması gereken tek «medeniyet»tir. Rejimin yeniliklerinin ya da rejime yapılan övgülerin Nadi için önemi büyüktür. Batı’nın onayı, rejiminde doğru yoldalığının meşruiyet kaynağıdır. Sadece Avrupalı olmak değil, Avrupalı sayılmak da Nadi’nin hedefleri arasındadır. Bu bağlamda birinci başlık altında Nadi’nin Batı’ya olan hayranlığı,

medeniyeti Batı olarak tanımlayışı ele alınacaktır. İkinci başlıkta, Nadi'nin düşünce mirasını devraldığı Jön Türkler'den bu yana cevabı aranan, "Batı'dan neler alınmalı" sorusu, Nadi'nin hem "batılı olmak" hem de "kendisi kalmak" ikilemi çerçevesinde tartışılacaktır. Son başlıkta ise Kemalist rejimin "kimseye benzemezliği" miti üzerinden Nadi'nin "demokrasi, sınıflı toplum, çok partili yaşam, liberalizm, özgürlük" gibi Batı kökenli bu kavramlara bakışı üzerinde durulacaktır.

Bu çalışma Yunus Nadi'nin "Batı" yorumunun, muhafazakâr düşüncenin temel kabulleriyle, kesişen yönlerini ortaya koymayı ve aynı zamanda Türk modernleşme literatüründe Kemalizm'in ilerici, modernist görünümünün arka planında yer alan muhafazakâr tutumun, rejimin önde gelen "Batıcı" bir aydını olan Yunus Nadi üzerinden incelenmesi, dönemin muhafazakâr düşünce ile bağı bulunmadığı düşünülen diğer modernist kimliğe sahip aydınlarının da aynı perspektif çerçevesinde ele alınmasına bir kapı aralamış olmayı hedeflemektedir.

*Bu çalışma Pınar Aydoğan'ın "Kemalizmin Muhafazakar bir Yorumu: Yunus Nadi" isimli doktora çalışmasından üretilmiştir.

Tanzimat'tan Erken Dönem Cumhuriyet'e Batı Endişesi

Onur Özgür

Batılılaşma, modernleşme meselesi belki de Anadolu coğrafyasında son yüz elli yıldır yaşayan herkesin şöyle ya da böyle etkilendiği, kimilerinin büyük tasası, kimilerinin ise toplumsal olanı anlamak adına kullanageldiği bir araç olarak düşünülebilir. Bu çalışmada her ne kadar esas istenen erken dönem Türkiye Cumhuriyeti aydınının, batı karşısında duyduğu sevgi-nefret sarmalını ve buna dayalı endişesini anlamak olsa da Osmanlı'nın son dönemiyle, Türkiye Cumhuriyeti erken dönemi arasındaki süreklilik de göz önünde bulundurularak, daha uzun dönemli bir analiz ortaya konmaya çalışılacaktır. Buna bağlı olarak, Ahmet Midhat Efendi'nin Bihruz Bey karakteri, ve bu tiplere yönelik duruşların ne'liği çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Peyami Safa ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun konuyu ileriki dönemlerde eserlerinde nasıl tartıştığı değerlendirilecektir. Bu bağlamda doğu-batı, kent-kır, dışılık-erillik, ileri-geri, gelişmiş-azgelişmiş, seçkincilik-halk, eski-yeni gibi ikilikler farklı yönleriyle bağlama oturtulmaya çalışılacaktır. Yine, sürecin anlaşılmasında edebi eserlere ve oradaki karakterlere başvurulacak olması yöntem olarak yeni olmasa da –ki Şerif Mardin'in de Osmanlı dönemi romanlarının büyük çoğunluğunu incelerken yaptığı gibi- toplumsal siyasal değişimin yol açtığı sorunları inceleyen, tezli romanların üzerinde durulacaktır. Burada Nurdan Gürbilek'in, romanları, Türkiye kültürünün kurucu ilkesini, üzerinde yükseldiği genel geçer özelliği ortaya çıkarmak için bir belge olarak kullanmayışı, ancak ondaki(yazardaki) uzun dönemli bir genelliğin, yaratmış olduğu endişeyi ve bu endişenin genel anlamıyla Türkiye edebiyatı üzerine belirleyiciliğini not düşmek de kullanılan yöntemin nasıllığını anlamak adına fayda görülmektedir. Bir başka yaklaşımsa, edebiyatçı oluşun, bilimsel düşünce, fen ve teknolojinin gelişmediği, mühendisliğin bilinmediği geleneksel Osmanlı toplumunda entelijansiyadan sayılması bu anlamda anlaşılabilir olduğu kadar, toplumsal dönüşümün kavranmasında belki de en önemli kaynaklardan sayılabilesinin de sebebi budur.

Son olarak düşün insanlarının ve edebiyatçıların bu tarihsellik içerisinde batıcılıkları,

bunların biçimleri, hangi vesilelerle hangi pozisyonları nasıl tuttukları, kimisinin zaman içerisinde gösterdikleri dönüşümler, sosyal, siyasal ve kültürel değişimlerin de hesaba katılarak anlaşılmaya çalışıldığı bir formda düzenlenmeye çalışılacaktır.

Çok Partili Hayata Geçişten Sonra Kurulan Sosyalist Bir Parti: Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi

Göktuğ İpek, İstanbul Üniversitesi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından uluslararası arenada yalnız kalmak istemeyen ve müttefik arayışına giren Türkiye, savaştan galip ayrılan devletlere yüzünü dönmüştür. Batılı devletlerin demokrasi ile yönetilmesini ve iç koşulları göz önünde bulunduran İsmet İnönü çok partili hayata geçişin önünü açmıştır. Çok partili hayata geçilmesi ile birlikte Türkiye'de çeşitli partiler kurulmaya başlanmıştır. 1946 yılında Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklik ile sınıf esasına dayalı parti, cemiyet, dernek vb. kurulmasının önü açılmış, bunun bir sonucu olarak kurulan partiler arasında sol eğilimli partiler de yer almıştır. Bu partiler arasında en etkili olanlardan biri Haziran 1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi olmuştur. Parti başkanlığı ve umumi katipliğini Şefik Hüsnü Değmer üstlenmiş, ayrıca TKP'nin önemli isimleri de partide görev almıştır. Parti, programını yayınladıktan sonra hızlı bir şekilde faaliyetlerine başlayarak kısa sürede birçok ilde örgütlenmiştir. Özellikle işçilerin sendikal örgütlenmelerinde oldukça önemli roller oynamış, çeşitli yayın organlarıyla sesini duyurmaya çalışmıştır. Ancak partinin ömrü çok kısa olmuştur. Zira Aralık 1946'da İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmıştır. 1947 yılında ise parti yöneticileri ve üyeleri tutuklanmış ve 1948 yılına kadar süren yargılamalar sonucunda mahkum olmuşlardır.

Bu çalışma ile çok partili hayata geçişten sonra kurulmuş en etkin sosyalist partilerden biri olan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin kuruluşundan kapatılışına kadarki süre içerisinde örgütlenişi ve sendikal faaliyetleri ele alınacaktır. Bu bağlamda, partinin yayın organlarından, dönemin basınından, partililerin anılarından ve konuyla ilgili diğer kaynaklardan yararlanılacaktır. Bu sayede Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi çerçevesinde çok partili hayatın ilk dönemlerinde Türkiye'nin ve Türkiye solunun durumu irdelenecektir.

Erken Cumhuriyette Pozitivizmin İzlerini Aramak

Beycan Mura, İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Özet: Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda ve tek parti döneminde etkili olan kadroların doğa bilimlerine özel önem atfeden bir dünya görüşüne sahip oldukları kanısı yaygındır. Buna yakın bir anlama gelmek üzere, cumhuriyetin pozitivist bir dünya görüşü temelinde yükseldiği de sıklıkla dile getirilir. İlginç biçimde bu kanının yaygınlığı araştırmacıların tek parti dönemi politikaları karşısındaki normatif değerlendirmelerinden bağımsız görünmektedir. Bu dönemi Türkiye'nin siyasi, iktisadi, kültürel bir atılım dönemi olarak değerlendirerek olumlayan araştırmacılarla tek parti rejimini eleştirel bir yaklaşımla ele alan araştırmacılar arasında fen bilimlerinin ve pozitivistin erken cumhuriyet dönemi seçkinlerinin düşünce biçiminde ve

politikalarında belirleyici olduğu konusunda bir ihtilaf yoktur. İlk gruptakiler cumhuriyet seçkinlerinin fen bilimlerinden ve pozitivistlerden ilham almış olmasını ilerleme, çağdaşlaşma, kalkınma, uygarlaşma gibi kavramlar çerçevesinde olumlarken çok daha heterojen bir küme oluşturan ikinci gruptakiler aynı olguları geleneksel manevi değerlerin terkiyle ya da bir tür toplum mühendisliğine yönelmeyle ilişkilendirerek reddederler.

Bu yaygın ortak kabüle karşın 1930'ların Türkiye'sinde pozitivistlerin gerek seçkinlerin düşünce dünyalarında, gerekse devlet politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında somut olarak ne anlama geldiği yeterince tartışılmamıştır. Tek parti rejiminin kalıcılaştığı ve kurumsallaştığı bu dönem cumhuriyetin kurucu kadrolarının gündelik siyasi mücadelenin ötesine geçen ideolojik yönelimlerini sergileyebildikleri bir dizi gelişmeye konu olmuştur. İstanbul Darülfünununun İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesi bunun en önemli örneklerinden biridir. Bu dönüşüm kapsamında İstanbul Üniversitesinde Türkiye'nin ilk felsefe bölümü kurulmuştur. Bu bölümün kadroları, ders programı, yayınları, toplumun geneline yönelik konferansları dönemin Türkiye akademisinin ve seçkinlerinin pozitivistlere ve bilimin toplumsal rolüne yaklaşımının değerlendirilmesi için önemli bir veri kaynağıdır. Bu çalışmada, dönemin İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nün yukarıda zikredilen tartışma açısından ne gibi veriler sunduğu tartışılacaktır.

79. OTURUM

İŞÇİLER, SENDİKALAR, DİRENİŞ

Sınıf, Direniş ve İletişim: SEKA, TEKEL ve Metal Direnişi Örnekleri

Okutman Cansu Alaçam Kamiloğlu, Amasya Üniversitesi

Bu çalışma neoliberal politikalar ve mevcut yasalarla grev hakkı elinden alınan ve sendikalaşması engellenen işçi sınıfının direniş anında ne tür iletişim pratikleri geliştirdiği ve iletişim araçlarıyla nasıl örgütlendiği incelemiştir. Ayrıca işçilerin gözünden ana akım ve alternatif medyada sınıfın temsili mercek altına alınmıştır. Bunun için, gerçekleştikleri dönemlerde gündemde büyük oranda yer tutan 2005 SEKA, 2010 TEKEL ve 2015 Metal direnişlerine katılan işçilerle görüşülmüştür. Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakatlar yürütülmüş, direnişlere katılan toplamda 16 işçi ve bir gazeteci ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Direniş esnasında sendika-işçi, sendika-kamuoyu ve işçi-işçi iletişiminin nasıl gerçekleştiği, direnişin ana akım ve alternatif medya kuruluşlarının nasıl temsil edildiği, hangi iletişim araçlarının işçiler tarafından örgütlenme aracı olarak kullanıldığı ve direnişin başarısıyla iletişim araçları arasında nasıl bir bağ kurulduğu araştırmancın cevap aradığı sorulardır. Çalışmanın elde edilen bulgular yalnızca Selüloz-İş'in hem direniş öncesi hem de sonrasında işçilerle ve kamuoyuyla kapsamlı ve düzenli bir iletişim kurduğunu, diğer sendikaların baskıcı ve antidemokratik sendikacılığı tercih ettiğini ortaya çıkmıştır. Ayrıca, üç direnişe katılan işçiler tümü medya iktidar ilişkilerinin haber içeriğini etkilediği, sınıfın oldukça düşük oranlarda temsil edildiğini düşünmektedirler. Örgütlenme anlamında yeni iletişim teknolojilerini en etkili kullanan işçiler ise Metal direnişinde yer almış işçilerdir. Yeni iletişim teknolojilerinin sınıf dayanışması ve mücadelesine katkı sağlayacağı konusunda yalnızca Metal işçilerinin olumlu bakış açısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Grev ve Direnişlerde Kadın Deneyimlerini Tekel Direnişi Örneğinde İncelemek

Mine Dilan Kıran, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın emeği, toplumsal yaşamın her alanında erkeklere göre daha az yer alırken görünmeyen emek olarak da ailede ev ve bakım hizmetlerine devam etmektedir. Ev yaşamı dışına çıkan kadın, toplumsal rollerin sınırladığı biçimlerde çalışma hayatında yer almaktadır. Bu sınırlamalarla çalışma hayatında yer alan kadının emeği ikincil emek, işgücü ucuz iş gücü, geliri ise esas gelir değil yedek/ destek gelir olarak görülmektedir. Kadınlara atfedilen toplumsal roller ve ataerkil bakış açısının bir sonucu olarak hayatın

her alanında ikincil konumda bırakılması gibi direniş sırasında da pasif ve ikincil konumda olması beklenmektedir. Ancak kadın emeğinin tüm bu algılanış biçimlerine karşı kadınlar ikincil konumda kalmamak adına mücadele vermiş, emek mücadelesinden vazgeçmemiş, birçok grev ve direnişte yer almış, öznesi olmuş, eylemi örgütleyen ve güçlendiren bir rol üstlenmişlerdir.

Bu nedenle grev ve direnişlere katılan kadınların emek mücadelesinde yaşadıkları deneyimlerin gündelik hayatlarında da toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde karşılık bulduğu düşünülmektedir. Erkek işçi, gündelik hayatta zaten sahip olduğu ataerkiyi grev ve direniş süresince ya da sonrasında da sürdürmektedir. Ancak kadın işçi için durum daha farklıdır. Grev ve direniş boyunca aileden ya da toplumdan gelen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı birçok sorunla mücadele etmektedir. Grev veya direniş boyunca karşılaştıkları bu sorunlarla da mücadele eden kadınlar, erkeklere göre daha farklı deneyimler yaşamakta ve bu deneyimleri, çalışma hayatı dışında da karşılık bulmaktadır.

Bu çalışmada, kadınların emek mücadelesindeki yerini ve önemini ortaya koymak, grev ve direnişlerde cinsiyete dayalı ayrımcı politikaları incelemek, Tekel direnişi sırasında ve sonrasında tecrübelerinin hayatlarını nasıl şekillendirdiğini araştırmak amaçlanmıştır. Tekel direnişine katılan kadınların direniş sırasında ve direniş sonrası hayatlarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından değerlendirilmesi, direnişin deneyimlerinin daha sonraki yaşamları üzerindeki etkisi irdelenecektir. Bu değerlendirmeye kapsamında inceleme alanı olarak Tekel'in özelleştirilme sürecinde 2009-2010 yıllarında Ankara'da gerçekleşen Tekel direnişi ve Tekel direnişine katılan kadınlar seçilmiştir. Direnişe katılan kadın işçilere yönelik olarak Diyarbakır, Batman, İzmir ve İstanbul'da bir saha çalışması yapılmıştır.

DİSK'in Kuruluşundan 15- 16 Haziran'a Fabrika İşgalleri: Sendikayı Savunma Eylemlerinden 15- 16 Haziran Direnişine

Meliha Kaplan, Kocaeli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi, Yüksek Lisans Öğrencisi

1967- 1970 yılları arasında birçok fabrikada toplu iş sözleşmelerinde yaşanan uyuşmazlıklar, yetki mücadeleleri, sendikal faaliyetler nedeniyle işten çıkarmalar, sendika seçme özgürlüğünün engellenmesi gibi farklı gerekçelerle çok sayıda işgal eylemi gerçekleştirildi. Fabrika işgallerinin büyük kısmının amacı, işyerlerindeki sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılmasının yanı sıra mücadeleciler sendikayı savunmak, sendikaya sahip çıkmaktı. Bu işgaller, emek tarihi ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) mücadele tarihi açısından oldukça önemlidir.

Sendikalaşmak ve sendika seçme hakkını özgürce kullanabilmek amacıyla 1960'lı yıllarda çok sayıda fabrika işgal edildi. DİSK'in kuruluşuyla birlikte yoğunlaşan işgallerden ilki 4 Temmuz 1968'de **Derby Lastik Fabrikası**'nda gerçekleşti. Derby işgali 1968 yılının ilk önemli işgali oldu. Derby işgalinden ardından 11 Eylül 1968 yılında **Emayetaş Fabrikası** işçiler tarafından işgal edildi. İşçi hareketleri açısından en direnişli yıllarından olan 1969 yılında ise ağustos ayının sıcaklığı Demir Döküm'ün sıcaklığıyla buluştu. 31 Temmuz 1969'da **Türk Demir Döküm Fabrikası** işgal edildi. 1969 yılının son günlerinde işçi sınıfı tarihinin en üzücü olaylarından biri yaşandı. 29 Aralık 1969'da ücretlerini almak için fabrika önüne gelen **Gamak Fabrikası** işçilerinin eylemine polis tarafından ateş açılması sonucu, fabrika işçisi Şerif Aygün polis kurşunuyla öldürüldü. Fabrika işgallerinin yaygınlaştığı bir dönemde Gamak işçilerinin eylemine polisin sert müdahalesi ve Aygün'ün ardından yapılan açıklamalar, işçi eylemlerine devlet müdahalesinin daha da sertleşeceğinin sinyallerini verdi. 1970 yılı ise işçilerin mücadele yılı oldu. 15- 16 Haziran'dan hemen

önce çok sayıda direnişin gerçekleştiği **Sungurlar Kazan Fabrikası**'nda 25 Mart, 8 Nisan ve 4 Mayıs 1970'te oturma ve işgal eylemleri yapıldı.

1970 yılında Sendikalar Kanunu'nda yapılmak istenen düzenlemelere karşı başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesinde bulunan birçok fabrikada 15- 16 Haziran günü işçiler direnişe geçti. DİSK ve DİSK'e bağlı sendikaların faaliyetlerinin kısıtlanmasını amaçlayan bu değişikliğe karşı direnişe geçen işçilerin büyük kısmı işgallerin yaşandığı fabrikalarda çalışmaktaydı. İşgal eylemlerinin yaşandığı fabrikaların bulunduğu bölgeler, bu iki uzun günün doğmasında büyük etkisi olan, 15- 16 Haziran eylemlerinin en güçlü olduğu işçi havzalarıydı. Bu bağlamda çalışmamızda ilk olarak sendikal hareketin 1960'lı yılları, sendika özgürlüğü ve sendika özgürlüğünün bir gereği olarak referandum uygulamasının önemi üzerinde duruldu. Sınıf hareketi tarihinin en önemli eylem biçimi ve mücadele deneyimi olarak tarihe geçen, sendikayı savunmak amacıyla yapılmış olan fabrika işgalleri 15- 16 Haziran'a giden süreçle birlikte değerlendirildi.

İşçilerin 1968'i: Metal Sektöründe Sendikalaşma Mücadelesi, 1968-1970

Dr. Özgür Balkalç, Araştırmacı

Türkiye'de 1960'lı yılların ikinci yarısı yoğun kolektif eylemlere sahne oldu. Özellikle İstanbul ve Ankara'da üniversite öğrencileri gerek kendi sorunlarından, gerekse de ülke siyasetinin önemli gündemlerinden yola çıkarak kolektif mücadeleler sergilediler. Benzer şekilde, ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşayan köylüler protesto eylemlerinden toprak işgallerine kadar çeşitli kolektif direnişlere gittiler. Söz konusu eylem dalgasının bir yansıması işçiler arasında da görüldü. Çorum'daki Alpagut madenlerinde ya da Adana'daki Bossa fabrikasında işçiler haklarını almak için kolektif eylemlere giriştiler. Hiç kuşkusuz, söz konusu eylemlerin en yoğun ve sert mücadelelere sahne olanları ise İstanbul'da özel metal sektöründe yaşandı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve yoğunlukla 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren İstanbul'un çeşitli semtlerinde sayıları hızla artan metal fabrikaları, 1968-1970 yılları arasında fabrika sahipleri ve yöneticiler ile işçiler arasında, özellikle işçilerin sendika seçme özgürlüğü etrafında çeşitli mücadelelere sahne oldu. Bu sunuş Türkiye'nin en önemli sınıai sektörlerinden birisi olan metal sektöründe, 1968-1970 yılları arasında yoğunlaşan kolektif işçi sınıfı eylemlerine odaklanacaktır.

Sunuşun ilk bölümünde, kolektif eylemlerinin altında yatan işçi sorunları ve işçilerin fabrika deneyimleri tartışılacaktır. İstanbul metal işçilerinin en önemli iki sorunu olarak ücret düşüklüğü ve işçilerin sendikalaşmasına ve/veya sendika seçme özgürlüğüne yönelik işveren/yönetici baskısı ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu bölümde söz konusu kolektif eylemlerde işçilerin en temel talebi olarak öne çıkan bu iki sorunun İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1960'lı yıllara kadar olan serencamına odaklanılacaktır.

Ancak, kolektif eylemler literatürünün son 40 yılda içerdiği tartışmalar ve yaşadığı dönüşüm, toplumsal sorunların tek başlarına kolektif eylemleri açıklamak için yeterli olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla sunuşun ikinci bölümünde Charles Tilly ve Sidney Tarrow tarafından geliştirilen siyasi fırsat yapısı ve çatışmacı siyaset kavramlarından hareketle, işçilere önemli siyasi fırsat yapıları sunan siyasal rejimdeki dönüşümler tartışılacaktır. 1960 darbesinden sonra kamusal alanda yoğun bir şekilde tartışılan sosyal adalet, grev hakkı gibi kavramların, sol-sosyalist hareketler ve çatışmacı siyasetin yükselmesinin, İstanbul metal işçilerini taleplerini kolektif olarak dillendirme konusunda cesaretlendiren önemli faktörler olduğu savunulacaktır. Bölümde son olarak

İstanbul metal işçilerinin ilk sendikası olan Maden-İş sendikasının yaşadığı ideolojik dönüşümün 1968-1970 eylemlerinde önemli bir rol oynadığı iddia edilecektir.

Üçüncü ve son bölümde, söz konusu eylemlerin bazı temel özelliklerine değinilecektir. İşçilerin sendikal özgürlük ve ücret artışı olarak öne çıkan taleplerinden kısaca bahsedildikten sonra eylemlerin sektördeki yaygınlığı ve radikal karakteri üzerinde durulacaktır. Bu bölüm, kolektif eylemler vasıtasıyla işçiler arasında yaygınlaşan ortak dil ve bilince ve bunların sonrasına devrettiği miras üzerine bazı gözlemlerle sona erecektir.

Hem yaygınlığı hem de radikalliği açısından, mülkiyet sahipleri arasında ciddi bir endişeye yol açan metal işçilerinin kolektif mücadeleleri, Türkiye emek tarihi ve kolektif eylemler tarihi açısından özel bir önem arz etmektedir. Bu anlamda söz konusu sunuş özelden Türkiye emek tarihçesinin bu dönemi ele alan çalışmalarına, daha genel olarak da Türkiye'nin 1945 sonrası siyasi ve toplumsal tarih yazınına bir katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Lojistik ve Ulaştırma Alanında Sendikal Mücadeleler: Olanak ve Sınırlılıklar Üzerine Bir Analiz*

Yrd. Doç Dr. Çağatay Edgücan Şahin, Ordu Üniversitesi, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı

Pekin Bengisu Tepe, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bu çalışma Türkiye'de "taşımacılık" ve "gemi yapımı ve deniz taşımacılığı, ardiye ve depoculuk" işkollarında örgütlü sendikaları örgütlenme problemleri, işveren stratejileri, sendikalar arası rekabet v.b. unsurlar açısından odağına almaktadır. Çalışmada öncelikle lojistik ve ulaştırma alanlarındaki sendikaların mevcut durumu ortaya koyulacaktır. Bunun ardından sektördeki sendikaların geleceği açısından bir projeksiyon çizilmeye çalışılacaktır. Çalışmada yarı yapılandırılmış soru kağıdı kullanılarak sektördeki sendika yöneticileri ile (başkan, genel sekreter, örgütlenme uzmanı) görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca çeşitli sendikalarda örgütlenme sürecini yürüten öncü işçilerle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı Ocak-Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

*Bu çalışmanın daha geniş bir versiyonu, Nisan 2018'de Pluto Yayınları'ndan çıkacak olan **Choke Points: Logistics Workers Disrupting the Global Supply Chain (Wildcat)** başlıklı derlemenin "Logistics Workers' Struggles in Turkey: Neoliberalism and Counterstrategies" başlıklı 12. Bölümü olarak yer alacaktır.

80. OTURUM

TÜİK YENİ MİLLİ GELİR SERİSİ ve BÜYÜMEYİ ÖLÇME SORUNLARI

Türkiye’de GSYH ve İnşaat İlişkisi: Tuhaf mı Tuhaf

Doç. Dr. Alper Duman, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) son 10 yılda (2008 ve 2016 yıllarında) iki kez GSYH hesaplamalarını revize etti. Toplamda 35-40 %'in üzerinde ekstra büyüme getiren bu revizyonların özellikle ikincisi büyük bir şüpheyle karşılaştı. Bu çalışmada bu revizyonun ne kadar akla ve mantığa yatkın olabileceği çeşitli kanallardan sorgulanmaktadır. Çalışmanın üç katkısı vardır. Birincisi, girdi-çıkıtı tablolarında inşaat sektörünün teknik ve Leon-tieff katsayılarının 2002 yılından 2012 yılına inanılmaz sıçramalar gösterdiğini bulgulamaktır. İkincisi, OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında inşaat sektöründeki bu katsayı sıçramalarının beklenmedik ölçüde garip olduğunu ortaya koymaktır. Üçüncüsü, yeni hesaplama yönetiminin temeli olan şirket bilançolarındaki büyüklüklerin de bu revizyondaki sıçramaları şüphede bıraktığını belgelemektir.

Türkiye’de Milli Gelir Revizyonunun Sonuçları: OECD ve AB ile Bir Karşılaştırma

Prof. Dr. Osman Aydoğuş, Ege Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

Birleşmiş Milletler tarafından II. Dünya savaşından sonra bir Milli Hesaplar Sistemi (SNA) geliştirmiştir. Bu çok kapsamlı hesaplar sisteminde düzenli olmayan aralıklarla iyileştirmeler yapılmaktadır. BM bu çerçevede son olarak SNA-1993 sisteminde değişiklikler yaparak SNA-2008 sistemini oluşturdu. Ülkeler kendi takvimlerine göre revizyonlar yaparak yeni SNA'ya geçtiler. Avrupa Birliği de, SNA-2008'i esas alan ESA-2010'i (Avrupa Hesaplar Sistemi) oluşturdu. 2010'ların ortasına gelindiğinde hem dünyanın hem de AB'nin belli başlı ekonomileri yeni milli hesaplar sistemine geçmişlerdi. Japonya ile birlikte yeni sisteme en son geçen ülkeler arasında yer alan Türkiye ise ESA-1995'ten ESA-2010 sistemine 2016 yılının Aralık ayında açıklanan revizyon ile geçti.

TÜİK'in ESA-2010 çerçevesinde hazırladığı milli gelir serileri açıklandığında, revizyonun hem kaynakları hem de sonuçları açısından, milli gelir serilerinde düzey, oran

ve büyüme hızları açısından daha önce hiçbir dönemde ve hiçbir ülkede görülmemiş boyutlarda olağanüstü değişiklikler getirdiği görüldü. Sorunlu, arızalı, kabul edilemez, vb. niteliklemlerle adlandırılan bu revizyon iktisatçılar arasında geniş tartışma, eleştiri ve karşı çıkışlara yol açtı. Özellikle 2009 sonrasında revizyon sonrasında GSYH düzeyi, büyüme hızı, yatırım ve tasarruf oranları ve verimlilikte kaydedilen çok büyük artışlar nedeniyle Türkiye ekonomisi için yapılan her türlü irdeleme, değerlendirme ve analizler ile plan, program, bütçe ve planlar geçersiz hale geldi.

Bu çalışmada TÜİK'in 2016 GSYH revizyonunu kaynakları ve sonuçları açısından OECD ve AB ekonomileriyle karşılaştırmalı olarak irdelemeye çalışacağız. 2016 revizyonu sonrasında, yeni ve eski milli gelir serileri arasındaki olağanüstü ve kabul edilemez farklar çok büyük ölçüde inşaat sektöründen kaynaklandığı için inşaat sektörü karşılaştırmamızın odağında yer alacak.

Yeni Ulusal Gelir Serisi Üzerine Bazı Gözlemler...

A. Yavuz Ege

Aralık 2016'da, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), yeni ulusal gelir serisini açıkladı. Bu, 2008 SNA (System of National Accounts) ve 2010 ESA (European System of Accounts)'ya uyumun gereği olmasının yanı sıra, bir ana revizyonu da kapsamaktaydı. Yeni seride gözlenen önemli değişmelerin asıl kaynağı, SNA 2008 ve ESA 2010'a uyumun gereklerinin çok ötesindedir ve TÜİK'in ifadesiyle ölçüm sorunlarından kaynaklanmıştır. Ancak, eski ve yeni Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyüklükleri arasındaki farkların finansal kriz sonrası dönemde giderek büyüyen bir seri şeklinde artış göstermesi dikkat çekicidir. Yeni seri ile eskisi arasında sadece mutlak büyüklükler açısından değil büyüme hızları itibariyle de ortaya çıkan önemli farkların dışında, harcama ve sektörel üretim bileşenlerinin ulusal gelir içindeki paylarında da dikkat çeken değişimler görülmektedir. Üretim sektörlerinin ulusal gelir içindeki payları açısından en dikkat çeken değişiklik, inşaat sektörünün payındaki önemli artıştır. Talep yönünden ise, özellikle eski seride ulusal gelir içindeki payı yüzde 70 civarında olan özel tüketimin payının yüzde 60 düzeyine kadar inmesi ve sabit sermaye yatırımları ve ulusal tasarrufların radikal biçimde yükselmesi son derece dikkat çekici olmuştur. Eski seriye dayanılarak yapılan makroekonomik analizler anlamsızlaşmış, bunlara istinaden belirlenen politikalar ve alınan önlemler boşlukta kalmıştır. Bu sunumda, eski ve yeni seriler açısından bazı karşılaştırmalar yapılacak, özellikle ulusal gelirin harcamalarla ilgili bileşenleri yönünden önem taşıyan bazı konular tartışılacaktır.

Türkiye Ekonomisi'nde Hükümetler ve Makroekonomik Başarım 1923-2015

Doç. Dr. Koray Yılmaz, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İİBF, İktisat

Hasan, Koçbıyık, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Türkiye ekonomisi 1923'ten günümüze çeşitli evrelerden geçmiş, değişen ekonomik performanslar sergilemiştir. Bu performanslar genellikle gelişme stratejileri, sanayileşme modelleri, iktisat politikaları bağlamında analiz edilmiş ve kapsamlı bir bilgi birikimi ortaya konmuştur. Bu sunumda, bahsedilen bu çalışmalara alternatif olarak değil ancak tamamlayıcı bir bilgi oluşturması anlamında ekonomik performanslar farklı hükümet dönemleri bağlamında analiz edilecektir. Bu amaçla 1923-2015 dönemi Türkiye ekonomisi için farklı hükümetler bağlamında geliştirilen makroekonomik başarımlar indeksleri ortaya konacaktır. A. Okun'un çalışmaları ile başlayarak R. Barro'nun katkıları ile geliştirilen bu alanda farklı makroekonomik göstergeler kullanarak başarımlar indeksleri oluşturmak mümkündür. Bu çalışmada 1923'den bu yana Türkiye ekonomisi verilerinden hareketle farklı hükümet dönemleri için makroekonomik başarımlar indeksleri oluşturularak hükümetler açısından bir karşılaştırma yapmak amaçlanmıştır. Böylelikle bir yandan 1923'ten bu yana farklı hükümetlerin performanslarını karşılaştırmak mümkün olacak diğer yandan yaklaşık 15 yıldır iktidarda olan partinin makroekonomik başarımlar noktasında tarihsel gelişme süreci içindeki yeri karşılaştırmalı olarak ortaya konabilecektir.

81. OTURUM

EMEKÇİLERİ İZLEMEK – SİNEMAMIZDA SINIF, KÜLTÜR, BİLİNÇ ve DİRENİŞ

Sinemada İşçi Sınıfı Temsiline Lirik Bir Yorum: *Bitmeyen Yol*

Özlem Göze Okur

Duygu Sağıroğlu'nun ilk ve en başarılı yönetmenlik deneyimi olarak kabul edilen filmi *Bitmeyen Yol*, köyünden İstanbul'a göç edenlerin dramını anlatır. Sanatçının memleket gerçeklerini anlatma isteği, gerçeklerin sanatla ifade edilebilme olanağı, nasıl ifade edildiği, izleyenleri ile ilişkisi, toplumsal tarihle ilişkisi gibi bileşenler çerçevesinde değerlendirildiğinde, bir yandan filmin kapsamlı analizine olanak sağlarken, diğer yandan da toplumsal dönüşümün işçi sınıfı kültürünün oluşum biçimleri üzerindeki etkilerini izlemenin yolunu açacaktır. Zira toplumsal gerçekliğin sanatsal anlatımının olanaklı olup olmadığı, dönemin sansür gerçeğiyle, nasıl ifade edildiği noktası, sinema tarihinde o döneme denk düşen toplumsal gerçekçi akım ile, filmin izleyenleri açısından değerlendirilmesi, gördüğü ilgi oranı ile ve son olarak toplumsal tarihle ilişkisi de memlekette hâkim olan üretim tarzı, buna bağlı olarak kentlerin ve köylerin aldığı yeni biçimler, köylüler, köylü işçiler, işçiler ile bağlantılıdır. Bu çalışma amacını, söz konusu bağlantıları izleyerek, 1960'lı yıllarda Türkiye'nin maddi yaşamda geçirdiği dönüşümün, siyasal ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini *Bitmeyen Yol* filmi üzerinden incelemek olarak belirlemiştir.

Türkiye'de kapitalizme geçiş sürecinde yaşanan dönüşümleri anlamak, emeğin geçirdiği süreci de çözümleme olanağı verecektir. Emeğin tarihsel izini sürerken sanat ürünleri de bize bu alanda kaynaklık eder. Bu çalışmanın değerlendirme alanı, sinemanın sınıf bilinci ve sınıf kültürünün oluşumu ve bu olguların mekân ve zamanla bağlarını kavramada önemli bir araç olduğu kabulü ile sınırlıdır. Köylülüğün tamamlanmamış dönüşümüne tanıklık ettiğimiz *Bitmeyen Yol* filmi de bu sanat ürünlerinden biridir. İşçileşme sürecinin ilk aşamaları filmin merkezinde yer alır. Köyünde mülksüzleşen ve dolayısıyla artık kendi üretim aracına sahip olmayan insanlar, ülkenin sanayi ve tarım politikalarının bir sonucu olarak giderek yoksullaşır ve nihayetinde emeğini satmak üzere kente doğru yola koyulur. Köyde geçimini sağlayamayıp İstanbul'a göç eden insanların yaşam mücadelesini konu edinen filmde, sınıfsal çatışmaların nedenlerine yönelik bir sorgulamadan çok, köylü işçilerin işçileşme yolunda attıkları ilk adımların duygusal betimlemesi izlenir.

'Toz Bezi' Filminde Kimlik, Sınıf ve Dayanışma

Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

İrkçılık, belirli işleri yapanların sayısının tarihsel koşullara göre daraltılmasına veya genişletilmesine olanak sağladığından, kapitalist üretim biçimi için son derece işlevsel bir rol yüklenir. İrkçılık aracılığıyla belirli bir kültürel, dini veya etnik gruba mensup insanlar üretim süreçlerinde belirli şekillerde konumlandırılır. İstanbul'un kültürel çeşitliliği söz konusu işleyiş için bir zenginlik kaynağına dönüş(türül)mektedir. Söz konusu kültürel çoğulluğa dahil olan toplumsal cemaatlerden birini de Kürtler oluşturmaktadır. *Toz Bezi* filmi, ırkçılık gibi araçlarla işleyen yeni bir birikim stratejisi döneminde İstanbul'da yaşayan iki Kürt kadın işçiye odaklanmaktadır. Film bölüşüm düzeyindeki dayanışmanın güçsüzlüğünü sergilemekte fakat bu dayanışmanın Kürt kimliği üzerinden siyasal alanda bir dayanışmaya dönüşebileceğinin işaretini de vermektedir. Bu ise sınıf, kimlik ve siyaset arasındaki dönüştürücü ilişkiyi düşünmeye yardım ediyor.

'Başka Dilde Aşk' Filmini Başka Bir Dilde Okumak

Arş. Gör. Hasan Kürşat Akcan, Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

Bu çalışma bir sinema filminin gündelik hayat, emek süreçleri, dayanışma ve direniş temaları etrafında, sınıf kültürü bağlamında ele alınarak analiz edilme çabasıdır. Sinema filmleri de tıpkı kitaplar ve makaleler gibi birer metindir ve belirli bir sorunsal etrafında analiz edilip yorumlanabilirler. Türkiye'de 2009 yılında vizyona girmiş olan *Başka Dilde Aşk* filmi ilk bakışta bir aşk filmi gibi duyulsa da; çağrı merkezi çalışanlarının emek süreçlerine detaylı biçimde yer vermesi onu aşk filmi olduğu kadar bir işçi filmi olarak değerlendirilebilmesini de mümkün kılacak niteliktedir.

Sinemamızda emekçilerin gündelik yaşam, emek süreci ve direnişini konu edinen pek çok filmin kahramanları hep "mavi yakalı" olarak da addedilen klasik işçi sınıfıydı. *Başka Dilde Aşk* filmi ise "beyaz yakalı işçilik" deneyimine tanık olmamızı sağlıyor. Bu film vesilesiyle bu sunumda emek sürecinin etkisinin gündelik yaşama taşınmasının örnekleri "duygulanımsal emek" kavramı çerçevesinde ele alınarak analiz edilecektir. Aynı zamanda filmin geçtiği zamanın Türkiye'si üzerine çalışmamızın sorunsalı ve temaları ile ilişkili olduğunu düşündüğümüz ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmelerin de bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Göçü Farklı Sınıfsal Konumlarda Deneyimlemek: Gelin-Düğün-Diyet

Güneş Gümüş, Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü

Ömer Lütfi Akad tarafından 1973-75 yılları arasında çekilen ve sinema tarihimizin ilk üçlemesi olan "Gelin-Düğün-Diyet" filmleri, köyden kente göçün yarattığı etki ve değişimi farklı sınıfsal gerçeklikler temelinde ele almaktadır. Bu üçlemede, köyden kente göçmüş emekçi kesimlerin karşı karşıya kaldığı vahşi koşullara üretim sürecindeki farklı pozisyonlardan kaynaklanan tepkileri anlatılmaktadır. Bir tarafta fabrikalardaki örgütlü işçi sınıfının umutlu, dayanışmacı ve geleceği için mücadele eden kesimleri, diğer

tarafıta yoksulluğun içinde en kötü koşullardan gelerek fabrikada iş bulduğu için kendini şanslı gören işçilerin içindeki tutucu eğilim; öbür yanda seyyar satıcılık yapan ataerkil geleneksel ailenin yaşam savaşındaki yozlaşması ve parçalanması, bir başka tarafta ise sermaye birikimi için bütün insani değerleri bir kenara bırakan bir küçük burjuva ailesi karşımıza çıkmaktadır. Üçlemenin filmlerinde aynı zamanda, toplumda güvenli bir sığınak olarak görülen geleneksel ailenin vahşi şartlarda kendi içerisinde zayıfların (kadınlar, çocuklar ve küçük erkek kardeşler) hayatının karartıldığı bir cehenneme döndüğü görülmektedir. Bu çalışma, “Gelin-Düğün-Diyet” üçlemesi temelinde kırdan kente göçün hayatı (alışkanlık, değer ve düşünce dünyasını) şekillendirmesinde farklı sınıfsal konumların etkilerini ele almayı hedeflemektedir.

Deneyimin Getirdikleri: ‘Maden’ Filmi ve Sınıf Bilinci

Başak Turan, Ankara Üniversitesi, DTCE, Sosyoloji Bölümü

Bu çalışmada Yavuz Özkan’ın hem senaristi hem de yönetmeni olduğu 1978 yapımı *Maden* filmi incelenecektir. Çalışmanın asıl problemi sinematografik bir eleştiri ortaya koymak değildir. Daha ziyade seçilen temalar üzerinden sosyolojik bir bakış açısıyla filmin değerlendirmesi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kültürü ve toplumsal yapıyı anlamak ve analiz edebilmek için kültürel ürünleri bir araç olarak kullanabileceğimiz varsayımından yola çıkarak, Maden filmi üzerinden dönemin Türkiye’sinin siyasal, ekonomik ve kültürel koşulları ortaya konulacaktır. Bu bağlamda öncelikle filmin çekildiği dönemin Türkiye’sine dair bir değerlendirme yapılacak ve bunu yaparken filmdeki paralelliklere (kentlerdeki siyasal ve toplumsal atmosfer, anti-sosyalist eğilimler vb.) dikkat çekilecektir. Sonrasında filmdeki işçilerin deneyimledikleri aracılığı ile geçirdikleri dönüşüm ele alınacaktır. Çalışma koşullarının neticesinde madende yaşanan ölümleri “mukadderat”, “alın yazısı” gibi inanç klişeleriyle kabullen işçilerin filmin sonunda neler yaşayarak nasıl bir dönüşüm geçirdikleri aktarılacaktır. Son olarak da filmin önemli karakterlerinden biri olan Halkacı Kadın sinemada kadın karakterlere atfedilen stereo tipleri de düşünerek incelenecektir.

82. OTURUM

KADIN EMEĞİ

Akrabalık İlişkilerinin Kadınların alışma Yaşamlarına Etkileri

Yrd. Doç. Dr. Sıdar ınar, Mardin Artuklu Üniversitesi

Güneydoğu Anadolu'da kadınların işçileşme süreçleri ile ilgili oldukça sınırlı bir bilgiye sahibiz. Bu bölgede yaşayan kadınların konu edildiği sınırlı sayıdaki araştırmada kadınların aile içi konumları, evliliğin kurulması aşamasındaki karar verme kapasiteleri, politik katılımları üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla Güneydoğu'da kadınların yaşam deneyimleri, daha spesifik olarak da işgücü piyasasındaki deneyimleriyle ilgili akademik çalışmalar açısından çok önemli bir boşluğun olduğu söylenebilir. Bu araştırma ile söz konusu boşluğun doldurulmasına katkı sunulması hedeflenmektedir. Bu alışma devam etmekte olan saha çalışmasının ikinci aşamasının bulgularından oluşmaktadır. Saha çalışmasının birinci aşamasında Mardin kent merkezinde yaşayan ve çalışan kadınlarla mülakatlardan oluşmuştur. Söz konusu araştırmada kadınların kendi yaşamlarıyla ilgili eğitim, evlilik gibi önemli kararların alınma süreçleri ve bunun bir devamı olarak kadınların işgücü piyasasına girişleri ve çalışma deneyimleri üzerinde geniş aile ilişkilerinin içinde şekillenen çok katmanlı karar ve denetim mekanizmasının nasıl belirleyici olduğu açıklanmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarından birisine göre kadınların işgücü piyasasına çıkmasında belirleyici olan etkenlerden birisi yoksulluktur. Bu yüzden yoksulluğun daha yoğun bir şekilde yaşandığı mahallelerde ve il merkezlerinde araştırmanın devam ettirilmesi planlanmaktadır.

Saha çalışmasının ikinci aşamasında çok amaçlı toplum merkezlerinde kadınlarla mülakatlar yapılacaktır. birinci aşamada olduğu gibi derinlemesine mülakata dayalı saha çalışmasına devam edilecektir. Derinlemesine mülakatlarda, kadınların çalışma yaşamlarının hikayeleri, ailelerinin çalışmaya başlama sürecindeki etkileri, çalışma yaşamları üzerindeki kontrolleri ve bunlara karşı kadınların geliştirdikleri yöntemler, çalışan kadın olmanın toplumsal konumları üzerindeki etkileri, kadınların kendi gelirleri üzerindeki kontrolleri, aile içi hiyerarşik ilişkilerdeki konumlarında değişimler, dönüşümler üzerine sonuçlara ulaşılmaktadır. Çok amaçlı toplum merkezlerinin saha araştırması için seçilmesinin nedeni bu merkezlerin özellikle "daha yoksul ailelerin yaşadığı yerlerde kurulmuş olmalarıdır." Benzer şekilde bu merkezlere gelen kadınlar saha araştırmasının birinci aşamasında olduğu gibi geniş aile ilişkilerinin içinde şekillenen çok katmanlı denetim mekanizmasının kontrolü altındadırlar.

Özel Bakım Merkezlerinin Kadın Çalışanlar Üzerine Etkisi: Samsun İli Örneği

Damla Nur Macit, Ordu Üniversitesi Yüksek Lisans Mezunu

Kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri cinsiyet olarak tanımlanırken; toplumsal cinsiyet kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder. Toplumsal cinsiyet kavramı kadının toplum içerisindeki önemine yön veren başlıca kavramlardan bir tanesidir. Geçmişte anaerkil toplumun varlığı görülmüş olsa da zamanla erkekler birçok alanda etkin olmaya başlayınca kadınlar ev içi işlere hapsedilmiştir. Bu durum da kadının toplumdaki gücünü giderek zayıflatmış ve çalışma piyasasında da ev içi işlere benzer işlerde çalıştırılmasının temel nedenleri arasında yer almıştır.

Neoliberal politikaların etkileri ile Türkiye’de 2003 yılında Sağlıkta Dönüşüm Programı uygulanmaya başlanmıştır. Böylece kamu sağlık hizmetlerinin piyasalaştırılması amaçlanmış ve bu süreçten sağlık çalışanları da etkilenmiştir. Personel sayısı bakımından yetersizlik, ülke çapındaki dengesiz dağılım, uzman-pratisyen hekim dengesizliği, hekim hemşire oranları arasındaki dengesizlik karşılaşılan sorunlar arasındadır. Bu durum eleman konusunda yetersizlik ile beraber yeni istihdam biçimlerini gündeme getirmiştir. Sağlık sektöründe meydana gelen bu yapısal değişiklikler ile hasta bakımı, yaşlı bakımı gibi toplumumuzun kadına yüklemiş olduğu sosyal roller iş dünyasında da kadınların benzer işlerde istihdam edilmesine neden olmuştur.

Sağlık sektöründeki özelleştirme ve yeni çalışma biçimleri kadınları eskiden bu yana aşına oldukları mesleklerden uzak tutamamıştır. Bugün özel bakım merkezlerinde ağırlıklı olarak kadın çalışanlar tercih edilmekte ve yine temizlik, bulaşık, ütü gibi işlere de kadınlar yönlendirilmektedir. Bu durum kadınları kısır bir alan olan bakım sektörüne hapsederek onları kötü çalışma şartlarına mahkum etmiştir.

Bu çalışmanın amacı da sağlıkta dönüşüm ile birlikte Türkiye’de önem kazanan hasta bakım merkezleri ve bu merkezlerde çalışan kadınların istihdamına, çalışma koşullarına yönelik sorunları ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için bakımın 4. ayağı olan özel kuruluşlar tarafından sağlanan bakım hizmeti incelenmiştir. Çalışmada yapılan alan araştırmasında nitel (mülakat- yüz yüze görüşme) ve nicel (survey-anket-soru kağıdı formu) teknikler kullanılmıştır. Samsun ili ve ilçelerindeki özel bakım merkezlerinde çalışan 60 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verileri SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Gruplu değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Az gelişmiş Bölge Tekstilinde Kadın Emeği: “Üretiyoruz Palamut Gibi, Alıyoruz Hamsi Kadar” (Adıyaman Örneği)

Yrd. Doç. Dr. Gazanfer Kaya, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Tekstil, insanların temel gereksinimlerinden olan giyimi ve kullandıkları dekorasyon ürünlerini içine alan bir sektördür. Bu sektör gerek geleneksel gerekse de modern toplumlarda değişik biçimlerde varlık göstermiştir. Özellikle de sanayi devrimi, tekstil ürünlerinin kitlesel üretimine önemli bir boyut getirmiştir. Emek yoğun ağırlıklı bu sektördeki üretim, günümüz dünyasında daha çok az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Nitekim az gelişmiş ülke ve bölgelerdeki tekstil sektörü; ucuz, güvencesiz ve örgütsüz bir emek ilişkileri ile anılmaktadır. Bu sektörde kadın emeğinin yoğunluğu tarihsel ve sosyolojik olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin önemli üretim ve ihrac sektörlerinden olan tekstil, metropol kentlerden çevredeki illere ve özellikle de az gelişmiş bölgelere kaydırılmıştır. Bir başka deyişle uluslararası küresel rekabet ve maliyet giderleri gibi gerekçelerle, tekstil fabrikaları devlet teşvikinin olduğu az gelişmiş bölgelerin illerinde kurulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin az gelişmiş bir bölgesi olan Güneydoğu illerinin sanayisinde tekstil sektörünün ağırlığı artmaktadır. Sosyo-ekonomik ve demografik göstergeler açısından az gelişmiş bir il olan Adıyaman sanayisinde tekstil sektörü ilk sıradadır. Adıyaman Organize Sanayi Bölgesi'nde (OSB) birçok tekstil fabrikası faaliyet göstermekte ve bu fabrikalar devletten bir takım teşvikler almaktadırlar. Çalışmamızda tekstil sektöründeki kadın emeğinin durumu, merdiven altı tabir edilen ve fason üretim yapılan kayıt dışı atölyelerde değil; devletten teşvik desteği alan ve formal denetim altında olan fabrikalardan yola çıkılarak incelenmiştir. Bu bağlamda 2014 yılının Mart ve Nisan aylarında küçük, orta ve büyük ölçekli 8 fabrikadan 350 tekstil işçisine yüz yüze görüşme yoluyla anket uygulanmıştır. Çalışma ilişkilerinde cinsiyetin etkisini, karşılaştırmalı olarak analiz etmek için erkek tekstil işçileri de araştırmaya dahil edilmiştir. Alan araştırması kapsamında; demografik özelliklere, haneye giren gelire, yapılan işe, çalışma koşullarına, yaşanan sorunlara, iş memnuniyetine, örgütlenme ve gelecek beklentisine ilişkin elde edilen bulgular üzerinden analizler yapılmıştır. Elde edilen temel bulgulara göre, az gelişmiş bir bölgenin tekstil sektöründeki kadın emeği dezavantajlı bir konumdadır. Kadın işçilerin aldıkları ücretler ve çalışma saatleri, fason üretim yapan küçük fabrikalarda son derece olumsuzdur. Üstelik devlet teşvikinden yararlanılmasına rağmen, bu fabrikalarda asgari ücretin altı bir ücret ile çalışan tekstil işçilerinin oranı % 27.2'dir. Asgari ücretin altı bir ücret alanlar içinde kadınların oranı ise % 72.8'dir.

Eğretilişen Hizmet Sektörünün Feminizasyonu: Alışveriş Merkezlerinde Çalışan Kadın Satış Görevlileri Örneği

Zuhal Esra Bilir, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları

Bu çalışmada, alışveriş merkezlerinde çalışan satış görevlisi kadınların çalışma rejimleri 1970'lerden itibaren tüm dünyada uygulanan neoliberal ekonomik politikaların oluşturduğu ve yaygınlaştırdığı eğretilişme literatürü çerçevesinde incelenmiştir. 1970'lerden itibaren değişen üretim biçimleriyle, bedensel kuvvet gerektiren emeğin yerini duygusal ve bilişsel emeğe bırakması ve bununla birlikte işverenlerin düşük maliyetlerde, güvencesiz ve esnek bir işgücü yaratmak istemesi; eğreti çalışma şekilleri

ve koşullarında daha fazla kadının istihdam edilmesi sonucunu yaratmıştır. Kadınların en yoğun şekilde istihdam edildiği hizmet sektöründe çalışma ve istihdam koşulları çoğunlukla eğretilişme eğilimini yansıtmaktadır.

Kadınların işgücüne ve istihdama katılımının oldukça düşük olduğu, 1980 sonrası neoliberalleşen Türkiye ekonomisinde, istihdama katılan kadınların anlamlı bir çoğunluğunun hizmet sektöründe özellikle de hizmet sektörünün başat alt sektörlerinden biri olan perakende sektöründe olduğu görülmektedir. Satış danışmanlığı, Türkiye’de kadınların en çok istihdam edildiği ikinci meslektir. Kentsel kadın istihdamında, perakende sektörünün ve satış danışmanlığı mesleğinin artan payı bu mesleğe toplumsal cinsiyetçi bir perspektifle yakından bakmayı anlamlı kılmıştır.

Çalışma kapsamında; Ankara’nın farklı semtlerinde bulunan ve farklı gelir gruplarına ait müşterileri olan dokuz farklı alışveriş merkezinde satış işi yapan yirmi kadın satış görevlisi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın temel soruları; görüşmecilerin aktardığı bilgi ve deneyimler ışığında, görüşmecilerin deneyimlerinden ve yaşam anlatılarından derlenen bilginin önemini bilerek, kişisel deneyimlerin çoğullaşıp paylaşılan bir bilgi birikimine dönüştürülmesi hedeflenerek cevaplandırılmıştır. Toplumsal gerçekliklerin homojen olmaması, kadın ve erkek deneyimlerinin aynı kültürel alanda dahi olsalar farklılaşması, aynı gerçeklikler içinde kadınların yaşadığı eşitsizlikler, ayrımcılıklar, çelişkiler ve çatışmaların daha görünür hale getirilmesinin gerekliliği, bu saha araştırmanın AVM’lerde çalışan kadınlarla yapılmasının temel motivasyonu olmuştur.

Çalışmada, literatürden derlenen eğretilişme göstergeleri ışığında, AVM’lerdeki mağazalarda satış danışmanlığı yapan kadınların emek süreçleri ve çalışma koşullarının eğretiliği ve bu eğretiliğin kadınlar üzerinde yarattığı etkiler saha çalışması kapsamında elde edilen verilerle desteklenerek ortaya konulmuştur. Görüşmelerde elde edilen veriler ışığında, AVM’lerde satış işi yapan kadınların; işe ve meslek seçimine yönelik tutumları; eğreti çalışma koşulları; düşük ücretlerle uzun çalışma süreleri karşısında iş ve aile yaşamı dengesini nasıl kurabildikleri; bu koşullar sonucu yaşadıkları sağlık sorunları ve meslek hastalıkları; iş yerlerindeki denetim mekanizmaları; iş güvencesizlikleri ve geleceğe yönelik yaşam belirsizlikleri; cinsiyete dayalı ayrımcılığa ve cinsel tacize karşı korunma yoksunlukları; maruz kaldıkları hak ihlalleri ve eşitsizlikleri nasıl algıladıkları; bu eşitsizlik ve ihlallere karşı nasıl mücadele stratejileri geliştirdikleri; sendikal örgütlülük hakkındaki tutumları; ücretli bir işte çalışmanın anlamı ve gelecekte beklenenleri tartışılmaktadır.

Türkiye’de Televizyon Kanallarında Kadın Habercilerin Çalışma Koşulları ve Mesleki Kimliklenmeleri*

Prof. Dr. Çiler Dursun, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Türkiye’de yerel, bölgesel ve ulusal yazılı basın ve televizyon sektörlerinde gazetecilik/habercilik yapan kadın çalışanların çalışma koşulları, mesleki pratiklerindeki temel eğilimler, karşılaştıkları çeşitli zorluklar, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı temel alınarak bugüne kadar incelenmemiştir. Yapılan çalışmaların çoğu, kadın gazetecilerin meslekle bağını çeşitli açılardan sergilemeye yöneliktir. Televizyon haberciliği, kadınların sektörde sunucu, muhabir, editör, temsilci vb. konumlarda en fazla görünür oldukları

çalışma alanlarından biri olmasına rağmen, yazılı basındaki kadın gazetecilerin çalışma alanı kadar ilgi çekmemiştir.

Bu çalışma yerel/bölgesel ve ulusal televizyon- haber medyasında en çok izlenen 3 ulusal kanalın haber bültenleri, 3 haber kanalı ve her bölgeden en çok izlenen yerel/bölgesel 1 televizyon kanalı bülteni olmak üzere toplam 13 televizyon kanalında farklı görevlerde çalışan kadın gazetecilerin çalışma koşullarını ve anlayışlarını sergilemeye yöneliktir. Araştırmanın bakış açısı toplumsal cinsiyet eşitliğinin televizyon haberciliği mesleğindeki yerini ve deneyimlenme tarzlarını saptamaya yöneliktir. Çalışmanın temel sorusu, kadın gazetecilerin mesleki kimliklenmeleri boyunca ve haber üretim süreçlerinde toplumsal cinsiyet farklılıklarını deneyimleyip deneyimlemedikleri; eğer deneyimliyorsa nasıl deneyimledikleri ve bu deneyimlerini nasıl algıladıklarıdır. Kadın televizyon habercilerinin mesleklerine yönelik bakışlarını, aile-iş yaşamı dengesi açısından deneyimlerini, toplumsal cinsiyet farkının gazetecilik mesleğinde ne tür karşılıkları olduğunu ve olası zorlukların üstesinden gelme stratejilerini inceleyerek Türkiye’de medya sektöründe habercilik/gazetecilik alanında mevcut koşullarda kadın gazetecilerin içinde buldukları çalışma koşulları, yaygın pratikler, anlayışlar ve zorluklar, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının geliştirilmesine elverecek karşılaştırmalı bir perspektifle ortaya konularak 2000’lerin ilk çeyreğindeki güncel durum kapsamlı biçimde sergilenecektir. Elde edilecek sonuçların gazetecilik meslek örgütleri ve medya kuruluşları tarafından, sektörde kadın gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları mesleki zorlukların üstesinden gelinebilmesi için öneriler geliştirmekte temel oluşturması umulmaktadır.

*Bu çalışma Tübitak Sobag tarafından desteklenen 215K168 no’lu proje kapsamında hazırlanmıştır.

83. OTURUM

OTORİTER DEVLET BİÇİMİNİN GÜNCELLİĞİ: SERMAYE BİRİKİMİ VE HUKUKUN DÖNÜŞÜMÜ

ORTA DOĞU VE TÜRKİYE'DE DEVLET BİÇİMLERİ, GÜVENLİK VE YOLSUZLUK

“Çevresel” Toplumsal Formasyonlarda Otoriter Devlet: 2003 Öncesi Irak Örneği

Göksu Uğurlu, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Çevresel toplumsal formasyonlardaki devlet çoğunlukla baskıcı nitelikleriyle anılmaktadır. Bu durum, hakim düşünce içerisinde farklı gerekçelerle açıklanmaktaysa da, en ağır basan açıklama demokratik kurumların bu ülkelerde yeterince gelişmemiş olmasına bağlanmaktadır. Yer yer bu vurguya sosyalist yönetimleri kötüleme fırsatı yakalanmışken diktatörlük ile sosyalizmi eşitleme çabası da eşlik etmektedir. En son vurgulanan çabanın alt metni, kapitalizm ile demokratik kurumlar arasında bir bağ kurmakta ve kapitalist üretim ilişkileri ve kapitalist uluslararası işbölümünün gerekliliklerinin bu ülkelerde yerleşmesi gereğinden dem vurmaktadır.

Bununla birlikte, Marksist düşünce içerisinde geliştiği haliyle devletin otoriter biçimi üzerine ve az gelişmiş kapitalist toplumsal formasyonlarda devletin niteliğine dair yapılan fikrîsel üretimler, sınıfların ve üretim ilişkilerinin göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Özellikle uluslararası işbölümünün değişen yapısı, sömürgecilik, emperyalizm ve emperyalizmin yeni formu ele alınmadan az gelişmiş ya da “çevresel” toplumsal formasyonlarda devletin biçimini incelemek mümkün değildir.

Yukarıda vurgulananlardan yola çıkılarak ifade edilebilir ki, otoriter devletin merkez kapitalist ülkeler dışında aldığı biçimin özgül niteliği ele alınırken, her ülkenin kendi özel koşullarına ek olarak sömürgecilik ve emperyalizm altında geçirdikleri tarihsel dönüşümler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle anılan ülkelerin farklı tarihsel süreçlerde kapitalist ya da kapitalistleşen merkez ülkeler ile kurdukları ilişki hesaba katılarak toplumsal yapıları sınıfsal temelde irdelendiğinde devlet biçimi üzerine yapılacak analizler güçlenebilecektir.

Bu bildiri, 2003 Irak işgali ile Irak'taki devlet biçiminin dönüştürülmesinin amaçlandığı iddiasından yola çıkmaktadır. Bahsi geçen iddia, öncelikle Irak'ta 2003 öncesi devletin biçimine dair birkaç saptama yapmak durumundadır. Özellikle siyasi olan ile iktisadi olan arasındaki ayrıma dair birtakım çıkarımları da beraberinde getirecek olan inceleme, bu yolla yalnızca Irak ile sınırlı kalmayacak genel bir teorik çerçevenin de anahtarlarını arayacaktır.

Neoliberalizm, Güvenlik ve Türkiye

Emre Soran, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Uluslararası güvenlik literatürü 10 seneden daha fazla süredir neoliberal yönetim mantığının güvenlik pratiklerine etkisini tartışmaktadır. Bu bağlamda esneklik (*resilience*), risk yönetimi, güvenliğin geleneksel anlayışın devlet tekelinden özel alanla paylaşılan bir sorumluluk haline gelmesi bu tartışmanın odak noktasını oluşturmuştur. Güvenlik pratiklerinde özel güvenlik şirketlerinin payının artması, IMF, Dünya Bankası, BM, NATO gibi uluslararası kuruluşlar ile yerel güvenlik birimlerinin belgelerinde ve uygulamalarında bu dönüşümün gözlemlenebiliyor olması ampirik veri olarak araştırmalara konu olmaktadır.

Bu çalışma, bir yandan ilk bölümde neoliberalizmin kendi içinde 70'lerden sonra kendiliğinden ortaya çıkan bir yönetim kavramı olmadığını, kapitalizmin dönüşen dinamikleri içinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürecek ve yukarıda belirtilen tartışmaların özellikle postyapısalcı ayağına tarihsel materyalist bir eleştiri getirmeye çalışacaktır. Diğer yandan ve ikinci bölümde artık OHAL dönemiyle birlikte otoriterleşmede ustalık dönemini yaşayan Türkiye'deki güvenlik politikaları alanını inceleyecektir. Amaç özellikle "Batı"da gözlemlen yukarıdaki değişimin Türkiye ile paralellik gösterip göstermediği, Türkiye pratiklerinin ne ölçüde farklılaştığı gibi sorular sorulacaktır. Bu çalışmada özellikle Neil Brenner, Jamie Peck ve Nik Theodore gibi akademisyenlerce kullanılan "çeşitlenmiş neoliberalizm (*variegated neoliberalism*)" kavramından faydalanılacaktır. Sonuç olarak ise Türkiye'nin otoriterleşme eğiliminde olup olmadığı güvenlik pratikleri açısından değerlendirilecektir.

Emperyalizm ve Yolsuzluk: Türkiye ve İran İktisadi İlişkileri

Engin Sune, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yolsuzluk, çok az akademik çalışma tarafından teorik olarak ele alınmış, bu nedenle de politik analizler çoklukla görevini suiistimal eden yöneticiler söyleminden öteye gidememiştir. Oysa toplumsal yapılar içerisinde hareket eden bireylerin eylemleri, yapının kendisi tarafından güdülenmekte, sınırlanmakta ya da belirlenmektedir. Bu yüzden yolsuzluğa zemin hazırlayan ya da bu tür aktiviteleri tetikleyen uluslararası ve ulusal faktörlerin analizi büyük bir önem teşkil etmektedir. Her ne kadar eleştirel kuram içerisinden üretilen çalışmalar yolsuzluğun neoliberalizm ve neoliberal politikalar ile ilişkisini incelemiş olsa da sürecin uluslararası boyutu çoklukla göz ardı edilmektedir. Bu çalışmanın amacı ise kapitalizmi küresel bir sistem olarak ele alıp, yolsuzluğa zemin hazırlayan uluslararası birikim süreçlerini ve bunlar etrafında şekillenen uluslararası iş bölümünü analize dahil etmektir.

Bu noktadan hareketle, çalışma Batı emperyalizmiyle çatışmalı bir ilişki kuran İran ve AKP dönemiyle birlikte Batı kapitalizmiyle yer yer çatışan yer yer uyumlu politikalar izleyen Türkiye arasındaki iktisadi münasebetlere odaklanmaktadır. 2010'lu yılların başında Ahmedinejad'ın ikinci kez seçilmesiyle birlikte Batı'nın ekonomik zorun şiddetini artırarak disipline etmeye çalıştığı İran, neoliberal birikim rejimi dışındaki ülkeler dolayısıyla alternatif kaynaklar yaratarak küresel birikim stratejilerine devam etmiştir. Aynı dönemlerdeyse Körfez sermayesinin formal ve enformel yollarla Türkiye'de yapmış olduğu yatırımların yarattığı temsiliyet, devlet yöneticilerine hareket serbestisi sağlamış, öncesinde Batı emperyalizmiyle uyumlu bir ilişki geliştiren Türkiye, bu dönemden itibaren Batıyla sık sık çatışmaya başlamıştır. Bu iki ülkenin Batı emperyalizmiyle kurduğu ilişki modeli, 2010'lu yılların başında iki ülke yöneticilerinin, iş adamlarının ve bürokratlarının dahil olduğu bir dizi enformel iktisadi münasebet yaratmıştır. Bu çalışma da bu ikili münasebete odaklanarak yolsuzluğun emperyalizm ve küresel yapılarla ilişkisini açığa çıkarmaktadır.

TÜRKİYE'DE OTORİTER DEVLETÇİLİK, HUKUKUN KRİZİ VE VARLIK FONU

Türkiye'de Otoriter Devlet Biçimi ve "Hukukun Krizi"

Arş. Gör. Ebubekir Aykut, Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Türkiye toplumsal formasyonu dünyadaki diğer toplumsal formasyonlardakine benzer biçimde otoriter devlet biçimi bağlamında hukuk sisteminde dönüşümler geçirmektedir. Söz konusu dönüşümler üç alanda belirgindir: a) Hukukun siyasallaşması b) Hukukun yürütmeye tabi hale gelmesi c) Sosyal hakların budanması. Özellikle 2002 sonrası dönemde Ergenekon, FETÖ davalarında görüleceği üzere hukuk, iktidar bloğundaki toplumsal güçlerin açık mücadele alanı haline gelmiştir. 1982 Anayasası hukuk karşısında yürütme erkini yetkilerle donatmış, 2010 ve 2017 referandumları sonucunda onaylanan Anayasa değişiklikleriyle yürütme erkinin konumu pekiştirilmiştir.

Diğer taraftan Tekel Direnişi örneğinde gündeme gelen enformel çalışma pratikleri, güvencesizleştirme ve sendikasılaşma, hukuki uzlaşmazlıkların işveren lehine çözülmesi, özelleştirme konusunda Anayasa Mahkemesi kararlarının kamu yararı lehine değil piyasalaştırma ekseninde alınması sosyal hakların yapısal olarak ortadan kaldırıldığına işaret etmektedir. Sonuç olarak bu sunuş Türkiye'de hukukun, aynı zamanda ve dolayısıyla hukuk biliminin krizde olduğu ve yıkıcı toplumsal sonuçlara yol açtığı savını incelemektedir.

"Anayasal Diktatörlük"ün Uğrakları: İki Referandum Arasında İktidar Bloğu ve Sermaye Fraksiyonları

Kansu Yıldırım, Monthly Review Dergisi, Yayın Kurulu Üyesi

Liberal perspektiften "Erdoğanizm" veya "Sultanlık" şeklinde ifade edilen yönetim modeli, "anomali" veya "sapma" değil, burjuva siyasetindeki bir sürekliliğin dışavurumudur. Türkiye siyasal yaşamının son birkaç yılı, iktidar bloğundaki sınıf

mücadeleleri ve devlet biçiminin güncel durumu eşliğinde, yapısal bir pencereyle anlaşılabilir.

12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Referandumu ile başlayan süreç, 16 Nisan 2017 Referandumu ile tamamlanarak bir sonraki aşamaya geçmektedir. 15 Temmuz darbe teşebbüsünden sonra ilan edilen olağanüstü halle birlikte, Kanun Hükmünde Kararnemeler eşliğinde devlet aygıtları yeniden yapılandırılmaktadır. "Süreklileşen" olağanüstü hal, gerek kamu bürokrasinin gerekse iktidar bloğunun yeniden düzenlenişini hızlandırmaktadır. Söz konusu süreç, aynı zamanda, ekonomik müdahale araçlarıyla sermayenin el değiştirmesi ve tekelleşmenin yoğunlaşmasıyla ilerlemektedir.

Neoliberal devlet biçimi hukuki-idari düzlemde "başkanlık" projesi, iktisadi düzlemde Türkiye Varlık Fonu, TMSF gibi müdahale araçlarıyla kökleştirilmektedir. 2010 yılındaki Referandum ile yüksek yargının yeniden düzenlenmesi, AKP iktidarına devlet aygıtları içinde manevra imkanı kazandırmıştır. Cemaat ile birlikte bu manevraları tatbik eden AKP, iktidar bloğundaki gerilimlerin ardından zor aygıtlarını doğrudan kontrol edeceği bir siyasal düzen inşa etmektedir. Hukuksal ve iktisadi zorun ivme kazandığı bu dönem, literatürde "anayasal diktatörlük" formunun genel hatlarıyla örtüşmektedir.

Bu sunumda iki referandum (12 Eylül – 16 Nisan) arasında Türkiye'de siyasal iktidar pratiklerinin hukuk düzleminde "anayasal diktatörlük" kavramsallaştırmasını çağırışması ve iktidar bloğu içerisindeki sermaye fraksiyonlarının aldığı pozisyonlar tartışmaya açılacaktır.

Türkiye Varlık Fonuna İlişkin Bir İnceleme

Arş. Gör. Ezgi Nur Türkoğlu, Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Türkiye'de 2016 Ağustos'ta kurulan Türkiye Varlık Fonu'na, Şubat 2017'de Halkbank, Türk Hava Yolları, Ziraat Bankası gibi büyük bütçeli kamu kuruluşları ve hazine arazilerinin devredilmesi ile birlikte; varlık fonunun ne olduğu sorusu başta olmak üzere, Türkiye Varlık Fonu Kuruluş Kanunu ve yapılan devirler, sözlü ve yazılı medyada çokça tartışılmış ancak konu ile ilgili kapsamlı bir araştırmanın yapılmamıştır. Medyada yer alan açıklamaların çoğunun gazetelerde, ekonomistlerce bir bilgi notundan öteye gitmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki; varlık fonu salt ekonomik bir araç olarak değil devletin ekonomik aygıtı içerisinde önemli işlevi sahip ve mevcut hegemonik güçler dengesi açısından büyük bir sermaye birikiminin tarafı olarak kullanılmasına yol açacak şekilde bir düzenlemeye sahiptir.

Kamusal varlık fonlarının ilki 1953'te Kuveyt tarafından kurulsada; kamusal varlık fonlarına ilişkin akademik yazının 2006 sonrasında oluşmaya başladığı ve bu tarihten sonra fonlara yoğun bir ilgi gösterildiği gözlemlenmektedir. Tarihin önemi Dubai Ports World ve China National Offshore Oil Company'nin 2006 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan altı limanın işletmesini devralma girişiminin yol açtığı tartışma sonucu, bu fonların sadece kamuoyunun dikkatini çekmekle kalmaması aynı zamanda politikanın ilgi odağı haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu büyük satın alma hamlesi sonucu tartışmalar, iktisadi-siyasi ayrımı olan kapitalist ülkelerde ilgili alımların çelişkilere ve çatışmalara yol açıp açmayacağı konusuna odaklanmıştır. Bir başka ifade ile Batılı kapitalist ülkelerde "barbarların" ülkeye yatırım yapması endişe ve korkuları

beraberinde, bunların yatırımlarının kısıtlanmasına ilişkin öneriler dillendirilmiştir.

Varlık fonlarının ne olduğu hakkında yabancı literatürde yazın geniş olsa da; fonun devletten ayrı olarak değerlendirilmesi bir eksikliği ifade etmektedir. Mafih bu çalışma Türkiye gündemini yoğunlukla işgal eden Türkiye Varlık Fonu'nun kanuni düzenlemesi ve yapılan devirler hususlarında yabancı literatürde yer alan varlık fonu ile ilgili bilgileri kerteriz noktası almakta ve yabancı örneklerle Türkiye örneğini karşılaştırma esasını yöntem olarak benimsemekteyse de; varlık fonu aynı zamanda Türkiye'de devletin ekonomik aygıtının önemli bir parçası olarak tasavvur edilecektir. Bu amaçla çalışmada önce varlık fonunun tanımı, tarihi, kaynakları anlatılacak; Türkiye Varlık Fonu Kuruluş Kanunu incelenecek; fona yapılan son devir değerlendirilecek; fonun yabancı örnekler ile benzerliği olup olmadığı araştırılacak ve en sonunda fonun kuruluşu ve işlemlerinin devletin stratejik ilişkisel yapısında hangi işleve sahip olduğu saptanmaya çalışılacaktır.

84. OTURUM

ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ ve GÜVENCESİZLİK

Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Güvencesiz Çalışmanın Yeni Coğrafyası

Yrd. Doç. Dr. Hatice Aztimur, Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sermayenin küresel ölçekte hareketinin yoğunlaştığı 1990'lı yıllardan itibaren, üretim süreçlerinde işgücü maliyetini azaltmak amacıyla üretimin belli aşamalarının ana işletme tarafından farklı işletmelere aktarılması biçiminde gerçekleşen alt sözleşme ilişkilerinde artış ortaya çıkmıştır. Alt sözleşme biçiminde çalışmanın yaygınlaşması aynı zamanda güvencesiz çalışma süreçlerini de hızlandırmıştır. Küreselleşme sürecinde sermaye, işgücü maliyetlerinin en düşük düzeyde gerçekleştiği Geç Kapitalistleşmiş Ülkelere (GKÜ) doğru yönelmiştir. Bu çalışmanın amacı; 1990'lı yıllardan itibaren doğrudan yabancı yatırımlar ile alt sözleşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan güvencesiz çalışma arasındaki ilişkilerin coğrafi haritasını çıkarmaktır. Bu çerçevede doğrudan yabancı yatırımların GKÜ'lere yönelmesindeki belirleyici faktörler istatistiki verilerle tespit edilecek ve bu ülkelerde çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler Erken Kapitalistleşmiş Ülkelerle (EKÜ) mukayese edilerek analiz edilecektir.

Türkiye'de Yeni İstihdam Biçimi Olarak Taşeron Uygulaması (2000-2016)

Yrd. Doç. Dr. Fevzi Engin, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Arı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Türkiye'de 1980 sonrasında Dünya'da yaşanan küreselleşme süreciyle beraber emek piyasası ve istihdam içinde önemli dönüşümler yaşanmaktadır. Bu dönüşümlerin başında taşeronluk (alt işveren) uygulaması yer almakta, çalışma ve yaşam koşullarında önemli sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'de taşeronluk özellikle 2000'li yıllarda gündemimizde daha fazla yer almaya başlamış, üretim ve istihdam sektöründe yaygın bir istihdam biçimi olarak yer almıştır. Bu çalışma kapsamında Türkiye'de 2000 – 2016

dönemi içinde taşeron uygulamasının çalışma ilişkileri açısından ortaya çıkan; düşük ücret, güvencesizlik, örgütsüzlük, çalışma koşulları, iş kazaları, iş güvenliği gibi sorunları tesbit ederek etkilerini saptamaya yöneliktir. Bu çalışma kapsamında incelenmek istenen diğer bir konuda istatistik verilerin el verdiği ölçüde, Türkiye’de taşeronlaşmanın (kamu-özel sektör) boyutlarını ortaya çıkarmaktır. Sonuç olarak; inceleme dönemi içinde taşeronlaşmanın ortaya çıkardığı sonuçlarda hareket ederek geleceğe ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

Özel İstihdam Büroları ve Türkiye İşgücü Piyasalarına Olası Etkileri

Aykut Günel, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Yüksek Lisans / Selülöz-İş Sendikası Uzmanı

Esnek çalışma biçimleri hem ülkemizde hem de dünyada hakim istihdam biçimi haline getirilmek istenmektedir. Neoliberal politikaların işgücü piyasalarında hakim olmaya başlamasından itibaren önerdiği/dayattığı istihdam modeli esnek çalışmadır. Esnek çalışma biçimlerinin ortak ve temel özellikleri ise kural dışı işleyen bir piyasada var olması ve güvencesiz bir çalışma hayatını tüm çalışanlara tek alternatif olarak sunmasıdır.

Esnek çalışma istisnai bir uygulama değil kendi iç mantık tutarlılığı olan bir sistemdir. Amacı bir grup çalışanı güvencesizleştirerek görece daha güvenceli koşullarda çalışan işçileri güvencesizlikle terbiye etmektir. Bu bağlamdan hareketle tebliğde, Mayıs (2016) ayında yasal statüye kavuşan Özel İstihdam Büroları (ÖİB) aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulmasının yani esnek çalışma biçimlerinden en güvencesiz olan kiralık işçiliğin, Türkiye’deki çalışma hayatına ve işgücü piyasalarına olası etkileri tartışılacaktır.

İlk bölümde ÖİB ve özellikleri ortaya konacaktır. Dünyada ve Türkiye’deki tarihsel «gelişimi» tartışıldıktan sonra, ÖİB ve kiralık işçiliğin dünyadaki görünümü sayısal verilerle değerlendirilecektir. Bu bölümde böyle bir çerçevenin çizilmesi uzun süredir dünyanın gündeminde olan ve uygulanan kiralık işçiliğin hangi boyutlara ulaştığını görebilmek ve ÖİB’ nin ve kiralık işçiliğin hangi sektörlerde yaygın olduğunu ve hedef kitlesinin kimler olduğunu saptayabilmek için önemlidir. Çünkü böyle bir saptama yukarıda değindiğim tüm çalışma hayatını ve çalışanları etkileme konusunun anlaşılmasında yol gösterici olacaktır.

İkinci bölümde, yapılan yasal düzenlemenin (ÖİB aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulmasının) önemli noktaları tartışılmaya çalışılacaktır. Bu noktalardan hareketle bir sonraki bölümde tartışılacak olan ve aynı zamanda da tebliğin ana fikrini oluşturan, ÖİB’ nin çalışma hayatının bütününe etkileyeceği tezi temellendirilecektir. Kuşkusuz nicelik olarak (kiralık işçi olarak çalışanların sayısının toplam işgücü içindeki oranı) önemlidir ancak, asıl önemli olan ÖİB etkileridir. Tüm bu olguları netleştirmek için ÖİB’ nin teknik ve hukuki dayanakları gösterilecektir.

Son bölümde ise yukarıda da bahsettiğim gibi, bu düzenlemenin Türkiye işgücü piyasalarında yaratması beklenen olası etkileri (özellikle de kazanılmış haklar bakımından yaratacağı olumsuz etkileri) tartışılacaktır. Tebliğin dayandığı ana hat olan *esnek istihdam biçimlerinin sadece bu koşullarda çalışanları değil aynı zamanda çalışma hayatının bütününe etkiler* iddiası bu bölümde ÖİB ve kiralık işçilik özelinde ortaya konmaya çalışılacaktır.

Güvencesizleşme Tartışmalarında Kör Nokta Kır-Kent Kökenlilik ve Kuşaklararasılık

Yrd. Doç. Dr. Elif Hacısalihoğlu, Trakya Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Bu çalışmada, çok güncel bir kavram olan güvencesizleşmenin, tartışmaların dışında kalan iki boyutu üzerinde durulacaktır: Kır-kent kökenlilik ve kuşaklararası aktarım. İşçi sınıfının kırdan kente göç ve sonrasında üretim ilişkileri ile nasıl ilişkilendiği, güvencesizleşme deneyimini etkiler. Kır ya da kent kökenli olma, formel ve/veya enformel güvence mekanizmalarından faydalanma üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu çalışmanın güvencesizleşme deneyimlerinin gelişim süreci açısından irdeleneceği ayaklardan birisini, güvencesizlik literatüründe gözardı edilen kır-kent kökenlilik oluşturmaktadır. İkinci olarak da, yine literatürde çok bahsi geçmeyen güvencesizlik deneyimindeki kuşaklararasılık boyutunun kır-kent kökenlilik ile bağlantısı ortaya konulacak şekilde değerlendirilecektir.

Geç kapitalistleşen bir ülke örneği olarak Türkiye’de göç, işçi sınıfının büyük bir kesiminin yaşam hikayesinde yer alır. Özellikle kırdan kente göç süreci ve etkileri 1950’ler ve sonrasında, yazında da farklı boyutları ile çokça tartışılmıştır. Güvencesizleşmenin; enformelleşme, gecekondulaşma, hemşerilik ilişkileri gibi çeşitli başlıklar altında Türkiye’nin sosyal gelişiminin analizine dair yazında daha önceleri farklı kavramlar altında ele alındığı görölmektedir. Ancak, yalnızca yeni göç eden ya da ilk göç eden kuşak üzerinden yapılan tartışmalar, güvencesizleşme sürecini anlamada yetersiz kalmaktadır. Kuşaklararası aktarım; formel sektördeki değişimler gibi farklı hatların da değerlendirmelerinin gerekliliğini göstermiştir. Sadece istihdam koşulları üzerinden yapılan güvencesizlik tartışmalarının yanısıra, çalışma yaşamı dışındaki güvencesizleşmeyi de dahil eden çalışmalarda esas süreç üzerinden bakılmadığı ve bu iki hattın göz ardı edildiği aşıkardır. Oysaki Türkiye’nin geç kapitalistleşen bir ülke örneği olarak sosyal gelişimi; güvencesizleşmenin kır kökenlilik, göç ve kuşaklararası aktarımı da içerecek biçimde, varolan olgunun asıl süreç olarak tartışılmasının zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma ise, güvencesizleşmeyi üretim süreci üzerinden yaşamın tümüne yayılan bir sınıf deneyimi olarak ele almayı hedeflemektedir. Bu sebeple de, sınıf-içi çeşitli deneyimleri de yansıtmak amacıyla, üretim sürecinin farklı konumlarında yer alan işçi sınıfı üyeleri ile yapılan derinlemesine mülakatlardan hareket edilecektir. Ayrıca, bu çalışma ile, mevcut andaki güvencesizleşme deneyimlerinin ötesindeki kuşaklararası güvencesizleşmenin de izlerinin sürölmesi amaçlanmıştır.

Maden İşyerlerindeki İş Sağlığı ve Güvenliği Politikalarının Politika Haritalama Yöntemiyle Analiz Edilmesi

Arş. Gör. Dr. Şükrü Anıl Toygar, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

Prof. Dr. Emine Orhaner, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Gerek dünyada gerekse ülkemizde maden işyerleri iş kazaları ve meslek hastalıklarının en yoğun görüldüğü sektörlerin başında gelmektedir. Bu çalışmada iş sağlığı ve güvenliği açısından en riskli sektörlerden birisi olan maden işyerlerindeki politikaların analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda maden iş kolundaki iş sağlığı ve güvenliği politikaları Politika Haritalama Yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Politika Haritalama Yöntemi ile maden işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği politikasının destekçilerin, muhaliflerin ve tarafsız aktörlerin etki ve güçlerinin biçimleri ve dereceleri, destekleme ya da muhalefet nedenleri, bu politikaya ilişkin geliştirilen senaryolar ve bu senaryolara göre politikanın nasıl etkilenebileceği ile birlikte geliştirilen stratejiler ve bu stratejilerin gerekçe, yöntem ve uygulanabilirlikleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de maden işyerlerinde faaliyet gösteren kamu bürokrasisi, mecliste grubu bulunan siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve sendikalar oluşturmaktadır. Döküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi ile veri toplanmıştır. Şubat-Temmuz 2016 tarihleri arasında toplam 65 kişi ve taraf ile görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler PolicyMaker 5.0 programı ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda tartışılmıştır.

85. OTURUM

Çiğdem Kağıtçıbaşı Anısına

ÇİĞDEM KAĞITÇIBAŞI'NIN ARAŞTIRMALARI: AİLE, BENLİK, ÇOCUK, ERGEN, KADIN VE TOPLUM

Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Bilimsel Araştırma Programı Üzerine Bazı Gözlemler

Prof. Dr. Bahattin Akşit, Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Ben panelin kısa sunuş konuşmasını yaparken Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın hayat hikayesine ve özgeçmişindeki yayın listesine odaklanarak araştırmaları ve yayınlarının nasıl bir bilimsel araştırma programı çerçevesinde oluştuğu ile ilgili birkaç gözlemlerde bulunacağım. ODTÜ Sosyal Bilimler Bölümü'nde 12 Mart 1971 darbesi sonrasındaki süreçte dağılmadan önce Mübeccel Kıray, Çiğdem Kağıtçıbaşı, Diana Sunar, Ayşe Öncü, Deniz Kandiyoti'den oluşan bir grup sosyolog ve psikolog öyle bir dinamik bilimsel topluluk/cemaat/alan oluşturmuşlardı ki burada oluşan paradigmatik bir çerçeve bağlamında bu sosyal bilimcilerin her birisi kendi bilimsel araştırma programlarını geliştirip Türkiye ve dünya sosyal bilimlerine çok önemli katkılar yaptılar. Elbette bu sosyal bilimciler ailelerinden ve daha önceki eğitimlerinden kazandıkları bilimsel habitus ve sermayelerini burada oluşan bilimsel alana getirdiler ve alanda oluşan dinamikle araştırmalara giriştiler. "Akademik Yaşama Kıray'la Başlamak ve Kırk Yılın Getirdikleri" başlıklı TSBD'nin 10. Ulusal Kongresindeki Mübeccel Kıray Panelindeki sunuşunda ve daha sonra oluşan kitapta yer alan yazısında Çiğdem Kağıtçıbaşı bu hipotezi destekleyecek veriler sunuyor. Benim giriş sunuşumda Lakatos'un "bilimsel araştırma programı" kavramı ve Bourdieu'nun "bilimsel alan" kavramı bağlamında Kağıtçıbaşı'nın bilimsel araştırma programının gelişimini kısaca anlatmaya çalışacağım.

Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Çalışmalarında 'Kadının Yükselmesi'

Prof. Hale Bolak Boratav, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Bu sunumda Profesör Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın çalışmalarındaki, kadının aile ve toplum içindeki statüsü temasının izini sürmeyi amaçlıyorum. Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve kadının güçlenmesi Kağıtçıbaşı'nın hep gündeminde olan bir konu idi. Çocuğun Değeri Araştırmasında (VOC) Türkiye'de kadınların ikincil statülerini belirleyen demografik unsurlar olarak, kadınların genç yaşta evlenmesi, yüksek doğurganlık ve çok çocukluluğun kadını eve bağladığına dolayısıyla da geleneksel aile yapısını pekiştirdiğine işaret etmiştir. Kağıtçıbaşı, bu çalışmasının bulgularını sonraki yıllarda iki yönde kullanmıştır: Bir aile değişme modeli önerisi, ve kadının aile içindeki statüsünün 8 ülkede karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. Aile değişim modeline göre, sosyal değişimin aile içi ilişkilere yansması kadının alternatif roller edinme olanağı bulması, aile içi statüsünün artması ve çocukları ve eşiyile iletişiminin değişmesi şeklinde olmaktadır. Kağıtçıbaşı, kültürlerarası VOC projesine katılan 8 ülke arasında kadının aile içi statüsünün en düşük olarak Türkiye'de çıkmış olmasını da sorunsallaştırmış, ve bu verilere dayanarak, Orta Doğu sosyo-kültürel ikliminde kadının üretkenliğinin kendi başına kadının aile içi statüsünü iyileştirmediğine dikkat çekmiştir.

Kadının iş gücüne katılımı ile aile içi statüsü arasında birebir bir ilişki bulunmaması benim 1986-87 yıllarında İstanbul'daki ev geçindiren fabrika işçisi kadın ve eşleri ile yaptığım kalitatif çalışmada da ortaya çıkan bir bulgu olmuştur, ve sunumda kısaca değinilecektir. Kağıtçıbaşı'nın son 20 yıldaki çalışmalarında ise kadın ve çocukların esenliğini arttırıcı uygulamalı projelerin giderek daha fazla ağırlık kazandığı görülür. Yürütücülüğünü yaptığı bir İşlevsel Yetişkin Okul Yazarlık Projesi (İYOY)'nin bulguları bu tür programların kadının hem aile içi statüsüne olumlu bir şekilde yansıdığını, hem de kadınları kamusal alanla ilişkilendirme ve yetkinlik duygusu kazandırma potansiyeli taşıdığını gösterir. Sunumun sonunda ise Kağıtçıbaşı'nın, çocuk ve kadınlara yönelik programların bütünleşmesi gerektiği yönündeki öngörüsünün bugün hem feminist iktisatçıların hem de eğitimcilerin gündeminde olduğuna dikkat çekeceğim ve örnekler sunacağım.

Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye'den Otuz Yıllık Bir Portre

Prof. Dr. Bilge Ataca, Boğaziçi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Türkiye Çocuğun Değeri Araştırması bir metropol ve iki kırsal bölgedeki üç sosyo-ekonomik tabakanın üç kuşağını incelemektedir. Bulgular, son otuz yılda çocuklara atfedilen psikolojik değerlerde keskin bir yükseliş ve buna bağlı olarak faydacıl/ekonomik değerlerde düşüşü göstermektedir. Erkek çocuk yerine kız çocuk tercihinin artmış olması, değişen aile dinamikleri ve aile rollerine işaret etmektedir. (Yetişkin) çocuklardan beklentiler, çocuklarda arzu edilen nitelikler ve mevcut, arzu edilen ve ideal çocuk sayısındaki buna bağlı değişimler, Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişim Modeli'ni destekler şekilde beklentilerle uyumludur. Otuz yıllık zaman dilimi ve kuşaklar ve toplumsal tabakalara göre çocuklara atfedilen değerlerin karşılaştırılması, Türkiye'de ve benzer toplumlarda sosyal değişimi ve gelişimi anlamaya ışık tutmaktadır.

Bir Teorisyen ve Uygulamacı Olarak Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Erken Çocukluk Alanına Katkıları

Doç. Dr. Nazli Baydar Koc Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın psikolojinin farklı alanlarına yaptığı katkılar içinde belki de en çok ses getiren katkısı 1980'lerde başlayıp 2000'lere kadar devam etmiş olan erken çocukluk araştırma ve müdahale programı AÇEP'dir. Bu çalışma, dünyadaki uygulamalı gelişim çalışmalarına bir örnek olmakla kalmamış, hem kuramsal, hem de yöntem açısından alanımızda bir ölçüt oluşturmuştur. Bunun iki nedeni vardır. Birinci olarak bu çalışma temel psikoloji araştırmaları ile müdahale uygulamalarının arasında kurulabilecek bir köprünün başarılı bir örneğidir. İkinci olarak, bu çalışma toplumun sosyal ve kültürel özelliklerinin göz önüne alınmasının (yani disiplinlerarası bir yaklaşımın) hem gelişim kuramlarına, hem de müdahale uygulamalarına nasıl katkı yapabileceğini göstermiştir. Bu sunumda AÇEP araştırmasının altında yatan kavramsal model, bu projenin uzun vadeli takip çalışmasının sonuçları, ve bu çalışmadan kaynaklanan farklı müdahaleler tanıtılacak, bu büyük araştırma programının alana katkıları vurgulanacaktır.

Pozitif Ergen Gelişimi Projesi: Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın Alanımıza En Son Katkısı

Doç. Dr. Zeynep Cemalcılar, Koç Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

AÇEV başta olmak üzere, çocuklar, anneler ve genel olarak aileler ile yapılan çalışmaların kişiler üzerindeki olumlu etkilerini görmek, bir araştırmacı ve uygulamacı olarak Profesör Çiğdem Kağıtçıbaşı'nı çok mutlu ediyordu. Son yıllarda benzer çalışmalarını ergenlerle de yapmak, onların gelişimine katkıda bulunacak fırsatlar yaratmak en önemli amaçlarından birisi olmuştu. Bu bağlamda, 2012'de büyük bir ekip kurarak daha sonra PERGEL adını verdiğimiz, Pozitif Ergen Gelişimi Projesi'ne başladık. Bu projenin amacı, Türkiye'de ilköğretim okullarına devam etmekte olan öğrenciler için okullarda uygulanabilecek, kuramsal temele dayanan ama aynı zamanda da toplumumuzun sosyo-kültürel özelliklerini göz önünde bulunduran bir müdahale programı hazırlamak ve etkisini test etmektir. Bu sunumda, bu müdahale programının ana hatları ile tanıtıldıktan sonra, eş zamanlı olarak yapılan değerlendirme sonuçlarının bir kısmını paylaşacağım.

86. OTURUM

GRUNDRISSE'DEN KAPİTAL'E MARX'IN YOLU

Aristoteles'ten Marx'a Eşdeğer Biçim ve Değerin Özü

Melda Yaman

Marx *Kapital*'in birinci cildinde, 'değer biçimi' bölümünde, değer biçimini basit biçimiyle incelemeye başlar. Eşdeğer biçimi yorumladığı aşamada Aristoteles'i anar: "O büyük düşünüre", Aristoteles'e, "dönersek", diye yazmıştır Marx, eşdeğer biçim "daha anlaşılır hale gelecektir".

Aristoteles'ten yaklaşık iki bin iki yüz yıl sonra; bambaşka bir çağda, bambaşka toplumsal ilişkiler içerisinde -burjuva toplumunda-, değer biçimini analiz ederken, Marx'ın Aristoteles'e dönmeyi önermesinin sebebi nedir? Aristoteles değer biçimini nasıl daha anlaşılır kılabilir ki.

Bu sunuşta Marx'ın Aristoteles'le diyalogunu yeniden gözden geçirip, Marx ve Aristoteles'in analizlerinin ortaklaşan ve farklılaşan yanlarını ortaya koyabilmeyi hedefliyorum. Böylece bir yandan, *Kapital*'i izleyerek, değer yasasının kapitalist toplumda işleyişini hatırlatacağım bir yandan da değere tarih içinden bakmayı denemiş olacağım. Bu vesileyle, Marx'ın teorisinin o büyük Antik öncülünü, Aristoteles'i anma fırsatını da yakalamış olacağım. Böylece, Marx'ın Aristoteles'ten alıntıladığı eşitliğin, meta mübadelesini ifade eden 'sıradan' bir özdeşlik olmaktan fazlasını içerdiğini gösterebilmeyi ümit ediyorum.

Marx'ın Yöntemleri

Özgür Öztürk

Marx-Hegel ilişkisi üzerine geniş literatürde birkaç temel konum bulunmaktadır. En tanınmış temsilcisi Louis Althusser olan bir yaklaşıma göre, Marx olgunluk döneminde Hegel'den giderek uzaklaşmıştır. Bunun tam karşısında, Marx'ı iyi bir Hegelci olarak lanse eden ve son yirmi-otuz yıldır Batı Marksizmi içinde etkisini giderek artıran Sistemantik Diyalektik yaklaşımı bulunmaktadır. Son olarak, resmi diyalektik maddecilik görüşünde

ise Marx'ın daima Hegel'le olan eleştirel mesafesini koruduğu savunulur. Marx'ın ve Engels'in konuya dair açıklamalarını esas alan resmi yaklaşıma göre maddeci Marx idealist Hegel'i ters çevirmiş, ayakları üzerine oturtmuştur. Fakat, diyalektiğin genel hareket yasalarını ilk kez bilinçli biçimde Hegel'in ortaya koyduğunu da kabul etmiştir.

Marx'ın yöntemi söz konusu olduğunda, bu üç yaklaşımın iddiaları da farklılaşmaktadır. Althusserci ekol Marx'ın bambaşka bir yöntem geliştirdiğini savunurken, Sistematik Diyalektik okulu bunun standart Hegelci diyalektik olduğunu öne sürer. Diyalektik maddeci görüşte ise Marx, Hegel'in yöntemini biçimsel olarak kabul etse de, ona maddeci bir içerik katmıştır.

Bu sunumda, sözü edilen üç konunun da Marx'ın Hegelci yöntemle olan ilişkisini açıklamakta yetersiz kaldığını öne süreceğim. Marx, özellikle olgunluk döneminde, büyük düşünsel sıçramasını gerçekleştirdiği 1857-1863 yıllarında, Hegel'in *Mantık Bilimi*'nden yoğun biçimde yararlanmıştı. Bu dönemde geliştirdiği yöntem, kurallı, "sistematik" bir diyalektik değildir. Hazır bir şablonu kullanmaktan ziyade, ele aldığı nesnenin kendine özgü mantığını ortaya çıkarmaya çalışan, "yaratıcı" bir diyalektiktir.

Mantık Bilimi bazı hazır "diyalektik düşünce kalıpları" içerir. Marx, özellikle *Grundrisse* metninde, bu kalıpları ele aldığı konu olan kapitalist üretime çeşitli açılardan uygular. Çeşitli denemeler yapar. Bunlardan bazılarını uygun bulup geliştirmiş ve *Kapital'e* yansıtılmış, bazılarını ise vazgeçmiştir.

Sunumda, bu "diyalektik düşünce kalıpları"na bir örnek olarak, *Kapital*'deki el birliği-manüfaktür-fabrika üçlüsünü, *Grundrisse*'deki erken dönem formülasyonu ve Marx'ın bunu zaman içinde nasıl değiştirdiğini, ayrıca Hegel'de buna denk düşen düzenek-kimyasallık-teleoloji kavramsal üçlüsünü kısaca tanıtır ve değerlendireceğim.

Ekim Devriminden "Dijital Çağ"a Makineler ve İnsan: Kapital'den sonra Grundrisse

Özgür Narin

Sadece son birkaç yıl içinde, uzaya mekik ve roketle kargo gönderme işi taşeronlara verildi, uzay istasyonu ile dünya arasındaki ulaşım taşeron şirkette, Yapay Zekaya sahip bilgisayar, karar alıcılardan biri olarak şirket yönetimine girdi, bilgisayar algoritmaları ile yapılan yüksek frekanslı ticaret arttı. Diğer yanda ise bilgisayarlı ürünlerin hammaddelerini üretmek için Koltan madenlerinde çalışan köle emeği, genç işsizliğinde devasa yükseliş, yoğun bir sömürü. Bir yandan da teknolojik parıltının arkasındaki sınıflar, görmeyen gözlere inat yine göründüler.

Bu sunumda kapitalist üretimin bizzat kendisinin yol açtığı bu karşıtlıkları göz ardı etmeden, makine, bilimsel ve teknolojik birikimin ürünleri, "Genel Zeka" kavramlarını tarihsel olarak irdeleyeceğim.

1856'da işçilere yaptığı bir konuşmada Marx şöyle der "Günümüzde herşey karşıtına gebe görünüyor... *İnsanın çalışmasını kısaltma ve bereketlendirme mucizevi gücüne sahip makinelere karşın kendisinin yoksulluk içinde, gücünün ötesinde çalıştığını görüyoruz... İlerlemenin güçleri, makinayı akılla doldururken, insanları ahmaklaştırdı*"

Bundan 100 yıl sonra ABD'de Macy Konferanslarında, otomatik makinaları üretenler, ağ ve enformasyon kuramcıları, sinirbilimciler, ortak buluşmalar zincirinde, bilgisayar, ağ, yapay zekanın ilk adımlarını atan tartışmalar yürüttüler.

Sunumda, Kapital'den sonra tekrar Grundrisse üzerine düşünmenin, geçmişteki bu tarihsel uğrakları ve bugünü değerlendirmedeki önemini hatırlatmaya çalışacağım.

87. OTURUM

DİSK'in 50. Yılı

DİSK/GENEL-İŞ OTURUMU KAMUDA DÖNÜŞÜM, KAMU İSTİHDAMINDA DÖNÜŞÜM

Emeğin Yeniden Üretim Süreci Olarak Kamu Hizmeti

Prof. Dr. Ahmet Alpay Dikmen

Modern devlet algısı birey ve liberalizm koşutluğu ile ulaştığı yurttaş anlayışı üzerine inşa olmuş bir iktidar modelidir. Hak ve özgürlükler temelinde tanımlanan birey, devletle etkileşime girdiği noktada yurttaş sıfatına bürünebilmektedir. Birey ve yurttaş arasındaki ikilik antik çağdaki kamusal alan ve özel arasındaki ikilik görüntüsündedir; ancak bu yeniden inşa aynı zamanda da bir tür sahte inşa niteliği taşımaktadır. Antik çağda yurttaş için politik olan da aynı dolayım çerçevesinde bozularak yeniden inşa edilmektedir. Bu bakımdan modern iktidarda yurttaş ancak devlet üzerinden anlaşılabilen bir varlıktır. Yurttaş devletin varlığına muhtaçtır. Yurttaş kendiliğinden bir varlık değildir. Modern çağda yurttaşın habitataı olarak sunulan kamusal alan da yine devlet dolayımıyla ortaya çıkmakta; bu sayede de yeniden ve yeniden devleti telaffuz edilmektedir.

'Kamu Yönetim' kavramı nasıl kamuyu değil de devleti işaret ediyorsa aynı şekilde 'kamu hizmeti' kavramı da kamusal ve yurttaşın yurttaşlık bilinciyle yurttaş için gördüğü hizmetleri değil yurttaş adına doğrudan devletin ya da devlet izni ile ve devlet adına özel sektörün gördüğü hizmetleri işaret etmektedir. Dolayısıyla kamu hizmetin çerçevesi iktidarın iradesine bağımlı bir yapıdadır.

Modern iktidar bir tür açarken gizleme, aydınlık yardımıyla karanlığı gizleme davranışı üzerinden yükselir. Bu bakımdan başka bir sorgulama kamu yönetimi ve kamu hizmeti kavramlarının neyi gösterip neyi gizlediği sorgulaması üzerinden yürütülebilir. Kamu yönetimi, kamuyu gösterip kavramın içerisinde devleti gizlemektedir. Vurgu kamuya değil yönetime ve iktidardadır. Benzer biçimde kamu hizmeti de vurgusunu hizmete yapmaktadır. Kamu burada nesne konumundadır, yani hizmetin muhatabıdır. Hizmetin içeriği ise devlet/iktidar tarafından belirlenen, devlet eliyle ya da özel sektör eliyle görülebilen, çerçevesi genişletilip daraltılabilen bir yapıdadır.

Bu bakımdan kamu hizmetini anlamak için sorulacak doğru soru, kamusalılık ya da kamusal alan üzerinden değil hizmetin niteliği üzerinden olmalıdır. Hizmetin niteliği bizlere emeğin yeniden üretimi sürecini işaret etmektedir. Kamu hizmeti alanlarının tümü, eğitim, sağlık, toplu taşıma, vb. emeğin yeniden üretimi için elzem olan alanları bizlere işaret etmektedir.

Devlet uzlaşmaz sınıf çelişkilerini uzlaştırmak için ve sınıflı toplumun bir tür zorunu sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle sınıf çelişkilerinin derinleştiği ve zayıfladığı zamanlarda devletin tavrı anlamak için sınıf çelişkilerin düzeyine bakmakta fayda vardır.

Gerçekleştirilecek konuşmanın temel tezi, sınıf çelişkilerinin derinleştiği dönemlerde devlet emeğin yeniden üretimi sürecini özel sektörden temizleyerek kendisi vermeyi tercih etmekte; sınıf çelişkilerinin zayıfladığı dönemlerde ise kamu hizmeti alanlarını özel sektöre teslim ederek sermaye birikimi olanağı sunmaktadır, şeklindedir.

Yerel Yönetimlerde Dönüşüm ve İstihdam

Serhat Salihoğlu ve Özgün Millioğlu Kaya

Yerel yönetimler devlet genel yapısı içinde değerlendirilen kamu yönetimi birimleridir; görev, yetki ve sorumlukları devlet sistemi içerisinde belirlenir. Merkez-yerel ilişkisi devletlerin kuruluş dönemlerine kadar giden tarihsel bir ilişkidir. Bu ilişki bir siyasi ilişki olarak yani yerelde oluşan siyasi iktidar ile merkezi iktidar ilişkisi olarak; ya da kamu hizmetlerinin yerele ait olanlarının merkezi yönetimce yerele aktarılmasına, yerelin yetkilendirilmesine dönük bir merkez-yerel ilişkisi olarak tanımlanmış olabilir. Birincisi federal devlete ikincisi üniter devlete doğru açılan devlet yapısına işaret eder.

Merkez-yerel yönetim ilişkisi nasıl tanımlanmış olursa olsun devlete hakim olan sınıfın iktisadi-sosyal politikası merkez-yerel yönetim ayrımı olmaksızın devletin bütünü üzerinde hakimiyet kurar. Bu nedenle yerel yönetimlerde yeni liberal dönüşümün irdelenmesi devlet yapısının neo-liberal dönüşümünün irdelenmesi anlamına gelir ve doğrudan devletin dönüşümünün etkisi altındadır. Yerel yönetimi liberal yönde yeniden kurmak devletin bütününe dönüştürmeyi de kolaylaştıran bir özellik gösterir. Böylece dönüştürme sürecinde yerel ile merkez birbirlerini bütünlüyci bir işlev görür.

Türkiye’de 1980’de başlatılan yeni liberal dönüşüm yerel yönetimlerde ilk olarak yerel hizmetlerin piyasaya özgü fiyatlandırmasıyla başlamıştır. 1981 yılında çıkarılan İSKİ Kanunu su tarifesinin belirlenmesinde kar oranı belirleyerek tarifenin fiyata dönüşmesine kapı açmıştır. Suyun fiyatlandırılması tüm yerel yönetimlere şamil bir uygulamaya dönüştürülmüştür. 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Kanunu’nda büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görevleri sayılırken “yapar, yaptırır, işletir, işlettirir” ibareleri kamu hizmetlerinde değişimin ifadesidir.

Türkiye’nin 1988’de onayladığı; 1992’de uygulamaya koyduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da bir neo-liberal aşu olarak dikkate alınmalıdır. Yerel hizmetlerde tarifeden fiyatlandırmaya doğru dönüşüm kamu hizmetinin kamudan piyasaya transferinin ilk adımıdır. İkinci dönüşüm dalgası AKP’li yılların başlangıcında, 2004 ve 2005 yıllarında, eski yerel yönetim mevzuatını değiştiren kanunlar ile gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü dönüşüm büyükşehirler üzerinden 2012'den itibaren başlatılmıştır. Büyükşehir sınırlarını il sınırlarına genişleten ve il özel idarelerini büyükşehirlerde kaldıran dönüşüm yerel yönetim biriminin tekleştirilmesi anlamına gelmiştir. Böylece belediye dışı alana, köye yerel kamu hizmetini götürme görevi de büyükşehir belediyesine geçmiştir.

Bu sürece yakından bakıldığında yerel yönetimlerde dönüşümün hedefinin devletin neo liberal yönde yeniden yapılandırılması olduğu görülmektedir. Bu dönüşüm kamu hizmetlerini olduğu kadar yerel hizmetlerde çalışanları da doğrudan etkilemiştir. Kamu istihdamı yerini kamu hizmetlerini ihale ile üstlenen şirketlerde istihdama bırakmıştır. Sendikal haklar piyasası, esnek ve güvencesiz yeni istihdam ilişkilerinin kıskacına alınmıştır.

Kamuda Dönüşümün Taşrası: İşçi Sendikacılığı Deneyimleri

Gamze Yücesan-Özdemir

Çağrı Kaderoğlu Bulut

Bu tebliğin konusu, kamuda dönüşümü işçi sendikacılığı pratikleri ekseninde ele almaktır. Kamuda dönüşümün sendikacılık koşullarına ve pratiklerine nasıl yansıdığı çoğunlukla geri planda kalmış ve/veya kuramsal sınırlar içinde tartışılmıştır. Bir başka nokta ise kamuda dönüşümün çoğunlukla kamu sendikacılığı bağlamında tartışılması olmuştur. Bu nedenle, taşradaki işçi sendikacılığı pratiklerinin, kamu tartışmasının da taşrasını oluşturduğu ikili bir durum söz konusudur.

Bu tebliğ, sendikacılık deneyimlerini hem alandan verilerle değerlendirmekte hem de işçi sendikacılığı kapsamında ele almaktadır. Türkiye çapında Genel-İş Sendikası işyeri sendika temsilcileri ile yapılan 632 anket, 13 derinlemesine görüşme ve 4 odak grup görüşmesine dayanan bu çalışmada sendika temsilcilerinin işyeri, sendikacılık ve toplumsal yaşam deneyimleri serimlenmekte, daha güçlü sendikacılık pratikleri için olanak ve sınırlılıklar değerlendirilmektedir. Bu tartışma ışığında sendikal deneyimlerin yapısal ve özne koşulları etrafında yeni bir İşyeri Sendika Temsilcisi Modeli önerilmektedir.

Umulan odur ki bu çalışma, işyeri sendika temsilcilerinin mevcut durumunu gözler önüne sermenin yanında ve ötesinde, sendikaların yeni mücadele arayışlarında bir katkı oluşturabilir.

88. OTURUM

DOĞU KARADENİZ'DE KADINLIK HALLERİ

Karadeniz'in Mübadil Kadınları

İlhan Zeynep Karakılıç, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Bu sunumda, Karadeniz denince aklımıza pek de gelmeyen göçmenlik biçimlerinden biri olan mübadele ve mübadil kadınların bu göç deneyiminin hafızasını değişen köy koşullarında hangi yollarla canlı tuttıkları incelenecektir. Bu inceleme, Haziran 2011 ile Eylül 2011 tarihleri arasında gerçekleştirdiğim alan çalışmasına dayanmakta ve Bafra'nın Sarıdünya köyünde yaşayan kadınların bütün üretimi etrafında şekillenen sosyal hayatlarına odaklanmaktadır. Bunun için önce kısaca Türk Yunan Nüfus Mübadelesi'nden, Sarıdünya köylülerinin mübadele sonrası deneyimlerinden ve köyün o zamandan bugüne geçirdiği değişimden bahsedeceğim. Burada özellikle köyün hem ekonomik hem de sosyal yaşamının çok önemli bir parçası olan bütün üretimine odaklanacağım. Bundan sonra, mübadil olmanın ve bütün üreticisi olmanın köyün kadınları için nasıl bir çerçeve yarattığını anlatmaya çalışacağım. Tütün üretiminin etrafından şekillenen günlük ve günlük olmayan pratiklerden, tütün yapmanın mübadil kadınlar için ne demek olduğundan ve kadınların bütün üretimi etrafında mübadele hafızasının taşınmasında nasıl bir rol oynadığını göstereceğim. Daha sonra ise köyde tütün üretimi bittikten sonra kadınların hayatlarının nasıl dönüştüğünü anlatacağım ve sonuç olarak kadınların bu dönüşen koşullara nasıl uyum sağladıklarını hem köy dışına eklemleme biçimlerindeki hem de mübadele hafızasının aktarılma biçimlerindeki değişikliklerle göstermeye çalışacağım.

Temsiliyetler Ve Teslimiyetler Sarkacında Salınan Kadın: Rize Örneği

Özlem Şendeniz, Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Doktora Öğrencisi

21. yüzyılda onaylanan ve olumlanan bir yönetim biçimi olarak temsili demokrasi, seçimlere odaklanmakta, kadın ve erkek arasında seçme ve seçilme hakkı noktasında eşitlik öngörmektedir. Türkiye örneğinde kadınların seçilme -dolayısı ile temsil edilme-

oranları düşüktür. Çalışmanın etrafında kurgulandığı ilk soru, Doğu Karadeniz’de kadın anlatisinin etrafındaki haledede yer alan güçlü, cevval, inatçı, vefakâr, nüktedan vb. sıfatlarının sarmaladığı kadının, bir siyasi aktör olarak Rize ilinde, yerel siyasette ve temsiliyetlerde üstlendiği roldür. Bunun keşfi için 2014 yerel seçimlerinde kadınların temsillerinin analizi yapılacaktır. Çalışmanın ikincil sorunsalı ise çevre hareketleri ve kadınların bu hareketlerdeki rolünün neyi temsil ettiğini belirleme arayışıdır. Bugün sürdürülen HES karşıtı direnişler ile Yeşil Yola Hayır protestoları gibi çevreci toplumsal hareketler Rize ilinde aktif olarak devam eden yerel bir siyaset hattıdır. Bu hareketler içerisinde bir aktivist olarak yöre kadını sembolleştirilmektedir. Sorguya açtığımız öz, siyaset yapma pratiklerinde, seçim merkezli temsiliyetlerde kadınların aldıkları rol ile direniş anında, siyasa yapımındaki, ağırlıkları ve bu iki hat arasındaki bağlantılardır. Bu iki hattın –yerel seçimler ve çevreci toplumsal hareketler- birlikte ele alınması ile çalışma “güçlü” olarak sunulan Karadeniz kadınının karar alma mekanizmalarındaki yerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda tortusu kazanarak ortaya çıkartılması hedeflenen olası sonuç günümüz Rize ilinde kadınların çevre hareketlerini temsil eden simgeler olma halleri ile yerel seçimlerde ki varlıklarının taşıdığı benzerlikler, farklılıklar ve bunların gündelik hayatlara –varsa- etkileridir.

Toplumsal Mücadelenin Toplumsal Cinsiyeti Görünümleri: Cerattepe’nin Kadınları

Arş. Gör. Öznur Yılmaz, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Toplumsal hareketler bağlamında “çevre” mücadeleleri Türkiye’de birçok farklı başlıkta karşılaşılan bir olgu haline gelmeye başlamıştır. Toplumsal mücadelelerin cinsiyeti, toplumsal iş bölümüne bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Ekolojik tahribat ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olan tahakküme bir ve ortak direnişin imkânı, çevre olarak konumlandırılan kadınların bu ilişkiyi kurması ile mümkün olacaktır. Doğada tahakküme direnişin, kadının tahakküme direnişi ile ilgisini anlamaya çalışmak, çalışmanın önemli bir çıktısıdır. Artvin Cerattepe’de çıkartılması planlanan madene, yöre halkı oldukça önemli bir direniş göstermektedir. Cerattepe’deki maden planı 1980’lerin ortasına dek uzanmaktadır, madene karşı direniş de öyle. Yörenin yaşam alanı savunusu olarak adlandırdığı bu direnişin uzun yıllar sürmesindeki sebepler bu çalışmada ele alınan başlıklardan biridir. Cerattepe’de süren maden karşıtı direnişin içinde, kadınların kendilerini konumladıkları yer ve mücadeleye atfettikleri anlamın tespiti, ulus ötesi kapitalist hegemonyayı anlamlandırmalarına olanak sağlayıp sağlamadığının görülmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda da Cerattepe’nin kadınlarının kapitalizm koşullarında doğa ile kurdukları ilişkiyi anlamak çalışmanın başlangıç adımını oluşturacaktır. Cerattepe mücadelesi, yöre halkının topyekûn dâhil olduğu bir direniş olmasının ötesinde, yöre kadınları tarafından öncülüğü yapılan bir hareket olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışma ile de, yöre kadınlarının mücadeleyi sahiplenışı, mücadeleye katılımı ve mücadelenin öncülüğünü üstlenmesi süreçleri, alanda yapılan derinlemesine mülakatlar ile ortaya koyulacaktır.

Doğu Karadeniz'in Uzak Köşesi Hopa'da Sınır ve Kadınlar

Arş. Gör. Emek Yıldırım, Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Antik çağlarda "konuksevmez deniz" ("Aksenos Pontos" [ΑΞΕΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ]) olarak adlandırılan Karadeniz, kendi tarihi içinde oldukça kısa bir süre olan yaklaşık 60 yıl kadar varlığını sürdüren sınırların ayırdığı bir coğrafyanın ve insanların bundan 29 yıl önce Ağustos'un son günü yeniden bir araya geldiklerine şahitlik etti. 1921 yılında Türkiye ile SSCB arasındaki sınır anlaşmaları sonucu çekilen sınırların 1937 yılı itibariyle geçişlere kapanmasının ardından sınır yeniden 1988 yılında geçişe açılır ve yüzyıllardır bir arada yaşayan halkların arasına -kısa bir süre de olsa-giren sınırın yeniden açılması sınırın iki tarafında da hareketliliğe sebep olur. Diğer yandan da, sınırın kapalı olduğu dönemde iki tarafta da hummalı bir biçimde vuku bulan değişim, dönüşüm sürecinin ne kadar ciddi işlediğini, insanlar sınır açılıp da yeniden bir araya gelince anladılar. İki taraf içinde; merkezden gelen kararlar, komutlar ve emirler doğrultusunda taşranın uzak bir köşesinde dahi tam anlamıyla dönüşüme giren sosyo-ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel yapının bu süre sonunda bu kadar farklı iki topluma dönüşmüştür bu halklar. Bu durumun en görünür hali olarak da iki taraftan kadınların arasındaki farklılıkların ortaya çıkmasıdır. Özellikle de Türkiye tarafında; merkez ile, devlet ile, kamusal alan ile daha az bir irtibatı olan *Lazona* (Çayeli-Hopa arasındaki bölge) kadınlarıyla Gürcistan tarafından gelen kadınlar arasında sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olarak bariz farklar olduğu açıktır. Bu çalışmada da, esas olarak, sınırın iki tarafındaki kadınların bilhassa kamusal alandaki mevcudiyetleri ve sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıkları ele alınmaya çalışılacak ve varılmak istenen netice olarak da bu farklılıkların ortaya çıkışına ya da çıkmayışına zemin oluşturan koşulların neliğinin ortaya çıkarılması olacaktır.

89. OTURUM

EDEBİYAT VE ERKEKLİK

Erkeğin Kitabını Yazmak: Teoride Ve Edebiyatta Erkeklik

Yrd. Doç. Dr. Çimen Günay-Erkol, Özyeğin Üniversitesi, EEİİ (Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi)

1960'ların sonunda, ikinci dalga feminizmin Vietnam ve Soğuk Savaş deneyimlerinin gölgesi altındaki anti-militarizm tartışmalarından doğan erkeklik çalışmaları, hegemonik erkeklik kavramı çerçevesinde, erkekliklerin toplumsal cinsiyet hiyerarşileri ile ilişkileri üzerine yürütülen araştırmaları kapsar. 1980'lere gelindiğinde erkeklik araştırmaları Batı'da kendisine görece özerk bir alan açmıştır. Türkiye'de ise bu alan henüz özerk değildir; çalışmalar, kadın araştırmaları ve toplumsal cinsiyet araştırmaları gibi alanların altında yürütülmektedir. 1980'lerden bugüne, dünyanın pek çok ülkesinde farklı disiplinlerden gelen araştırmacılar, erkeklik normları ve bu normları yeniden üreten okul, spor, aile gibi yapılar çerçevesinde erkeğe içkin kabul edilen şiddet, iktidar, rekabetçilik, rasyonellik, fiziki güç övgüsü, bedensel dayanıklılık gibi çeşitli unsurları eleştirel bir gözle incelemiş ve erkeğin erkekleri esir alan tehditkar yapısını gözler önüne sermiştir. Bu alana edebiyatın önemli katkıları olabileceğini göstermeyi amaçlayan bu makale, erkeklik çalışmalarının Türkiye'deki yansımalarından söz etmekte ve Türk edebiyatının kanonikleşmiş bazı erkek yazarlarının edebiyat tarihlerinde baş tacı edilen pek çok yapıtında erkeklikten zarar gören erkekler bulunduğu dikkati çekerek bu farkındalığın neden açık bir hegemonik erkeklik tartışmasına dönüşmediğini sorgulamaktadır.

“Beyaz Mantolu Adam” ya da Kılık Değiştiren Cinsiyetler

Öğr. Gör. Fatma Damak, Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi,

Oğuz Atay “Beyaz Mantolu Adam” öyküsünde, sakal ve bıyığıyla alışlagelmış erkek kılığında ve buna karşın beyaz mantosu ile kadın kıyafetinde olan ve hiç konuşmayan bir kişinin, bu hali karşısında “henüz şaşkınlığı geçmemiş ve onu nasıl karşılamak gerektiğini bilemeyen topluluk” (s.16) ile ilişki/siz/liğini konu eder. Başka bir ifade ile, bu öykü heteronormatif düzen içerisinde hegemonik bir ikili zıtlık çerçevesine yerleştirilen erkeklik-kadınlık normlarının, sessizlik içinde altüst edilmesini ele almaktadır. Bu bildiri, “Beyaz Mantolu Adam” öyküsündeki kişinin, kadınlık ve erkeklik normları

arasındaki salınımı üzerine odaklanacaktır. Bu bağlamda öncelikle cinsiyet normları ile görüntü arasındaki bağlantı irdelenecek; cinsiyet normları kadın-erkek görüntülerini nasıl şekillendirir ve söz konusu görüntüler cinsiyet normlarını nasıl devam ettirir soruları, Beyaz Mantolu Adam'a verilen tepkiler vasıtasıyla tartışılacaktır. Daha sonra ise görüntünün, yansıma ya da temsil olması, yani birincil olanın yerine ikame eden olması üzerinde durulacak ve görüntü aracılığıyla sürdürülen cinsiyet normlarının da yer değiştirebilirliği ve sembolikliği ele alınacaktır. Bu noktada dilbilim ile psikanalizi harmanlayan Julia Kristeva'nın sembolik ve semiyotik dil ayrımı kuramından faydalanılarak cinsiyet normları ve görüntü arasındaki ilişkinin kurulumunda dilin payı gündeme getirilecektir. Böylelikle Kristeva'nın ortaya koyduğu dil ve cinsiyet bağlantısından yola çıkılarak Beyaz Mantolu Adam'ın konuşmaması, dilsizlik ile bağdaştırılacak ve kılık kıyafet sebebiyle kadınlık-erkeklik arasındaki salınımın, dilsizlik ile nasıl ivme kazandığı analiz edilecektir.

Adadaki Adamlar: Körburun Romanında Çatışan Erkeklik Temsilleri

Öğr. Gör. Egem Atik, Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü

Hikmet Hükümenoğlu'nun *Körburun* romanı, Körburun adlı hayali bir Prens Adası'nın 1960-1990 dönemi Türkiye tarihiyle iç içe geçen hikâyesini, üç uşak üzerinden anlatır. Bu makale, Türkiye'nin darbelerle çalkalandığı bu dönemde, farklı erkeklik kimlikleri arasındaki çatışmalı ilişkiyi romandaki dört erkek karakteri inceleyerek ele alır. Roman karakterleri üzerine yapılan bu inceleme, eril tahakkümün kadınlar ve "öteki" erkeklikler üzerinden yükselişini, bu eril otoritenin her an kaybedilme riskini taşımasının kimlik inşasında sorunlara yol açtığını ve ideal erkeklik modeline erişme mücadelesinin bir krize dönüştüğünü ortaya koyar.

Sonsuzluğa Nokta'da Ana Akım Normlara Bağlı Kalmayan Erkeklik Örneği: "Uyumsuz" Bedran

Sevcan Tiftik, Bilkent Üniversitesi

Hasan Ali Toptaş'ın ilk romanı *Sonsuzluğa Nokta* (1992), geçirdiği kaza ya da intihar denebilecek girişimi nedeniyle yatalak olan ana karakter Bedran'ın kasabadaki ailesinin yanından ayrılarak kente iş aramaya gelmesi ve kentteki yeni hayatı üzerinedir. Bedran'ın anlatıcılığındaki roman, iki ayrı zaman çizgisinde ilerler: yatağa mahkûm süreçteki anlatı anı ve geçmiş. Romanda cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsellik norm ve sınırları pek çok yerde ortadan kalkmaktadır. Ayrıca anlatı, akışkan cinsiyet rolleri ve bedensel özellikler, cinselliğin geçişkenliğini türlü biçimlerde barındırmaktadır. Bu bildiride anlatıdaki arzu ve cinsel yönelim konusunda alışıldık sınırların olmayışı, Bedran'ın "kadın tenli erkek" olarak bahsettiği ve *queer* bir arzu duyduğu İsvan'la ilişkisi, iç konuşmaları, cinselliği, karısı Gülderim'le ve diğer kadınlarla ilişkileri, heteronormatif toplumsallık eleştirisi barındıran görüşlerinden hareketle heteronormatif kimlik inşasından azade yaratılmış roman karakterinin, edimleri dolayısıyla *queer* bir erkeklik örneği sergilediği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda Hasan Ali Toptaş romanlarındaki erkeklik kurguları arasında Bedran'ın konumu daha çok farklılaşan ama aynı zamanda diğer norm dışı erkekliklerle benzeşen yanlarıyla *queer*, sakatlık ve erkeklik edimleri izleklerinde incelenecektir.

90. OTURUM

ÇALIŞMA YAŞAMI, SOSYAL POLİTİKA, TOPLUMSAL CİNSİYET

Kayıt Dışı Ekonomide Kadınlar

Yrd. Doç. Dr. Selcen Öztürk

Kadınların aile ve toplum yaşamı içerisindeki yeri ve önemi herkes tarafından kabul görmektedir. Fakat aynı görüş kadınların iş yaşamındaki yeri için geçerli değildir. İstatistikler kadınların işgücüne katılım oranı (İKO) dikkate alındığında Türkiye'nin OECD ve AB ortalamalarının çok gerisinde kaldığını göstermektedir (TÜİK, 2011). Yapılan çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu ve erken Cumhuriyet dönemlerinden itibaren Türkiye'de kadınların iş sahasında yer almaya çalıştığını, fakat bu çabanın kötü çalışma koşulları ve düşük ücretlerle hançerlendiğini göstermektedir. Günümüzde çalışma koşullarının genel olarak iyileşmesinin yanı sıra, kadınlar gerek işe alım sürecinde gerekse çalışma hayatı boyunca ciddi eşitsizliklere maruz kalmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımında yaşadığı zorlukların yanı sıra, kayıt dışı ekonomide de ciddi şekilde varlık gösterdikleri bilinmektedir. Kayıt dışı ekonomiyi temelde kayıt altına alınmayan gelir getirici faaliyetlerin tümü olarak tanımlamak mümkündür. Kayıt dışı ekonomi kavramı ülkenin her kesimi için yük yaratırken en büyük yük bu kesimin içinde yer almak zorunda kalan dezavantajlı grupların sırtındadır. Kadınlar ise kayıtlı şekilde çalışma hayatında yer aldıklarında dahi ciddi eşitsizliklerle karşılaştıkları gibi kayıt dışı ekonomide en çok mağdur olan grupların başında gelmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'de kadınların kayıt dışı ekonomideki varlığı ve boyutlarını incelemek ve bu durumun kadınlar ve ülke ekonomisi üzerinde yarattığı sıkıntıları irdelemektir. Bu amaçla TÜİK'in hazırlayıp sunduğu Hane Halkı Bütçe Anketleri incelenecek, kayıt dışı ekonomide kadın emeğinin rolü tartışılacak ve çeşitli politika önermeleri yapılacaktır.

Kürtaj Yasağını Uluslararası Belgelerle Düşünmek

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Ömür Atmaca

Latince kökenli bir kelime olan kürtajın (abort/abortus) en kaba tanımı hamileliğin, doğal sürecin tamamlanmasından önce embriyonun ana rahminden alınması yoluyla sona erdirilmesidir. Kürtajın tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu söylemek mümkündür. Aterkil toplum düzeninde kürtaj, toplumun ya da devletin kadın cinselliği ve kadın bedeni üzerinde kurmaya çalıştığı tahakkümün simgesi haline gelmiş, kürtaj yapan ya da yaptıran kadınlar en ağır biçimde cezalandırılmışlardır. Modern dünyada ise kürtaj karşıtlığı ve kürtaj yasaklarını da kapsayan kürtaj meselesi, konunun atarkil devlet politikaları çerçevesindeki sosyal ve ekonomik boyutu da hesaba katıldığında, en tartışmalı toplumsal konulardan biri haline gelmiştir.

Türkiye’de 1923-1983 yılları arasında yasak olan ve ancak 1983 yılında devletin ücretsiz olarak hizmet sunduğu sağlık birimlerinde serbest bırakılan isteğe bağlı kürtaj, 2014 yılına geldiğimizde her ne kadar yasal bir çerçevesi olmasa da fiilen neredeyse sona ermiştir. Siyasi iktidar kendi muhafazakâr söylemi çerçevesinde kürtajı “cinayet” gibi bir suçla eş tutarak kürtajın yasaklanması için gerekli yasal düzenlemeleri yapacaklarını da açıkça belirtmiştir. Kürtaj konusu, tıpkı ülkemizdeki diğer kadın sorunları gibi siyasi iktidarın muhafazakâr söylemine uygun olarak yeni biçimini alırken, kürtaj yasağı kadına uygulanan şiddetin farklı bir yöntemi haline gelmiştir. Bu çalışmada kürtaj yasağı ataerkil devletin kadına uyguladığı şiddetin bir parçası olarak ele alınmakta ve Türkiye’de son yıllarda tartışılan kürtaj yasağının farklı boyutları ile yasağın toplum üzerinde olası etkileri tartışılmaktadır. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak kürtaj ve kürtaj karşıtlığı kuramsal olarak ele alınacak, ilerleyen kısımda dünyada ve Türkiye’de kürtaj yasağının tarihsel olarak gelişimi incelenecek ve son olarak da Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası belgeler çerçevesinde uygulamanın hukuki yönü değerlendirilecektir.

Kadının Üretici ve Yeniden Üretici Rolüne İlişkin Algı Oluşumunda/ Değişiminde Eğitimin Rolü

Prof. Dr. Hatice Karaçay

Doç. Dr. Derya Güler Aydın

Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez

Üretim ilişkilerindeki dönüşüm sonucu ortaya çıkan cinsiyetçi işbölümüyle, kadın, öncelikli olarak yeniden üretim işlerinden sorumlu tutulurken, erkek toplumsal ve ekonomik sistemin temel aktörü olarak konumlanmaktadır. Kadının kendi emeği üzerinde karar ve seçimlerini yok sayan, bakım işlerinin ve diğer tüm aile içi işlerin sorumluluğunu kadına yükleyen bu işbölümü, kadın işinin, erkeğe göre ikincil olarak tanımlanmasını beraberinde getirmektedir.

Günümüz Türkiye’sinde cinsiyetçi işbölümünü pekiştiren söylem, politika ve uygulamalar, kadının rolünün, öncelikle yeniden üretici rolleri üzerinden ve aile içinde tanımlanmasını norma dönüştürmekte ve kimi yasal/kurumsal düzenlemelere rağmen, mutlak erk sahibi olarak görülen erkek karşısında, kadının hayatın hemen tüm alanlarında ikincilleştirilmesi süreci devam etmektedir. Kadının toplumdaki yeri/

rolüne yönelik bu çarpık algı, yalnızca Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmamakla birlikte, bu algının, liberalizmin doğup, beslendiği Batı dünyasında daha az yoğun olduğu gözlenmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, Türkiye gibi toplumların, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik mücadelede daha büyük sorunlarla karşılaşacağı aşikardır. Maalesef ki, kadının toplumdaki yeri/rolüne yönelik yerleşik olan ve yine maalesef ki derinleşme potansiyeli de oldukça yüksek olan bu çarpık algının çözülmesinde elimizde çok fazla mücadele aracı bulunmamaktadır. Bu çarpık yapıyı besleyen tüm söylemler, politikalar ya da uygulamalara karşı, eğitimin böyle bir yapılanmanın çözülme sürecinde etkisinin olabirliği, en azından sezgisel olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada amaç, üniversite eğitiminin kadının üretici ve yeniden üretici rolüne ilişkin algıyı etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa nasıl etkilediğinin araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsünde yer alan ve Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Fen Fakültesinin lisans programlarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilerle anket yapılacak ve bu doğrultuda ortaya çıkan niceliksel araştırmanın sonuçları tartışılacaktır.

Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Yaşanan Etik Sorunlar: Sosyal Hizmet Uzmanlarının Alan Deneyimi Anlatıları

Dr. Burcu Hatiboğlu,

Arş. Gör. Çağıl Öngen,

Dr. Özge Sanem Özateş Gelmez

Sosyal hizmetler, insanların, insansal olanaklarının geliştirilmesi, temel haklarının korunması ve sosyal adaletin başarılması amacıyla refah devletleri tarafından yurttaşları için tanımlanan önemli sosyal haklar arasında yer alır. Bu bağlamda, planlanan ve sunulan sosyal hizmetlerin, insanların iyilik hallerinin geliştirilmesine ve sosyal dışlanmanın önüne geçilmesine yönelik olarak, güçlendirici ve özgürleştirici olma niteliğini taşıması beklenir.

Sosyal hizmetlerin doğasının barındırdığı bu açık ideale karşın, günümüz sosyo-politik ve ekonomik konjonktüründe, sosyal hizmetler alanında mesleki çalışma yapıyor olmak bile, başlı başına etik açıdan bir zorluk haline gelmiştir. Zira kaynakların toplumsal yararın değil, sermayenin hizmetine sunulduğu, sosyal politika ve kurumların tasfiye edildiği, sosyal hizmetlerin sorumluluk-hayırseverlik koşutluğunda nakdi yardımlara indirildiği koşullarda, sosyal sorunlar da giderek daha karmaşıklaşmakta ve insanların dezavantajlı koşullarında yaşanan keşişimsellikler artmaktadır. Tüm bu koşullarda sosyal adaletsizliğin ve ayrımcılıkların yaşam koşullarını en çok zorlaştırdığı, ötekileştirilen, baskı altına alınan ve ezilen insanların haklarını ve yüksek yararını savunmak, meslek elemanları olarak sosyal hizmet uzmanları için çoğu zaman statükoyla mücadele içine girmeyi ve kurumsal yapılarla karşı karşıya gelmeyi gerektirmekte, uzmanların, mobbinge uğraması, idari soruşturmalar geçirmesi, sosyal dışlanmaya maruz kalması sıradanlaşmaktadır.

Bu çalışmada, farklı sosyal hizmet alanlarında deneyimli uzmanların, mesleki yaşantılarında karşılaştıkları etik sorunlara ilişkin anlatılarını ortaya çıkartan niteliksel araştırma sonuçlarına yer verilecektir. Araştırma kapsamında, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde misafir ğretim elemanı olarak çalışan “deneyimli uzmanlar” grubundan 12 sosyal hizmet uzmanıyla gönüllülük esasına göre derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar, sosyal hizmet uzmanlarının yaşadıkları etik sorunlar ile bu sorunların üzümünde kullandıkları mücadele mekanizmaları olarak sınıflandırılarak tartışmaya açılacaktır.

91. OTURUM

ULUS-DEVLETİN ÇOCUKLARI: TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ÇOCUK DERGİLERİ

“Cumhuriyet Çocuğu” Bilişinin Yaratılması: Türkiye’de Çocuk Politikaları (1923-1950)

Doç. Dr. Esra İlkay İşler, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Bu çalışmada başbakanlık devlet arşivleri belgeleri kaynaklığında Erken Cumhuriyet Dönemi çocuk politikalarının izleri sürülmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın hareket noktasını oluşturan varsayım: Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Türkiye’de eskiden ümmet-millet olarak tanımlanan “halk”ı oluşturan bireylerin en küçük örgütlü birimini oluşturan ailedeki roller de yeniden karıldığı ve sadece erkeklerle kadınlara değil, çocuklara da yeni rollerin verildiğidir. Türkiye’de çocuklara ilişkin politikalar ve bu politikaların neredeyse aynası gibi yansıtıldığı iletişim mecraları (hikaye ve ders kitapları, TV dizileri, çizgi filmler, okullarda oynanan temsiller, çocuk şarkıları, gazete haberleri) üzerine tarihsel incelemelerin yok denecek kadar azdır. Konu, genellikle interdisipliner olarak ele alınmamakta, eğitim bilimleri veya tarih gibi disiplinler kapsamında sınırlı olarak ele alınmıştır. Bu çalışma dönemin arşiv belgeleri ışığında sosyal bilişin “halkı” oluşturan ancak kendi geleceğinde söz hakkı olmayan, söz hakkı olması için reşit olması beklenen bir kesimi için referans çerçevelerinin nasıl oluşturulduğunu anlamak bakımından önemlidir.

Dönemin gazete ve dergileri çocuklar için tasarlanan duruma ilişkin daha çarpıcı bir içeriğe sahipken, devletin bu rollerle alakalı olarak nasıl bir politika güttüğü, çocuklara ilişkin yasalar ve düzenlemeleri önerdiği, bir “Cumhuriyet Çocuğu” iletişimsel bilişinin yaratılma sürecine yürütüp yürütmediği ve eğer yürüttüğü ise bunu nasıl gerçekleştirdiği bu çalışmanın üzerinde duracağı araştırma sorularıdır. 1923-1950 arasındaki arşiv belgeleri incelendiğinde ulusal ve uluslararası tanıtımda çocuklara ilişkin konular, küçükleri zararlı enformasyondan korumaya yönelik düzenlemeler,

çocukları cinsel istismara ilişkin suçları takip ve denetim altına alan, engellemeye yönelik yasal ve politik düzenlemeler, okumaya istekli ancak maddi durumu yetersiz olan çocuk ve gençler için gerçekleştirilen kolaylıklar, halkevleri yoluyla yürütülen biliş inşa etme çalışmaları olarak gruplanacak belgelere ulaşılmıştır. Çalışmanın kuramsal yaklaşımı sosyal biliş kuramının iletişimsel (halkı inandırma/ikna etmeye) olarak belirlenen yıllar süresinde kullanımı olarak belirlenmiştir.

Cesur-Zeki Oğlanlar ve Uslu-Akıllı Kızlar: Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Çocuk Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyaset

Doç. Dr. Aytil Tamer Torun, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Bu çalışmada 1923-1929 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin mevcut iktidarın politikaları bağlamında yeniden üretiliş ve sunuş biçimleri incelenecektir. Kuruluş yıllarında ideolojik tartışmaların ilk adımlarının atıldığını ancak ne devlet ne de vatandaşlık bağlamında kimliksel ve kurumsal bir yapının oturduğunu söyleyemeyiz. Çocuk dergisi olmakla birlikte, bu dergilerde çoğunlukla ebeveynlere de seslenilmesi "Cumhuriyet Çocuğu"nun yanı sıra "Cumhuriyet anne-babası"nın da yeniden kurgulanmaya çalışıldığının bir kanıtıdır. Dergilerin hepsinde çocuklara yönelik yazılarda çocukların mevcut ve gelecek varoluşları mutlak olarak cinsiyetlerine göre toplumsal ve siyasal biçimde betimlenir. Cumhuriyet nosyonu ekseninde yeni ideal "cumhuriyet nesli" vurgulanır: Sağlıklı, Batılı, modern bir nesil; cesur, zeki Türk "erkekleri" ve uslu-akıllı, çalışkan, edepli "kızlar". Bu bildirinin amacı dönemin siyasal iktidarının ulus-devlet politikası, "ulusçu" perspektifi çerçevesinde çocuk dergilerinde toplum mühendisliği yapılarak çocuklara çizilen rollerin toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilerek "Cumhuriyet çocuğu", "Cumhuriyet kızı/erkeği" tahayyüllerini ortaya koymaktır.

Dergilerin sahiplik yapıları, yazar kadroları ve iktidar ile ilişkileri irdelendikten sonra belirli temalar üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin biçimleri ele alınacaktır. Yapılan ön çalışma ekseninde genel olarak "Cumhuriyetçi, Batılı, modern, sağlıklı, ahlaklı, çalışkan, güzel" çocuklar "üretmek" gelecek "Türk nesli"ni yaratmaya yönelik bir çizgi izlendiği söylenebilir. Tarihsel sosyoloji yaklaşımından hareketle niteliksel içerik analizi yapılacak olan çalışmada *Bizim Mecmua* (1922-1927), *Gürbüz Türk Çocuğu* (1926-1929), *Haftalık Resimli Gazetemiz/ Çocuk Gazetesi* (1924-1925), *Musavver Çocuk Postası* (1923), *Resimli Dünya* (1924-1925), *Sevimli Mecmua* (1925), *Yeni Yol* (1923-1926), *Çocuk Dünyası* (1926-1927), *Çocuk Yıldızı* (1927), *Çocuk Sesi* (1928) dergileri analiz edilmiştir.

Modern Türkiye'nin Kuruluş Aşamasında Genç Nesillere Aşılacak İstenen Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Modernlik mi, Geleneğin Devamı mı?

Arş. Gör. Ayşe Mirza, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Türkiye'de saltanat rejiminden cumhuriyet rejimine geçiş ile birlikte başta yönetim yapısı olmak üzere hukuk, eğitim, dil gibi pek çok alanda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu alanlarda yapılan değişiklikler toplumsal cinsiyet eşitliğine de yansımış, Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda kadınlar eğitim ve çalışma alanlarında yer

alabilme gibi haklarına kavuşmuşlardır.

Yönetim yapısındaki ve buna bağlı olarak siyasal, toplumsal ve kültürel sahalardaki değişimin sağlam temellere oturtulması ve Cumhuriyet değerlerinin yerleştirilmesi için ise genç nesiller kilit önemde olmuştur. Osmanlı geleneğinden kısmen uzak olan, Cumhuriyet döneminde doğan çocuklara seslenmenin, etki etmenin önemli bir yolu süreli yayınlar olmuş, bu yayınlarda aydınlık yarınlar için çocuklara bir takım görevler yüklenmiş, değerler aşılana çalışılmıştır. Okur kitlesini hem kız hem de oğlan çocuklarının oluşturduğu bu yayınlarda, toplumsal cinsiyet açısından ne oranda eşitlikçi bir yaklaşım sergilendiği ise önemli olduğu kadar, bugüne kadar işlenmemiş bir konudur.

Bu bağlamda, çalışmada hedeflenen Cumhuriyetin erken yılları olan 1930'lu yıllarda, çocuk dergilerinde, dönemin siyasal ve kültürel iklimini de dikkate alarak, temsil ve söylem açısından dergilerin toplumsal cinsiyet açısından nasıl bir yaklaşıma sahip olduğunu incelemektir. Bu inceleme, dergilerde ortak olarak saptanan bir takım temalar üzerinden yapılacak, dergilerin sahiplik yapısı ve yazarlarının öz geçmişleri gibi özellikler de değerlendirmelerde dikkate alınacaktır. Bu analizler sonucu, dergilerdeki toplumsal cinsiyet algısı ile Cumhuriyet ideolojisinin cinsiyet rejimi arasındaki olası bağ ya da bağlantısızlıklar hakkında sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir.

Çalışma kapsamında 1930-1938 yılları arasında çıkan ve arşivlerden erişilebilen Çocuk Duygusu (1937-1938), Çocuk/Gürbüz Türk Çocuğu (1936-1938), Çalışkan Çocuk (1934-1935), Çocuk Tiyatrosu (1936), Türk Çocuk Gazetesi (1934), Çocuk Sesi Afacan (1932-1938), Olgun Çocuk (1935), Şen Çocuk (1932-1933), Ateş (1936-1937), Yavru Türk Yıllığı (1938), Gelincik (1936-1937) ve Çocuk Ansiklopedisi (1937) adlı dergiler niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenecektir.

Genç Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Örgütleri: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Çocuk Dergileri Üzerinden Bir Değerlendirme

Uzman Esra Serdar Tekeli, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Bu çalışmada 1939-1945 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinde, millet olma vurgusu ve teması üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin temsili ve sunumu incelenmektedir. Kültürel ve tarihsel bağlamda çeşitlenen ve şekillenen cinsiyet kavramını analiz edebilmenin en önemli yolu, toplumsal dinamiklerden siyasal iktidar örgütlerine kadar tüm alanı irdelemekten geçer. Cumhuriyetin olgunlaşma yılları ve ulus-devlet sürecine geçiş olarak nitelendirilebilecek bu dönem, 20. yy'ı şekillendiren İkinci Dünya Savaşı'nın gölgesinde, tek partili siyasal hayatın hüküm sürdüğü ve "yurttaş olma" bilincini ön plana çıkartması açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda ulus-devlet inşası sürecinde "ideal millet-ideal nesil" yaratma amacıyla yola çıkan çocuk dergilerinde, ulus-devlet inşası politikalarından ayrı konumlandırılmayacak olan toplumsal cinsiyet kimliklerinin nasıl kurgulandığı ve milliyetçilik söylemleri üzerinden genç nesile nasıl aktarıldığı araştırılmaktadır.

Buradan hareketle, *Sağlam Çocuk* (1940), *Bilmece* (1943), *Çocuk Haftası* (1943), *Çocuk Dünyası* (1943), *Yavru Türk Çocuk* (1943), *Türk Çocuğu* (1944), *Afacan Çocuk Gözü* (1945), *Şen Çocuk* (1945) dergilerinde yer alan hikaye, masal, şiir, düz yazı, fıkra v.b türler,

belirlenen temalar çerçevesinde niteliksel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmanın ön bulgularına göre, çocuklara yönelik içeriklerde kadınlık ve erkeklik temalarının milli ve insani değerler ekseninde dergi içeriklerinde yer aldığı görülmektedir. Cumhuriyetin yerleşik hale geldiği bir dönem olarak seçilen yıllar, çocuklarda vatan sevgisini yeşertme ve süreklileştirmeye yönelik içeriği fazlalaştırırken,ideal kadınlık ve erkeklik rollerini güçlü millet teması üzerinden kurgulamaktadır. Kız çocukların naif ve kırılgan, erkeklerin ise çevik ve atılgan olarak tipleştirilerek milli kimlik inşasının “ Cumhuriyet Türk Çocuğu” imgesiyle yerleştirildiği saptanmıştır.

Devlet Demokrasısından Aile Demokrasisine: Çok Partili Yıllarda Türk Ailesinin Çocuk Dergileri Üzerinden İncelenmesi

Arş. Gör. Şeyda Koçak Kurt, Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Cumhuriyet’in kuruluşunun üstünden 20 yıl geçmiş ve görünürde erkekler tarafından oluşturulmuş bir devlet yönetiminde, dönemin kadınları ne yapıyorlardı? Çok partili hayata geçişle birlikte demokrasinin temelleri atılırken, modern devletin beraberinde getirdiği modern ailede cinsiyetler hangi rolleri üstleniyorlardı, bu rollerin modern olan tarafları tam olarak nelerdi? Ya da başka bir ifadeyle; ailede demokrasi var mıydı?

Bu çalışma yukarıdaki sorulara ışık tutmak maksadıyla modern ailenin kuruluş yıllarında yayınlanan çocuk dergilerine odaklanmaktadır. 1945-1950 yılları arasında yayınlanan çocuk dergilerinde, dönemin politik izlerini aramakla birlikte, dönüşen Türkiye Cumhuriyeti’ndeki kadınlık ve erkeklik hallerinin çocuk dergilerinde ne şekilde yansıtıldığı çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında dergilerde yayınlanan yerli ve yabancı hikayeler, karikatürler, şiirler ve diğer bölümler modernleşen Türk ailesi odağında incelenecek ve oluşturulan temalar üzerinden toplumsal cinsiyet yansımaları ele alınacaktır. Niteliksel içerik analizi yapılacak olan çalışmada Arkadaş (1947-1950), Armağan (1950), Can Kardeş (1947), Çocuk Güneşi (1950), Çocuk Postası (1950), Doğan Kardeş (1945-1950), Ümit Çocuk Dergisi (1949-1950), dergileri analiz edilmiştir.

Belirli bir zaman aralığını içeren çalışmada şimdiye kadar yapılan analizde, genellikle “anne”, “kız çocuğu”, “eş” pozisyonunda yer alan kadınların, dergilerde yer alan hikayelerde “çaresiz”, “masum”, “güzel”, “zayıf”, “muhtaç” sıfatlarıyla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Dergilerde yer alan yeni yazılmış ya da başka dillerden Türkçe’ye çevrilmiş hikayelerde kadınlar yok denecek kadar az yer alırken, erkekler; kahramanlık hikayelerinin başrolünü üstlenmekte ve aile içerisinde geçimi sağlayan ve genellikle bu konuda söz sahibi olan üyeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Okuyan, eleştiren ve her şeyden önce dönem itibarıyla vatansever bir neslin yaratılmasında kendilerine pay biçen çocuk dergileri, bir yandan yüzünü Batı’ya dönerken, diğer yandan yerel kültüre bağlı kalarak geleneksel anne-baba-kız çocuk-erkek çocuk anlayışını sürdürmektedir.

92. OTURUM

FELSEFE SORGULAMALARI

Kantçı Ahlak ve Kamusalılık

Arş. Gör. Selbin Yılmaz, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Modernite ve onun biçimselleşmiş bir akılla kuruluşu ile 20. yüzyılın en dehşetli deneyimi olan faşizm arasında bağlantı kuran düşüncenin önemli temsilcileri Adorno ve Horkheimer'dir. *Aydınlanmanın Diyalektiği* kitabında, aklın bu diyalektiğinin aslında faşizmin bir olasılık durumu olması incelenir. Kantçı yasa anlayışı, biçimselciliği yanında işlevselciliği ile de totaliter tahakkümü niteleyen bir konuma gelir. Kant ve faşizm arasında kurulan bu bağlantının kanlı canlı örneği Nazi Almanyası'nda toplama kamplarına nakilden sorumlu Adolf Eichmann'dı. Kudüs'te yargılanan Eichmann, duruşma sırasında hayatı boyunca Kant'ın ahlak yasası öğretisini benimsediğini, Kant'ın görev tanımına uygun yaşadığını belirttiğinde, Kantçı ahlakın biçimselliğini, yasaya koşulsuz itaati buyurduğunu ve bu doğrultuda görev kavramının ne tür felaketlere yol açacağını belki de 'kanıtlamış' oldu.

Bu noktadan hareketle, bu bildiri, Kantçı ahlak ve görev tanımının doğrudan doğruya faşizmle bağlantısını kuran düşünceleri ve Eichmann somut örneğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Eichmann'ın Kantçı ahlakı tam bir saptırmaya uğrattığı şu bağlamlarda tartışılacaktır: İlk Kantçı ahlak yasasının herkesin bir yasa koyucu olması düşüncesini içerdiğini ve bu yasa koyuculuk ile hukukun ilkelerini bulabilecek kapasiteye sahip olduğunu, dolayısıyla var olan yasalara doğrudan itaat etmeyi barındırmadığını ortaya koymak. İkincisi, Kantçı ahlak yasasının, edimde bulunurken, kişinin yargı gücünün, muhakeme yetisinin devreye girdiğini ve bu sebeple de koşulsuz şartsız itaati olanaksız hale getirdiğini göstermek. Son olarak ve en önemlisi de, gerek Aydınlanma düşüncesinde olsun gerekse de ahlak yasasında olsun, Kant düşüncesinde zihin dünyasının aslında 'kamusallık' fikrinden ayrı düşünölemeyeceğini gözler önüne sermek. Bu kamusalılık ki, ilk olarak, Kant'ın ilerlemeci tarih kavramına yaslanarak, insanın en yüce amacının toplumsallık olduğunu belirttiği noktada karşımıza çıkar. Yalnız yaşayamama anlamına gelen bu toplumsallık, sadece ihtiyaçtan kaynaklanmaz; insan zihni insan toplumunun dışında işleyemeyeceği için de bu böyledir. İkinci olarak, pratik aklın dikte eden ve buyruklarla konuşan hali, baskıcı yönetim ve söylemlerle özdeşleştirilse de; genel bir yasayı isteme olarak tanımlanabilecek ahlaki buyruğun, özünde kamusal özelliği vardır; çünkü bu onun ahlaksal olarak yargılanmasının

kuralıdır. Örneğin, yalanın genel bir yasa olarak istenemeyeceği açıktır; çünkü yalan özü gereği gizlilikle iş görür; diğer bir deyişle, alenen yalan söylenemez. Ayrıca, “öyle bir eyle ki, eyleminin maksiminin evrensel bir yasa olmasını iste!” diye buyurduğu noktada, Kantçı ahlakın düşünce ediminden muaf olduğu söylenemez. Son olarak da, aklın sınırlarını ortaya koyduğu eleştirel düşüncenin kendisi esas itibarıyla anti-otoriterdir ve daima kendisini sınanmaya açar. *Aydınlanma Nedir?* metninde Kant’ın aklın kamusal kullanımını, özel kullanımından ayırmasındaki kastı budur: Yalnız başına gerçekleştirilen düşünce ediminin kendisi kamusal olarak paylaşılmadıkça bir anlam ifade etmez.

Bu bildirinin amacı, tüm kamusalılığı yok etmesi göz önünde tutulduğunda faşizm ile Kant arasında kurulan bağlantının, kamusalılık, ahlak buyruğu ve yargı yetisi kavramları dolayısıyla mümkün olmadığını göstermektir. Öyle ki, Hannah Arendt, Batı siyaset felsefesini tefekkür yaşamını aktif yaşama üstün kılmamasından dolayı eleştirirken, Eichmann davasından sonra insan zihni üzerine ve en önemlisi de düşünme ve yargı yetileri üzerine çalışmaya başlamıştır ki bunun onun düşüncesinde bir kırılma olduğu söylenebilir. Arendt’e göre, Kant’ın insan zihnine dair düşüncelerinin temelinde, onun felsefesini bir siyaset felsefesi haline de getiren kamusalılık fikri olduğundan, Eichmann ile Kant’ın ahlak öğretisi arasında bir bağ kurmak mümkün değildir. Çünkü Eichmann ne kendi eylemini evrensel bir yasa olarak isteyebilir ne de eylemlerinde düşüncenin izine rastlanabilir. O sadece bir bürokrattır.

Hans Kelsen’in Saf Hukuk Teorisinde Kant ve Yeni Kantçılık Etkisi

Arş. Gör. Çağatay Şahin, Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı

Bu çalışma, Kant’ın bilgi felsefesi ile Kelsen’in hukuk düşüncesi arasındaki yakın ilişkiyi araştırma amaçlıdır. Bu kapsamda Kant’ın Saf Aklın Eleştirisi’nde bilgiye dair geliştirdiği teorinin Kelsen’in hukuk teorisinin oluşmasında Viyana Çevresi üzerinden etkili olduğu üzerinde durulacaktır; zira Kelsen, bir taraftan Alman pozitivistizminin, diğer taraftan Alman hukuk teorisini Rudolph Stammler’in ve Yeni Kantçılığın etkisi altında kuramını geliştirmiştir; ancak bu ilişki açık şekilde ifade edilmemektedir. Çalışma Türkiye’deki hukuk öğretiminde önemli bir yeri olan Kelsen’in siyaset ve hukuk felsefesi içerisindeki yerini de belirginleştirmek açısından önem arz etmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde Kant’ın Saf Aklın Eleştirisi isimli eserinde bilme yetisinin bilgi teorisi ve felsefe tarihi içerisindeki yerine değinilecek, ikinci bölümde Kelsen’in normativist pozitivistizmde hukuk kuralını tüm metafizik öğelerden arındırılmış norm kavramına nasıl ve neden indirgendiğine değinilecektir. Üçüncü ve son bölümde ise Kant ve Kelsen’in kuramlarının çıkış noktalarına ve Kelsen’in Kant’tan ve Yeni Kantçılıktan hangi yönleriyle etkilendiğine değinilecek ve çalışma sonuç bölümüyle sonlandırılacaktır.

Aristoteles’te Pratik Alanın Kurucu İlkesi Olarak Phronesis

Arş. Gör. Bahtiyar Uygun, Munzur Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Aristoteles özel bilimlerin inceleme alanını teorik, pratik ve poetik olarak üçe ayırır. Teorik alan zorunlu varlığa ve temaşa, bilme (episteme) alanına; Pratik alan olumsal

varlığa ve eylem alanına; Poetik alan ise yapma varlıklara işaret eder. Aristoteles “*Nikhomakhos’a Etik*” adlı eserinde ruhu akıldan pay alan (*logos*) ve akıldan pay almayan (*alogos*) olarak ikiye ayırır. Akıldan pay alan kısım özel bilimlerin teorik ve pratik alanıyla ilişkilidir. Bu çalışmada amaç Aristoteles’in özel bilimlerde pratik alana ait bir inceleme olarak ele aldığı etiğin temel kavramı olan *Phronesis*’i, yine Aristoteles’in erdem, ruh, iyi kavramlarıyla ilişkilendirerek gözler önüne sermektir.

Aristoteles’te *Phronesis* pratik alanda bütün erdemleri mümkün kılan ve eylemlerimize eşlik eden bir erdemdir. Türkçeye “aklı başındalık”, “pratik bilgelik” gibi çevirileri olsa da bu anlamları da aşan bir kapsayıcılığa sahip. Bu bağlamda pratik alanı kurarken, pratik alana ilişkin adalet, iyilik gibi kavramları yine pratik alana dayanarak ortaya koyma alışkanlığı *Phronesis*i pratik alanın kurucu ilkesi kılar. Pratik alanın etkinliği olan politika ve etik kendi ilkelerini pratik alanı aşan referanslarla değil pratik alanın deneyiminden ve “*otonomi*”sinden hareketle kurar. Bu çalışmanın konusu *Phronesis*’i merkeze alarak pratik alana ilişkin kavramları ve ilkeleri sorgulamak ve pratik alanın otonomisini yeniden kurmanın imkanını soruşturmak.

“Adalet”in Olanaksızlığı Üzerine

Yrd. Doç. Dr. Eray Yağanak, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

Bu çalışma adalet ile ilgili tartışmaların yanlısamalı ve epistemik temelden yoksun bir akıl yürütmeye dayandığı iddiasını ileri sürecek ve şu temel soruya cevap arayacaktır. Herhangi bir karara olanak sağlayacak akıl yürütme süreçlerini inanç olma düzeyinden kurtaracak, hem kararın kendisinde hem de bu kararın ilgili olduğu olgu durumuyla ilgili olası şüpheleri ortadan kaldıracak mekanizmalar ve bu mekanizmaların ölçütleri nelerdir? Adaletin ne olduğu sorusunun yanıtı değil ama bu sorunun yanıtı adalet denilen kavramın zihinlerde ortaya çıkardığı anlam bulanıklığının giderilmesinde ya da adaletsizlik ile ne kastedildiğinin anlaşılmasında ve belki de adaletsizlik nitelendirmesinin her olgu durumuna ilişkin kullanılabilir bir kavram olup olmadığı konusunda bizleri daha dikkatli ve ayrıntılı düşünmeye yönlendirebilir. Bir başka deyişle, herhangi sıradan birinin ya da bir hakimin mevcut inanç sisteminden hareketle dile getirdiği bir yargının, verdiği bir kararın karşılıklılık ilişkisi, kim neyi hak ediyorsa onun ona verilmesi, yargının ve kararın olgu durumuna uygunluğu bağlamında adaleti ortaya çıkarıp çıkarmadığı konusunda zihinlerimizi açık tutmalı ve dolayısıyla kişisel inançlarımızla epistemik inançlarımız arasında bir karışıklığa ve bu karışıklığın ortaya çıkarabileceği olumsuz durumlara karşı dikkatli olmamız gerekir. Bu nedenle, bu çalışma yukarıda dile getirdiğimiz soruya bir hakimin bir olgu durumuna ilişkin karar verme ve ulaştığı kararı bir yargıya dönüştürme süreçlerinin epistemik temellerini çözümlenerek cevap arayacak, bir yargının hem onu dile getiren öznenin bilişsel içeriklerinin güvenilirlik derecesinin düşüklüğüne hem de bu bilişsel içeriklerin temel dayanağı olan olgu durumlarının karmaşıklığına bağlı olarak kendisini hiçbir zaman şüpheden kurtaramayacağını ve bu bağlamda, adaletin, karar verme ve yargıda bulunma arasında ortaya çıkan bu şüphe durumu nedeniyle, hukuki metinlerde yer alan kurallar ve bu kuralların ilgili olduğu olgu durumuna uygulanmaları ile ortaya çıkamayacağını dile getirecektir.

21. Yüzyılda Bir Ütopya

Prof. Dr. Metin Sarfati, Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Prof. Dr. Hüseyin Özel, Hacettepe Üniversitesi

Yirminci yüzyılda insanlığın en eski ve büyük ütopyalarından birinin, komünist ütopyanın sona ermesine tanık olundu. İçinde yaşadığımız dönem buradan büyük bir hayal kırıklığını devraldı. Doğru bir analiz bu hayali tekrar canlandırabilir mi? Marx'ın temel arayışının artık nerede ise "insanlığın bir kaderi olduğu" ileri sürülen kapitalizmden bir çıkış yolu bulmak olduğu ileri sürülebilir. Fakat burada Marx siyaset felsefesinin Yahudi - Hristiyan uygarlıktan miras aldığı bir olgudan kurtulamayacaktır. Bu Karl Löwith'in de belirttiği gibi "Yahudi - Hristiyan" düşüncesinin, teolojik kaynaklı, yarının daha iyi olacağına dair umutlu bekleyişidir, varsayımdır. Teolojik beklenti, bu kez yeni araçlarla, bilim ve rasyonalite ile ama özünü kaybetmeden siyaset felsefesine taşınacaktır. Marx burada aynı teolojik-politik problematiğin içine sıkışmıştır. Öte yandan bugün iki temel olguyu varoluşun belirleyicisi olarak alabiliriz. Bunlardan birincisi iktisadın artık bir ihtiyaca cevap veren değil kendisi için var olan, bağımsız bir kategori haline geldiği, ikincisi de dinsel olgunun tekrar geriye dönmüş olduğudur. Bu ikisi birden yer üzerindeki varoluşu giderek daha tehlikeli hale getirmektedir. Bu tehlike yer üzerinde yeni bir yaşam şeklinin düşünölmeye başlanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu varoluş biçimi bir anlamda "komünal" bir yaşam biçimini "kaçınılmaz" olarak içerecektir. Yalnız bu kez bu yeni "Marxist" arayış, Marx'ın temel çıkış noktasından farklı olmalıdır. Bu kez çıkış yolu Marx'ın yaptığı gibi teolojik ütopyadan değil, daha çok Spinozyen kaynaklı, "teolojinin eleştirisinde" aranacaktır. İktisadi olgunun esaretinden kurtulma da ancak tümüyle özgürleşmiş aklın öncülüğünde mümkün olabilecektir. Özetle bildirinin ilk kısmında Marx'ın komünist ütopyasının temel bir yanılısamayı içerdiği ileri sürülecek, ikinci kısımda ise bugünün "iktisat toplumundan" bağımsızlaşıp yeni bir "komünal ütopyanın" inşasının ön şartının aklın tüm metafizik kategorilerden kurtulmasında yattığı vurgulanacaktır.

93. OTURUM

GÜVENCESİZLİK ve GELECEKSİZLİK

Her An Her Yerde Çalışabilenler: İstanbul'da Bilişim Sektöründe Esneklik Üzerine Bir Değerlendirme

Başak Bozkurt, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bil. Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

Post-Fordist dönemde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte iş, hayatın her alanına yayılmıştır. Gece yarısı çalan telefon, acilen yanıtlanması gereken mail çalışanları her an artı değer yaratmaya zorlamaktadır. Özel hayat ve iş arasındaki sınırlar kaybolmuştur. Çalışanlardan rekabetçi olmaları, bürokrasiden kaçınmaları, risk almaları, belirsizliklere ve değişen koşullara uyum sağlamaları beklenmektedir. Esneklik, bu beklentilerin tek kelimeyle özetlendiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin her an her yerde çalışmaya uygun bir altyapı sunması bilişim sektöründe çalışanlar için zaman ve mekan mefhumunu ortadan kaldırmaktadır. Fordist dönemin belli bir saat aralığında belli bir mekanda çalışan işçi imajı yerini bilgi, belge, yazılım gibi maddi olmayan mallar üreten ve 7/24 erişilebilir olması istenen beyaz yakalılara bırakmıştır.

Bu çalışmada, bilişim sektöründe esnek çalışma konusu ele alınmıştır. Çalışmanın verileri, 8 Kasım 2016 – 1 Ağustos 2017 tarihleri arasında, İstanbul'da bilişim sektöründe çalışan 20 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelerden sağlanmıştır. Çalışmada, bu görüşmelerin bulguları paylaşılmış, esnekliğin bu sektörde ne anlama geldiği, hangi veçhelere sahip olduğu ortaya konmuştur. Christian Fuchs'un Google'da çalışan yazılım mühendislerini ve Hintli yazılım mühendislerini konu alan araştırmaları incelenerek bu çalışmanın bulguları ile bağlantılar kurulmuş, benzerlikler ve farklılıklar vurgulanmıştır.

Çalışmanın sonucunda bilişim sektöründe esnekliğin, zamanın, mekanın, çalışanın kendisinin ve çevresinin esnekliği gibi çeşitli veçhelere sahip olduğu görülmüştür. Zamanın esnekliği, çalışanın işe ayıracağı zaman diliminin esnekliği değil, işin hayatın her alanına yayılması anlamına gelmektedir. Emek-zaman sadece iş yerinde geçen süreyle, yazılan kod satırıyla, üretilen doküman sayfasıyla sınırlı olmamaktadır. Gayri maddi emeğin değeri, emek-zaman ile ölçülememektedir. Mekanın esnekliği, -uygun altyapı olduğu sürece- işin sınırlarının ofis dışına taşmasına neden olmaktadır. Çalışan, kendini ve çevresini esnek tutmaya çalışmaktadır. Çalışanın, değişen teknolojiye uyum sağlamak için sürekli yeni şeyler öğrenmek, denemek, farklı işlere, ortamlara

uyum sağlamak zorunda olması üzerinde ciddi baskı yaratmaktadır. Yeni iş imkanları yakalamak, bağlantılar kurmak ve iş ağını geniş tutmak da çalışanları çevrelerini esnek hale getirmeye itmektedir.

Sektörde belirsiz süreli sözleşmeli, taşeron ya da freelance gibi sözleşme tipleriyle, farklı ölçekteki firmalarda, farklı pozisyonlarda çalışanlar, esnekliği çeşitli boyutlarda deneyimlemektedir. Örneğin bazı çalışanlar, güvencesiz çalışma koşullarına sahip bir prekaryadır. Bazı çalışanları da görece ayrıcalıklı konumları, yüksek ücretleri nedeniyle Engels'in mühendisler, marangozlar gibi profesyonel meslek sahiplerini "aristokrat işçi" olarak nitelendirdiği şekilde değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Belediye ve Atık Kağıt İşçilerinin Çöp Savaşı: Rant Kapısı ya da Ekmek Parası*

Arş. Gör. Merve Akdemir, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

Devletin neoliberal politikaları sonucunda kentler, yerel yönetimler eli ile özel sektörün müdahale alanları olmuşlardır. Bu müdahale sonucunda kentsel kamusal hizmetlerde piyasalaşma yaşanmıştır. Belediyelerin beledi hizmetleri kendi elleri ile sunmayı özelsektöre gördürmesi sonucunda bu alanlarda toplumsal mücadeleler yoğunlaşmıştır. Bu çalışmada bir beledi hizmet olan geri dönüşüm üzerinden anlatılacaktır. Neoliberal politikalar sonucunda kentsel yoksulluğa mahrum kalan kitleler çöp üzerinden geçinmeye çalışmaktayken, belediye eli ile desteklenen büyük firmalar işçileri sömüren politikalar geliştirmiştir. Bu bildiri kapsamında da bu teorik arka plandan beslenerek "beledi hizmetlerin metalaşması sonucunda yerel yönetimlerin toplumsal mücadelede nasıl yer aldıkları" araştırma sorusu olarak oluşturulmuştur. Enformel bir alan olan atık kâğıt işçiliğinin merkezi yönetim (Bakanlık) tarafından yapılan mevzuat ile formelleştirilmeye çalıştırılmasına, belediyelerin de kolluk faaliyeti ile destek vermesi sonucunda geri dönüşüm sektörünün temel taşı olan atık kâğıt işçilerinin sermaye tarafından sömürüldüğü iddia edilecektir. Belediyeler, firmalar ve atık kâğıt işçileri arasında yoğun mücadelelerin yaşandığı Ankara örneklem olarak seçilmiştir. Kamu belgeleri analizi, yapılandırılmamış mülakat ve katılımcı gözlem araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Atık kâğıt işçileri, belediye yetkilileri, lisanslı toplama-ayırıştırma tesisi çalışanları ve Bakanlık personeli mülakat için görüşme yapılacak dört farklı grubu oluşturmaktadır. Atık kâğıt işçileri ve belediyelerle görüşmeler için Ankara ölçeğinde çalışmak araştırma açısından süreyi uzatacağından sadece merkez ilçelere odaklanılacaktır.

*Bu çalışma "Neoliberal Politikaların Yeni Kentsel Yoksullar Üzerindeki Etkisi: Ankara Atık Toplayıcıları Örneği" isimli yüksek lisans tez çalışmamın bir bölümünden üretilmiştir.

Güvencesizliğe Rıza: Çalışma Hakkı Bağlamında Nitel Bir Araştırma

Yrd. Doç. Dr. Gülçin Taşkıran, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Uluslararası ve ulusal hukukta temel haklar arasında sayılan ve geniş kapsamlı bir insan hakkı olan bu hak, yalnızca gelir getirici bir işin olması anlamına gelmemektedir; adil, elverişli, güvenli ve güvenceli çalışmayı da içeren bir kavramdır. Ancak günümüz emek piyasası koşulları emeğin çalışma hakkı kavramına yüklediği anlamı her geçen gün daraltmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, işçilerin günümüz emek piyasası koşulları altında çalışma hakkı kavramına yükledikleri anlamı saptamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Tokat ilinde hizmet sektöründe çalışan 38 işçi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Alan bulgularına göre, görüşmecilerin tamamı çalışmayı bir hak olarak görmekte ancak bu hakkı yalnızca düzenli gelir getirici bir iş olarak tanımlamaktadır. Niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışanlar, hâlihazırda hem niteliğine uygun olmayan hem de düşük ücretli ve güvencesiz bir işte çalıştıkları halde, çalışma hakkını kullandığını düşünmektedir. Görüşmecilerin yalnızca işsiz kalındığında çalışma hakkına erişemedikleri düşüncesi içine girdikleri görülmektedir. Emek piyasasının zorlu koşulları, yüksek işsizlik oranı, uzun süren işsizlik süreleri, niteliklerine uygun işlerde çalışamama, düşük ücretlerle güvencesiz çalışma durumu, emeği mevcut koşullarına rıza göstermeye itmekte; aslında adil, elverişli, güvenceli ve insana yaraşır işlerde çalışabilme hakkını içeren çalışma hakkı kavramını da yalnızca gelir getirici bir işte çalışabilmek olarak algılamalarına neden olmaktadır.

Güvencesiz İşçiler ve Siyaset:

'Karanlıkta Yürüyenlerin' Siyaset Algısı

Arş. Gör. Dr. Berkay Aydın, Uludağ Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Arş. Gör. Dr. Çağdaş Ceyhan, Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Günümüzde 'güvencesiz' çalışma artık baskın olan istihdam biçimi olarak dikkat çekiyor. Güvencesizlik emek dünyası açısından aslında 'yeni' tartışılan bir olgu değil. Modern anlamda işçi sınıfının ortaya çıktığı zamanlardan itibaren gündemde olan bir kavram. Buna karşın 20. yüzyılda işçi sınıfı kazanımlarının ortadan kalkması/kaldırılması süreci, kavramın günümüzdeki yaygın kullanımının altında yatan önemli nedenlerden birisi olarak dikkatleri çeker. Emek alanında yaşanan bu değişim siyasetin de tanımlamalarını değiştirmekte, hatta yer yer köklü bir farklılaşmaya yol açmaktadır. Örneğin günümüzde etkileri özellikle Batı'da artan sağ ve sol popülist siyasal temsillerin alt yapısında 'genişleyen' bu güvencesizlerin etkisi ne orandadır? Bildiride bu evrensel sorunun doğrudan irdelenmesi yerine saha çalışması çerçevesinde 'güvencesiz' işçilerin siyaset alanına ilişkin değerlendirmeleri ve beklentileri üzerinde durulacaktır.

Bildiri, 'güvencesiz' olarak tanımlanan sanayi ve temizlik sektöründe çalışan taşeron işçiler, süpermarket zinciri işçileri, küçük sanayi işçileri ve sözleşmeli öğretmenlik yapan toplam 21 işçiyle gerçekleştirilen saha araştırmasının verilerine dayanmaktadır. 21 işçiyle yapılan görüşmeler Ankara, İstanbul ve Eskişehir kentlerinde gerçekleştirilmiştir. İşçilerin yaklaşık yüzde 75'i 35 yaşın altındadır. Yarıya yakın kısmı kadın işçilerden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniğiyle görüşülen işçilerin tamamı sendikasıız

işçilerden oluşmaktadır. Görüşmelerde altı sorudan oluşan yarı-yapılandırılmış form kullanılmıştır. İşçilerle yapılan görüşmelerde 'siyasal alana' ilişkin temel olarak siyasal kimlik, siyasal davranış ve tercihleri, yerel - ulusal ve uluslararası siyasal ilgileri ve siyasetten beklentileri olmak üzere dört alanda görüşleri irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma çerçevesinde işçilere evrensel algıları da sorulmakla birlikte esas olarak Türkiye siyasal zeminine odaklanılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sınırlı kapsamı ile çok farklı özellikler taşıyan güvencesiz çalışanlara ilişkin genel bir betimleme yapma şansı olmasa da, güvencesiz işçilerin 'zihinsel haritaları' ve 'siyasal alan' üzerine önemli katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Özellikle geleneksel 'sağ' ve 'sol' ayrımlarının farklı şekillerde ele alınabilmesi, yeni-popülist söylemlerin güvencesizlerin siyaseti tanımlama biçimleriyle örtüştüğü durumlar ilginç tartışmaları ortaya koyma potansiyeline sahip gözükmektedir. Güvencesizlerin çağı toplumsal anlamda ciddi olumsuzlukları barındırmakla beraber, diğer yandan tüm dünya açısından daha 'öngörülebilir' hayatları hedefleyen perspektifleri de zorunlu kılacak bir potansiyele işaret etmektedir. Çalışma çerçevesinde evrensel güvencesizlik ve 'yeni' siyaset tartışmaları ele alınırken esas olarak saha çalışmasında elde edilen verilerle paralel tartışmalar yürütülmeye çalışılacaktır.

15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Katılımcılarının Abecesel Dizini

Acar Erhan	Marmara Üniversitesi, ÇEEİ Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Acar Feride	Prof. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü (Emekli)
Ağdemir Zeynep	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü
Akal Emel	Dr. Siyaset Bilimci ve Tarihçi
Akbaş Sezgi	Arş. Gör. Pamukkale Üniversitesi
Akbulut Hasan	Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi
Akbulut Örsan	Prof. Dr. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
Akcan Hasan Kürşat	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi DTCF Sosyoloji Bölümü
Akdemir Merve	Arş. Gör. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
Akduran Özgün	Yrd. Doç. Dr. İstanbul Ü. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü
Akın Burcu Gökçe Yılmaz	Dr.
Akkaş Hülya	Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
Akkaya Yüksel	Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Akpınar Taner	Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Akşin Sina	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi (Emekli)
Akşit Bahattin	Prof. Dr. Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Aktaş Fatma Oya	Öğr. Gör. Kırklareli Üniversitesi
Aktaş Zeynep	
Akyol Ezgi	Öğr. Gör. İstanbul Ü. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü
Akyol Servet	Dr. Akdeniz Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
Akyüz Ferhat	Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Albayrak Özlem	Dr. Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mühürlic, Bağımsız Gazeteci
Aldoğan Egemen	Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencisi
Algül Süreyya	Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Alıcı Ahmet Kürşat	Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Alıcı Hünkar Özgü	Hacettepe Üniversitesi
Al-Rebholz Anıl	Yrd. Doç. Dr. Okan Ü. İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Altınoluk Duygu	Arş. Gör. Ege Ü. Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Altunışık Meliha	Prof. Dr. ODTÜ Rektör Yardımcısı
Anbarlı Züleyha Özbaş	Arş. Gör. Anadolu Ü. İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü
Ardıçoğlu Artuk	Yrd. Doç. Dr. A.Ü Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı
Arı Aydın	Arş. Gör. Dokuz Eylül Ü. İktisat Bölümü
Arı Mehmet	Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü
Arslan Bahar	Dr. Gazi Ü. Teknik Eğitim Fakültesi
Arslan Nursel	Ankara Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
Arslan Zerrin	Yrd. Doç. Dr. Hatay Mustafa Kemal Ü. Sosyoloji Bölümü
Aslan Mustafa	Yrd. Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Bölümü
Aşkin E. Özlem	Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Aşkin Umur	Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ataca Bilge	Prof. Dr. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Ateş Kazım	Dr. Ankara Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Atılğan Gökhan	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Atik Egem	Öğr. Gör. Özyeğin Ü. İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü
Atmaca Ayşe Ömür	Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Avcı Özgür	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Avcı Uğur	İstanbul Yeni Yüzyıl Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ayanoğlu Sinem	Arş. Gör. Yalova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Ayata Ayşe	Prof. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Ayata Sencer	Prof. Dr. ODTÜ, Sosyoloji Bölümü (Emekli)
Aydın Ali Rıza	Anayasa Mahkemesi Raportörü (Emekli)
Aydın Aslı	Hacettepe Üniversitesi İktisat Fakültesi, Doktora Öğrencisi
Aydın Berkay	Arş. Gör. Dr. Uludağ Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Aydın Canan	İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Aydın Derya Güler	Doç. Dr. Hacettepe Ü. İktisat Bölümü
Aydın Jebağı Canberk	Arş. Gör. Ankara Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
Aydın Suavi	Prof. Dr. Hacettepe Ü. İletişim Bilimleri Bölümü
Aydın Zülküf	Prof. Dr. ODTÜ KKK, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Aydoğan Pınar	Arş. Gör. Karadeniz Teknik Ü. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
Aydoğuş Osman	Prof. Dr. Ege Üniversitesi İktisat Bölümü
Ayhan Berkay	Dr. ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Yarı zamanlı Öğretim Üyesi
Aykut Ebubekir	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Aytekin Attila	Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Aztimur Hatice	Yrd. Doç. Dr. Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Badem Candan	Doç. Dr. KHK 672 Mağdur
Bahçe Serdal	Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü
Bahramlı Nurlana Zakir	Hacettepe Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Bakioğlu Akın	Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi
Balaban Utku	Doç. Dr.
Balcı Şeyma	Arş. Gör. Kastamonu Ü. İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema
Balkılıç Özgür	Dr. Araştırmacı
Başekim Sezen Gürüf	Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Ü. İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema
Başer Erkin	Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi
Başkavak Gülşah	ODTÜ, Sosyoloji
Baştürk Efe	Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Baturoğlu Ülkü	ODTÜ, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
Baydar Nazlı	Doç. Dr. Koç Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Bayraktar Ulaş	Doç. Dr. Kütüphane
Bedir Nurdan Selay	Arş. Gör. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Avrupa Çalışmaları
Bedirhanoğlu Pınar	Doç. Dr. ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Bektaş-Ata Leyla	Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Doktora Öğrencisi
Berktaş Ali	Yazar-Editör
Beşir Fethiye	ODTÜ, Sosyoloji
Beşpınar Fatma Umut	Doç. Dr. ODTÜ, Sosyoloji Bölümü
Bıçakçı Seda Canpolat	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü

Bilgiç Fatma Torun	Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları
Bilir Zuhal Esra	Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Bınark Mutlu	Prof. Dr. İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Binatlı Ayla Oğuş	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Birler Ömür	Birikim Dergisi
Bora Tanıl	Prof. Dr. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Boratav Hale Bolak	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Emekli)
Boratav Korkut	Kocaeli Üniversitesi
Bostan Esra	Marmara Ü. Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
Bozkurt Başak	Dr. Bağımsız Araştırmacı
Bozkurt-Güngen Sümercan	Prof. Dr. ODTÜ, Tarih Bölümü
Boztemur Recep	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Bulut Çağrı Kaderoğlu	Öğr. Gör. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
Bulut Gökhan	ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi
Büke Atakan	Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Ü. Enerji Sistemleri Mühendisliği Bölümü
Büke Tayfun	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Canpolat Emre	Doç. Dr. Koç Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
Cemalcılar Zeynep	Arş. Gör. Dr. Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Ceyhan Çağdaş	Muğla Sıtkı Koçman Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ceyhan Ezgi Gül	Doç. Dr. İstanbul Kemerburgaz Ü. İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Coşkun Gülçin Balamir	Dr. Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Eski Öğretim Üyesi
Coşkun Mustafa Kemal	Yrd. Doç. Dr. Başkent Ü. Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü
Çağlıyan Çağdaş E.	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Çakmak M. Hazal	ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Çalışkan Eren	DİSK, Genel-İş Sendikası Genel Sekreteri
Çalışkan Remzi	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Çarhoğlu Bihter	Doç. Dr. Hacettepe Ü. Nüfus Etüdüleri Enstitüsü
Çavlin Alanur	Boğaziçi Üniversitesi
Çelebi Elifcan	Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Çelen Gökhan	Doç. Dr. Kocaeli Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Çelik Aziz	Arş. Gör. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Çelik Coşku	Doç. Dr.
Çelik Ercüment	Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Çelik Gökçe	Arş. Gör. Namık Kemal Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Çelik Serkan	Arş. Gör. Dr. Hacettepe Ü. Radyo ve Televizyon Anabilim Dalı
Çetinkaya Eda	Arş. Gör. Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Enstitüsü
Çevik Elif	Yrd. Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü
Çınar Sidar	Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Çırakman Aslı	Doç. Dr. ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Çitak Zana	Arş. Gör. Munzur Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Çilengir Sezen	ODTÜ, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
Çöllü Nur	Yazar
Çulhaoğlu Metin	

Dabağcı Esra	Ankara Dayanışma Akademisi, Ankara Üniversitesi Sosyoloji ABD, Doktora Öğrencisi
Daban Mert	Ankara Üniversitesi, Tarih Bölümü
Damak Fatma	Öğr. Gör. Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi
Değirmenci Nigar	Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Demir A. Sevtaç	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Demir Gökhan	Dr. Yıldız Teknik Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Demir Hülya	Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Demirdöven Burcu	Pamukkale Üniversitesi
Demirli Aynur	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Deniz Ayça Yılmaz	Paris Descartes Üniversitesi
Dertli Nail	Dr. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Deveci Cem	Doç. Dr. ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Dikme Hümeysra Rojda	
Dikmen Ahmet Alpay	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Diñç Özden	Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Diñçer Cemile Gizem	ODTÜ, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi
Diñçer Yeşim	
Dişli Semra Özlem	Arş. Gör. Ankara Ü. DTCF Antropoloji Bölümü
Doğan Esra	Arş. Gör. Eskişehir Osmangazi Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doğanay Sibel	Arş. Gör. Akdeniz Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Doğangün Gökten	Arş. Gör. ODTÜ, Karadeniz ve Orta Asya Ülkeleri Araştırma Merkezi
Doğanoğlu Mustafa	Dr.
Doğru Havva Ezgi	Dr.
Dölek Levent	Dr.
Dölek-Sever Deniz	Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, Tarih Bölümü
Duman Alper	Doç. Dr. İzmir Ekonomi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü
Durgut Metin	Prof. Dr. ODTÜ, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Fizik Bölümü Emekli Öğretim Üyesi
Durmaz Nursel	Arş. Gör. Pamukkale Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Durmaz Orkun Saip	Arş. Gör. Dr. Kocaeli Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Durmaz Oya Güznel	Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Durna Nehir	Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Durna Tezcan	Doç. Dr. Ankara Dayanışma Akademisi
Dursun Çiler	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Dülğar İmren Pınar	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Dünder Emine	
Ecevit Mehmet	Prof. Dr. ODTÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü (Emekli)
Ecevit Yıldız,	Prof. Dr. ODTÜ, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları ABD (emekli)
Ege A. Yavuz	Dr.
Eğri Burcu	Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Ekiz Cengiz	Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Ü. İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
Engin Fevzi	Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Ü. İİBF İktisat Bölümü
Erbaş Hayriye	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü
Erdem Nilgün	Doç. Dr. Bağımsız Araştırmacı

Erdil Erkan	Prof. Dr. ODTÜ, İİBF, İktisat Bölümü
Erdim Merve	Katip Çelebi Üniversitesi
Erdoğan Murat	Doç. Dr. Hacettepe Ü. İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Erdoğan Necmi	Prof. Dr. ODTÜ, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Erdoğdu Seyhan	Prof. Dr. Türk Sosyal Bilimler Derneği Genel Sekreteri
Eren İpek	Doç. Dr. ODTÜ, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Ergun İlteriş	Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
Ergüç Veysel	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ergün Güneş Okuyucu	Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü
Ergüven Tuğba	Süleyman Demirel Üniversitesi
Eroğul Cem	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Emekli)
Erol Ertan	Boğaziçi Üniversitesi
Ersoy Melih	Prof. Dr. ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama (Emekli), TSBD YK Üyesi
Ersöz Batuhan	Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Erşen Umut Belek	Dr. Hacettepe Üniversitesi
Ertan Mehmet	Düzce Üniversitesi
Ertan Senem	Yrd. Doç. Dr. Ankara Sosyal Bilimler Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Esen Oğuz	Pof. Dr. İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Etike Şafak	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Ezme Albeniz Tuğçe	Arş. Gör. Ahi Evran Ü., İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Fişekçi Turgay	Şair
Geçgin Ercan	Yrd. Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Gedik Esra	Yrd. Doç. Dr. Bozok Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Gelmez Aydın	Dicle Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden 689 sayılı KHK ile ihraç
Gelmez Özge Sanem Özates	Arş. Gör. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Gemicli Çağdaş	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Geray Haluk	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İLEF, Gazetecilik Bölümü
Gire Ahmet	Yıldız Teknik Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora
Gökçenay Berivan	Arş. Gör. Yıldız Teknik Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Gökdemir Oktay	Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi
Göker Eylem Akdeniz	Yrd. Doç. Dr. Altınbaş Üniversitesi
Göksel Asuman	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Göktekin Gülşah Özcanalp	Ankara Ü. Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
Gökten Yeliz Sarıöz	Yrd. Doç. Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
Göymen Ali Yalçın	Dr. Bağımsız Araştırmacı, Yıldız Teknik Üniv'den 686 No'lu KHK ile ihraç
Gül Kadriye	Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü
Gülener Serdar	Doç. Dr. Sakarya Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Güler Aydemir	Yazar
Gülmez Mesut	Prof. Dr.
Güloğlu Mehmet Fatih	Dr. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Gültekin Ahmet Kerim	Dr.
Gümüş Güneş	Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü
Gümüşcan İpek	Arş. Gör. İstanbul Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Gün Gül	Muğla Sıtkı Koçman Ü. Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Günay-Erkol Çimen	Yrd. Doç. Dr. Özyeğin Ü. EEİİ (Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi)
Günday Metin	Prof. Dr. Atılım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Gündoğan Batu	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Günel Aykut	Kocaeli Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü ÇEEİ Yüksek Lisans/ Selüloz-İş Sendikası Uzmanı
Güngen Ali Rıza	Dr. Bağımsız Araştırmacı
Güngördü Oğuz Bilge	Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi, Doktora Öğrencisi
Günlü Ramazan	Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi
Gürboğa Nurşen	Yrd. Doç. Dr. Marmara Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Gürbüz Hayriye	Dr.
Gürer Canberk	686 sayılı KHK ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümünden ihraç
Gürer Mert	Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü
Gürses Fatma	Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Güvenç Serpil	Yazar
Güzelsarı Selime	Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Hacısalıhoğlu Elif	Yrd. Doç. Dr. Trakya Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Hamamcı Can	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı (Emekli)
Hatiboğlu Burcu	Dr. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Hayatsever Ezgi Kaya	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Hayatsever Hüseyin	Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Hazır Agah	Yrd. Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümü
Him Miki Suzuki	Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Hoşgör Aşşe Gündüz	Prof. Dr. ODTÜ, Sosyoloji Bölümü
İlbuğa Emine Uçar	Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
İlic Tansel Deniz	Yrd. Doç. Dr. Başkent Üniversitesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü
İnal Rahşan	Ankara Üniversitesi, DTCE, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi
İpek Gökтуğ	İstanbul Üniversitesi
İşler Esra İlkay	Doç. Dr. Gazi Ü. İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, TSBD YK Üyesi
Kablay Sebiha	Doç. Dr. Ordu Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Kağnıcıoğlu Deniz	Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi
Kahveci Mustafa	Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Kahya Pınar	Arş. Gör. İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Kalaycıoğlu Sibel	Prof. Dr. ODTÜ, Sosyoloji Bölümü
Kalaylıoğlu Mahir	Dr.
Kamiloğlu Cansu Alaçam	Okutman Amasya Üniversitesi
Kanacı Hatice Gül Ertuğrul	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü
Kantarcıoğlu Meryem Çakır	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Kaplan Meliha	Kocaeli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Yüksek Lisans Öğrencisi
Karaçay Hatice	Prof. Dr. Hacettepe Ü. İktisat Bölümü, Uluslararası İktisat ve İktisadi Gelişme Anabilim Dalı
Karaçimen Elif	Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Ü. İİBF, İktisat Bölümü

Karadeniz Radiye Funda	Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Ü. İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Karadoğan Emirali	Dr.
Karahanogulları Onur	Prof. Dr. Ankara Ü. SBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Karakılıç İlhan Zeynep	Bahçeşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Karasu Koray	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, SBF, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı
Kart Elife	Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Karul Hatice Hilal	Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Kaya Alp Yücel	Doç. Dr. Ege Üniversitesi, İktisat Bölümü
Kaya Arda	Maltepe Üniversitesi
Kaya Aydın	Arş. Gör. Hacettepe Ü. İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı
Kaya Büşra	Pamukkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Kaya Dilek Akyalçın	Yrd. Doç. Dr. İzmir Ekonomi Ü. Mutfak Sanatları ve Yönetimi Bölümü
Kaya Gazanfer	Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Kaya Merve	Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Kaya-Millioğulları Özgün	DİSK/Genel İş Sendikası Uzmanı
Kayaduvur Merve	Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi
Kayalı Kurtuluş	Prof. Dr. Ankara Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Sosyoloji Bölümü (Emekli)
Kayran Meltem	Doç. Dr. Ankara Ü. SBF, Maliye Bölümü
Kaymaz Cihan	Öğr. Gör. Gümüşhane Ü. İİBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Kazak Ali Rıza	Arş. Gör. Ankara Ü. SBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Keleş Dilek	Ahi Evran Üniversitesi
Kılıç Halil İbrahim	Marmara Üniversitesi
Kınıkoğlu Çağrı	Sinemacı
Kıran Mine Dilan	Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kırmızı Hüseyin	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Kırmızı Meriç	Dr. Kadir Has Ü. İstanbul Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Doktora Sonrası Araştırmacı
Kızgıncı Tevfik	ÇGD Genel Yönetimi Kurulu Başkanı
Kızılca Gül Karagöz	Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Koca Bayram	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Koçak M. Hakan	Doç. Dr.
Koçal Vedat	Dicle Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Koçbıyık Hasan	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Konukman Aziz	Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Konuralp Emrah	Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Korat Gürsel	Yazar
Kosukoğlu Nazife	Boğaziçi Üniversitesi
Koyuncu-Lorasdağı Berrin	Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Köne Aylin Çiğdem	Prof. Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisat Bölümü
Kurmuş Emir	Arş. Gör. İstanbul Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Kurt Şeyda Koçak	Arş. Gör. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Kuru Neziha Onur	Araştırma Asistanı, Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Kuruç Bilsay	Prof. Dr.
Kutlu Denizcan	Dr. Namık Kemal Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Kutluer Filiz	Bielefeld Üniversitesi, Sosyoloji Fakültesi
Küçük Berdal	Koç Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Lordoğlu Kuvvet	Prof. Dr. Kocaeli Dayanışma Akademisi
Lostar Ferda İdil	Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Macit Damla Nur	Ordu Üniversitesi Yüksek Lisans Mezunu
Makal Ahmet	Prof. Dr. Ankara Ü. SBF. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Malgaç Hande	Arş. Gör. Ankara Ü. SBF. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Memiş Emel	Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Mercan Boran	Dr. Ankara Ü. SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Mete Emre	Abant İzzet Baysal Ü. Kamu Yönetimi ABD, Yüksek Lisans Öğrenci
Mıhçı Hakan	Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü (Emekli)
Mısır Mustafa Bayram	Av. Dr. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Mısırlı Kıvanç Yiğit	Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Millioğulları D. Ali	Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Mirza Ayşe	Arş. Gör. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Mura, Beycan	ODTÜ, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi
Mustafa Şen	Doç. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Mutlu Pedriye	Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Müniroğlu Erkan	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Münisoğlu Hasan	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, DTCF, Halkbilim Bölümü
Nalçacı Erhan	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi
Narin Özgür	Yrd. Doç. Dr. Ordu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ocak Ersan	Yrd. Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi
Oksev Birgöl Koçak	Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Okur Özlem Göze	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü
Olpak Ceren Tuğlu	Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Orhan Gözde	Dr. Boğaziçi Üniversitesi
Orhaner Emine	Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Oyan Oğuz	Prof. Dr. Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı
Önal Nevzat Evrim	Yrd. Doç. Dr. Beykoz Üniversitesi, Dış Ticaret Bölümü.
Öngen Çağıl	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi İİBF
Özalp Erkin	Yazar
Özaydın Şule Karataş	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Özbey Kerem	Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Özcan Emre	Arş. Gör. Başkent Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Özçetin Burak	Doç. Dr. Kadir Has Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Özdemir Ali Murat	Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Özdemir Ömer Furkan	Arş. Gör. Kocaeli Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Özden Mehmet	Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü
Özdikmenli İlkim	Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Özdiil Nazlı Güzin	Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Enstitüsü
Özdiinç Fuat	Dr. Praksis Yayın Kurulu Üyesi
Özel Hüseyin	Prof. Dr.
Özgen Nurettin	Ankara Üniversitesi

Özgür Onur	Munzur Ü.Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri'nden KHK ile İhraç
Özkan Elif Burcu	Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı
Özkazanç Alev	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Emekli)
Öztan Ece	Arş. Gör. Dr. YTÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Öztürk Özgür	Doç. Dr. 19 Mayıs Üniversitesi'nden 677 sayılı KHK ile İhraç
Öztürk S. Ruken	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Öztürk Selcen	Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü
Özüğurlu Aynur	Kocaeli Dayanışma Akademisi
Özüğurlu Metin	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Özveri Murat	Av. Kocaeli Barosu, Çalışma ve Toplum Dergisi Yayın Yönetmeni
Palo Gülcan	Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Doktora Öğrencisi
Pamukçu Teoman	Prof. Dr. ODTÜ Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları
Pazarıcı Nilgün Gürkan	Prof. Dr. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi
Pekdemir Hasan	Ankara Üniversitesi, SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Pekdemir Melih	Yazar
Pelivan Mehmet	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Rasimoğlu Gülser Ceren İlikan	Yrd. Doç. Dr. Acıbadem Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Rittersberger-Tılıç Helga	Prof. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Romya-Bilgin Kıvılcım	Yrd. Doç. Dr. Başkent Ü. Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
Saf H. Hasan	Gazi Üniversitesi
Sağır Adem	Doç. Dr. Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Saktanber Ayşe	Prof. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Salihoglu Serhat	Genel-İş Sendikası Genel Koordinatör
Salman Cemal	Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Saral Aslı Ceren	Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü
Sarfati Metin	Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Sargıcı Ebru Yeşim	Ankara Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Sarı Elif	Cornell University, Antropoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi
Sarıtaş Ezgi	Ankara Üniversitesi, SBF, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Anabilim Dalı
Savcı İlkay	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Savran Sungur	Dr. Yazar
Savul Güven	Dr. Türk-İş Uzmanı
Say Ahmet	Yazar
Sayılan Fevziye	Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Sayın Hüdayi	İstanbul Yeni Yüzyıl Ü. İİBF, Siyaset Bilim ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Saylan İbrahim	Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümü
Saylık F. Zeynep	Arş. Gör. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Selamoğlu Ahmet	Prof. Dr. Kocaeli Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Sevgin Ömür	Prof. Dr.
Sevim Emine	İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
Sevinin Eda	Central European University, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi
Somel Ali	Arş. Gör. Dr. Ondokuz Mayıs Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Somel Gözde	Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, Tarih Bölümü
Soran Emre	Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Soylu Perihan Ünlü	Dr.
Söğütlü İlyas	Doç. Dr. Karabük Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Sönmez Mustafa	Ekonomist-Yazar
Sönmez Sinan	Prof. Dr. Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi
Sözer F. Şebnem	Dr.
Sözmezer Burak	Öğr. Gör. Dr. Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi
Suda Emine Zeynep	Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Sune Engin	Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Sümbül Uğur	Arş. Gör. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Şafak Can	DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Toplu İş Sözleşmesi Uzmanı
Şahin Çağatay Edgücan	Yrd. Doç. Dr. Ordu Üniversitesi, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı
Şahin Çağatay	Arş. Gör. Hacettepe Ü. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı
Şahin Nur	Abant İzzet Baysal Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Şahinkaya Serdar,	Dr. Mülkiye
Şale Hayal Yetkin	Arş. Gör. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
Şendeniz Özlem	Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Doktora Öğrencisi
Şengül Tarık	Prof. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Şenses Fikret	Prof. Dr. ODTÜ İktisat Bölümü (Emekli)
Şenses Nazlı	Yrd. Doç. Dr. Başkent Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı
Şimşek Elif Tuğba	
Şimşek Orhan	Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Ü.
Şişman Yener	Yrd. Doç. Dr. Anadolu Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Çalışma Ekonomisi ABD
Tahincioğlu A. Nevin Yıldız	Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Tamer Mine Gözübüyük	Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Taşdemir Aslı Güleç	Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Taşkıran Gülçin	Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Taştekin Ulaş	ODTÜ / Ufuk Üniversitesi
Tat Damlanur	Arş. Gör. Hitit Ü. İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Taymaz Erol	Prof. Dr. ODTÜ İktisat Bölümü
Tekeli Esra Serdar	Uzman Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
Tekin Cansu	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, SBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Tekinsoy M. Ayhan	Doç. Dr. A.Ü Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı
Tepe Pekin Bengisu	Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Terzibaşoğlu Yücel	Doç. Dr. Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü
Tılıç L. Doğan	Prof. Dr. Başkent Ü. İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
Tiftik Sevcan	Bilkent Üniversitesi
Tokgöz Oya	Yazar
Tokmakçioğlu Kaya	Yrd. Doç. Dr. İTÜ İşletme Fakültesi, İşletme Mühendisliği Bölümü, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı
Toksöz Ayşe Gülay	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Topal Aylin	Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Topal Çağatay	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Topal Çağrı	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ İşletme Bölümü
Topateş Aslıcan Kalfa	Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Ü. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Topateş Hakan	Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.
Toros Emre	Doç. Dr. Atılım Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Toros Seçil	Öğr. Gör. Dr. Atılım Üniversitesi
Torun Aytül Tamer	Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Toygar Şükri Anıl	Arş. Gör. Dr. Selçuk Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
Tuğrul Yasemin Gezer	Öğr. Gör. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Tunçer Azize Serap	Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Turan Başak	Ankara Üniversitesi, DTCE, Sosyoloji Bölümü
Turhan Talha	Öğr. Gör. Erciyes Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu
Tut Gürdal	
Türel Oktar	Prof. Dr. ODTÜ İktisat Bölümü (Emekli)
Türk Duygu	Arş. Gör. Dr. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Türkcian Ergun	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, SBF, İktisat Bölümü (Emekli)
Türkislamoğlu Elif	Ankara Üniversitesi, DTCE, Doktora Öğrencisi
Türkmen Nuray	Ankara Dayanışma Akademisi, Ankara Üniversitesi Yetişkin Eğitimi ABD, Doktora Öğrencisi
Türkoğlu Ezgi Nur	Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Türkün Asuman	Prof. Dr. Yıldız Teknik Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehircilik ABD
Türkyılmaz Oğuz	MMO enerji Politikaları Çalışma Grubu Başkanı
Uçar Aslı Yılmaz	Yrd. Doç. Dr. İstanbul Kemerburgaz Ü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Uçkan Banu	Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Endüstri İlişkileri ABD
Uğurlu Göksu	Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Ulutaş Çağla Ünlütürk	Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi
Usturalı Adil	Arş. Gör. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi
Kütük Yasin	İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi
Uyan Deniz Ali	ODTÜ Tarih Bölümü
Uygun Bahtiyar	Arş. Gör. Munzur Üniversitesi, Felsefe Bölümü
Uysal Ayşen	Prof. Dr.
Uzgel İlhan	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, SBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü (Emekli)
Uzören Gökçe	Arş. Gör. İstanbul Gelişim Üniversitesi
Uzun Ruhdan	Prof. Dr. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi
Uzunçayır Cihan	Arş. Gör. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
Üçer Sırrı Emrah	Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
Ünlü Emek Önder	Arş. Gör. Muğla Sıtkı Koçman Ü. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Ünlü U. Ceren	Boğaziçi Üniversitesi
Varel Anıl	Arş. Gör. Hitit Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Vural Ali Murat	Prof. Dr.
Yabaner Güzin	Prof. Dr. Devlet Konservatuarı
Yağanak Eray	Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
Yağbasan Elif Berfin	Hacettepe Üniversitesi
Yalçın Burçak Bal	Arş. Gör. Altınbaş Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Bilim Dalı
Yalçın Meral Gezici	Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Yalçın Yeşim Akın	Arş. Gör. Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı
Yalman L. Galip	Doç. Dr. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Yaman Melda	Doç. Dr. 19 Mayıs Üniversitesi'nden 677 sayılı KHK ile ihraç
Yanık Aybars	Yazar
Yaşar Gülbıye	Doç. Dr. Ankara Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, TSBD YK Sayman Üyesi
Yelken Ejder	Türkiye Eğitim İnisyatifi
Yeniçeri Betül	Ankara Üniversitesi
Yeşilbağ Melih	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü
Yeşilyurt Adem	Kocaeli Dayanışma Akademisi
Yıldırım Emek	Arş. Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Yıldırım Engin	Prof. Dr. Anayasa Mahkemesi
Yıldırım Erinç	Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, Tarih Bölümü
Yıldırım Handan	Öğr. Gör. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eleşkirt MYO
Yıldırım Kansu	Monthly Review Dergisi, Yayın Kurulu Üyesi
Yıldırım Sinan	Yrd. Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
Yıldız Gaye Burcu	Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik ABD
Yılmaz Evrim	Arş. Gör. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Yılmaz Koray	Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İİBF, İktisat
Yılmaz Öznur	Arş. Gör. Artvin Çoruh Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
Yılmaz Selbin	Arş. Gör. Ankara Ü. SBF, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
Yılmazbilek Merve	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
Yiğiter Cenk	Dr. Kamu Hukuku Doktoru, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 679 sayılı KHK ile ihraç
Yörük Evrim	Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Yurtsever Haluk	Yazar
Yücel Bülent	Ankara Üniversitesi, SBF, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi
Yücel Yunus	ODTÜ
Yücesan-Özdemir Gamze	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, TSBD YK İkinci Başkanı
Yüksel S. Evren	Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Yümlü Murat	Dr. Bartın Üniversitesi
Zabcı Filiz	Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Zırh Besim Can	Yrd. Doç. Dr. ODTÜ Sosyoloji Bölümü
Zırhlı Fatma Şenden	Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü. Sosyoloji Bölümü, Doktora Programı Mezunu

TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ

1967 – 2017

DÖNEMİ ETKİNLİKLERİ KISA TANITIMI

TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ 2016–2018 DÖNEMİ YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

Başkan	: Oğuz Oyan
İkinci Başkan	: Gamze Yücesan-Özdemir
Genel Sekreter	: Seyhan Erdoğan
Muhasip Üye	: Gülbiye Yenimahalleli-Yaşar
Üye	: Aylin Topal
Üye	: Esra İlkay İşler
Üye	: Melih Ersoy

KURULUŞ

Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1967 yılında Ankara’da kurulmuştur. Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye’de sosyal bilimler alanında çalışan ve araştırma yapanların önemli bir bölümünü bünyesinde toplamakta veya etkinliklerine dâhil etmektedir.

1978 yılında Bakanlar Kurulu’nun 7.8.1978 tarih ve 7/16195 sayılı kararıyla Dernek adına “Türk” sıfatının eklenmesine izin çıkmıştır. 1992 yılında ise, Dernek Bakanlar Kurulu’nun 10.2.1992 tarih ve 92/2725 sayılı (21168 sayılı ve 11.3.1992 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan) kararı ile “kamu yararına çalışan dernek” niteliğini kazanmıştır. Bilindiği üzere, bu statüdeki derneklere hukukumuzda birçok olanaklar tanınmaktadır.

Kuruluşundan bu yana Dernek Başkanları:

Şerif MARDİN	1967 – 1970
Oğuz ARI	1970 – 1972
Bozkurt GÜVENÇ	1972 – 1974
Süleyman Çetin ÖZOĞLU	1974 – 1975
Bozkurt GÜVENÇ	1975 – 1977
Nermin ABADAN-UNAT	1977 – 1984
Türköz ERDER	1984 – 1986
Ergun TÜRKCAN	1986 – 1996
Oğuz OYAN	1996 – 2004
Korkut BORATAV	2004 – 2006
Galip YALMAN	2006 – 2016
Oğuz OYAN	2016 –

AMAÇ

Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye’de sosyal bilimler alanında çalışanların oluşturduğu bilimsel bir kuruluştur. Tüzüğünde Derneğin asıl amacı, “Türkiye’de sosyal bilimlerin gelişmesine hizmet etmek, bu yolda çalışmalar yapmak ya da yapılan çalışmalarını desteklemek, sosyal bilimler alanında ampirik araştırmaların çoğalmasını özendirerek, araştırma ve yayın yolu ile Türkiye’nin düşünce hayatına katkıda bulunmak” biçiminde belirtilmektedir. Bu amaç yanında, “Türk sosyal bilimcileri arasındaki iletişimi arttırmak, Türk sosyal bilimcileri ile yabancı meslektaşları arasında yakınlaşma ve işbirliği sağlamak, ortak çalışma olanakları yaratmak” da Dernek amaçları arasında yer almaktadır.

Türk Sosyal Bilimler Derneği (TSBD), yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere bilimsel çalışmalar yapmakta, araştırmaları desteklemek için kaynaklar bulmakta, bilimsel kongre, konferans ve sempozyumlar düzenlemekte, yayınlar yapmakta, bilimin yaygınlaşması ve gelişmesi için çeşitli olanakları değerlendirmektedir. Bir yandan da dış dünyaya açılarak, bilimsel çalışmalarını izlemekte, dış ilişkileri geliştirmeye çalışmakta, ayrıca bu yolla, Derneğin yaşamasına ve etkinliklerine kaynak sağlamaktadır.

ÜYELİK

Türk Sosyal Bilimler Derneği’nin üye sayısı 2016 sonunda 650 kişidir.

Dernek üyeliği için “sosyal bilimler alanında araştırma yapmış ya da yapmakta olmak” koşulu arandığından, Dernek üyelerinin büyük çoğunluğunu üniversite öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Ancak, Derneğin düzenlediği araştırma, seminer, kongre, vb. bilimsel çalışmalara katılmak için üyelik koşulu aranmamaktadır. Öyle ki Türk Sosyal Bilimler Derneği, yalnız üyelerine değil, bilimsel çalışma yapan tüm araştırmacılara açıktır ve tümüne hizmet sunmaktadır.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Türk Sosyal Bilimler Derneği, uluslararası düzeyde bilimsel bir meslek kuruluşu olarak tanınmayı başarmış ve bu çerçevede içinde çeşitli etkinlikler göstermiştir. Dernek, 1978 yılında Uluslararası Sosyoloji Derneği’ne (International Sociological Association) üye olmuştur. Dernek üyeleri bu kuruluşun düzenlediği Dünya Sosyoloji Kongreleri’ne katılmaktadır. Ayrıca, Dernek, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Genel Kurul kararı ile Genel Kurul üyeliğine kabul edilmiştir. TSBD’nin kuruluşundan bu yana araştırma etkinlikleri açısından ilişkide bulunduğu ve mali desteklerinden yararlandığı yabancı kuruluşlar şunlardır: UNESCO, UNDP, Dünya Bankası, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, A.B.D.’de Ford Vakfı, Rockefeller Vakfı, Nüfus Konseyi (Population Council) ve Pathfinder Fund; İngiltere’de Çevre Araştırmaları Merkezi (Centre for Environmental Studies), Kanada’da IDRC, Almanya’da Friedrich Ebert Vakfı.

BİLİMSEL ÇALIŞMALAR ve ETKİNLİKLER

Türk Sosyal Bilimler Derneği, kuruluşundan bu yana çeşitli bilimsel etkinlikleri ile kendini duyurmuş ve sosyal bilimlerin gelişmesine, yayılmasına katkıda bulunmuştur. Derneğin etkinlikleri, bilimsel araştırmalar, ulusal sosyal bilimler kongreleri, çeşitli bilimsel toplantılar, genç sosyal bilimciler yarışmaları ve bilimsel yayınlar olarak beş başlık altında toplanabilir.

1. BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR

Türk Sosyal Bilimler Derneği, kuruluşunu bir araştırma projesinin örgütlenmesine ve yürütülmesine bağlı olarak gerçekleştirmiş bir bilimsel araştırma kuruluşudur. İzmir Sosyal Değişme Araştırması, Derneğin kuruluşu ile birlikte gerçekleştirdiği ilk ve en kapsamlı araştırma olmuştur. Kuruluş tarihinde, 1967’de başlayarak üç yılda tamamlanan bu araştırma, kapsamı ve güncelliği yanında, sosyal bilimlerde ‘disiplinler arası’ bir çalışma örneği olarak da nitelendirilmektedir. Şerif Mardin, Mübcecel Kıray, Oğuz Arı, Emre Kongar, Ruşen Keleş ve Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın katıldığı bu projede, İzmir’in değişen toplum yapısı, kentsel işlevlerin kent içindeki dağılımı, son yüzyıl içindeki değişimleri, kentte yaşayanlar arasındaki ilişkiler ve haberleşme biçimleri, değişen aile yapısı ve ilişkileri, sosyal değişiminin sosyal-psikolojik boyutları, İzmir’e göç ve yerleşim gibi konular incelenerek değerlendirilmiştir. İzmir’de

sosyal değişmenin çeşitli boyutları, bir kitap dizisi olarak Derneğin ilk yayınları arasında yer almıştır. Aşağıda Derneğimizin 50 yıl boyunca gerçekleştirdiği çeşitli araştırmalar tablolastırılarak verilmektedir. Herbir araştırma için daha ayrıntılı bilgilere Dernek Web sitesinden ulaşılabilir.

ARAŞTIRMALAR ÖZET TABLOSU

İzmir Sosyal Değişme Araştırması	1967-1969	Şerif Mardin, Mübaccel Kiray, Oğuz Arı, Emre Kongar, Ruşen Keleş ve Çiğdem Kağıtçıbaşı
Sosyal Bilimler Eğitiminin Geliştirilmesi Projesi	1971	Süleyman Çetin Özoğlu, Şefik Uysal, Fatma Varış
İç Göç Araştırması	1972-1974	İlhan Tekeli
Gecekondü Araştırması	1978	Tansı Şenyapılı
UNESCO İçin Envanter Çalışması	1981	TSBD
Kent Yönetimi Araştırması	1986-1987	Ruşen Keleş
Giyim Sanayii Araştırması	1986-1988	Lale Duruiz, Nurhan Yentürk-Çoban
Sanayi Üretimi ve Mekânsal Örgütlenme Biçimleri Araştırması	1991	İlhan Tekeli, Tansı Şenyapılı ve Murat Güvenç
İşyeri - Konut Araştırması	1986-1990	İlhan Tekeli, Tansı Şenyapılı, Ali Türel, Murat Güvenç, Erhan Acar
Sokak Çocukları Araştırması	1990	Sevil Atauz
Çevre Fonları İdaresi Araştırması	1991 (ilk dört ay)	Ergun Türkcan, Oktar Türel, Çelik Aruoba, Can Hamamcı ve Hilal Zilelioğlu
Yapısal Uyumun Politik İktisadi Araştırması - I	1988-1990	Korkut Boratav, Galip Yalman
Yapısal Uyumun Politik İktisadi - II	1991 - 1993	Korkut Boratav, Galip Yalman
Türkiye'de Tarım Sektörü ve Tarım Politikaları	1990'lı yıllar	Halis Akder ve Haluk Kasnakoglu
Türkiye'de Örgütlenmiş İşgücü Piyasalarında Ücret Oluşumu	1990-1991	Yıldırım Koç
İktisat Politikası Seçenekleri (Friedrich Ebert Vakfı desteğiyle)	1990'lı yıllar	Koordinatörler: Taner Berksoy ve Korkut Boratav Proje Sorumluları: Korkut Boratav, Ergun Türkcan, İzzettin Önder, Oktar Türel, Nazım Ekinci ve Cem Somel.
Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinden Türkiye'de Enerji ve Turizm Sektörleri	1993	Ergun Türkcan
Ege Bölgesinde Tarımın Sosyo-Ekonomik Yapısı, Destekleme Politikaları ve TARIŞ	1994	Korkut Boratav - Mehmet Ecevit
GAP Bölgesinde Kültürel Gelişim	1995	Sevil Atauz
Dış Pazarlara Açılan Konfeksiyon Sanayii	1997	Ayda Eraydın
Konut Politikasını Geliştirme Projesi I	1996	İlhan Tekeli - Ayda Eraydın - Oğuz Işık- Ali Türel- Oğuz Oyan
Konut Politikasını Geliştirme Projesi II	1999	İlhan Tekeli - Ayda Eraydın - Oğuz Işık - Ali Türel- Oğuz Oyan
Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi	2001-2002	T.C. Başbakanlık GAP İdaresi Başkanlığı adına üstlenilmiştir: Oğuz Oyan- Melih Ersoy- Tarık Şengül- Çağatay Keskinok
İlisu Baraj Gölü Çevresi Alt Bölge Gelişme Planı Projesi	2004	Melih Ersoy-Oğuz Oyan
Güneydoğu Anadolu'da Dört İde Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programlarının Değerlendirilmesi (UNDP desteği ile)	2002-2003	Galip Yalman

“Kırmızı Beyaz Mavi Kızkardeşler” Türk-Yunan Diyalogu	2004-2005	
Türk Gençliği Konuşuyor	2005	Mustafa Şen
Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Yoksulluğun Etkisini Hafifletme Uygulamaları	2004-2005	Galip Yalman
Güney Kafkasya’da Kadına Yönelik Şiddet	2008	Sibel Kalaycıoğlu
Almanya’dan Türkiye’ye Dönüş Yapan Vatandaşların Sosyal Profilleri	2009-2010	Helga Rittesberger Tılıç
Gençlik Programı’nın Araştırmaya Dayalı Analizi Araştırma Projesi	2012-2014	Asuman Göksel ve Özgehan Şenyuva
“Building Bridges Within Gender And Women Studies Community In Turkey” Projesi	2015	ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programının kuruluşunun 20. Yıldönümü vesilesi ile düzenlenen uluslararası konferansın finansmanı, TSBD’nin Hollanda Büyükelçiliği ile yaptığı bir anlaşma çerçevesinde sağlanmıştır. 9-11 Ekim 2015 tarihlerinde yapılması planlanan söz konusu konferans maalesef 10 Ekim 2015’teki Barış Yürüyüşüne yönelik bombalı saldırı nedeniyle tamamlanamadan sona erdirilmek zorunda kalmıştır.
Sivil Toplum Diyalogu Iıı - Wave: Şiddete Karşı Kadınlar Ağı Projesi	2014-2016	Asuman Göksel

2. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRELERİ ve KONGRE YAYINLARI

Türk Sosyal Bilimler Derneği’nin en önemli etkinliklerinden biri, 1980 yılından beri düzenlediği ‘Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri’dir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi yerleşkesinde düzenleme geleneği sürdürülen bu kongrelerin ilki 1980 yılı baharında yapılmış, ancak 12 Eylül rejiminin verdirdiği zorunlu ara nedeniyle 1980’lerde sürekliliğe kavuşturulamamıştır. Daha sonra 1989-1995 arasında üç yılda bir olmak üzere üç kongre düzenlenmiş, 1997’den itibaren ise tek yıllara denk gelmek üzere iki yılda bir kongre düzenleme geleneği benimsenmiştir. Böylelikle, Derneğimizin kuruluş yıldönümü olan 1967’in katlarında 30., 40. ve nihayet 2017’de 50. kuruluş yıldönümlerine denk gelen kongreler düzenlenebilmiştir. Derneğimiz, 1980’i izleyen 37 yılda, 1980, 1989, 1992, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 ve 2017’de olmak üzere toplam 15 kongre gerçekleştirmiştir.

Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri 1990’lardan sonra Derneğimizin en görünür ve sosyal bilimcileri en fazla kapsayıcı bilimsel etkinliğine dönüşmüş bulunmaktadır. Üçer gün boyunca paralel oturumlar biçiminde sürdürülen bu kongrelerde giderek aynı anda 9-10 salon kullanımına gereksinim duyulmuş, bu mekânsal olanaklar da Derneğimize ODTÜ Rektörlüğü’nün süregelen işbirliğiyle sağlanmıştır. Sosyal bilimciler arasında büyük ilgi gören bu kongrelere katılım giderek artmış ve ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerindeki üniversitelerinden gelen akademisyenlerin tercihli bir buluşma/tartışma mekânına dönüşmüştür. 1980 yılındaki başlangıç kongresinde 60 bildiri sunulurken, 2015 ve 2017 yıllarındaki 14. ve 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongrelerinde yaklaşık 100 oturumda 400 civarında bildirinin sunulduğu, ortak bildiriler nedeniyle 450’yi aşan bildiri sahibinin bulunduğu, oturum başkanlarıyla birlikte 520’yi aşkın bilim insanı ve araştırmacının bulunduğu yüksek nitelikli bir bilimsel tartışma ortamını oluşturmaya başlamıştır. Türk Sosyal Bilimler Derneği’nin amacı, gelenekselleşen ve sosyal bilimlerin gelişimi açısından büyük katkısı olduğuna inanılan bu kongreleri iki yılda bir toplanmak üzere devam ettirmektir.

Kongrelere sunulan bildirilerin özetleri her kongrede bir kitap halinde toplanmakta ve katılımcılara sunulmaktadır. Bu kitapların hacmi de sunulan bildiri sayısındaki artışa koşut olarak artmış, 1990’lar başında 50-60 sayfalık bir hacimden son kongrelerde 400 sayfalık bir boyuta yükselmiştir. Ancak 15. Kongre, böyle bir “bildiri özetleri kitabının”

sunulduğu belki de son Kongre olabilecektir. AKP rejimi altında Kongre'ye mali destek veren resmi ve özel kuruluşların geri çekilmesi bunun ilk nedenidir. Gerçi 2017'deki 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi ile bir ilke imza atılarak Kongreye (üyelerimiz ve üniversitelerinden uzaklaştırılan akademisyenler hariç olmak üzere) katkı payı verilmesi uygulaması başlatılmıştır, ama bunun Kongre'nin diğer giderlerini ancak karşılayabilecek düzeyde olacağı, bu arada eğer gelir fazlası olursa bunun da meslektaşlarımızla dayanışmamıza yönlendirilebileceği hesaba katılmaktadır. Öte yandan kitap baskı maliyetlerinin yükselmesi gibi nedenler yanında, bildiri özetleri için artık dijital ortama başvurulmasının daha baskın duruma gelmesi de böyle bir değişimi zorlamaktadır. Aynı durum seçilmiş bildirilerin Kongre sonrasındaki süreçte birkaç kitapta toplanma geleneğinin sürdürülememesi bakımından da geçerli olabilecektir; bundan böyle hazırlanacak bir internet dergisi aracılığıyla Kongrenin seçilmiş bildirilerine "yayınlanma" olanağı sağlanmaya çalışılacaktır. İnternet yayıncılığının olumlu bir tarafı ise, kitap seçkilerinde yer verilenden daha fazla bildirinin Kongre ertesinde yayına sunulması olabilecektir.

Kongrelere sunulan bildirilerin seçilmiş bir bölümünün çeşitli biçimlerde yayınlanması geleneği oldukça erkenden başlamıştır. 1989'daki İkinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'ne sunulan bildirilerin bir bölümü, Toplum ve Bilim dergisinin 48/49 Kış-Bahar 1990 sayısında yayınlanmıştır. 1992'deki Üçüncü Kongre'ye sunulanların bir bölümü ise, İktisat Dergisi'nin, Aralık 1992'deki 333. sayısında yayınlanmıştır. 1995 yılında yapılan Dördüncü Kongre'de yer alan bildirilerin bir bölümü, Kuvvet Lordoğlu tarafından tek kitapta derlenerek, İnsan, Toplum, Bilim başlığı altında Kavram Yayınları tarafından basılmıştır (Eylül 1996). 1999 yılında toplanan 6. Kongre bildirilerinin bir bölümü ise Mülkiye Dergisi'nin Ocak-Şubat 2000 sayısında yer almıştır. 2001 yılının 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi bildirilerinden yapılan seçmeler, Ahmet Alpay Dikmen tarafından derlenerek üç cilt halinde TSBD ve İmaj Yayıncılık ortak yayını olarak basılmıştır. Ayrıca, 7. Kongre kapsamında yapılan, 1960'larda Türkiye'de Planlama Deneyimi konulu Panel tartışması, Bilgi Üniversitesi tarafından ve TSBD ortak yayını olarak Planlı Kalkınma Serüveni başlığı ile yayınlanmıştır (Eylül 2003). 2003 yılında toplanan 8. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi bildirilerinden yapılan seçmeler ise, Fuat Ercan ve Yüksel Akkaya tarafından derlenerek iki cilt halinde Kapitalizm ve Türkiye I: Kapitalizm, Tarih ve Ekonomi ile Kapitalizm ve Türkiye II: Emek, Siyasal Yaşam ve Bölgesel Kalkınma başlıkları altında Dipnot Yayınları'na basılarak TSBD yayınları arasındaki yerini almıştır (2005).

İzleyen kongrelerin bildirileri de olanaklar ölçüsünde yayına dönüştürülmüştür. 2005 yılında toplanan 9. Kongreden yapılan bildiriler seçkisi, Küreselleşmeye Güney'den Tepkiler, başlığı altında Özlem Taştan, Ceyhan Gürkan, Oktar Türel tarafından derlenmiş ve Dipnot Yayınları tarafından 2007'de kitaplaştırılmıştır. 2009 yılında gerçekleştirilen 11. Kongre'den Ömür Birler, Simten Coşar, Hakan Mihçı ve Gamze Yücesan Özdemir tarafından derlenen seçki, 2000'li Yıllarda Türkiye'de İktisat ve Siyaset Rüzgarları başlığıyla Efil Yayınevi tarafından 2011'de yayınlanmıştır. 2011'deki 12. Kongre'nin planlama oturumlarından Gülbiye Yenimahalleli Yaşar ve Hakan Mihçı tarafından derlenen bildiriler 21. Yüzyılda Planlama başlığıyla Kına Kitabevi'nce yayınlanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Makal'ın Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi için düzenlediği özel emek oturumlarına sunulan bildiriler, 2007 yılındaki 10. Kongre'den itibaren, Çalışma ve Toplum Dergisinin editörü Murat Özveri'nin ve özel sayıların editörlüğünü yapan Ahmet Makal'ın değerli katkılarıyla özel bir sayı içerisinde kalıcı hale getirilerek okuyucuya ve akademik camiaya sunulmuştur. 2007, 2009, 2011, 2013 ve 2015 yıllarındaki Kongrelerin ardından yayınlanan Çalışma ve Toplum özel sayıları ile TSBD ile Çalışma ve Toplum arasındaki bu işbirliği artık gelenekselleşmiş bulunmaktadır.

2013'de gerçekleştirilen 13. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi bildirilerinden yapılan seçmelerin ilk kitabı Gamze Yücesan-Özdemir editörlüğünde Rüzgara Karşı: Emek Süreçleri ve Karşı Hegemonya Arayışları başlığıyla, ikinci kitabı Hakan Mihçı editörlüğünde Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat başlığıyla, üçüncü kitabı da Gülbiye Yenimahalleli-Yaşar, Asuman Göksel ve Ömür Birler editörlüğünde Türkiye'de Sağlık, Siyaset ve Piyasa başlığıyla Nota Bene Yayınları tarafından basılmıştır.

2015'te toplanan 14. Kongre'den yapılan seçmeler ise, Gülbiye Yenimahalleli Yaşar, Asuman Göksel ve Ömür Birler editörlüğünde İnsana Karşı Piyasa: Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik başlığıyla; Denizcan Kutlu ile Çağrı Kaderoğlu Bulut editörlüğünde Sınıfın Suretleri. Emek Süreçleri ve Karşı Hareketler başlığıyla; Pınar Bedirhanoglu, Özlem Çelik ve Hakan Mihçı editörlüğünde Finansallaşma Kısacasında Türkiye'de Devlet, Sermaye Birikimi ve Emek başlığıyla Nota Bene yayınları tarafından kitaplaştırılmıştır.

3. ÇEŞİTLİ BİLİMSEL TOPLANTILAR

Türk Sosyal Bilimler Derneği, büyük ölçekli araştırma projeleri yanında, çeşitli düzeylerde bilimsel toplantılar düzenleyerek ya da başka kuruluşlar tarafından düzenlenen toplantılara katılarak, sosyal bilimler alanında bilgi üretimi ve birikimine katkıda bulunmuş, yerli ve yabancı sosyal bilimcilerin bir araya gelerek mesleki ilişkilere girmelerini sağlamıştır. Kuruluşundan bu yana TSBD tarafından düzenlenen ulusal ve/veya uluslararası nitelikteki toplantılar aşağıda sıralanmıştır. Derneğin önceleri Çarşamba Söyleşileri, 2017'den itibaren TSBD söyleşileri olarak adlandırdığı etkinlikler bu listede yoktur. TSBD'nin 10'u aşkın dernek ve vakıfla 7 Ocak 2017'de "Bilimsel Özgürlük ve Üniversite Özerkliği" başlığı altında düzenlediği iki oturumlu son bilimsel toplantı da bu listeye eklenmemiştir.

Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi Semineri	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü ile birlikte	23–25 Şubat 1970 Ankara
Türk Toplumunda Kadın Semineri		21–25 Mayıs 1978 İstanbul
Türk Toplumunda Kadın Sorunlarına Yaklaşım ve Öneriler Semineri		11–13 Ocak 1980 Ankara'da
Kentleşme Sürecinde Bütünleşme Sorunları ve Çözümler	Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı	23–24 Kasım 1981 Ankara
Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi: Sosyo-Ekonomik ve Yasal Etkenler		
Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi Sempozyumu		16–18 Ekim 1985 Ankara
Açıkoturum: 2000 Yılına doğru Sosyal Bilimlerden Araştırma Öncelikleri		19 Aralık 1987 Ankara
Sempozyum: Türkiye'de Tarımsal Yapıların Gelişimi, 1923–1987		28–29 Nisan 1987 Ankara
Seminer: Türk Hazır Giyim Sektöründe Teknolojik ve Yapısal Değişim		26 Aralık 1988 İstanbul
Çalıştay: Yapısal Uyumun Politik İktisadı		1989 Ankara ve İstanbul
Çalıştay: İşyeri-Konut İlişkileri	İstanbul Belediyesi ve IULA-EMME'nin katkılarıyla	14-15 Aralık 1990 İstanbul
Çalıştay: Çevre Fonları İdaresi	T.C.Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı ile	6–7 Nisan 1991 Bolu
Habitat II'nin Ardından		11 Ekim 1996
Modern Çağda Üniversite ve Yüksek Öğretim Modelleri Sempozyumu		29–30 Kasım 1996
Yerel Yönetimler Maliyesi Seminerleri	Dışişleri Bakanlığı'nın 'Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı' (TİKA)'nın desteğiyle	9–19 Mart 1997 Ankara
Bilanço 1923-1998: Cumhuriyetin 75 Yılına Toplu Bakış-Uluslararası Kongre	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Türkiye Bilimler Akademisi ile ortaklaşa	10–12 Aralık 1998 ODTÜ/Ankara Düzenleyenler: Oğuz Oyan-İlhan Tekeli-Mete Tunçay-Y. Gülöksüz

Sosyal Bilimler 1900–2000: Nereden Nereye? – Panel		17 Mart 1999 Ankara
Hukuk, Siyaset ve İktisatta Ulusal Çıkar – Açık Oturum		28 Şubat 2003 Ankara
Dünyada Ve Türkiye’de Sosyal Bilimler: Bilim Nereye? Sosyal Nerede?		11 Mart 2005
Küreselleşmeye Güneyden Tepkiler		5–7 Eylül 2005, ODTÜ, Ankara
Çalıştay: Genel Teori’den 70 Yıl Sonra	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün işbirliği ile	1–2 Aralık 2006, ODTÜ, Ankara
Orta Gelir Grubundaki Ülkelerde Neoliberalizme Geçiş: Politika İkiimleri, Ekonomik Krizler Kitlesele Direnişler		14-15 Şubat 2008, ODTÜ, Ankara
Çalıştay: Krizler, Disiplinlerarasılık ve Alternatifler	International Initiative for Promoting Political Economy (IIPPE) ile ortaklaşa	14-15 Eylül 2009, ODTÜ, Ankara
Uluslararası Konferans: Neoliberalizm ve İktisat Biliminin Krizleri	Second Conference of International Initiative for Promoting Political Economy	20-22 Mayıs 2011, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi
Çalıştay: Değer ve Kârın Marksist Teorisi, Finansallaşma ve Krizler: Konuşmacı: Simon Mohun	ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü ile ortaklaşa	28 – 29 – 30 Nisan 2015, ODTÜ, Ankara

4. GENÇ SOSYAL BİLİMCİLER YARIŞMALARI

Türk Sosyal Bilimler Derneği’nin diğer bir süreli etkinliği, sosyal bilimcileri özendirme amacıyla düzenlenen ‘Genç Sosyal Bilimciler Yarışmaları’dır. Bu yarışmaların ilki, Derneğin kuruluşunun 20. Yılı nedeniyle 1987 yılında yapılmıştır. Çok sayıda sosyal bilimcinin başvurduğu yarışmada dokuz genç sosyal bilimci ödüllendirilmiştir. Parasal kısıtlılıklar nedeni ile oniki yıl ara verilen yarışmaya 1999 yılında tekrar başlanmıştır. Bu kez yedi genç ödüllendirilmiştir. Üçüncü yarışma 2002 yılında yapılmıştır ve sekiz genç sosyal bilimci ödüle hak kazanmış, ayrıca beş mansiyon verilmiştir. 2005’te 10 genç sosyal bilimci üç farklı kategoride ödül almış ve altı mansiyon verilmiştir. 2007’de yedi genç sosyal bilimci üç farklı kategoride ödüle layık görülmüş ve iki mansiyon verilmiştir. Daha sonra da Türk Sosyal Bilimler Derneği bu yarışmayı iki yılda bir tekrarlamayı sürdürmüştür. Önceleri Ulusal Sosyal Bilimler Kongrelerinin ara yıllarında yani çift yıllarda verilmeye çalışılan “Genç Sosyal Bilimciler Ödülleri” daha sonra Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri ile çıkarılmaya başlanmış ve ödül törenleri Kongrelerin açılış oturumlarında yapılmaya başlanmıştır. 2017’de, 15. Kongre’de, doktora dalında sosyal bilimci ödülü yanında, 3 sosyal bilimciye de mansiyon verilmiş; yüksek lisans kategorisinde ödül iki yarışmacı arasında paylaştırılırken 5 genç sosyal bilimci de mansiyona değer görülmüş, ayrıca makale ve kitap dalında da bir ödül verilmiştir.

Bununla birlikte 2013’ten bu yana Derneğimiz daralan mali olanakları ve Dernek dışı destek bulmakta zorlanması nedeniyle kazanan yarışmacılara maddi ödüller vermeyi sona erdirmek durumunda kalmıştır. Ödüle değer görülenlere bir sertifika ile Dernek yayınlarından bir seçki sunulmaktadır. Bu arada, 2013’ten itibaren Genç Sosyal Bilimciler Ödülü seçiciler kurulu tarafından ödüle layık görülen çalışmalar arasından bir çalışmaya da Behice Boran Özel Ödülü verilmektedir.

5. BİLİMSEL YAYINLAR

Türk Sosyal Bilimler Derneği’nin yayınları önemli bir etkinlik alanını oluşturmaktadır. Bu yayınlar, araştırmalarının bulgularını yaymak ve bilimsel toplantılar için hazırlanan bildirilerle yapılan tartışma ve değerlendirmeleri bir bütünlük içinde sosyal bilimcilerin kullanımına sunmak amacıyla yapılmaktadır. Ulusal Sosyal Bilimler Kongrelerinin seçilmiş bildirilerinin kitaplaştırılması da, yukarıda değindiğimiz gibi, bu etkinlikler kapsamında olmuştur. Ayrıca, Derneğin yürüttüğü ve desteklediği araştırma projelerinin bulguları ve yayınları Dernek dışında yapılan yayınlara, doktora ve doçentlik tezlerine sıkça kaynak oluşturmıştır. TSBD’nin TÜBA ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı

ile birlikte Cumhuriyetin 75. Yılı vesilesiyle 1998'de düzenleyicisi olduğu "Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış' Uluslararası Kongresi", Derneğimizin resmi kurumlarla birlikte uluslararası kongre düzenleme pratiğinin ilk örneğini oluşturmak bakımından yeni bir aşama oluşturmuştur.

Bunun yanında, Dernek, UNESCO'nun sosyal bilim alanındaki bazı yayınlarını da Türk okuyucusuna kazandırmak amacıyla, bu kuruluş tarafından çıkarılan International Social Science Journal (Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi)'nden belli bir konuda çıkmış yazıların çevirilerinden oluşan kitapları UNESCO ile yapılan anlaşma çerçevesinde şimdiye kadar üç kez yayınlamıştır.

TÜRK SOSYAL BİLİMLER DERNEĞİ YAYINLARI

İzmir Araştırma Dizisi	KELEŞ, Ruşen. İzmir Mahalleleri. Ankara 1972.
	KIRAY, Mübeccel B. Örgütlemeyen Kent. Ankara 1972.
	KONGAR, Emre. İzmir'de Kentsel Aile. Ankara 1972.
	Social Change in İzmir. Ankara 1972. Teksir halinde yayımlanan bu İngilizce rapor, yukarıdaki yayınların başlıca sonuçlarını özet olarak derlemektedir.
	ARI, Oğuz. İzmir'de Kitle Haberleşmesi. Ankara 1972.
	KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları. Ankara 1972.
Sosyal Bilimler Ders Kitapları Dizisi	GÜVENÇ, Bozkurt. İnsan ve Kültür. Ankara 1972.
	HEPER, Metin. Modernleşme ve Bürokrasi. Ankara 1973.
	KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. İnsan ve İnsanlar. Ankara 1976
	KELEŞ, Ruşen. Kentbilim İlkeleri. Ankara 1976.
	KONGAR, Emre. Sosyal Çalışmaya Giriş. Ankara 1972.
	MARDİN, Şerif. İdeoloji. Ankara 1976.
	ÖNCÜ, Ayşe. Örgüt Sosyolojisi. Ankara 1976.
	ÖZBUDUN, Ergun. Siyasal Partiler. Ankara 1973.
Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nden Seçmeler Dizisi:	İletişim ve Toplum Sorunları: Kuram ve Uygulama. Ankara 1988. Yayına Hazırlayan: Oya TOKGÖZ.
	Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları: Kuram ve Uygulama. Ankara 1984. Yayına Hazırlayan: Ruşen KELEŞ.
	Toplumsal-Ekonomik-Siyasal Yaşamda Kadın: Ülkelerden Örnekler. Ankara 1986. Yayına Hazırlayan: Oya ÇİTÇİ.
Araştırma Ürünü Yayınlar	KELEŞ, Ruşen. Türkiye'de Kent Yönetimi. Ankara 1988.
	KELEŞ, Ruşen. Management of Urban Growth in Turkey. Ankara 1988.
	DURUIZ, Lale, YENTÜRK-ÇOBAN, Nurhan. Technological and Structural Change in the Turkish Clothing Industry. İstanbul 1988.
	TEKELİ, İ., ŞENYAPILI, T., TÜREL, A., GÜVENÇ, M., ACAR, E. Development of İstanbul Metropolitan Area and Low Cost Housing. TSBD, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, IULA-EMME. İstanbul 1992.
	ŞEN, MUSTAFA (Proje Sorumlusu); KÜÇÜKURAL, Ö.; ARSLAN, B.Z. ve ARUN, Ö. Gençlik, AB ve Zıt Hisler: Bedenini İsterim, Ama Ruhunu Asla, TSBD ve Dipnot Yayınları, Ankara 2005.
	YALMAN, GALİP (Proje Sorumlusu); SONAT, S. TAYANÇ, F. ve TAYANÇ, T., Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yoksulluğun Etkisini Hafifletme Uygulamaları: Bir Değerlendirme, TSBD, Ankara 2004.

Bilimsel Toplantı ve Kongre Ürünü Yayınlar	Türk Toplumunda Kadın. Ankara 1979. İkinci baskı, İstanbul, 1981. Derleyenler: Nermin ABADAN-UNAT, Deniz KANDİYOTİ, Mübeccel KIRAY
	Women in Turkish Society, Nermin ABADAN-UNAT(ed.), E. J. Brill, Leiden, 1981.
	Die Frau in der Türkischen Gesellschaft, Nermin ABADAN-UNAT (ed.), Dağyeli Verlag, Frankfurt, 1985.
	Türk Toplumunda Kadın Bibliyografyası. Ankara 1978; İkinci baskı:1980. Hazırlayan: Munise AREN.
	Major Issues on the Status of Women in Turkey: Approaches and Priorities, Deniz KANDİYOTİ (ed.). Ankara 1981.
	Türk Kadınının Sorunları: Çözüm Önerileri, Ankara, 1981. Derleyenler: Deniz KANDİYOTİ, Türköz ERDER.
	Kentsel Bütünleşme. Ankara 1982. Yayına Hazırlayan: Türköz ERDER.
	Türkiye'de Ailenin Değişimi: Toplumbilimsel İncelemeler. Ankara 1984. Yayına Hazırlayan: Türköz ERDER.
	Türkiye'de Ailenin Değişimi: Yasal Açıldan İncelemeler. Ankara 1984. Yayına Hazırlayan: Türköz ERDER.
	Türkiye'de Ailenin Değişimi: Sanat Açısından İncelemeler. Ankara 1984. Yayına Hazırlayan: Türköz ERDER
	Family in Turkish Society, Türköz ERDER (ed.). Ankara 1985.
	Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi. Ankara 1985. Derleyen: Sevil ATAUZ.
	Study of Women in Turkey: An Anthology. Ferhunde ÖZBAY (ed.), İstanbul, 1986 (Teksir).
	Türkiye'de Tarımsal Yapılar (1923–2000). TSBD ve Yurt Yayınları. Ankara 1988. Derleyenler: Şevket PAMUK, Zafer TOPRAK.
1995, 4. Ulusal Kongre	İnsan, Toplum, Bilim. Kavram Yayınları. İstanbul 1996. Derleyen: Kuvvet LORDOĞLU
1998, Uluslararası Kongre	Bilanço 1923 – 1998: Ekonomi, Toplum, Çevre. TÜBA, TSBD, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. İstanbul 1999. (2)
1998, Uluslararası Kongre	Bilanço 1923 – 1998: Siyaset, Kültür, Uluslararası İlişkiler. TÜBA, TSBD, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. İstanbul 1999. (1)
2001, 7. Ulusal Kongre	Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, TSBD ve İmaj Yayınları, Ankara 2002. Derleyen: Ahmet Alpay DİKMEN.
2001, 7. Ulusal Kongre	Küreselleşme, Emek Süreçleri ve Yapısal Uyum, TSBD ve İmaj, Ankara 2002. Derleyen: Ahmet Alpay DİKMEN.
2001, 7. Ulusal Kongre	Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Modernleşme, TSBD ve İmaj, Ankara 2002. Derleyen: Ahmet Alpay DİKMEN.
2001, 7. Ulusal Kongre	Planlı Kalkınma Serüveni, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları ve TSBD, İstanbul 2003.
2003, 8. Ulusal Kongre	Kapitalizm ve Türkiye I: Kapitalizm, Tarih ve Ekonomi, TSBD ve Dipnot Yayınları, Ankara 2006. Derleyenler: Fuat ERCAN ve Yüksel AKKAYA.
2003, 8. Ulusal Kongre	Kapitalizm ve Türkiye II: Emek, Siyasal Yaşam ve Bölgesel Kalkınma, TSBD ve Dipnot Yayınları, Ankara 2006. Derleyenler: Fuat ERCAN ve Yüksel AKKAYA.

	An Evaluation of Poverty Alleviation Programmes in Southeast Anatolia Region, Report Prepared by the Turkish Social Sciences Association for the United Nations Development Programme, Ankara, Turkey, 2004, UNDP-TSBD ortak yayını, Türkçe ve İngilizce. Katkıda bulunanlar G.Yalman, T. Tayanç, S. Sonat, F. Tayanç.
2005, 9. Ulusal Kongre	Küreselleşmeye Güney'den Tepkiler, TSBD ve Dipnot Yayınları, Ankara 2007. Derleyenler: Özlem TAŞTAN, Ceyhun GÜRKAN, Oktar TÜREL.
2009, 11. Ulusal Kongre	2000'li Yıllarda Türkiye'de İktisat ve Siyaset Rüzgarları, Efil Yayınevi, 2011. Derleyenler: Ömür BİRLER, Simten COŞAR, Hakan MIHÇI ve Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR.
	"Orta Gelir Grubundaki Ülkelerde Neoliberalizme Geçiş: Politika İnkilemleri, Ekonomik Krizler Kitlemel Direnişler" sempozyumuna sunulan bildirilerden yapılan bir seçki, A. Saad-Filho & G.Yalman (eds.) Economic Transitions to Neoliberalism in Middle Income Countries, London, Routledge, 2010, olarak yayınlandı.
2011, 12. Ulusal Kongre	21. Yüzyılda Planlama, Kına Kitabevi, 2011. Derleyenler: Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR ve Hakan MIHÇI.
2013, 13. Ulusal Kongre	Rüzgara Karşı: Emek Süreçleri ve Karşı Hegemonya Arayışları, Nota Bene Yayınları, 2015. Editör: Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR.
2013, 13. Ulusal Kongre	Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat, Nota Bene Yayınları, 2015. Editör: Hakan MIHÇI.
2013, 13. Ulusal Kongre	Türkiye'de Sağlık, Siyaset ve Piyasa, Nota Bene Yayınları, 2015. Editör: Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Asuman GÖKSEL, Ömür BİRLER.
2015, 14. Ulusal Kongre	İnsana Karşı Piyasa: Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik, Nota Bene Yayınları, 2017. Editörler: Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR, Asuman GÖKSEL, Ömür BİRLER.
2015, 14. Ulusal Kongre	Sınıfın Suretleri. Emek Süreçleri ve Karşı Hareketler, Nota Bene Yayınları, 2017. Editörler: Denizcan KUTLU, Çağrı KADEROĞLU BULUT.
2015, 14. Ulusal Kongre	Finansallaşma Kısacasında Türkiye'de Devlet, Sermaye Birikimi ve Emek, Nota Bene Yayınları, 2017. Editörler: Pınar BEDİRHANOĞLU, Özlem ÇELİK ve Hakan MIHÇI.
TSBD'nin Aracılığı ile Yayın	Küreselleş(tiril)en Kadın: Eşitsizliğin Geleceğinden Raporlar (Çeviri:Tunç Tayanç ve Füsün Tayanç). Dipnot Yayınları, Ankara 2004.

Bu arada TSBD'nin bazı bilimsel etkinliklerinin sonuçları kitaba dönüşmemiş ancak bazı bilimsel dergilerde yayınlanma olanağı bulmuştur. Şu örnekler verilebilir:

- 1989'daki 2. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'ne sunulan bildirilerin bir bölümü, Toplum ve Bilim dergisinin 48/49 Kış-Bahar 1990 sayısında yayınlanmıştır.
- 1992'deki 3. Kongre'ye sunulanların bir bölümü ise, İktisat Dergisi'nin, Aralık 1992'deki 333. sayısında yayınlanmıştır.
- 1999 yılında toplanan 6. Kongre bildirilerinin bir bölümü ise Mülkiye Dergisi'nin Ocak-Şubat 2000 sayısında yer almıştır.
- TSBD'nin düzenlediği "Genel Teori'den 70 Yıl Sonra" başlıklı uluslararası konferansa sunulan bildirilerin bir kısmı, Mülkiye Dergisi (Cilt 31, sayı 256, 2007), bir kısmı da ODTÜ Gelişme Dergisi (Cilt 35, Sayı 1, 2008) yayınlanmıştır.